

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

**Q. Septimii Florentis Tertvlliani Carthaginiensis
Presbyteri, Opera Qvæ Hactenvs Reperiri Potvervnt
Omnia**

Tertullianus, Quintus Septimius Florens

Coloniæ Agrippinæ, Anno M. DC. XVII.

De Anima aduersus Philosophos & hæreticos

[urn:nbn:de:hbz:466:1-71872](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:466:1-71872)

A
XLII. *conferri; & peccatricem tam Animam, quam carnem dico.*
 XLIII. *Atque adeo, malum Animam non solum ex obuentu spiritus nequam superflui, sed & ex origine, quo obfuscat bonum eius prius, donec reformetur per secundam eius naturam ex aqua & superna Spiritus sancti virtute: à quo ibi excipitur, sicut à profano spiritu in pristina.*
 XLIV. *Atque moris quoque tractatum ad nos pertinere (secus quæ Epicurus sentit) in qua Anima consummat.*
 XLV. *Proinde etiam somnum mortis speculum, quem non supernaturalem, sed naturalem esse, tum aliis rationibus, tum scripturis sacris probat.*
 XLVI. *Nam quod de Hermetimo scribitur: Anima illum in somno caruisse, id subornatum; uti somnus, non ortum Animæ, sed secessio crederetur.*
 XLVII. *De somnis quoque, & accidentibus somni, quatenus ab ecstasy differunt, dicendum; quibus significatur Anima perpetuo negotiosa, quod immortalitas est ratio; in quibus interim non magis ob stupri visionem damnabimur, quam ob Martyrii coronabimur.*
 XLVIII. *Neque enim vana esse in totum somnia (vix iudicabat Epicurus) multis exemplis probari; & variis esse Commentatorum, ac in hanc rem adscriptorum.*
 XLIX. *Christianam vero eam esse sententiam: à demonis plurimum incuti somnia, etiam vera interdum; Deo interim deputanda, si qua honesta, sancta, Prophetica, reuelatoria, edificatoria, vacatoriæ, quedam etiam submeriti Animam fugere ex intentione circumstantiarum; reliqua demum esse castis separanda.*
 L. *Atque adeo ex ingenio magis quam constantia, somnia à Platone estimari: tanquam certiora ab extremo noctis, certis anni temporibus, quietis sitis, aut ciborum distinctione, aut derogatione.*
 LI. *Et vero etiam infantibus ac Atlantes somnare: quum & somnia à Deo sint, nullaque iam genitrix sit extranea, in omnes terminos orbis Evangelio coruscante.*
 LII. *Nunc ad mortem quod adinet, debitum esse totò humano generi naturæ suæ, quantumvis Epicurus deneget, & Menander hæreticus ad suo baptismo initiatus pertinere neget, apud quem nec pro Deo mori Lex est; nam etiam Enoch & Ieliam morituros, & Ioanmem iam obisse.*
 LIII. *Opus autem mortis esse separationem corporis & animæ quantumvis quidam Philosophi crediderint, post mortem quadam animas hæere corporibus.*
 LIV. *Atque omnem mortem, siue ordinariam siue extraordinariam, non ex natura esse, sed ex culpa, nec ipsi naturali.*

Excedere porro Animam, non deficere dilabentibus paulatim corporis instrumentis: iam clariorem obrutu ac sive somno emergentem instante morte vixite, qua tum exultat aut trepidat, prout paraturam diuersis sui sentis, de ipsius angeli fauce euocatori Animarum.
 LV. *Quo autem deducatur Animæ, varias esse Philosophorum sententias; inter quos Stoici Prædicant Animas in supernis mansuibus collocant, reliquas apud inferos, quos inferos Christiani non in gremio terre, vt Plato, sed in intimis visceribus collocant.*
 LVI. *Suam vero eam esse sententiam (qua interim ab Ecclesia non probatur) quod in sinu Abrabe seu Paradisum (de quo librum ediderit) Martyrum solum Anima commigrent, relique vero ad inferos.*
 LVII. *Atque vanas esse opiniones, quibus putabant, tantisper in terris Animas detineri, donec iusta perceperint, aut immatura morte præuentas; sibi vagari, donec reliquatio cõpleatur ætatis.*
 LVIII. *Neque vero ab inferis Animas, ex imperio demonum per Magiam (cuius species aliqui recenset) aut ex arbitrio huc redire.*
 LIX. *Atque illic, interim dum corpus exspectant, Animas innocentes gaudere, & nocentum dolere ac puniri: vel ob cogitatus solos, quos censura diuina persequitur, maxime, quum etiam modica delicta ad nouissimum vsque quadrantem illic laudans, ex Euangelio intelligatur.*
 LX. *Ceteram contra quam etiam viri quidam eruditi censuerunt, nihil dubitandum, quin germanus sit hic Tertulliani sermo. Vix enim stylum profus eundem emitam, & præterquam quod B. Hieronymus & Augustinus multa hinc etiam ad verbum citarint locis infra adductis: ipse Tertullianus in vno in loco id indicat. Sic enim Libro de Resurr. carn. c. 2. Habet (inquit, de Luciano hæretico loquens, qui Animam etiam dissoluendam putabat) & iste à nobis plenissimum DE OMNI STATU ANIMAE STILVM. Et c. 17. Nos autem ANIMAM corporalem & hic profitemur, & in svo volumine Probamus Rursus ca. 45. Nam & exinde à benedictione genituræ, caro atq; Anima simul fiunt &c. quod docuimus IN COMMENTARIO ANIMAE, est autem primum editus à Gagno cum nouem aliis, quos Tribemius reperire non potuerat; deinde castigatus à Sigismundo Gelenio, ad exemplar Lelandi Britannici. Postremum vero nunc, partim nostris, partim Latini, Harrisii, & Carrionis opera (nam MS. decernit exemplaria) emendatior prodit, nouis etiam tum Argumentorum Adnotationibus à nobis illustratus.*

F
LII
LIV
LV
LVI
LVII
LVIII
F
G
H

OLL

Q. SEPTIMI FLORENTIS
TERTULLIANI DE ANIMA,
LIBER.

Cap. I. **E** 2 GLO CENSVM ANIMÆ CONGRESSVS HERMOGENI, quatenus & istum ex materia potius suggestu, quam ex Dei flatu constituisse presumpsit, nunc ad reliquas conuersus questiones, plurimum videbor cū Philosophis dimicaturus. 4 Etiam in carcere Socratis de animæ statu velitatum est: nescio iam hoc primum, an opportuno in tempore magistri, etsi nihil de loco interit. Quid enim liquido saperet anima tunc Socratis, si iam factò nauigio regresso, iam cicutis damnationis exhaustis, iam morte præsentē vixque conseruata ad aliquem motum secundum naturam, aut exterum, si non secundum naturam. Quamuis enim placida atq; tranquilla, 7 quam nec coniugis fletus statim viduæ, nec liberorum conspectus exinde pupillorum, lege pietatis inflexerat, vel in hoc tamen mora ne moueretur, ipsa constantia concussa est aduersus inconstantiæ concussione. Quid autem aliud saperet vir qui libet iniuria damnatus præter iniuriæ solamen, nedum Philosophus gloria animal, cui nec consolanda est iniuria, sed potius insultanda. 8 Denique post sententiam obuia coniugi & mulieriter in clamanti, iniuste damnatus es Socrates, iam & de gratulatione responderat: Volebas autem iuste: Nihil mirandum, si & in carcere Plemnicatas Anyti & Meliti palmas gestiens infringere, ipsa morte coram, immortalitatem vindicat animæ

necessaria præsumptione ad iniuriæ frustrationem. Ad eo omnis illa tunc sapientia Socratis de industria venerat consilia æqualitatis, non de fiducia compertæ veritatis. 11 Cui quæ im veritas cõperta sine Deo, cui Deus cognitus sine Christo, cui Christus exploratus sine Spiritu sancto, cui Spiritus sanctus accommodatus sine fidei sacramento? Sane Socrates facilius diuerso spiritu agebatur. 12 Siquidem autem demonium illi à puero ad hæsisse, pessimum reuera pædagogum, 13 etsi post Deos & cum Deis demonia depuicatur penes Poetas & i Philosophos. Nondum n. Christianæ potestatis documenta processerant, quæ vim istam principiosissimam, nec vnq; bonam, antiqui erroris artificem, omnis veritatis atocaticæ sola traducit. 14 Quod si idcirco sapientissimus Socrates secundum Pythii quoque demonis suffragum, scilicet negotiū nauantis socio suo, quanto dignior atq; constanti Christianæ atq; sapientiæ assertio, 15 cuius ad flatum tota vis demoni cedit: Hæc sapientia de schola celi Deos quidem sæculi negare liberior, 16 q; nullū æsculapio gallinacæ reddi inebis præuaticetur, 17 nec non inferens demonia, sed vereta depellens: 18 nec adulecentiã vitians, sed omni bono pudoris informans, ideoq; non vnus vrbis, sed vniuersi orbis iniqua sententiã hntis. 19 p nomine veritatis, tanto scilicet perosioris quato plenioris, vt & mortē non de poculo p habiit iocunditatis absorbeat, sed de pabulo & viuico burio per omne in-

A

Cap. II.

B

Matt. 24.
Gen. 6.

C

D

genium crudelitatis exhauriat, interea in isto tenebro-
 tiore carcere seculi inter suos Cebeas & suos Phedo-
 nas, si quid de anima examinandum est, ad Dei regulas
 dirigit. Certe nullum alium potiore animæ demon-
 stratorem quā auctorem à Deo discat, quod à Deo ha-
 beas, aut nec ab alio, si nec à Deo. Quis enim reuelabit
 quod Deus texit: Vnde scitandum est: Vnde & igno-
 rare tutissimum est, præstat per Deum nescire, quia non
 reuelaverit, quam per hominē scire, quia ipse præsum-
 pserit. [20 Plane nō negabimus aliquādo Philosophos
 iuxta nostra sensisse: testimonium est veritatis etiam in-
 ventus ipsius. Non nunquam & in procella confusis ve-
 stigis cæli & freti aliqui portus offenditur prospero er-
 rore, non nunquā & in tenebris aditus quidā & exitus
 deprehenduntur cæca felicitate, sed & natura pleraq;
 suggeruntur quasi de publico sensu, quo animam Deus
 dotare dignatus est. Hunc nacta Philosophia ad gloriā
 propriæ artis inflavit præ studio (nō mirū si istud ita di-
 xerim) eloqui quiduis struere atque destruere erudit,
 magisq; dicendo persuadentis, quam docendo. Formas
 rebus imponit, eas nunc persequat, nunc priuat, de cer-
 tis in certa prædicat, prouocat ad exempla, quasi cō-
 paranda, vna præscribit, propria aratibus etiā inter
 similia diuersis, 21 nihil diuinæ licentiæ seruat, leges na-
 turæ opinionēs suas facit, ferrem si naturalis ipsa, vt cō-
 pos naturæ de cōditionis consortio probaretur. Vīa est
 quidem sibi & 22 ex factis (quas putant) literis hausisse,
 quia plerisque auctores etiā Deos existimauit antiqui-
 tas, nedum diuos: 23 vt Mercurium Ægyptium, 24 cui
 præcipue Plato aduenit: 25 vt Silenum Phrygē, cui à pa-
 storibus perducto ingētes aures suas Midas tradidit, 26
 vt Hermotimū, cui Clazomenii mortuo templū cōtulerunt,
 27 vt Orpheum, vt Musæum, 28 vt Pherecydem
 Pythagorē magistum. Quid autem si Philosophi etiam
 illa incurfauerunt quæ penes nos apocryphorum con-
 fessione damnantur, certos nihil recipiendū quod non
 conspiret germanæ, 29 & ipso iā enō pronatæ prophe-
 ticæ paraturæ, quando & Pseudoprophetarū memine-
 rimus, & multo prius apostatarū spiritū, qui huiusmo-
 di quoq; ingeniorū calliditate omnē faciēs oculi instru-
 xerunt. Postremo si etiam ad ipsos Prophetas adisse cre-
 dibile est indagatorem quemq; sapientiæ ex negotio cu-
 riositatis, tamē plus diuersitatis inuenias inter Philoso-
 phos quā societatis, cū & in ipsa societate diuersitas eorū
 deprehendatur. Siquidē vera queq; & consonantia
 Prophetis aut aliunde cōmendant, aut aliorum subor-
 nant, cum maxima iniuria veritatis, quam efficiunt aut
 adiuuari falsis, aut patrocinari. Hoc itaq; cōmiserit nos
 & Philosophos in ista præsertim materia, quod interdū
 cōmunes sententiās propriis argumentationibus vestiant,
 contrariis alicubi regulæ nostre: interdū sententiās pro-
 prias cōmunibus argumentationibus muniunt, cōsente-
 taneis alicubi regulæ illorū: vt prope cōclusa sit veritas à
 Philosophia per veneficia in illa sua. & ideo vtroq; titu-
 lo societatis aduersario veritatis vrgemur, & cōmunes
 sententiās ab argumentationibus Philosophorū libera-
 re, & cōmunes argumentationes à sententiis eorū sepa-
 rare, reuocando quaestiones ad Dei litteras, 30 exceptis
 plane quæ sine laqueo alicuius præiudicii ad simplex
 testimoniū licebit adsumere: quia & ex æmulis non nū-
 quā testimoniū necessariū, si nō æmulis proficit. Nec igno-
 ro quanta sit sylua materiæ istius apud Philosophos pro
 numero etiam ipsorum cōmētatorum, quot varietates
 sententiā, quot palæstra opinionū, quot propagines
 quaestionū, quot implicationes expeditionū; 31 sed &
 Medicinam inspexi forem (vt aiunt) Philosophiæ, sibi
 quoq; hoc negotium vindicantem, vt ad quam magis
 animæ ratio pertinere videatur per corporis curā. Vnde
 & plurimum forori refragatur, quod animā quasi corā
 in domicilio suo tractando magis norit. Sed viderit
 vtriusque præstantiæ ambitio. Habuit & Philosophia li-
 bertatē ingenii, & Medicina necessitatē artificii ad ex-
 tendendos de anima retractatus, late queritur incerta,
 latius disputantur præsumpta. Quanta difficultas probandi,
 tanta operositas suadendi; vt merito 32 Heracli-

tus ille tenebrosus vatiore caligines animaduertens
 apud examinatores animæ, tadio quaestionū pronun-
 ciarit, 33 terminos animæ nequaquā inueniri pronun-
 ciarit. Christiano autē paucis ad scientiam
 huius rei opus est: nam & certa semper in paucis, & am-
 plius illi quære non licet, quam quod inueniri licet. 34
 infinitas enim quaestiones Apollō 35 prohibet. Porro nō
 amplius inueniri licet, quā q̄ à Deo dicitur. Quod autē
 à Deo dicitur, totū est. [35 Atq; vtiā nullas hereses
 oportuisset existere, vt probabiles quiq; emicaret. Nihil
 omnino cū Philosophis super anima quoque experie-
 mur, Patriarchis (vt ita dixerim) hæreticorū. 36 Siquidē
 & ab Apollō iā tunc Philosophia concilio veritatis
 prouidebatur. Athenis enim expertus lingua cūtra-
 tē, cū omnes illic sapiētiæ atq; faciūdiæ 37 capones de-
 gustasset, inde cōcepit præmonitoriū illud editū. Pro-
 inde enim & animæ ratio per philosophatas doctrinas
 hominū miscētes aquas vino, 38 alii mortale negē
 animā, 39 alii pluraq; immortalē adfirmant, 40 alii de
 substantia, 41 alii de forma, 42 alii de vnaquāq; dispo-
 sitione disceptāt, 43 hi statū eius aliunde ducit, 44 hi ex
 tum aliorum abducunt, 45 prout aut Platonis honores,
 46 aut Zenonis vigor, 47 aut Aristotelis tenor, 48 aut
 Epicuri stupor, 49 aut Heracliti moror, 50 aut Empe-
 doclis furor persulerat. Deique opinor, 51 diuina do-
 ctina ex Iudæa potius quā ex Græcia oriens. 52 Errant
 & Christus piscatores citius quā philosophi ad præconium
 emittens. Si qua igitur in hūc modū de nidioribus Philo-
 sophiæ candidū & purū aerem veritatis insulfat, ex-
 erunt Christianis enbilanda, & percutientibus argu-
 mentationes originales, id est, Philosophicas, & oppo-
 nentibus definitiones cælestes, id est, Dominicas, vt est
 illa quibus ethnici à Philosophia capiuntur, destruantur,
 & hæc quibus fideles ab hæresi concutuntur, resti-
 dantur, vna iā cōgregatæ decessa aduersus Heremogenē,
 vt præfati sum: quia animā ex Dei flatu, nō ex materia
 vindicamus, muniti & illic diuinæ determinationis in-
 obsecrabilis regula, Et flant, inquit, Deus flatum vitæ in fa-
 ciem hominis, & factus est homo in animā vitā, vtique ex Dei
 flatu. De isto nihil amplius reuolendū: habet sui titu-
 lū, & suū hæreticū. Ceteris hinc exordii inducā. 53 Post
 definitionē census, quaestionē status patitur. Cōsequēs
 enim est, vt ex Dei flatu animā professi, muniti ei depa-
 remus. 54 Hoc Plato excludit, innatā & inflectā animā
 volens: 55 & natā autē docemus & factā ex initiū con-
 stitutione. Nec statim errauimus vtrūq; dicentes, quia si-
 licet aliud sit natū, aliud factū, vt pote illud animalibus
 competens. Differentiæ autem illa habendo loca & tē-
 pora, 56 habent aliquando & passuatis commercia.
 Capit itaq; & facturam pro nasci poni, siquidem omne
 quod quoquo modo accipit esse, generatur. Nam & fa-
 ctor ipse parens facti potest dici, 57 sic & Plato vitari. I-
 gitor quantum ad fidem nostrā factā natae animæ, depul-
 sa est Philosophi opinio, auctoritate Propheti quo-
 que, 58 Accersit Eubulum aliqueum 59 & Critolaū 60
 & Xenocratē, 61 & isto in loco amicum Platonis, 62
 Aristotelē fortasse. 63 An existrentur magis ad antecē-
 dam animā corpulentiam? si non alios econtrario in-
 spexerint & quidem plures corpus animæ vindicantes,
 nec illos dico solos 64 qui eam de manifestis corporali-
 bus elingūt, 65 vt Hipparchus 66 & Heraclitus ex igni,
 67 vt Hippon 68 & Thales ex aqua, vt 69 Empedocles
 70 & Critias ex sanguine, vt 71 Epicurus ex atomis, si &
 atomi corpulentias de coitu suo cogunt: vt 72 Crito-
 laus & Petipaterici eius, ex quinta nescio qua substantia,
 si & illa corpus, quia corpora includit. 73 Sed etiā Stoi-
 cos allego, qui spiritum prædicantes animam penes no-
 bificum, qua proxima inter flatum & spiritum, tamē cor-
 pus animam facile peritad ebunt. 74 Deniq; Zeno cō-
 stitum spiritum desubiens animam, hoc modo instruit.
 Quo, inquit, digressio animal emoritur, corpus est: Cō-
 stitit autem spiritu digressio animal emoritur, ergo consti-
 tus spiritus corpus est: ergo corpus est anima. 75 Vult &
 Cleanthes non solum corporis lineamentis, sed & ani-
 mæ notis similitudinem parentibus in filios respon-
 dere.

TER
 OPERE

A dere, de speculo scilicet morum & ingeniorum & adfectuum; corporis autem similitudinem & dissimilitudinem capere & animam. Itaque corpus similitudini vel dissimilitudini obnoxium. 76 Itē corporaliū & incorporaliū passionē inter se non communicare. Porro & animā comparari corpori, cui laxo scilicet, vulneribus, viceribus condolectis: & corpus animæ, cui afflicte cura, angore, amore coharescit per detrimentū socii vigoris, cuius pudorē & pauorem rubore atq; pallore testetur. Igitur anima corpus ex corporalium passionū cōmune. 77 Sed & Chrysip. manū ei porrigit, constituens corporalia ab incorporalib. derelinqui omnino nō posse, quia nec contingantur ab eis. 78 Vnde & Lucretius.

Tangere enim & tangi, nisi corpus, nulla potest res.

derelicto autem corpore ab anima affici morte. Igitur corpus anima, quæ nisi corporalis corpus non derelinqueret. [79 Hæc Platonicū subtilitate potius quā veritate cōturbant. 80 Omne (inquit) corpus, aut animale sit necesse est, aut inanimale. Et siquidē inanimale est, extrinsecus mouebitur: si vero animale, intrinsecus. Anima autē nec extrinsecus mouebitur, vt quæ nō sit inanimale, nec intrinsecus, vt quæ ipsa potius moueat corpus. Itaque non videt eam corpus, quæ non corporalium forma ex aliqua regione moueat. Ad hoc nos mirabimur incongruentiā primo definitionis prouocantis ad ea quæ in animā non conueniunt. Non n. potest anima animale corpus dici, aut inanimale: cum ipsa sit quæ aut faciat corpus animale, si addit, aut inanimale, si ab sit ab illo. Itaque quæ facit, non potest esse ipsa, vt dicatur animale vel inanimale. Anima n. dicitur substantiæ suæ nomine. Quod si non capit animale corpus dici aut inanimale quod est, anima, quomodo prouocabitur ad animalitū & inanimalitū corporum formam? Dehinc si corporis est moueri extrinsecus ab alio, 81 ostēdimus autem supra moueri animam & ab alio cum vaticinatur, cū sunt, vtique extrinsecus cum ab alio: merito quod mouebitur extrinsecus ab alio, secundū exēpli propositionem corpus agnoscat. Enimvero si ab alio moueri corponset, quanto magis mouere alius? Anima autē mouet corpus, & conatus eius extrinsecus foris parent. Ab illa est enim impingit & pedes in incessum, & inanus in cōtactum, & oculos in conspectum, & linguā in effatum, velut in gillario motu superficem intus agitante. Vnde hæc visio incorporali animæ, vnde vacuæ rei solida propellere. Sed quomodo diuisi videntur in homine sensus corporales & intellectuales? 82 Corporaliū autem rerū qualitates, vt terra, vt ignis, corporalibus sensibus renuntiat, vt tactus, vt visus. Incorporaliū vero intellectualib. conueniri, vt benignitatis, vt malignitatis. Itaque incorporale esse animam constat, cuius qualitates non corporalibus, sed intellectualibus sensibus comprehenduntur. Plane, si non huius definitionis gradū excluderent. Ecce enim incorporalia ostendunt corporalibus sensibus subiecti, sonum auditui, colorē conspectui, odorem odorati: quoruū exēplo etiā anima corpori accedit, ne dicas idcirco ea per corporales renuntiare, sensus, quia corporalibus accedat. Igitur si cōstat incorporalia quoque corporalibus comprehendendi, cur nō & anima quæ corporalis, ab incorporalibus renuntietur? Certe definitio excludit illa. 83 De insignioribus argumētationibus erit etiā illa, quod omne corpus corporalibus aliū iudicatur. Anima vero vt incorporalē, incorporalibus sapientie scilicet studiis. Sed nec hic gradus stabit, etiā 84 Sorano methodicæ medicinæ instructissimo auctore respondente animā corporalibus quoque aliēdeniq; deficientem a cibo plerūque fulciri. Quidni? quo adēpto in totū dilabatur ex corpore. Ita etiā ipse Soranus plenissime super anima commētatus quatuor voluminibus, & cum omnibus Philosophoruū sententiis expertus, corporale animæ substantiam vindicat, etsi illā immortalitate fraudatur. Non enim omnium est credere, quod Christianoruū est. Sicut ergo Soranus ipse rebus ostendit animā corporalibus ali, prouide & Philosophus exhibeat illam incorporalibus pasci. 85 sed nemo vnquā cūctanti de exitu Animæ nullam aquam de eloquio Pla-

tonis infudit, aut micæ de minutiloquio Aristorelis infert. Quid autem facient totæ tantæ animæ? 86 Rapi-cū & barbaroruū, quibus alimenta sapientie desunt, tamen indocta prudentia pollēt, & sine academiis & porticibus Atticis & carceribus Socratis deniq; ieiunantes à Philosophia nihilominus viuunt. Non enim substantiæ ipsi alimētia proficiunt studiōri, sed disciplinæ. 87 quia nec opimiorē animā efficiunt, sed ornatiorē. Bene autē quod 88 & artes Stoici corporales adfirmant. Adeo sic quoque anima corporalis, si & artibus ali creditur, sed enormis intentio Philosophiæ solet plerūq; nec prospicere pro pedibus. 89 Sic Thales in putrū, solet & sententias suas nō intelligendo, valetudinis corruptelā suspirari, Sic Chrypsippus ad elleborū: rale aliquid opinor ei accidit, 90 quū duo in vnū corpora negauit, alienata à prospectu & recogitatu prægnantem, quæ nō singula quotidie corpora, sed & bina & terna in vnus vteri ambitu perferunt. 91 Inuenitur etiam in iure ciuili Græca quedā quinionem enixa filiorum, semel omniū mater, vnici foetus parens multiplex vnici vteri puerpera numerosa, quæ tot stipata corporib; pene dixerim populo sextū ipsa corpus fuit. vniciuē cōditio testabitur corpora de corporibus processura iā illic esse vnde procedunt: secundū sit necesse est quod ex alio sit. Nihil porro ex alio est, nisi dū gignitur, sed tunc duo sunt. 92 Quantū ad Philosophos satis hæc, quia quantum ad nostros ex abundantia, quibus corporalitas animæ in ipso Eūgelio relucebit. 93 Dolet apud inferos anima curiā, & punitur in flāma, cruciatur in lingua, de digito animæ felicioris implorat solatium toris. imaginem exitimas exitum illum pauperis letantis, & diuitis morientis? 49 & quid illic Lazari nomen, si non in veritate res est? Sed etiam imago credenda est, testimonium erit veritatis. Si enim nō haberet anima corpus, nō caperet imago animæ imaginē corporis: nec mentiretur de corporalibus mēbris scriptura, si nō erant. Quid est a. illud quod ad inferna transfertur post diuortium corporis, quod detinetur illic, quod in diē iudicii referatur, 94 ad quod & Christus moriendo descendit, puto, ad animas Patriarcharū, sed quamobrem si nihil anima detinet sub terris? 96 Nihil enim si nō corpus: incorporalitas enim ab omni genere custodia libera est, immunitis à pœna & à fouela. Per quod enim punitur aut fouetur, hoc erit corpus; 97 reddam de isto plenius & opportunius. Igitur si quid tormenti siue solatii anima præcepit in carcere seu diuersorio inferū, in igni, vel in sinu Abrahæ, p̄bata erit corporalitas animæ. Incorporalitas enim nihil patitur, non habens per quod pati possit: Aut si habet, hoc erit corpus. 98 Inquantū enim omne corporale passibile est, in tantum quod passibile est, corporale est. 99 Abruptum alioquin & absurdum idcirco quid de corporalū eximere censū, 100 quia ceteris corporalibus exemplis non adæquet: vbi proprietatum p̄uata discrimina, per quæ magnificentia auctoris ex operū eorundem diuersitate signatur, vt sint tam discreta quam paria, tā amica quā & genula. 101 Si quidem & ipsi Philosophi ex contrariis vniuersa constare condicunt secundum amicitiam & inimicitiam Empedoclis. Sic igitur etsi corporalia incorporalibus obiacent, ipsa quoque inter se differunt, vt differentia species eorū ampliet, non genus muteat vt sint corporalia, sic multa in Dei gloria, dū variat se varia, dum diuersa: sic diuersa, dum his alia qualitatū sensus, alii illis: dum his alia alimenta, alia illis: dum hæc inuisibilia, illa visibilia: dum hæc grauiora, illa leuiora. Aut enim & idcirco animā incorporalē renuntiandā, 102 quia digressa ea, grauiora efficiantur corpora defunctorū, cum leuiora esse deberēt, vnus corporis pondere exempto, si anima corpus. Quid enim, inquit Soranus, si mare negent corpus, quia extra mare immobilis & grauis nautis efficitur: Quāto ergo validius corpus animæ, quod tāti postea ponderis corpus leuissima mobilitate circūfert? 103 Ceterū etsi inuisibilis anima, & pro cōditione corporis sui, & pro proprietate substantiæ, & pro natura etiā eorum quib; inuisibilis esse sortita est. 104 Sole nō cūta nesciunt oculis: 105 aquilæ ita sustinent, vt natorū suo-

E
F

Cap. VII.
Luc. 16.

ILL

G

Cap. VIII.

H

A

Apo. 6. ac 20.

Cap. IX.

B

Apo. 1.

C

2. Cor. 5.

D

rum generositatem de pupillarum audacia iudicent alio qui non educabunt, ut degenerem, qui est solis radius auerterit: est ideo alteri quid inuisibile, alteri non, quod non ideo incorporeale sit, quia non ex aequo vis valet. Sol enim corpus, siquidem ignis: sed quod aquila confectat, neget noctua, non tamen prauidens aquila: tatumdem & anime corpus inuisibile carni si forte, spiritui vero visibile. 106 sic Ioannes in spiritu Dei factus, animas martyrum conspicit. 107 Quam anime corpus adferimus propriam qualitatibus & sui generis: iam haec conditio proprietatis de ceteris accidentibus corpulentiae prauidicauit, ut haec adesse, qua corpus ostendamus, sed & ipsa sui generis pro corporis proprietate, aut etiam non adfuit, hoc esse proprietatis non adesse corporis anime, quae corporibus & ceteris adfuit. Et tamen non inconstanter profitebitur solenniora quaeque, 108 & omnimodo debita corpulentiae, adesse anime quoque, ut habitum, ut terminum, ut illud tarsarium distantium, longitudinem dico, & latitudinem, & sublimitatem, quibus metantur corpora Philosophi. 109 Quid nunc quod & effigiem anime damus, 110 Platone nolente, quasi periclitetur de anime immortalitate? Omne enim effigiatam compositum & struibile adfirmat. Dissolubile autem omne compositum & struibile, sed animam immortalem, & ineffigiatam quam indissolubilem. Ceterum compositam & struibilem, si effigiatam, tanquam alio eam modo effigiam in rebus actualibus formis: pulchra iustitia & disciplinae philosophiae, deformem vero contrariis artibus. Sed nos corporales quoque illi inscribimus lineas, non tantum ex fiducia corporalitatis per aestimationem, verum & ex constantia gratiae per reuelationem. Nam quia spiritalia charismata agnosimus, post Ioannem quoque Prophetiam meruimus & consequi. 111 Est hodie foror apud nos reuelationum charismata sortita, quas 112 in Ecclesia 113 inter Dominica solennia perestant in spiritu patitur, conuersatur cum angelis, aliquando etiam cum Domino, & videt & audit sacramenta, & quorundam corda dinoscit, & medicinas desiderantibus submittit. Id vero 114 quod in scriptura legitur, aut Psalmi canuntur, aut ad locutiones proferuntur, aut petitiones delegantur: ita inde materiae visionibus subministratur, forte nescio quid de anima dissereramus, cum ea foror in spiritu esset. 115 Post transacta solennia, dimissa plebe, quo visu solet nobis renuntiare quae videri (na & diligentissime digeruntur, ut etiam probentur) inter cetera, inquit, ostensa est mihi anima corporaliter, & spiritus videbatur, sed non inanis & vacuae qualitatis, immo quae etiam teneti repromitteret 116 tenera & lucida & aerei coloris, & forma per omnia humana, haec visio est Deustestis, & Apostolus charismatum in Ecclesia futurorum idoneus sponserit nisi res ipsa de singulis per sua seruet, ne credas. Si enim corpus anime, sine dubio in terra quae supra sumus profecti. Proinde & coloris proprietates omni corpori adharet: quem igitur alium in anima aestimabis colorem, quam aereum ac lucidum? 117 non ut aer sit ipsa substantia eius, etiam hoc Anesidemum visum est & 118 Anaximem, 119 purum secundum quod dicitur & Heraclito: 120 nec ut lumen, etiam hoc placuit Poticio Heraclidi. 121 Nam & ceraueis gemmis non ideo substantia ignita est, quod coarscent rutilato rubore, 122 nec beryllis ideo aquosa materia est, quod fluuient colato nitore. Quanta n. & alia color sociat, natura dissociat: Sed quoniam omne tenue atque per lucidum aeris amulum est, hoc erit anima qua flatum est & spiritus traduxit. Si quidem pra ipsa tenuitatis subtilitate de fide corporalitatis periclitatur. Sic & effigies de sensu iam tuo concipere, non aliam anime humane deputanda praeter humanam, & equidem eius corporis quod vnaquaeque circumtulit. Hoc nos sapere interim primordij contemplatio inducat. Recogita enim, cum Deus flasset in faciem hominis flatum vita, & factus esset homo in animam vna totum utique per faciem flatum flatum illum in interiora transmissum, & per vniuersa corporis spatia diffusum, simulque diuina aspiratione densatum, omni intus

linea expressum esse, quam densatum impleuerat, 123 & velut in forma gelasse. Inde igitur & corpulentia anime ex densatione solidata est, & effigies expressione formata. 124 Hic erit homo interior, alius exterior, dupliciter, vnus: habens & ille oculos & aures suas, quibus populus Dominum audire & videre debuerat, habes & ceteros artus, per quos & in cogitabilibus virtutibus, & in formis fingitur. Sic & diuiti apud inferos lingua est, & pauperi digitus, & sinus Abrahae. Per has lineas & anime martyrum sub altari intelliguntur. A primordio n. in Adae creata & configurata corpori anima, ut totius substantiae, ita & conditionis istius semel efficit. 125 Pertinet ad flatum fidei, simplicem animam determinare 126 secundum Platonem: id est, vniformem duntaxat substantiae nomine. Viderint artes & disciplinae, viderint & effigies. 127 Quidam n. volunt aliam illi substantiam naturalem inelle spiritum: quasi aliud sit viuere, quod venit ab anima: aliud spirare, quod fiat a spiritu. Nam & animalibus non omnibus, vtrumque adesse. Pleraque n. viuere solummodo non etiam spirare: 128 eo quod non habeant organa spiritus, pulmones & arterias. Quale est autem in examinatione humane anime culicis artem: formicae argumeta respicere, quando & vitalia pro cuiusque generis dispositione, omnibus propria animalibus temperauerit artifex Deus, ut nulla inde coniectura captanda sit. Na neque homo si pulmonibus & arterijs struatus est, idcirco aliunde spirabit, aliunde viuet: 129 neque formica, si membris huiusmodi caret, idcirco negabitur spirare, quasi solummodo viuens. Cui vero tantum patuit in Dei opera, ut alicui haec deesse praesumpserit? 130 Herophilus ille medicus, aut Ianius, qui sexcentos exsecuit ut naturam scrutaretur, qui hominem odium non nolet, nescio an omnia interna eius liquido explorari, ipsa morte mutante quae vixerat, & morte non simplici: sed ipsa inter artificia executionis errantes Philosophi pro certo renunciauerunt culicibus & formicis & cinis deesse pulmones & arterias. dic mihi inspecto curiosissime, oculos habent ad videndum: Arquin & pergunt quo volumus, & vitant & adpetunt quae videndo sciunt, 131 designa oculos, denota pupillas. 132 Sed & ex eundem vitant: demonstrant a diabolis, deprobrant genuinos. 133 Sed & personant culices, ne in tenebris quidem aurium caeci, tubam pariter & hiantiam oris illius ostendit. Quod uisum animam vnus licet punctum, aliquo alatur necesse est: 134 exhibeas pabuli transmittendi, decoquendi, defecandi, membra. Quid ergo dicemus? Si per haec viuatur, etiam haec in omnibus vtrique quae viuunt, etiam non viuuntur etiam non adprehenduntur pro mediocritate: hoc magis credas, si Deum recogites tantum artificem in modicis, quantum & in maximis. Si vero non putas capere tam minuta corpuscula Dei ingenium, sic quoque magnificentiam eius agnoscas, quod modicis animalibus, sine necessariis membris nihilominus viuere instruxerit, saluo etiam visu sine oculis, & etiam sine denticulis, & digestu sine alucis, 135 quem admodum & incedunt quaedam sine pedibus, manante impetu, quod angues: & insurgente conatu, quod vermes: & spumante reptatu, quod limaces. Ita & spirari cur non putas sine pulmonibus, & sine fistulis arteriarum? ut pro magno amplexu argumeto, idcirco anime humane spiritum accedere, quia sine quae spiritu careant: & idcirco ea spiritu carere, quia flaturalibus autibus struata non sint. Viuere sine spiritu existimas aliquid, spirare sine pulmonibus non putas? Quid est, oro te, spirare flatum, opinor, ex semetipso agere. Quid est non viuere: flatum, opinor, ex semetipso non agere. Hoc n. respondere debebo, si non idem est spirare quod viuere. Sed mortui erit non agere flatum: ergo viuens est agere flatum. Sed & spirans est agere flatum ergo & spirare viuens est. Vtrum quisi sine anima decurrere potuissent, non fuisset anime spirans, sed solummodo viuere. At n. viuere spirare est, si & spirare viuere. Sic ergo totum hoc & spirare & viuere, eius est cuius & viuere, id est, anime. Denique separas spiritum, naturam separas, & opera. Agat in discreto aliquid ambo seorsum anima, seorsum spiritus: anima sine spiritu viuatur,

spirit-

TERTI
OPER

A spiritus sine anima spiret; alteru relinqua corpora, alterum remaneat, mors & vita conueniant. Si n. duo sunt anima & spiritus, diuidi possunt, vt diuisione eorum alterius discedentis, alterius manentis, mortis & vite cõcurus eueniat. Sed nullo modo euenit: ergo 136 duo non erunt quæ diuidi non possunt concreta. Sialud est viuere, aliud spirare, distinguunt substantias opera: & quanto nunc huius est, vt vnum credas, cum distantia non das, vt ipsa sit anima spiritus, dum ipsius est spirare, cuius & viuere. Quid n. si diem aliud haberi velis, aliud lucem quæ accidat diei, cum dies ipsa lux sit? Plane erit & alia genera lucis, vt ex ignium ministerio: Erunt. & alia spiritus species, vt ex Deo, vt ex diabolo. Ita cū de anima spiritus agit, ipsa erit anima spiritus, sicut ipsa di-
 Cap. XI. lux. Ipsum est n. quid, per quod est quid. [137 Sed vt animam spiritū dicam, præsentis questionis ratio compellit, quia spirare alii substantiæ adscribitur: hoc dū animæ vindicamus, quam vniformem & simplicem agnoscamus, spiritum necesse est certa cõditiõne dicamus: nõ status nomine, sed actus, nec substantiæ titulo, sed operæ, quia spirat, non quia spiritus proprie est. nam & flare, spirare est. Ita & animam, quam statum ex proprietate defendimus, spiritum nunc ex necessitate pronuntiamus. 138 Ceterum aduersus Hermogenem, qui eam ex materia, non ex Dei flatu contendit, flatū proprie tuetur. Ille n. aduersus ipsius scripturam fidem flatū in spiritum vertit: vt dum incredibile est, spiritum Dei in delictum, & mox in iudicium deuenire, ex materia potius anima credatur quam ex Dei spiritu. Idcirco nos & ille flatum eam defendimus, non spiritum secundum scripturam & secundum spiritus distinctionem: & hic spiritum ingratum pronuntiamus, secundū spirandi & flandi conditionem. Illic de substantia quæstio est, spirare n. substantiæ actus est. Nec diutius de isto, 139 nisi propter hæreticos, qui nescio quod spiritale semen infusit animæ de Sophiæ matris occulta liberalitate conlatū ignoſcitate factore, quem scriptura factoris magis Dei sui conficit, nihil amplius promulgauerit, quam 140 Deum flatum in faciem hominis flatum vitæ, & hominem flatum in animam vitæ, per quam exinde & viuat & spiraretis declaratis differentiis spiritus & animæ in sequentibus instrumentis, ipso Deo pronuntiant: 141 Spiritus ex me prodiiit, & flatum omnem ego feci. & anima n. datus factus ex spiritu. Et rurſus, 142 Qui dedit flatum populo super terram, & spiritum calcantiuſ eam. Primo n. anima, id est, flatum populo in terra incedenti, id est, in carne carnaliter agentis. Postea spiritus eius qui terram calcant, id est, opera carnis subigunt: 143 quia & Apollolus nõ primam quod spiritale est, sed quod animale, postea spiritale 144 Nam, etiã Adam itatum prophetauit magnū illud sacramentum in Christum & Ecclesiam: Hoc nunc os ex osibus meis, & caro ex carne mea; propter hoc relinquet homo patrem & matrem, & adglutinabit se vxori sue & erunt duo in vnum carnem; accidentiã spiritus passus est, cecidit n. ecclasiis super illum Sanctū spiritus vis operatrix Prophe-
 Cap. XII. tia: Nam & malus spiritus accidens res est. Deniq; Saulem tam Dei spiritus postea vertit in alium virum, id est, in Propheten, cū dictum est, Quid hoc sibi Cis: an & Saul in Prophetis: quam & malus spiritus postea euerit in alium virum, in apostatam scilicet. Iudam quoque aliquandū cum electis deputatum vsq; ad locutorū officium, etiã iam fraudatorem, tradidit eam nonne postea diabolus intrauit. Igitur si neq; Dei, neq; diaboli spiritus ex naturitate conferit animæ, solam eam constat ante euentum spiritus vtriusque, si solam & simplicem & vniformem substantiæ nomine, atque ita non aliunde spirantem quam ex substantiæ sue sorte. [145 Proinde & animam, 146 siue mens est, vsq; apud Græcos, non aliud quid intelligimus, quam suggestum animæ ingentium & insitum & natiuitus proprium, quo agit, quo sapit, quem secum habens ex semetipsa, se commoueat in semetipsa, atque ita moueri videatur ab illo tanquã substantia alia, vt voluit 147 qui etiã vniuersitatis motuorem animam decernunt, 148 illum Deū Socratis, 149 illū Valentini Monogenem ex patre βῦδῶ & matre ἐννῶσῶ

quamuis Anaxagoræ turbata sententia est. Initi omnium commentatus animam, 150 & vniuersitatis officium de illius axe suspendens, purumque eum adfirmans, & simplicem & incommisibilem hoc vel maxime titulo segregat ab animæ cõmissione, & tamen eundem alibi animam edicit, 152 Hoc etiam Aristoteles denotauit, nescio an sua paratior implere quã aliena inuenire. 153 Denique & ipse definitionem animi quum diceret, interim alterum animi genus pronũciat, illum diuinum, quem rariū & impassibilem subostendens, abstulit & ipse eum a consõrtio anima. Cum n. animam passibilem consistet eorum quæ sortita est pati. aut per animam, & cum animo patitur: si concreta est animo, non potest animus impassibilis induci: aut si non per animam, nec cum animo patietur anima, non erit concreta illi. cum qua nihil, & cui nihil patitur. Porro si nihil per illum & cum illo anima patietur, iam nec sentiet, nec sapiet, nec mouebitur per illum, vt voluit. 154 Nam & sensus passiones facit Aristoteles. Quidam & sentire n. pati est, quia pati sentire est. Proinde & sapere sentire est, & moueri sentire est: ita totum pati est. Videmus autem nihil istorum animam experiri, vt non & animo deputetur, quia per illum & cum illo transigitur: ita ergo & commisibile est animus aduersus Anaxagoram, & passibilis aduersus Aristotelem. Ceterū si discretio admittitur, vt substantia duæ res sint, animus atq; anima, alterius erit & passio, & sensus, & sapor omnis, & actus, & motus alterius autem oriū, & quies, & stupor, & nulla iam causa, & aut animus vacabit, aut anima. Quod si conſtat ambobus hæc omnia reputari, ergo vnum erit vtrumque, 155 & Democritus obtinebit, differentia colens, & quaeretur quomodo vnum vtrumque, ex duarum substantiarum consũsione, an ex vnus dispositione. Nos autem animum ita dicimus animæ concretum, non vt substantiæ alium, sed vt substantiæ officium. [156 Ad hoc dispicere superest, principalitas vbi sit, id est, qui cui præest, vt cuius principalitas apparuerit, illa sit substantiæ massa. Id autem cui massa substantiæ præerit, in officium naturale substantiæ deputetur. Enimvero quis non animæ dabit summam omnem, cuius nomine totus hominis mentio titulata est. 157 Quantas animas pascit (ait diues) non animos. Et animas saluas optat gubernator, non animos: Et rutilius in opere, & in prælo miles, animam se, non animum ponere adfirmat. Cuius nominatiora pericula aut vota sunt animi an animæ? Quid autem agere dicuntur moribundi, animū an animam? Ipſi postremo Philosophi inſiq; Medici quamuis de animo quoque disputarent, 158 faciem tamen operis frontemq; materie de anima vnūquisq; proſcribit. Vt ait & à Deo discas, 159 animã Deus se per adloquit, animã cõpellat atq; aduocat, vt in animū libi aduehat. 160 Illã saluã venit facere Christus, illã perdere in gehennã cõminatur, illã plus fieri verat, illã & ipse bonus pastor p̄ pecudibus suis p̄ſert. Habes animæ principalitã & habes in illa & substantiæ vnionẽ, cuius intelligi intrumẽ nõ esse animū, non patrociniū. [161 Singularis alioquin & simplex, & de suo tota est non magis inſtrũbilis aliud de quam diuisibilis ex se, quia nec diſſolubilis. 162 Si n. ſtrũbilis, & diſſolubilis: illa diſſolubilis, iã non immortalis. Itaque quia iã nõ moralis, neque diſſolubilis, neque diuisibilis. Nam & diuidi diſſolui est, & diſſolui mori est. 163 Diuiditur aut in partes, 164 nũc in duas à Platone, 165 nũc in tres à Zenone, 166 nũc in quinque, & in sex à Panætio, 167 & in septem à Sorano, 168 etiam in octo penes Chryſippum, 169 etiam in nouẽ penes Apollonhanẽ, 170 sed & in decẽ apud quosdã Stoicorũ, 171 & in duas amplius apud Pofidonũ, qui à duob. exortus titulis, principali quod aũt ἡγεμονικόν, & à rationali, ῥασιονικόν in duodecim exinde p̄ſecuit: 172 ita in alias ex aliis species diuidunt animã. Huiusmodi aut non tã partes animæ habebunt, q̄ vires & efficacitẽ & operẽ, 173 licet de quibusdam & Aristoteles iudicauit: Non n. mēbra sunt substantiæ animalis, sed ingenia: vt motozium, vt actozium, vt cogitatorũ, & si qua in hunc modũ distinguunt, vt & ipsi illi quinque notissimi sensus, viſus, auditus,

A
 F
 G
 H
 Cap. XIII.
 Cap. XIV.

ILL

A

gustus, tactus, odoratus. Quibus omnibus et si certa lingulis domicilia in corpore determinauerunt, non idcirco haec quoque distributio animae ad animae sectiones pertinerebit, quoad ne ipsum quidem corpus ita diuidatur in membra, ut isti voluerunt animam. Atquin ex multitudine membrorum unum corpus efficitur, ut concretio sit potius ipsa diuisio. 174 Specta portentosissimam Archimedis munificentiam. organum hydraulicum dico, tot membra, tot partes tot copagines tot itinera vocu, tot compedia sonorum, tot commercia modorum, tot acies tibiarum, & vna moles erunt omnia. Sic & spiritus qui illic de tormento aquae anhelat, non ideo separabitur in partes, quia per partes administratur, substantia quidem solidus, opera vero diuisus. 175 Non longe hoc exemplum est a Stratone & Aenesidemo & Heraclito: 176 nam & ipsi vnitatem animae tuerentur, quae in totum corpus diffusa, & vbiq; ipsa velut flatus in calamo percauernas, ita per sensualia variis modis emicet, non tam concisa quam dispensata. Haec omnia quibus titulus nuncupetur, & quibus ex se diuisio debentur, & quibus in corpore metationibus sequebantur, Medici potius, tum Philosophi considerabunt, nobis pauca conuenienter. [177 In primis an sit aliquis summus in anima gradus vitalis, & sapientialis, quod *hys per se* appellant, id est, principale, quia si negetur, totus animae status periclitatur. Deniq; qui negant principale ipsam prius animam nihil centuerunt, 178 Mellesius aliquis Dicaearchus; 179 ex Medicis autem Andreas 180 & Asclepiades, ita abstrulerunt principale, dum in animo ipso volunt esse sensus, quorum vindicatur principale. Asclepiades etiam illa argumentatione veclatur, quod pleraq; animalia ad eum eis partibus corporis, in quibus plurimum existimatur principale consistere, & in super viuant ali-quaremus, & capiant nihilominus: ut mulca & vespae & locustae, si capita decideris, vt caprae, & testudines, & anguille, si corda detaxeris: itaq; principale non esse. Quod si fuisset amissus cum suis sedibus, vigor animae, non perfereretur. 181 Sed plures & Philosophi aduersus Dicaearchum Plato, Strato, Epicurus, Democritus, Empedocles, 182 Socrates, 183 Aristoteles, & Medici aduersus Andream & Asclepiadem Herophilus Erasistratus, 184 Diocles, Hippocrates, & Ipsi Soranus: 185 iamq; omnibus plures Christiani, qui apud Deum de vtroq; deducuntur, & esse principale in anima, & certo in corporis recessu consecrati. 186 Si n. scrutatorem & dispectorem cordis Deum legimus, 187 si etiam Prophetes eius occulta cordis tradendo probatur: si Deus ipse recognatus cordis in populo praenit, 188 *Quid cogitatis in cordibus vestris nequam?* Si & David: *Cor mundum conde in me Deus.* Et Paulus: *Corde, ait, credidi in iustitia.* Et Ioan. *Corde, ait, suo vni-quenque reprehendi.* Si postremo, *Qui viderit feminam ad concupiscendum, iam adulterauit in corde.* Simul vtrumque dilucet, & esse principale in anima, quod intentio diuina conueniat, id est, vim sapientialem atque vitalem: quod enim sapit, vniudum est, & in eo thesauro corporis haberi, ad quem Deus respicit: 189 vt neque extrinsecus agitari potest principale istud secundum Heraclitum, 190 neque per totum corpus ventilari secundum Platonem, 191 neque in capite concludi secundum Xenocratem, 192 neque in cerebro cubare secundum Hippocratem, 193 sed nec circa cerebri fundamentum vt Herophilus, 194 nec in superciliis meditullio vt Strato Physicus, 195 nec in totalorica peccoris vt Epicurus, 196 sed & quod Aegyptij renunciauerunt ei qui diuinorum commentatores videbantur, 200 & ille versus Orphei vel Empedoclis: *Namque hominis sanguinis circum cordis est sensus.* 201 etiam Protagoras, 202 etiam Apollodoros 203 & Chysippus haec sapienter, vt vel ab istis reclusus Asclepiades capras suas querat sine corde balantes, & mulcas suas abigat sine capite volitantes: & omnes iam sciant se potius sine corde & cerebro viuere, qui dispositionem animae humanae de conditione bestiarum praedixerunt. 204 Est & illud ad fidem pertinens, 205

B
Cap. XV.

C

quod Plato bifariam partitur animam, per rationalem & irrationalem. Cui definitioni & nos quidem adplaudimus, 206 sed non vt naturae deperit vtrumque. Naturale enim rationale credendum est, quod animae a primordio fit ingentium, a rationali videlicet auctore. Quid enim non rationale, quod Deus iussu quoque ediderit, nedum id quod proprie aditus suo emiserit? Irrationale autem posterius intelligendum est, vt quod acciderit ex serpentis infinctu, ipsum illud trasgressio-nis admillum, atque exinde inoleuerit & coadoleuerit ni anima ad instar iam naturalitatis, quia statim in natura primordio accidit, 207 Ceterum quum idem Plato solum rationale dicat, vt in anima Dei ipsius, si nos etiam irrationale naturae adscripterimus, quam a Deo anima nostra sortita est, aequae irrationale de Deo entropote naturale, quia natura Deus auctor est. Sed enim a diabolo immittit delicti: Irrationale autem omne delictum: Igitur a diabolo irrationale a quo & delictum, extraneum a Deo a quo est irrationale alienum. Proinde diuersitas horum ex distantia auctorum. Proinde cum Plato soli Deo se gregans rationale, 208 duo genera subdiuidit ex irrationali: 209 indignatum quod adpellat *θυμικόν*, & concupiscendum quod vocat, *ὀμόθυμον*; vt illud quidem commune sit nobis & leonibus, sit vtrumque cum mulcis, rationale portio cui Deo videtur & de hoc mihi esse retractandum, propterea quae in Christo deprehenduntur. Ecce enim tota haec trinitas & in Dominino, & rationale quo docet quae discit, quo saluus fit, asserit indignatum, quo inuclitur in Scribas & Pharisaeos: & concupiscendum, quo Pascha cum discipulis suis edere concupiscit, 210 Igitur apud nos non temper ex irrationali censenda sunt indignatum & concupiscendum, quae certi sumus in Domino rationaliter decurrere. 211 Indignatur Deus rationaliter quibus sollicit debet, & concupiscit Deus rationaliter quae digna sunt ipso. Nam & malo indignabitur, & bono concupiscit salutem. Dat & Apostolus nobis concupiscendum. *Sed bonus opus dicens, rationale concupiscendum ostendit. Concedit & indignationem. Quidni, quam & ipse suscepit: *Vitam & praedicantur, inquit, qui vos subuertunt.* Rationalis est indignatio quae ex affectu discipuliz est. 212 At quum dicit: *Unus aliquando natura filij in a,* irrationale indignatum suggillat q. non sit ex ea natura quae a Deo est, sed ex illa quam diabolus induxit, dominus & ipse dictus sui ordinis, *Non potestis duobus dominis seruire: pater & ipse cognominatus, Vos ex diabolo pater esse nescitis & illi proprietatem naturae alterius adscribere posteriori & adultera, 213 quem legis auentis supereminatorem, & frumetariae segetis nocturnum interpolatorem.* 214 Contingit nos illorum etiam quinquae sensuum questio, quos in primis litteris discimus, quoniam & hinc aliquid haereticis procuratur. Visus est, & auditus, & odoratus, & gustus, & tactus, 215 Horum fidem Academicis durius damnant: 216 secundum quosdam, & Heraclitus & Diocles 217 & Empedocles, 218 Certe Platonem in Timaeo irrationalem pronunciat sensuualitatem, & opinionem coplicitam. 219 Itaque mendacium visui obijci-tur, quod remos in aqua inflexos vel infractos adleuerat aduersus conscientiam integritatis, quod turrem quadrangularem de longinquo totum dam perfuadet, quod aequalissimam porticum angustiorē in vicino infames, quod caelum tanta sublimitate suspensum mari iungat, 220 Perinde auditus fallacia reus. Vt cum coeleste murmur putamus, & planctum est: vel tonitru meditante, pro certo de plautro credimus sonitum. Sic & odoratus & gustus arguuntur: siquidem eadem vnguenta, eademque vina postiore quoque visu deprecatur. Sic & tactus reprehenditur: siquidem eadem pauimentum manibus asperiora, pedibus leuiora creduntur, & in haecis pedem calidus lacus feruentissimus primo, de hinc temperatissimus renuntiat. Adeo, inquit, sic quoque tallimur sensibus dum sententias vertimus. 221 Moderantius Stoici non omnem sensum, nec seper, de mediatio onerati. Epicurei constantius parē omnibus, atque per petua desunt.*

D
Cap. XVI.

Sap. 1.
Prou. 23.
Psal. 138.
Matth. 6.
Psal. 10.
Rom. 10.
1. Ioan. 3.
Matth. 5.

TER
OPER

A dant veritatem, sed alta via. Non enim sensum menci-
 ti, sed opinionem. Sensum enim pati non opinari:
 animam enim opinari. Absciderunt & opinionem a sensu
 & sensu ab anima. Et vnde opinio, si non a sensu? Deni-
 que nisi visus rotundam senserit tunc, nulla opinio ro-
 tunditatis. Et vnde sensus si non ab anima? Denique ca-
 rens anima corpus carebit & sensu. Ita & sensus ex ani-
 ma est, & opinio ex sensu, & anima totum. Ceterum optime
 proponitur esse vtrique aliquid, quod efficiat aliter
 quid a sensibus renuntiari, quia sit in rebus. Porro si po-
 test id renuntiari quod non fit in rebus, cur non perire
 possit per id renuntiari quod non fit in sensibus, sed in
 his rationibus quae interueniant suo nomine? Atque a-
 deo licebit eas recognoscere. 222 Nam vt in aqua remus in-
 flexus vel infra cibus appareat, aqua in causa est. Denique
 extra aqua integer vitium remus. Teneritas autem substantia
 illius, qua speculatur ex lumine efficitur, prout ita seu
 mota est, ita & imaginem vibrans euerit lineam rectam. Itē vt
 turris habitus eludat, interualli cobalio cōpellit in aper-
 to: aequalitas enim circūfusi aeris pari luce veniens ang-
 gulos, oblitreat lineas. Sic & vniuersitas porricus a-
 curatur in sine, dum acies in cōcluso stipata illic tenuatur
 quo & extenditur. Sic & caeli mai vnitur, vbi visio ab-
 sumitur: quae quādiu viget, radiū diuidit. 223 Audiri ve-
 ro quid aliud decipit, quā sonoriū similitudo. 224 Et, si
 postea minus spirat vnguentum, & minus sapit vinum,
 & minus lacus feruet, in omnibus ferme prima vis rota
 est. 225 Ceterum de scabro ac latu merito manus ac pe-
 des tenera scilicet & callosa membra disentiunt. Igitur
 hoc modo nulla sensuum frustratio causa carebit. Quod
 hi cause fallunt sensus, & per sensus opiniones: iam nec in
 sensibus constituenda fallacia est qui causas sequuntur,
 nec in opinionibus quae a sensibus diriguntur sequenti-
 bus causas. Qui insaniunt, alios in aliis vidēt, 226 vt O-
 restes matrem in sorore, & 227 Ajax Vlyssē in armato, 228
 vt Athamas & Agave in filiis bestias. Oculis ne hoc mē-
 daciū exprobrabis, an turris? Qui redundantia fellis au-
 ruginant, amara sunt omnia. Nū ergo gustus praeruarica-
 tionē exprobrabis, an valetudine? Omnes itaque sensus
 eueruntur, vt circūueniuntur ad tempus, vt proprie-
 tate fallacia careant. Immo iam ne ipsi quidē causis ad-
 scribendū est fallaciae elegit. Si enim ratione haec acci-
 dunt, ratio fallacia perhiberi non meretur, quod sic fiet
 oportet, mendacium non est. Itaque si & ipsa causa
 infamia liberatur, quanto magis sensus, quibus iam
 & cause libere praerunt: cum hinc potissimum &
 veritas & fides & integritas sensibus vindicanda sit,
 quod non alter reuoluent, quam quod illa ratio man-
 dauit, quae efficiat aliter quid a sensibus renuntiari, quā
 sit in rebus. Quid agis Academicē pro cacillime: totū vi-
 tium staturū euerit, omnē naturae ordinē turbas, ipsius Dei
 providentiam excaecas, quā cū cōs operibus suis intelligen-
 dis, incolendis, dispensandis, fruendisque fallaces. &
 mendaces dominos praefecerit sensus. An nō istis vniuer-
 sa conditio subministratur? An non per istos secunda
 quoque mundo instructio accessit, tot artes, tot ingenia,
 tot studia, negotia, officia, commercia, remedia, con-
 silia, solatia, victus, cultus, ornatusque: omnia totū vitae
 saporem condierunt, dum per hos sensus solus omnium
 homo animal ratione dinoscitur intelligentiae capax, &
 ipsius Academicae. 229 Sed enim Plato ne quod testimo-
 niū sensibus signet, propterea & in Phaedro ex Socratis
 persona negat se cognoscere posse semetipsum, vt mo-
 net Delphica inscriptio. 230 Et in Theaeteto admittit sibi
 scire, atque sentire. 231 Et in Phaedro post mortem differt
 sententiam veritatis, postquam scilicet: & tamen non-
 dū mortuus philosophabatur. Non licet nobis in dubiū
 sensus istos reuocare, & in Christo de fide eorū delibe-
 reret: ne forte dicatur, quod falso Satanā prospectarit
 de caelo praecipitatum: aut falso vocem patris audierit de
 ipso testificatam: aut deceptus sit cum Petri socrum teti-
 git: aut alium postea vnguentū senserit spiritum, quod in
 sepulturam suam acceptauit: alium postea vini lapa-
 rem, 232 quod in sanguinis sui memoriam consecrauit.
 Sic enim & Marcion phantasma eum maluit credere,

torius corporis in illo dedignatus veritatem. Atquin
 ne in Apollolis quidē eius ludificata natura est. Fidelis
 fuit & visus & auditus in monte: fidelis & gustus vini il-
 lius, licet aqua ante, in nuptiis Galliae: & fidelis & ta-
 ctus, exinde creduli Thomae. Recita Ioannis testationē:
 233 Quod vidimus, inquit, quod audiuimus, oculis nostris vidi-
 mus, & manus nostrae contraxerunt, de sermone vite. Falla
 vtrique testatio, si oculorum & aurium & manuum sensus
 natura mentiuntur. 234 Conuertitur ad intellectualem par-
 tem, quemadmodum illam Plato à corporalibus separa-
 tam haereticis commendauerit, agnitionem ante mortē
 consecutus. 235 At enim in Phaedone: Quid tū erga ipsā
 prudentiae possessionem? Vtrumne impedimentum erit
 corpus, an non, si quis illud socium adsumpserit
 in questionem? Tale quid dico, habet ne veritatem ali-
 quam visio & auditio hominibus, an non? An non
 etiam Poetae haec nobis semper obmullant, quod ne-
 que audiamus certum, neque videamus? 236 Memi-
 nerat scilicet & Epicharmi Comici: Animus cernit, ani-
 mus audit, reliqua surda & caeca sunt. 237 Itaque rur-
 sus: illum ergo ait superflapere, qui mente maxime sapi-
 at, neque vitionem proponens, neque vllum eiusmodi
 sensum attrahens animo, sed ipsa mente sincera vtens
 in recogitando ad capiendum sincerum quodque
 rerum, si egressus potissimum ab oculis & auribus, &
 quo dicendum sit à toto corpore vt turbante, & non
 permittente anima possidere veritatem, atque prudenti-
 am quando comunicat. Videmus igitur aduersus sen-
 sus corporales aliam portendi paratam, vt multo ido-
 nio rem, vires scilicet animae, intellectum operantes
 eius veritatis, cuius res non sint coram, nec subiacent
 ant corporalibus sensibus, sed absint longe à com-
 muni conscientia in arcano, & in superioribus, & ap-
 ud ipsum Deum. 238 Vult enim Plato esse qualdam
 substantias inuisibiles, incorporeales, supermundiales,
 diuinas, & aeternas: quas appellat Ideas, id est, for-
 mas exemplares. & causas naturalium istorum manife-
 storum, & subiacentium corporalibus sensibus, & illas
 quidem esse veritates, haec autem imagines eorum. 239
 Reluctante iam haeretica semina Gnosticorum & Val-
 entinianorum? Hinc enim arripiunt differentiam cor-
 poralium sensuum, intellectualem vitiū, 240 quam
 etiam parabolae decem virginum adtemperant vt quin-
 que stultae sensus corporales figurauerint, stultos videlicet,
 quia deceptui faciles: sapientes autem intellectu-
 lium vitiū notam expellerint, sapientium scilicet,
 quia contingentium veritatem illam arcanam & super-
 nam, 241 & apud pleroma constituta haereticarum Idea-
 rum sacramenta: hoc enim sunt & aequi, & genealogiae
 illorum. Itaque & sensum diuidunt: Et in intellectu-
 bus quidem à spiritali suo semine: sensualibus vero ab
 animali, quia spiritalia nullo modo capiat. & illius
 quidem esse inuisibilia: huius vero visibilia, & humilia,
 & temporalia quae sensu conueniantur, in imaginibus
 constituta. 242 Ob haec ergo praestruximus neque animū
 aliud quid esse, quam animae suggestū & structū: neque
 spiritum extraneum quid, quam quod & ipsa per flatum.
 Ceterum accessioni deputandum, quod aut Deus pos-
 stea, aut diabolus aspiraret. Et nunc ad differentiam sen-
 sualium & intellectualem non aliud admittimus, quā re-
 rum diuersitates: corporalium & spiritalium visibilibus
 & inuisibilibus, publicarū & arcanarū, quod illa sensus,
 ista intellectus attribuantur? apud animam tamen & i-
 stis & illis obsequio deputatis, quae perinde per corpus
 corporalia sentiat, quemadmodū per animū incorpora-
 lia intelligat, saluo eo, vt etiam sentiat dū intelligit. Nō
 enim & sentire intelligere est, & intelligere sentire est.
 At quid erit sensus nisi eius rei quae sentitur intellectus?
 quid erit intellectus nisi eius rei quae intelligitur sensus?
 Vnde ista tormenta crucianda simplicitatis, & suspen-
 dendae veritatis? Quis mihi exhibebit sensū nō intelli-
 gentem quod sentit: aut intellectum non sentientem
 quod intelligit, vt prober alterū sine altero esse? Si corporalia
 quidē sentiuntur, in corporalia vero intelliguntur: rerū
 genera diuersa sū, nō domicilia sensus & intellectus, id est,

E
 Matth. 17.
 Ioan. 2.
 Ioan. 20.
 Ioan. 1.
 Cap. VIII.
 F
 G
 Matth. 24.
 H
 non

Lectio.
 Matth. 2.
 Matth. 26.

ILL

A

TERTI
OPER

A

non anima & animus. Denique à quo sentiuntur corporalia: Si ab animo, ergo iam & sensualis est animus, non tantum intellectus. Nam dum intelligit, sentit quia si non sentit, nec intelligit. Si vero ab anima corporalia sentiuntur, iam ergo & intellectus est vis anima, non tantum sensualis. Nam dum sentit, intelligit: quia si non intelligit, nec sentit. Proinde à quo intelliguntur incorporalia: si ab animo, ubi erit anima? si ab anima, ubi erit animus? Quæ enim distant, abesse inuicem debent, cum suis muneribus operantur. Putabis quidem abesse animam ab anima, si quando. Nam ita efficiunt, ut nesciamus nos vidisse quid, vel audisse: nec non audisse, 243 quia alibi fuerit animus adeo contendam, immo ipsam animam nec vidisse, nec audisse quia alibi fuerit cum sua vi, id est, animo. Nam & quam dementit homo, dementit anima, non peregrinante, sed compatiante tunc animo. 244 Ceterum anime principaliter casus est. Hoc vnde firmatur: quod anima digressa, nec animus in homine inueniatur. Ita illam ubique sequitur, à qua nec in sine subreuant. Quum vero sequitur & addicitur, perinde intellectus anime addicitur quam sequitur animus cui addicitur intellectus. sit nunc & potior sensu intellectus & potior cognitor sacramentorum, dammodo & ipse propria vis anima: quod & sensus. Nihil mea interest, nisi cum idcirco præfertur sensui intellectus, ut ex hoc quoque operari habeatur, quo potior adfirmatur. Tunc mihi post differentiam etiam prælatio retundenda est, peruentura quoque visque ad potioris Dei persuasionem. 245 Sed DE DEO SVO QVOQUE

B

CAMPO EXPERIEMVR CVM HÆRETICIS. Nunc de animatulus & intellectu non invidiosè præterendo locus. Nam et potiora sunt quæ intellectu attinguntur ut spiritalia, quam quæ sensu, ut corporalia, rerum erit prælatio, sublimiorum scilicet aduersus humiliores, non intellectus aduersus sensum. Quomodo enim præferatur sensui intellectus, à quo informatur ad cognitionem veritatum; Si enim veritates per imagines apprehenduntur, id est, inuisibilia per visibilia noscuntur, quia & Apostolus nobis scribit: 246 inuisibilia enim eius à conditione mundi de substantia eius intellecta visuntur. 247 & Platonæ hæreticis: Facies oculorum ea quæ apparent, & necesse esse omnino hunc mundum imaginem quamdam esse alterius alicuius, quod sibi viderit intellectus ducere vi sensu & auctore & principali fundamento nec sine illo veritates posse contingi: quomodo ergo potior critico per quem est, quo eger, cui debet totum quod attingit? ita vtrumque concluditur: neque præferendum sensui intellectum; per quod enim quid constat, inferius ipso est, neque separandum à sensu: per quod enim quid est, cum ipso est. [248 Sed ne illi quidem prætereundi, qui vel modico temporis viduant animam intellectu. Proinde enim viâ sternunt postea inducendi eius, sic vi in anima scilicet proueniat intellectus. Volunt infantiam sola anima continet: qua tantummodo viuat, non ut pariter sapiat, quia nec omnia sapiant quæ viuant. 249 Denique arbores viuere, nec tamen sapere, secundum Aristotelem, 250 & si quis alius substantiam animalem in vniuersa communicat, quæ apud nos in homine priuata res est, non modo ut Dei opus quod & cetera, 251 sed vi Dei status quod hæc sola, quam dicimus cum omni instructu suo nasci. Et si ad arbores pronocamur, amplectemur exemplum. Si quidem & illis necdum arbuticulis, sed stipitibus adhuc & furculis etiam nunc, simul de scrobibus oriuntur inest propria vis anima. Verum pro temporis ratione remittitur coalescens & coadulescens roboti sito, donec ætas adimpleat habitum quo natura fungatur. 252 Aut vnde mox illis & fructes inculantur, & folia formantur, & germina insistantur, & flosculi inornantur, & succi conduntur: si non in ipsis omnis paratura generis quiescit, & paribus promotam grandescit: Inde igitur & sapiunt vnde viuunt, tam viuendi quam sapiendi proprietate, & quidem ab infantia & ipse sua. 253 Video enim & vitem adhuc teneram & impuberem, intelligentem tamen iam opera sua, & volentem alicubi ad-

Rom. I.

C

Cap. XIX.

D

hæere, cum innixa & innexa proficiat. Denique non expectata rustica disciplina, sine arandine, 254 sine conno, si quid attigerit, vitro amabit 255 & quidem virtuosus amplexabitur de suo ingenio quam de tuo arbitrio properat esse secura. Video & hederas, quantum velis premas, statim ad superata conari, & nullo præcunte suspendi, quod malint patiebibus inuehi textili sylia, quam humiteri voluntaria iniuria. Contra quibus de ædificio male est, ut crescendo recedunt, ut refugium sentias ramos aliorum destinat, & animationem arboris de diuortio parietis intelligas, contentæ sua paritate, quam ex primordio prouidentissimi fructus edidit, timentis etiam ruinam. Has ego sapientias arborum cur non contendam? Viuant ut Philosophi volunt, sapiant ut Philosophi nolunt: intelligant & infantiam ligni, quo magis hominis, 256 cuius anima velut succulus quidam ex matrice Adam in propagatione ducta, & genitalibus femine focus commendata cum omni sua paratura, pullulabit tam intellectu quam & sensu. 257 Mentior, & de primis infantem ut vitam vagitu salutauit, hoc ipsum se testatur sensisse atque intellexisse quoniam est, omnes simul ibidem dedicans sensus, & luce visum, & sono auditum, & humore guttum, & ære odoratum, & terra tactum. Ita prima illa vox de primis sensuum vocibus, & de primis intellectum pulchritudine cogitur. Plus est quod de profectu lachrymabilis vitæ quidam augurem in eorum uocem illum flebilem interpretantur, quod etiam præfens habenda sit ab ingressu natiuitatis nedum intelligens. 258 Non enim exinde & matrem spiritu probat, & nutricem spiritu examinat, & gerulam spiritu agnoscit, feniens extranea uerba, & reculans ignota cubilia, & neminem appetens nisi ex usu: Vnde illi iudicium nouitatis, & mortis, si non sapit: vnde illi & offendit & demulceri, si non intelligit: Mirum satis, ut infantia naturaliter animosa sit, non habens animum: & naturaliter adfectuosa sit, non habens intellectum. 259 At enim Christus ex ore lactantium & paruulorum expediendo laudem nec pueritiam nec infantiam hebetes pronuntiauit: quarum altera cum suffragio occurrit, testimonium ei potior est, altera pro ipso rucidata vitæ vim sentit. [260 Erre itaque concludimus, omnia naturalia animæ ut substantia eius ipsi inesse, & cum ipsa æque proficere, ex quo ipsa censetur. 261 Sicut & Seneca sepe nosse: Initia sunt nobis omnium artium & ætatum femina: magisterque ex occulto Deus producit ingenia, ex feminibus scilicet infans, & oculis per infantiam, quæ sunt & intellectus. Ex his enim producentur ingenia. Porro ut frugum seminibus vna generis cuiusque forma est, processus tamen variis. Alia integro statu euadunt, alia etiam meliora respondent, alia degenerant pro conditione cæli & soli, pro ratione operis & curæ pro temporum euentu, pro licentia casuum: ita & animæ licebit semine vni formem, factu multiformem: nam & hic etiam de locis interest. 262 Thebis hebetes & brutos nasci reletum est: 263 Athenis sapientes dicendique acutissimos, ubi penes Colyrum pueri mense citius eloquuntur præcose lingua. 264 Si quidem & Plato in Timæo Mineruam adfirmat, cum urbem illam moliretur, nihil aliud quam regionis naturam prospexisse, talia ingenia pollicitam. 265 Vnde & ipse in Legibus Megillo & Clinie præcipit, condende ciuitati locum procurarent. Sed Empedocles causâ argutat indolis & obruta in sanguinis qualitate constituit, perfectæ ac profectû de doctrina disciplinaque deducit. Tamen vulgata iam res est gentium proprietatum. Comici Phrygas timidos illudunt. 266 Sallustius vanos Mauros, & feroces Dalmatas pulsat, mendaces Cretas etiam Apostolus inuit. Foras in & de corpore & de valetudine aliquid accedat. Oportet prodigit, phthisis seruat, quanto magis de accidentibus habebuntur, quæ circa corpulentiam & valentiam vel acunt, vel obtundunt. Acunt doctrinæ, discipline, artes, & experientia, negotia, studia: obtundunt incitiam, ignauia, desidiam, libidines, in experientia, otia.

vita.

A
 victa. Super hæc si & alia quæ præstant potestates: enim-
 uero præstant. Secundum nos quidem Dominus Deus
 & diabolus emulus, secundum communem autem o-
 pinionem & prouidentia & FATVM & necessitas & for-
 tuna & arbitrii libertas. Nam hæc & Philosophi distin-
 guunt. 267 ET NOS SECUNDVM FIDEM DISSE-
 RENDA SVO IAM NOVIMVS TITVLO. Apparet quanta sint quæ
 vnam animam naturam varie collocarint, vt vulgo natu-
 ra deputentur, quando non species sint, sed fortes natu-
 ræ, & substantiæ vnus, illius scilicet quam Deus in
 Adam contulit, & matricem omnium fecit: atque adeo
 fortes erant, non species substantiæ vnus, id est, varie-
 tas illa moralis quanta nunc est, tanta non fuerit in ipso
 principe generis Adam. Debeant enim fuisse hæc om-
 nia in illo, vt in fonte nature: atque inde cum tota va-
 rietate manasse, si varietas naturæ fuisset. [268 Quod si
 vniformis natura animæ ab initio in Adam ante tot in-
 genia: ergo non multiformis, quia vniformis per tot in-
 genia iam nec triformis 269, vt ad huc trinitas Valenti-
 niana, cædatur, quæ nec ipsa in Adam recognoscitur.
 Quid enim spiritale in illo: 270 si quia prophetauit ma-
 gnum illud sacramentum in Christum & Ecclesiam:
 Hoc os ex osibus meis, & caro ex carne mea, vocabitur mulier:
 propter ea relinquet homo patrem & matrem, & agglutinabitur
 mulieri suæ, & erunt duo in carnem vnâ: hoc postea obue-
 nit, 271 quum in illum Deus amentiam immisit, spiritale
 vim qua constat Prophetia, si & malum in eo appa-
 ruit transgressionis admittum, nec hoc naturale depu-
 tandum est, quod in ista dicitur serpentis operatus est. Tam
 non naturale, quam nec materiale, 272 quia & materiæ
 fidem iam exclusimus. Quod si nec spiritale, nec quod
 dicitur materiale, proprium in illo fuit. Et si ex materia
 fuisset mali semen, superest vt solum in illo & vnicum
 fuerit naturale, quod censetur animale: quod statu sim-
 plex, & vniforme defendimus. De hoc plane relinquitur
 queri an demutabile debeat credi, quod naturale
 dicatur. 273 Iidem enim conuertibilem negant naturâ,
 vt trinitatem suam in singulis proprietatibus figat: quia
 arbor bona malos non ferat fructus, nec mala bonos,
 274 & nemo de spinis metat ficus, & de tribulis vuas
 Ergo si ita est, neque de lapidibus filios Abraham suscita-
 re poterit Deus, nec gemina viperarum facere peni-
 tentiæ fructus. 275 Et errant Apostolus scribens, *Eratis*
& vni aliquando tenebræ, & sumus & nos aliquando natura si-
liosa, & in his vni quoque fuisse, sed abuti estis. 276 Sed nun-
 quam discordabunt sententiæ sanctæ. 277 Non dabit
 arbor mala bonos fructus, si non inferatur: & bona ma-
 los dabit: si nõ colatur. Et lapides filii Abraham fiunt si in
 fidem Abraham formentur. 278 Et gemina viperarum
 fructum penitentiæ facient, si venena malignitatis ex-
 puerint. Hæc etiam vis diuinæ gratiæ, potentior vtiq; na-
 tura, 279 habens in nobis subiacentem sibi liberam ar-
 bitrii potestatem, quod *vniformis* dicitur, quæ cum sit
 & ipsa naturalis atque mutabilis, quoquo verritur, natu-
 ra conuertitur. Inesse autem nobis *vniformis* natu-
 rali, IAM ET MARCIONI OSTENDIMVS ET HERMO-
 GENE. Quid nunc si & nature conditio sic erit definienda,
 vt duplex determinetur, natorum & innatorum, factu-
 rorum & infectorum. Atque ita quod natum factumque
 confiteri, eius natura capiet demutationem, &
 renasci enim poterit & refici. Innatum autem & infectum
 immobile stabit. 280 quod cum soli Deo compe-
 tar, vt soli innato & infecto, & idcirco immortali & in-
 conuertibili. absolutum est, ceterorum omnium nato-
 rum atque factorum conuertibilem & demutabilem
 esse naturam, vt & si trinitas animæ ascribenda esset, ex-
 mutatione accidentiæ, non ex institutione naturæ de-
 puraretur. 281 Cetera animæ naturalia iam à nobis au-
 dit Hermogenes, cum ipsorum defensione & proba-
 tione, per qua Dei potius quam materiæ propinqua co-
 gnoscitur. Hinc solummodo nominabuntur, ne præter-
 ita videantur. Dedimus enim illi & libertatem arbitrii,
 vt supra scripsimus, & dominationem rerum, & diuina-
 tionem interdum, seposita quæ per Dei gratiam obue-
 nit ex Prophetia. Itaque ab isto dispositionis retractatu

recedam, vt ordinẽ eius expungam. 282 Definimus animam,
 Dei statu natam, 283 immortalem, 284 corporalem,
 285 effigiatam, 286 substantia simplicem, 287 de suo pati-
 entem, 287 varie procedentem, 289 liberam arbitrii, 290
 accidentis obnoxiam, 291 per ingenia mutabilem, 292 ra-
 tionalem dominatricem, 293 diuintricem, 294 ex vna re-
 dundantem. Sequitur nunc, vt quomodo ex vna redun-
 det, consideremus, id est, vnde, & quando, & qua ratio-
 ne sumatur. [295 Quidam de cælis deuenisse credunt,
 tanta persuasione, quanta illic indubitate regressuros
 repromittunt, 296 vt Saturnius Menandri Simoniani
 discipulus induxit, hominem affirmans ab angelis fa-
 ctum primoq; opus futile & inualidum, & inabile, in
 terra vermis instar palpitasse, quod consistendi vires de-
 essent. Dehinc ex misericordia summæ potestatis, ad ce-
 lus effigiem nec tamen plene perfectam temere stru-
 ctus fuisset, scintillulam vitæ consecutum, quæ illum ex-
 suscitavit & erexit, & costanti animavit, & post dece-
 lum vitæ ad matricem relectura sit. 297 Sed & Carpocra-
 tes tantundem sibi de superioribus vindicat, vt discipu-
 li eius animas suas iam & Christo, nedum Apollolis &
 persequant, & cū volunt præferat: quas proinde de sub-
 limi virtute conceperint despectice mundipotentium
 principatum, 298 Apelles sollicitas refert animas ter-
 renis cæcis de supercelestibus sedibus ab igneo angelo
 Deo Israelis & nostro, qui exinde illis peccatrice circū-
 fixerit carnem. 299 Examen Valentiniani semen Sophia
 in sulcat animæ, per quod historias atq; milestias æonum
 suorum ex imaginibus visibilibus recognoscunt. Doleo
 bona fide, 300 Platonem omnium hæreticorum condi-
 mentarium factum, 301 illius est n. & in Phædone, quod
 animæ hinc euntes sint illuc, & inde huc, 302 Itē in Ti-
 mæo, quod gemina Dei delegata sibi mortalium geni-
 tura, accepto initio animæ immortalis, 303 mortale ei cir-
 cumgelauerint corpus. 304 Tum quod mundus hic ima-
 go sit alterius alicuius, quæ omnia vt fidei commendat,
 305 & Animam retro in superioribus cum Deo egisse in
 commercio Idearum, & inde huc trāsuenire, & hic quæ
 retro norit de exemplaribus recensere, nouum elabora-
 uit argumentum, 306 *quæ hinc vis animæ hinc*, id est, discen-
 tias reminiscens esse, 307 Venientes enim hinc de ani-
 mas obliuisci eorum in quibus prius fuerint, dehinc
 ex his visibilibus recordari edoctas. Cum igitur huius-
 modi argumento illa insinuentur à Platone quæ hæretic
 mutantur, satis hæreticos repercutiam, si argumẽ-
 tum Platonis elidam. [308 Primo quidẽ obliuionis ca-
 pacem animam non cedam, 309 quia tantam illi cœces-
 sit diuinitatem, vt Deo adæquetur: innatam eam facit,
 quod & solum armate potuisset ad testimoniũ plenæ
 diuinitatis adire immortalẽ, incorruptibile, incor-
 poralem, quia hoc & Deum credidit, inuisibilem, inef-
 figibilem, vniformem, principalem, rationalem, intel-
 lectualem. Quid amplius prosciberet animam, si eam
 Deum nuncuparet? Nos autem qui nihil Deo appēdi-
 mus, hoc ipso animam longe infra Deum expendimus,
 310 quod natam eam agnoscimus, ac per hoc diluionis
 diuinitatis, ex illius felicitatis, vt statum, non vt spiritum.
 Et si immortalem, vt hoc sit diuinitatis, tamẽ pas-
 sibilem, vt hoc sit naturalis, ideoq; & à primordio ex-
 orbitationis capacem, & inde etiam obliuionis affluẽ,
 311 SATIS DE ISTO CVM HERMOGENE. Ceterum quæ vt
 Deus haberi merito possit ex peræquatione omnium
 proprietatũ, Deus nulli passioni subiacet. Ita nec obli-
 uioni, quum tanta sit iniuria obliuio, quata est gloria
 eius cuius iniuria est; 312 memoria scilicet, quam & ipse
 Plato sensuum & intellectuum salutẽ, 313 & Cicero the-
 saurum omnium studiorum prædicauit. Nec hoc iam
 in dubium deducetur, an tam diuina anima memoriã
 potuerit amittere, sed an quã amiserit, recuperare de-
 nito possit. Quæ non debuit obliuisci, si oblita sit, ne-
 scio an valeat recordari: ita vt nunquam animã nõ Pla-
 tonicæ congruet. Secundo gradu opponam: 314 Natura
 compotem animam facis Idearum illatum, an non im-
 mo natura, inquis. Nemo ergo concedet naturalẽ sci-
 entiam naturalũ excidere, artium, excidet studiorum,

E
Cap. XXII.

F

G
Cap. XXIV.

H

ILL

A

TERTI
OPER

A excidet doctrinarum, disciplinarum, excident fortasse & ingeniorum & affectuum, quæ naturæ videntur, non tamen sunt. 315 quia ut præmilimus, & pro locis, & pro institutionibus. & pro corpulentis, ac valetudinibus. & pro potestatis dominatibus, pro libertatibus arbitrii, ex accidentibus constant. Naturalium vero scientia ne in bestiis quidē deficit. Plane obliuiscetur feritas leo, mansuetudinis eruditione præuentus, & 316 cum toto suggestu iubarum, delictum, fiet Berentis alicuius reginæ, lingua genus eius emaculās: mores bestiam relinquunt, scientia naturalium permanet. Non obliuiscetur idem naturalium remediolorum, naturalium terrorum, & si de piscibus, & si de placentis regina ei obrulerit, carnem desiderabit: 317 si languenti theriacam composuerit, simiam leo requirer, & si nullum illi venabulum obtinuit, 318 gallum tamen formidabit. Perinde & homini omnium forsitan obliuiosissimo inoblitterata perseverabit sola scientia naturalium, ut sola scilicet naturalis, 319 memor semper manducandi in esurie, & bibendi in siti, & oculis videndum, & auribus audiendum, & naribus odorandum, & ore gustandum, & manu contrectandum. Hi sunt certe sensus, quos Philosophia deprecatur intellectualium prælatione. Igitur si naturalis scientia sensuum permanet, quomodo intellectualium, quæ potior habetur, intercidit? Vnde nunc ipsa vis obliuionis antecedentis recordationem? 320 ex multitudine (ait) temporis. Satis improspecte. Quantitas enim temporis non pertinet ad eam rem quæ innata dicitur, ac per hoc potissimum æterna creditur. Quid enim æternum est, eo quia & innatum est, neque initium, neque finem temporis admittendo, nullum modum temporis patitur: cui temporis modus nullus est, nec vlla demutatione temporis subest, nec eadem multitudine temporis vis est. Si tempus in causa est obliuionis, cur ex quo anima corpori inducitur, memoria delabitur, quasi exinde tempus anima sustineat, quæ sine dubio prior corpore, non fuit utique sine tempore? Ingressa vero corpus, statimne obliuiscitur, an aliquanto post? Si statim & quæ erit temporis nondum supputandi multitudo? infantia scilicet. Si aliquanto post, ergo illo in spatio ante tempora obliuionis memor adhuc ager anima. & quale est ut postea obliuiscatur, & rursus postea recordetur? Quoquo autem tempore illam obliuio inruerit, quantus hic etiam habebitur modus temporis, tota (opinor) vitæ de curio factis non erit ad vertendam memoriam tanti ante corpus cui. 321 Sed rursus Plato causā demutat in corpus, quasi & hoc fide dignum, ut nata substantia innatæ vim extinguat. Magnæ autem & multæ differentiæ corporum pro gentilitate, pro magnitudine, pro habitudine, pro ætate, pro valetudine. Num ergo & obliuionum differentiæ æstimabuntur? Sed vniuersalis obliuio est, ergo non erit corporalitas multiformis in causa exitus vniuersalis. 322 Multa item documenta, teste ipso Platone, diuinationem anime probauerunt, 323 QVÆ PR O P O S V I M V S IAM HERMOGENI. Sed nec quicumque hominum non & ipse aliquando prælagam animam suam sentit, aut omnis, aut periculi, aut gaudii augurum. Si diuinationi non obstrept corpus, nec memoria (opinor) officiet. In eodem certe corpore & obliuiscuntur anima, & recordantur. Si qua corporis ratio inuit obliuionem, quomodo cōtrariam eius admittet recordationem? quia & ipsa post obliuionem recordatio, memoria recidua est. Quod primæ memoriæ aduersatur, cur non & secundæ refragetur? Postremo qui magis reminiscerentur quam pueruli, ut recentiores anime, ut nondum immerse domesticis ac publicis curis, ut ipsis solis deditæ studiis, quorum discentiæ reminiscentiæ sunt? Immo cur non ex æquo omnes recordamur, cum ex æquo omnes obliuiscamur? Sed tantummodo Philosophi, ne hi quidem omnes. 324 Plato scilicet solus in tanta gentium sylua, in tanto sapientium prato, Idearum & oblitus & recordatus est. Igitur si nullo modo consistit argumentatio ista præcipua, totum illud pariter euersum est, cui accommodata est, ut anima & innata, & in cœlestibus

conuersata, & conscientia diuinorum illic, & inde delatus, & hic recordata crederentur, ad occasiones plane hæreticis subministrandas. [325 Iam nunc regrediar ad causam huius excessus, ut reddam quomodo anime ex vna redundent, quando, & ubi, & ex qua ratione sumantur, de qua specie nihil refert, à Philosopho, an ab hæretico, an vulgo questio occurrit. Nulla inter se professoribus veritatis de aduersariis eius, maxime tam audacibus quom sunt primo isti qui præsumunt, non in vtero concipi animam, nec cum carnis figuratione compingi atque produci, 326 sed & effuso iam partu nondum viuo infanti extrinsecus imprimi. Ceterum semen ex concubitu mulieribus locis sequetur, motuque naturali vegetatum compingescere in solam substantiam carnis: eam editam, & de vteri fornace firmantem, & calore solutam ut ferrum ignitum, & ibidem frigida immersum, ita aeris rigor percussam, & vim animalem rapere, & vocalem tonum reddere. 327 Hoc Stoici cum Anedimemo, 328 & ipse interdum Platone, quom dicit: perinde animam extrancam alias & extortem vteri prima adpiratione nascentis infantis adduci, sicut expiratione nouissime duci. Videbimus an sententiam finxerit, 329 ne ex Medicis quidem desunt Hicestus, & natura & artis suæ præuicator. Puduit (opinor) illos hoc fatere, quod semina agnoscerent, 330 At quanto roborator exitus à feminis reuincit, quam probari. In ista namque specie nemo tam idoneus magister, arbiter, testis, quam sexus ipsius. Respondere matres, vosque prægnantes, vosque puerperæ, feriles & masculi taceant, vestra natura veritas queritur, vestra passionis fides continetur, an aliquam in fetu sententiam viuacitatem alienam, de vestro de quo palpant illa, micent latera tota ventris ambitio pulserit, vbiq; ponderis regio miteatur: an hi motus gaudia vestra sint, & certa securitas, quod ita infantem & viuere confidatis & ludere: an si desierit in quies eius, illi prius pertimescat: an & audiat iam in vobis, quom ad noui sonum excutitur: an & ciborum vanitates illi desideretis, illi etiam fastidiatis: an & valetudinibus, inuicem comunicatis, ille quidem vique contumeliosus vestris, quib & ipse intus per eadem membra signatur, rapiens sibi iniurias matris. Si liuor ac rubor sanguinis passio est, sine anima non erit sanguis: si valetudo omnis accessio est: sine anima non erit valetudo: si alimonia, inedia, clementia, de-eremētia, pauor, motus, tractatio est anime, his qui fingitur, viuēt. Denique desinit viuere, qui desinit fungi. Denique & mortui eduntur, quomodo nisi & viuū: qui autem & mortui, nisi qui prius viuū? 331 At quia & in ipso adhuc vtero infans trucidatur necessaria crudelitate quom in exitu obliquatus deneget partū, matricida mī moriturus. Itaque & inter arma Medicorum & organa est, quo prius parere secreta coguntur toruli temperamento, cum anulo cultrato quo intus membra caduntur anxio arbitrio, 332 cum hebetere vno quo totum pecus adtrahitur violento puerperio. 333 Est etiam ætatem speculū, quo regulatio ipsa dirigitur cælo latrocinio * 334 quæque vterus appellant de infantidii officio, vniueque viuētis infantis peremptorium. Hoc & Hippocrates habuit, & Asclepiades, & Erasistratus. & maiorū quoque professor Herophilus, & minor ipse Soranus, certi animal esse conceptum, atque ita miscerati infelicissimæ huiusmodi infantia, ut prius occidatur, ne vicia lanentur. De qua sceleris necessitate nec dubitabat (credo) Hicestus, iam natis animā superducens ex aeris frigidipulso, 334 quia & ipsum vocabulum anime penes Græcos de refrigeratione respōdens. Nū ergo Barbare Romanæque gentes aliter animantur, 335 quia animam aliud quid, quæ Lucretio cognominauerūt? 336 Quæ vero nationes sub feruentissimo axe cęsentur, colorē quoque, excoctæ? Vnde illis anima quib. aeris rigor nullus? Tæreo cubicularis ætatis, & omnē illis caloris paratū emētibus necessariā, quas adflari vel maxime periculi est. In ipsis pene balneis fæcē elabit, & statim vagit, auditur. Ceterū si aris rigor thesaur⁹ est anime, 337 extra Germanias, & Scythas, & Alpes & Argæos nemo debuit nasci: At-

Ca. 27
E
F
G
H
D
E
F
G
H
I
K
L
M
N
O
P
Q
R
S
T
U
V
W
X
Y
Z

quin & populi frequentiores apud orientalem & meridiale
 reperatur, & ingenia expeditiora omnibus Sarmatis
 etiam mente torpentes. Et animi enim de rigoribus
 scitiores provenirent, si animae de frigusculis euenirent.
 Cum substantia enim & vis. His ita praetructis, possu-
 mus illos quoque recogitare, 338 qui excocto matris v-
 tero vini aerem hauserunt, Liberi aliqui & Scipiones.
 339 Quod si qui, vt Plato, perinde non putat duas ani-
 mas in vnum conuenire, sicut nec corpora, ego illi non
 modo duas animas in vnum cogestas ostendistem, sicut
 & corpora in foetibus, verum & alia multa cum anima
 consera. 340 daemones scilicet, nec vnus, vt in Socra-
 te ipso: 341 verum & septenarii spiritus, vt in Magdale-
 na: & legionarii numeri, vt in Gerateno: quo facilius
 anima cum anima conferretur ex societate substantiae,
 quam spiritus nequam ex diuersitate naturae. 342 At i-
 dem in sexto Legum, monens cauere ne vitatio femi-
 nis ex aliqua vilitate concubitus labem corpori & a ni-
 mae supparet, nescio de primum magis, an de ista sen-
 tentia sibi exciderit. Ostendit enim animam de femine
 induci, quod curari monet, non de prima aspiratione
 nascentis. Vnde oro te, similitudine animae quoque; pa-
 rentibus de ingenis respondemus 343 secundum Cle-
 antis testimoniu, si no & ex animae femine educimur?
 344 Cur autem & veteres Astrologi genitura hominis ab
 initio conceptus digerebant, non exinde & anima est
 ad quam aequae pertinet, si quid est status. [345] Sed om-
 nis inaequalitas sententiae humanae usque ad Dei terminos:
 in nostras iam lineas gradum colligam, vt quod Philo-
 sophis Medicisque respondi, Christiano probet. De tuo
 frater fundamento fidem adificem: Aspice viuentes v-
 teros sanctissimarum foeminarum, nec modo spirantes
 iam illic infantes, verum etiam prophetae, 346 Ecce
 viscera Rebeccae inquietantur, & longe adhuc partus,
 & caeteris nullus impulsus. Ecce duplex foetus in locis ma-
 tris tumultuatur, & nusquam adhuc populi duo. Por-
 tentosa forsitan perulantia infantia ante certatis quam
 viuentis, ante animosae quam animatae, si tantum modo
 matre subsultando turbasset. At cu partus aperitur, &
 numerus inpicitur, & argutus recognoscitur puto ia
 no animae solummodo probatur infantiam, sed & pu-
 gnae. Derinebatur qui praenerat nasci ad praecoecum nec-
 dum plenius edito, tantum manu nato. Et si ipse ani-
 mam de prima aspiratione portabat Platonico more aut
 de aeris rigore carpebat Stoica forma: quid ille qui ex-
 peclabatur, qui adhuc intus detinebatur, & foris iam
 detinebat? Nondum (opinor) spirans plantam fratris
 intusaerat, etiam nunc calens matre se priorem prodisse
 cupiebat. O infantem & emulum & validum & olim
 contentiosum! credo, quia viuum, 347 Aspice etiam
 singulares conceptus, & quidem monstruosiores, steriles
 & virginis, quae vel hoc ipso imperfectos edere potuif-
 sent pro euerfione naturae, vt altera feminis stupida, al-
 tera inacta. Decebat si forte sine anima nasci, qui fue-
 rant non rite concepti, sed & illi viuunt, in suo quisque
 vtero. Exultat Elizabeth, Ioannes intus impulerat: glo-
 rificat Dominum Maria Christus intus inuenerat. Ag-
 noscunt matres suos in uicem foetus, agnita mutuo ab
 ipsis vtiue viuentibus, qui non tantum animae erant,
 verum spiritus. 348 Sic & ad Hieremiam legis Dei vo-
 ce: Priusquam te in vtero fingerem noui te Si fingit Deus in
 vtero, & afflat ex primordii forma, & finxit Deus ho-
 minem, & flauit in eum statum vitae: nec nosset autem
 hominem Deus in vtero, nisi totum. Et priusquam exires
 de vulu, sanctificauit te, & mortuum adhuc corpus? vti-
 que nequaquam. Deus enim viuorum, non mortuorum. [349]
 Quomodo igitur animal conceptum simulne conflata
 vtriusque substantia corporis animaeque, an altera ear-
 um precedente: immo simul ambas & concipi, &
 confici, & perfici dicimus, sicut & promi, nec vllum in-
 teruenire momentum in conceptu quo locus ordi-
 netur. Recogita enim de nouissimis prima: 350 si mors
 non aliud determinatur, quam disunctio corporis a-
 nimaeque, contrarium morti vita non aliud definitur
 quam coniunctio corporis animaeque. si disunctio si-

mol vtriusque, substantiae accidit per mortem, hoc debet
 coniunctionis forma mandasse pariter obuientis per
 vitam vtriusque substantiae. Porro vitam a conceptu a-
 gnoscimus, quia animam a conceptu vindicamus. Ex-
 inde enim vita quo anima: pariter ergo in vitam com-
 pinguntur, quae pariter in mortem separantur. 351 Tunc
 si alteri primatum damus, alteri secundatum, feminis
 quoque discernenda sunt tempora pro statu ordinis: &
 quando collocabitur corporis semen, quando anima?
 immo si tempora feminu diuidentur, & materiae diuer-
 se habebuntur, ex distantia temporum. Na et si duas spe-
 cies confitebimur feminis, corporalem & animale,
 indiscretas tamen vindicamus, & hoc modo contem-
 porales eiusdemque momenti. Ne itaque pudeat necessitate
 interpretationis. Natura veneranda, est, no erubescen-
 da, 352 Concubitus libido, non conditio foedauit. Ex-
 cessus, non status est impudicus. Siquidem benedictus
 status apud Deum: Crescite, & in multitudine proficite.
 Excessus vero maledictus, adulteria, & stupra, & lupan-
 ariaria. 353 In hoc itaque solemnium sexuum officio, quod
 marem ac foeminam miscet, in concubitu dico commu-
 nis, scimus & animam & carnem simul fungi, animam
 concupiscentia, carnem opera, animam instinctu, car-
 ne actu. Vnico igitur impetu vtriusque, toto homine
 conculsus desumpat in semet totius hominis, habens ex
 corporali substantia humorem, ex animali calorem. Et
 si frigidum nomen est anima Graecorum, quare corpus
 exempta ea frigit? 354 Denique, vt adhuc verecundia mag-
 nis periculis quae probatione, in illo ipso voluptatis vl-
 timae actu quo genitale virus expellitur, nonne aliquid
 de anima quoque sentimus exire, atque adeo marcescimus
 & deugescimus cum lucis detrimento? Hoc erit semen
 animale protinus ex anima destillatione, sicut & virus
 illud corporale semen ex carnis defecatione fidelissima
 primordii exempla de limo caro in Adā. Quid aliud li-
 mus qua liquor optimus? Inde erit genitale virus, 355 ex
 adflatu Dei anima. Quid aliud adflatus Dei, qua vapor
 spiritus? Inde erit quod per virus illud efflamus. Quum
 igitur in primordio duo diuersa atque diuisa limus & fla-
 vis vnum hominem coegissent, confuse substantiae am-
 bae iam in vno semina quoque sua miscuerunt, atque ex-
 inde generi propagando formam tradiderunt, vt & nunc
 duo licet diuersa, etiam vnita pariter effluant, pariter-
 que insinuata sulco & aruo suo, pariter hominem ex v-
 traque substantia effrutent, in quo rursus semet suum
 insit secundum genus, sicut omni conditioni genituali
 praestitutum est. Igitur ex vno homine tota haec anima-
 rum redundantia agitur, obseruante scilicet natura Dei
 edictum: Crescite, & in multitudine proficite. Nam & in
 ipsa praefatione operis vnus: Faciamus hominem, vniuersa
 posteritas pluraliter praedicata est: 356 Et praesint piscibus
 maris: nihil mirum, re promisso segetis in femine.
 [357] Quis ille nunc vetus sermo apud memoriam Platonis
 de animarum reciproco discursu, quod hinc ab-
 euntes eant illuc, & rursus huc veniant & viuunt, &
 dehinc e vita abeant: rursus ex mortuis effici viuos? 358
 Pythagoricos vt volunt quidam diuinus, Albini vt ex-
 istimo, aut Mercurii forsitan Aegyptii. Sed nullus sermo,
 diuinus nisi Dei vnus, quo Propheta, quo Apostoli
 quo ipse Christus in tonui: 359 multo antiquior Moy-
 ses etiam Saturno non gemitis circiter annis, nedum pro-
 nepotibus eius, certe diuini multo, qui decursus ge-
 netis humani ab exordio mundi quoque per singulas
 natiuitates nominatim temporatimque digessit, satis
 probans diuinitatem operis ex diuinatione vocis. 360
 Si vero Salmus Sophista Platonis auctor est animarum
 de recidiatu reuolubili semper ex alterna mortuorum
 atque viuentium suffeetione, certe ille Pythagoras et si
 bonus cetera, tamen vt hanc sententiam exfrueret, no
 turpimodo, verum etiam temerario mendacio in-
 cubuit. Cognitoce qui nescis, & crede nobiscum: mortem
 simulat, subterraneo laritat, septenni se illic patientia
 dānat, inter ea quae de posteris defunctis ad fidem rerū
 esse relaturus, ab vnica conscia & ministra matre co-
 gnoscit: vt satis sibi visus est corpulentiam inrepolasse ad

E
 F
 G
 H

ILL

UNIVERSITÄTS-
 BIBLIOTHEK
 PADERBORN

TERTI
OPER

A omnem mortui veteris horrorem, de adytis fallaciae emergit, ut ab inferis redditus quis non crederet reuixisse quem crediderat obisse: audiens praesertim ab eo quae de posteris mortuis nisi apud inferos non videretur cognoscere potuisse, sic ex mortuis viuos effici senior sermo est. quid enim si & iunior? neque veritas desiderat veritatem, neque medicum deuitat nouellitatem. Teneo plane fallum antiquitate generosum; quidni fallum, cuius Testimonium quoque ex falso est? Quomodo credam non mentiri Pythagoram, qui mentitur ut credam? 361 quomodo mihi persuadebit Aethalidem 362 & Euphorbum, 363 & Pyrrhum piscatorem. 364 & Hermotimum, se retro ante Pythagoram fuisse, ut persuadeat viuos ex mortuis effici, qui iterum se Pythagoram peierant? Quanto enim credibilius ipse ex semetipso redisset in vitam, quam totiens alius atque alius, tanto & in durioribus fessellit, qui molliora mentitus est. Sed clypeum Euphorbi olim Delphis consecratum recognouit & suum dixit, & de signis vulgo ignotis probauit. 365 Respice ad Hypogeum eius, & si capis, crede. Nam qui talem commentus est stropham, cum iniuria bonae valetudinis, cum fraude vitae septennio excretae infra terram inedia, ignauia, umbra, cui tanti fuit fastidii caeli, quam non accesserit temeritate, quam non tentauerit curiositatem, vrad notam clypei illius perueniret? Quid autem si in historiis aliquibus occultioribus reperit? Quid si defecta iam traditionis superstitibus aliquas famae auras hausit? Quid si ab aedituo, redempta clam inspectione, cognouit? 366 Scimus etiam Magos elicere explorandis occultis 367 per catabolicos 368 & paterdros, 369 & Pythonicos spiritus. Non enim & Pherecydes Pythagorae magister his forsitan artibus diuinabat, ne dicam somniabat. Quid si idem daemon in illo fuit, qui & in Euphorbo res sanguinis gessit? Denique qui se Euphorbum ergo argumento clypei probarat, cur neminem Troianorum commilitonum aequae cognouit? Nam & illi iam reuixissent, si viui ex mortuis fierent. 370 Mortuos quidem ex viuis effici constat, non ideo tamen & ex mortuis viuos. Ab initio enim viui priores, vnde ab initio aequa mortui posteriores: non aliunde quam ex viuis illis habuerant vnde proficiscerentur, dum ne ex mortuis isti non habuerint vnde magis deducerentur. Igitur si ab initio viui non ex mortuis, cur postea ex mortuis? Defecerat ille quicumque est originis fons: An formae penituit? & quomodo in mortuis salua est? Non quia ab initio mortui ex viuis, idcirco semper ex viuis? Aut enim in vtraque parte forma initii perseverasset, aut in vtraque mutasset: ut si viuos ex mortuis postea fieri oportuerat, perinde oporteret etiam non ex viuis effici mortuos. Si non peraequare deberet fides institutionis, non vltraque contraria ex contrariis reformari alternant. Et nos enim opponemus contrarietates nati & innati, visualitatis & caecitatis, iuuentae & senectae, sapientiae & insipientiae. Nec tamen ideo innatum de nato provenire, quia contrarium ex contrario fiat. Nec visualitatem iterum ex caecitate quia de visualitate caecitas accidit: nec iuuentam rursus de senecta reuiuiscere, quia ex iuuenta senectam accescat: nec insipientiam ex sapientia denuo obtendi, quia ex insipientia sapientia acuat. 371 Haec & Albinus Platoni suo veritus subtiliter quaerit contrarietatum genera distinguere, quasi non & haec tam absolute in contrarietatibus polita sint, quam & illa quae ad senectam magistri sui interpretantur, vitam dico & mortem. Nec tamen ex morte vita reddatur, quia ex vita mors deferatur. 372 Quid autem ad cetera respondebimus? Primo enim si ex mortuis viui sicut mortui ex viuis, vnus omnino & idem numerus semper haesisset omnium hominum, ille scilicet numerus qui primus vitam introisset. Priores enim ex mortuis viui, dehinc mortui ex viuis, & rursus ex mortuis viui. Et dum hoc semper ex iisdem, ita totidem semper qui ex iisdem. Nam neque plures aut pauciores essent, quam redirent. Inuenimus autem apud Commentarios etiam humanarum antiquitatum, paulatim humanum genus exuberasse, 373 dum ab origine, vel vagi, vel

extorres, vel gloriosi quique aucupant terras, ut Scythiae Parthicas, ut Menidae Peloponnesium, ut Athenienses Asiam, ut Phryges Italiam, ut Phoenices Africam, dum solennes etiam migrationes, 374 quas *metastasis* appellant, consilio exoneranda popularitatis, in alios fines examina gentis eructant. Nam & origines nunc in suis sedibus permanent, & alibi amplius gentilitatem fecerunt. Certe quidem ipse orbis in parte est cultor de die, & instructior pristino. Omnia iam peruia, omnia nota, omnia negotia, solitudines famulosas retro fundi ammissim oblitterauerunt, sylvas arua domuerunt, feras pecora fugauerunt, harenae seruntur, saxa panguntur, paludes eliquantur, tanta orbes quantae non calae quondam. Iam nec insulae horrent, nec scopuli terrent, ubique domus, populus, ubique res publica, ubique vita. Summum testimonium frequentiae humanae. Onetosi sumus mundo, vix nobis elementa sufficiunt, & necessitates arctiores, & quae elae apud omnes, dum iam nos natura non sustinet. 375 Reuera laes, & fames, & bella, & voragine civitatum pro remedio deputada, tanquam tonsura insolescentis generis humani: & tamen quum eiusmodi secures maxime mortalium vim semel cadant, nunquam restitutionem eius viuos ex mortuis reducentem 376 post mille annos semel orbis exparit. Et hoc enim sensibile fecisset aqua vis amissionis & restitutionis, si viui ex mortuis fierent. Cur autem mille annis post, & non statim ex mortuis viui, quum si non statim supparetur quod erogatum in totum absumi periretur, praevenerit restitutionem eius defeciones quia nec pariasset commeatu hic vita militari temporis longe scilicet breuior, & id circo facilius ante extingui quae redaccendi. Igitur quae hoc modo intercedit, si viui ex mortuis fierent, quando non intercedit, non erit credendum viuos ex mortuis fieri. 377 Iara vero si ex mortuis viui, utique singuli ex singulis. Singulorum ergo corporum animas ut singulas in singula corpora reuerti oportuerat. 378 Porro si & binae & trinae & quinae viginti vtero resumuntur, non erunt ex mortuis viui, quia non singuli ex singulis 379. Et hoc autem modo primordii forma signatur, quum & nuc plures animae de vna profertur. Item quum varia aetate decedant animae, cur vna reuertuntur? Omnes enim ab infantia imbuntur, qua infans reuertatur, quale est autem vt senex definitus infans reuertatur? si decrevit fortis anima retrograda aetate, quanto magis erat vt progressi reuertetur mille post annis? Certe vel coetanea sua mortis, vixum quod reliquisset, iterum recepit. Sed & si caelestis semper renouerentur, licet non corporum quoque formas easdem, licet non statutorum: tamen quoque fortes easam vel ingeniorum & studiorum & adiectionum pristinas proprietates secum referre debent, quoniam remere eadem haberentur, caeteres his per quae eadem probarentur. Vnde scias inquis an ita quidem fiat occulto, sed conditio militari aut intermat facultatem recentendi, qua ignorata & ibi reuertuntur. Atquin scio non ita fieri, quum Pythagoram, Euphorbum mihi opponis. Ecce enim Euphorbum militarem & bellicam animam satis constat vel de ipsa gloria clypeorum cofecratorem: Pythagoram vero tam reside & imbellem, vt praeterea Geometriae vitans, Italiae maluerit quiete Geometriae & Astrologia & Musicae deuotos, alienus studio & affectu Euphorbi. Sed & Phyrus ille fallendis piscibus agebat, 380 Pythagoras contra nec ededis, vt animalibus abstinent. Aethalides autem & Hermotimus 381 fabam quoque in pabulis comunibus intuerat: Pythagoras vero ne per fabalia quidem eran seundum discipulis suis tradidit. Quomodo ergo eadem animae recuperantur, quae nec ingenis, nec institutis iam, nec victibus eadem probantur. Iam nunc de tanto Graeciae censu quatuor solae animae recedunt. Sed & quid vtiq; de solo Graeciae censu, vtiq; ex omni gente, ex omni aetate ac dignitate, ex omni denique sexu, 382 & *μεταληξιας*, & *μετανοου* vices quotidie existant, cur solus Pythagoras alium atque alium se recognoscat, non & ego? an si priuilegium Philosophorum est, & vtiq; Graecorum, 383 quati non & Scythae &

Cap. XXX.

C

D

Cap. XXX.

Cap. XXX.

H

D

Indi

CAP. XXXII

A Indi philosophentur, cur neminem se retro meminit Epicurus, neminem Chrysippus, neminem Zeno, ne ipse quidem Plato, quem forsitan Nestorem credidisset ob mella facundia. [384 Sed enim Empedocles 385 quia se Deum deliravit, idcirco (opinor) dignatus aliquem se heroum recordari, 386 Thānus & pifcis fui, inquit, 387 cur non magis & pepo tā infulsus, & chameleon tā infarsus? Plane vt pifcis, ne aliqua sepultura condicio reputaret, assum se maluit in Aetna precipitando. Atque exinde in illo finita sit metensomorfosis, vt aestiua cena post assum. Perinde igitur & hic dimicemus necesse est aduersus portentosiorē praesumptionē, bestias ex hominib. & homines ex bestijs reuoluentē.

388 Viderint thami, licebit, & lapathi, ne plus ridere quam docere cogamur. Dicimus animam humanam nullo modo in bestias posse transferri, 389 etiam si secundum Philosophos ex elementis substantiis censeretur. Sive n. ignis anima, sive aqua, sive sanguis, sive spiritus, sive aer, sive lumen, recogitare debemus contraria quaeq; singulis speciebus animalia: 390 igni quidē ea quae rigent, colubros, stelliones, salamandras, etiam quaecunq; de aemulo producentur elemento, de aqua scilicet, perinde contraria, atq; illa quae arida & exsiccant: denique siccitarius gaudet locustae, papilionculi, chameleontes: 391 Item contraria sanguini quae caret purpura eius, cochleas, vermiculos, & maiorem pisciū celnam. 392 Spiritui vero contraria quae spirare non videntur, carētia pulmonib. & arteriis, culices, formicas, tineas, & hoc genus minutalia. 393 Item aeri contraria, quae semper subteraneum & subaqueum viuentia carent haultu eius. Res magis quam nomina noueris. 394 Item contraria luminis, quae caeca in totum, vel solis tenebris habent oculos, talpas, vespergines, noctuas. Haec vt ex apparentibus & manifestis substantiis doceam. 395 Ceterum si & atomos Epicuri tenerem, & numeros Pythagorae viderem, & Ideas Platonis offenderem, 396 & enelechias Aristotelis occuparem, inuenirem fors his quoq; speciebus animalia, quae nomine contrarietatis opponerem. Contendo enim, ex quacunq; substantia ipsa dicitur consistit humana anima, non potuisse eam in tam contraria vnicuique substantia animalia reformari, & censum eis de sua translatione conferre, à quibus excludi ac respui magis haberet, quam amitti & capi nomine huius primae contrarietatis, quae substantiam status diuinitatem committit, tunc & reliqua per consequentem ordinem cuiusque naturae. Nam & sedes alia humana anima sortita est, & vitas, & in structus, & sensus, & adfectus, & concubitus, & fetus: item ingenia, tum opera, gaudia, taedia, vitia, cupidines, voluptates, valetudines, medicinas, suos poltremo & vitae modos, & exitus mortis. 397 Quomodo igitur illa anima quae terris inharebat, nullius sublimitatis, nullius profunditatis intrepida, ascensu etiam scalarum fatigabilis, submersu etiam piscinarum stragulabilis, aeri postea insultabit in aquila, aut mari postea defulabit in anguilla? Quomodo item pabulis liberalibus & delicatis atque curatis educata, non dico paleas, sed spinas, & agrestes amaritudines frondium, & bestias sterquilinorum vermium etiam venena ruminabit, si in capram transierit, vel in coturnicem, immo & cadauerinam, immo & humanam, sui vtique memor in vrsō & leone? Sic & cetera ad incongruentiam rediges, ne singulis perorandis immoremur. 398 Ipsius animae humanae quisquis modus, quaecunq; mensura, quid faciet in amplioribus longe vel minoribus animalibus? Necesse est enim & corpus omne animam compleri, & animam omnem corpore obduci. Quomodo ergo anima hominis complebit elephantum: quomodo item obduci in culice? si tantum extendetur aut contraheretur, profecto periclitabitur. Et ideo aditio, quod nulla ratione capax est huiusmodi translationis in animalia, nec modulis corporum, nec ceteris naturae suae legibus adaequantia. 399 Nunquid ergo demutabitur secundum qualitates generum, & vitam eorum contrariam humanam vitam, facta &

ipsa contraria humana per demutationem? Enimvero si demutationem capit mittens quod fuit non erit quae fuit: & si quae fuit, non erit, soluta est. 400 *μετενοματισ*, non adscribenda scilicet ei animae, quae si demutabitur, non erit. Illius enim *μετενοματισ* dicitur, quaecunq; eam in suo statu permanendo pateretur. Igitur si nec mutari potest, ne non sit ipsa, nec permanere in statu, quia contraria non capit: quaro adhuc causam aliquam fide dignam huiusmodi translationis. 401 Nam etsi quidam homines bestias adaequantur, pro qualitatib. morum, & ingeniorum, & adfectuum, quia & Deus, 402 *Adsimilatus est*, inquit, *homo irrationalibus iumentis*: non ideo milui ex rapacibus fient, & canes ex spurcis, & paterae ex acerbis, aut oues ex probis, & hirundines ex garrulis, & columbae ex pudicis, quasi eadem substantia animae vbiq; naturam suam in animalium proprietatibus repetat. Aliud est autem substantia, aliud natura substantia. Si quidem substantia propria est rei cuiusque, natura vero potest esse communis. Sulfice exemplum. Substantia est lapis, ferrum: duritia lapidis & ferri, natura substantiae est. Duritia communicat, substantia discordat. Mollitia lanae, mollitia plume, patiant naturalia earum, substantia non pariant. Sic & si seua bestia vel proba vocetur homo, sed non eadem anima. Nam & tunc natura similitudo notatur, cum substantia dissimilitudo conspicitur. Ipsum enim quod hominem similem bestiae iudicas, confiteris animam non eadem similem, similem dicendo non ipsam, sic & diuina pronuntiatio sapit, pecudibus adaequans hominem natura, non substantia. Ceterum nec Deus hominem hoc modo notasset, si pecudem de substantia nosset. Et iam quū iudicii nomine vindicatur hoc dogma, quod animae humanae pro vita & meritis genera animalium fortiantur, iugulanda quaeque in occisoria, & subigenda quaeque in famulatois, & fatiganda in operariis, & foedanda in immundis, proinde honoranda, & diligenda, & curanda, & adpetenda in speciosissimis, & probissimis, & vtilissimis & delicatissimis: & hic dicam: si demutantur, non ipsae dispungentur quae merebuntur. Et euacuabitur ratio iudicii, si meritorum deerit sensus. Deerit autem sensus meritorum, si status vertit animarum. Vertit autem status animarum, si non eadem perseuerauerint. Aequae si perseuerauerint in iudicium, 404 quod & Mercurius Aegyptius nouit, dicens animam digressam à corpore non refundi in animam vniuersi, sed manere determinatam, vt rationem (inquit) patri reddare eorum quae in corpore gesserit. Volo iudicij vtq; diuini iustitiam, grauitatem, maiestatem, dignitatem recensere, si non sublimiore fastigio praesidet humana censura, plenior vtriusque sententiae honore poenarum & gratiarum, seuerior in vlciscendo, & liberalior in largiendo. Quid putas futuram animam homicidae: aliquid (credo) pecus laniena & macello destinata, vt perinde iuguletur quia & ipsa iugulauerit: perinde decorietur, quia & ipsa despoliauerit: perinde in pabulum proponatur, quia & ipsa bestis infecerit os, quas in syluis & aruis trucidauerit. Si ita iudicabitur, nonne illa anima plus solatii quā supplicij relatura est? quod funis inter coccos pretiosissimos inuenit, 405 quod condimentis Apicianis & Iurconianis humatur, quod mensis Ciceronianis infertur, quod lancibus splendidissimis Syllanis effertur, quod exequias conuiuium patitur, quod à coequalibus deuoratur potius quam à miluis, & lupis, vt in hominis corpore tumulata, & in suum genus regressa refurxisset videatur: exultans aduersus humana iudicia, si ea expecta est. 406 Namque illa sicutarium varijs & exquisitis, etiam praeter naturam eruditus fetis dissipant, & quidem viuentem, immo nec facile morientem curata mora finis ad plenitudinem poenae. Sed etsi anima praefugerit, vltimo gladio, ne corpus quoque euaserit ferrum, nihilominus iugulo vtroque confossis costisque transfixis, compensatio proprii facinoris exigitur. Inde in ignē datur, vt & sepultura puniatur. Aliter denique non licet, nec tanta est rogi cura vt reliquias aliae bestiae inueniatur. certe

E

P. 48.

F

CAP. XXXIII

G

H

Rom. 13.

A
Rom. 13.

B

C

CAP. XXX IV.

D

nec ossibus parcutitur, nec cineribus indulgetur, nuditate plectendis. Tanta est apud homines homicidii vindicta, quanta ipsa quae vindicatur natura. Quis non praferat seculi iustitiam, quam & Apostolus non frustra gladio armata contestatur, quae pro homine laeviendo religiosa est? Si ceterorum quoque scelerum mercedem cogitemus, paribula, viuicomburia, culleos, & vncos, & scopulos, cui non expedit apud Pythagoram & Empedoclem sententiam pari? Nam & qui laboribus atque seruitutis puniendi, in asinos utique & mulos recorporabuntur, quantum sibi de pistinis & aquilegis rotis gratulabuntur, si metallorum, & ergastulorum, & operum publicorum, ipsorumque carcerum, licet otiosorum, recordentur. Perinde qui integre morati commendauerint iudici vitam, quae praemia sed potius inuenio supplicia. Nimirum magna merces bonis in animalia quae cunctae restitui. 407 Pauum se meminit Homerus, Ennio somniantes: sed Poetis nec vigilantibus credenda est pulcherrimus pauus, & quo velit colore cultissimus, sed tacent pinnae, sed displicet vox. Et Poetae nihil aliud quam cantare malunt. Damnatu est igitur Homerus in pauum, non honoratus. Plus de seculi remuneratione gaudebit, pater habitus liberalium disciplinarum, ut malit fame suae ornamenta, quam gaudeat. Age nunc, ut Poetae in pauos vel in cynos transeat, si vel cynis decora vox est? 408 quod animal indues viro iusto Deioce quam bestiam integre feminae Didoni? quam volucrum patetia, quam pecudem sanctimoniam, quem piscem innocentia fortientur? Omnia famula sunt hominis, omnia subiecta, omnia mancipata. Si quid horum futurum est diminoratur illic ille cui ob merita vitae imagines, statuae, & tituli, honores publici, privilegia reprehenduntur, cui curia, cui populus suffragis immolat. O iudicia diuina post mortem humanis mendiciorum, contemptibilia de penis, fastidibilia de gratiis quae nec pessimi metuant, nec optimi cupiant: atque magis selesti, quam sancti quisque properabunt illi, ut iustitiam sceleris citius euadant, isti ut tardius ea capiatur. Benefilosophi docent, vtiliter suaderis leuiora post mortem supplicia vel premia. Cum si quod iudicium animas manent, grauius debeat credi in dispensatione vitae, quam in administratione: quia nihil plenus, quam quod extremus: nihil autem plenus, quam quod diuinus. 409 Deus itaque iudicabit plenus, quia extremus per sententiam aeternam tam supplicium quam refrigerium, nec in bestias, sed in sua corpora reuertentibus animabus. Et hoc semel & in eum diem quem solus pater nouit, ut pendula expectatione sollicitudo fidei probetur, semper diem obseruans dum semper ignorat, cotidie timens quod quotidie sperat. 410 Nulla quidem ad hodiernum dementia huiusmodi sententia erupit sub nomine heretico, quae humanas animas refingat in bestias. Sed necesse hanc quoque speciem intulimus & exclusimus, ut superioribus cohererent, quo perinde in pauone tundetur Homerus, sicut in Pythagora Euphorbus: atque ita hac etiam metempsychosis sine metempsychosis reperculsa, illa rursus cederetur quae aliquid hereticis subministrat. 411 Nam & Simon Samaritanus in Actis Apostolorum redemptor Spiritus sancti, posteaquam datus ab ipso cum pecunia sua, interitum frustra fleuit, conuersus ad veritatis expugnationem, quasi pro solatio vltionis, sultus etiam artis lucubris, ad praestigias virtutis alicuius 412 Helenam quandam Tyriam de loco libidinis publicae eadem pecunia redemit, dignam sibi mercedem pro Spiritu sancto: & se quidem fingit summum patrem, 413 illam vero iniectionem suam primam qua eiecerat angelos & archangelos cedere huius eam propositi compotem exilisse de patre, & in inferiora desultasse: atque illic prauento patris proposito, angelicas potestates genuisse ignatas patris artificis mundi huius, ab his perinde animo retentam ne digressa ea alterius genimina viderentur. Et idcirco omni contumelia additam, ut nusquam discedere depreciam libere, humanae quoque formae succidisse, velut vinculis carnis coercendam, ita multis aenis per alios ac alios habitus femininos volutatum etiam illam Helenam

fuisse 414 extrosissimam Priamo, & Stefichoti postea oculis, quem & excaecasset ob conuiuium carminis, dehinc reluminasset ob satisfactionem landis. Proinde migrantem ea de corporibus in corpora, postrema decoratione sub titulo prostitisse Helenam vltior. Hanc igitur esse otum perditam, ad quam descendit pater summus, Simon scilicet, & primam recuperata ea & recitata nescio humeris an feminibus, exinde ad hominum respexerit salutem, quasi per vindictam liberandorum ex illis angelicis potestatibus, quibus fallendis & ipse configuratus aequo hominibus & hominem ementibus, in Iudaea quidem filium, in Samaria vero patrem gesserit. O Helenam inter poetas & hereticos laborantem, tunc adulterio, nunc stupro infamem, nisi quod de Troia gloriosius eruitur quam de Iupani, mille nauibus de Troia, nec mille denariis forsitan de Iupani. Erubescit Simon tardior in requirendo, inconstanter in retrahendo. At Menelaus statim insequitur amissa, statim repetit erepta decennii praelio extorquet, non latens, non fallens, non caullabundus. Vereor ne ille magis pater fuerit, qui circa Helene recuperatione & vigilantibus & audentibus & diutius laborauerit. 415 Sed non tibi soli metempsychosis hanc fabulam infutuxit, inde etiam Carpoctates vitur 416 pariter Magus, 417 pariter fornicarius, etiam Helenam, quid nisi eum propter omnimoda diuinam & humane disciplinae euerfione constitutendam recorporari animas adseuerauerit. Nulli enim vitam ista raro fieri, nisi vniueris, quae arguunt eam, expunctis: quia non natura quod malum habeatur, sed opinione. Itaque metempsychosis necessitate imminere, si non in primo quoque vitae huius commeatu omnibus in licitis satisfiat. Relicet facinora tributa sunt vitae. Ceteri totiens animam reuocari habere, quotiens minus quid intulerit, reliquaque delictorum donec exoluta nouissimum quadrante, detulsa identidem in carcerem corporis. Huc enim temerata tota illa allegoria Domini certis interpretationibus relucet, & primo quidem simpliciter intelligendam. 419 Nam & ethnicus homo aduersarius noster est, incedens in eadem viae communis. Ceterum oportebat nos de mundo exire, si cum illis conuerti non liceret. Hinc ergo boni animi praestes iubet. Diligite enim inimicos vestros (inquit) 420 orate pro maledicentibus vos, ne aliquo commercio negotiorum iniuria prouocatus, abstahat te ad iustitiam, & in custodiam delegatus ad exsolutionem rotis debuit arteris. 421 Tu si in diaboli transferatur aduersarii mentio ex obseruatione comitante, cum illo quoque moneis eam inire concordiam, quae deperitur ex fide conuentione: pactus es enim renuntiare ipsi, & pompa & angelis eius. Coeuit inter vos de isto. Hac enim amicitia obseruatio sponsionis, ne quid eius postea refamas, ex his quae ei cerasisti, quae illi reddidisti, ne te frustra doretur, ut pacti transgressorem iudici Deo obiciat, 422 (sicut eum legitimus alibi sanctorum criminatorem, 423 & de ipso etiam nomine diaboli delatore) & iudex te tradat angelo executionis, & ille te in carcerem mander infernum, vnde non dimittaris, 424 nisi modico quoque delicto mora resurrectionis expenso. Quid his sensibus aptius? quid his interpretationibus verius? Ceterum apud Carpoctatem si omnium facinorum debitor anima est, quis erit inimicus & aduersarius eius intelligendus? sciendo, mens melior, quam illa in aliquid innocentiae impigerit, adigenda rursus, ac rursus in corpus, donec in nullo rea deprehendatur bonae vitae. 425 Hoc est ex malis fructibus bonam arborem intelligi, id est, ex pessimis praecipis doctrinam veritatis agnosci. Spero huiusmodi hereticos Heliae quoque inuadere exemplum, tanquam in Ioanne sic representari, ut metempsychosis patrocineretur pronuntiatio Domini: Helias iam venit, & non cognouerunt eum: Et alibi: 426 Et si vultis audire, hic est Helias qui venturus est. Nihil ergo & Iudaei ex opinione Pythagorica consuebant Ioannem, Tu es Helias, & non ex praedicatione diuina: 427 Et ecce mittam vobis Heliam Thebiten. Sed enim metempsychosis illorum reuocatio est animae iam praedem morte fundata, & in aliud corpus iterata. Helias autem non ex decessione vitae, sed ex translatione veteris est

TERTIUM
OPERUM

E
F
G
H
I
J
K
L
M
N
O
P
Q
R
S
T
U
V
W
X
Y
Z

A nec corpori restituendus, de quo nō est exēptus, sed mūdo reddendus, de quo est translatus, nō ex postliminio vitæ, sed ex supplemento Prophetiæ, idem & ipse & sui nominis & sui hominis. 428 Sed quomodo Helias Iohannes habes angeli vocem: *Et ipse* (inquit) *præcedet coram populo in virtute & in spiritu Helie*, non in anima eius, nec in carne. Hæc enim substantiæ sui cuiusque sunt hominis. Spiritus vero & virtus extrinsecus conferuntur ex Dei gratia, ita & transferri in alterum possunt ex Dei voluntate, ut factum est retro de Mosei spiritu. [429 In has quæstiones inde opinor excessimus, quo nunc revertendum est. Constitueramus animam in ipso, & ex ipso fieri homine, & vnum esse à primordio semen, sicut & carnis in totum generis examen, 430 propter amulas scilicet opiniones Philosophorum & hereticorum, & illum sermonem Platonis veterosum. Nunc ordinem sequentium exinde tractatū teximus. Anima in vero feminata pariter cum carne, pariter cum ipsa foritur & sexum, ita pariter ut in causa sexus neutra substantia teneatur. Si enim in feminibus vtriusque substantiæ aliquā intercapedinem eorū cōceptus admitteret, ut aut caro, aut anima prior feminaretur, esset etiam sexus proprietatem alteri substantiæ adscribere per temporalem intercapedinem feminum: ut aut caro animæ, aut anima carni inculperet sexū: 431 quoniam & Apelles, non pictor, sed hereticus, ante corpora constituens animas viriles ac muliebres, sicut à Philomena didicit, vtiq; carnem ut posteriorem ab anima facit accipere sexū. Et qui animam post partum carni superducunt, vtiq; ante formatæ matris aut feminam de carne flexum præiudicant animæ. Vtriusque autem substantiæ indiscreta femina & vniū suffulio eorum communē subeunt generis euentum, 432 qua lineas duxerit quæcumque illa est ratio naturæ. Certe & hic est primordiorum forma testatur, quū masculus temporis effingitur, prior enim Adam: femina aliquanto serius, posterior enim Eva. Ita diu caro informis est, qualis ex Adæ latere decerpta est, animal tamen & ipsam, quia & illam tunc Adæ portionem animal agnoscit. 433 Ceterum & ipsam Dei adflatus animal est, si non ut carnis, ita & animæ ex Adam tradidit fuerit in femina. [434 Omnem autem hominis in vtero serendi, fruendi, fingendi paraturam 435 aliqua vitæ potestas diuinæ voluntatis ministra modularur, quamcumque illam rationem agitare sortita. Hæc æstimando 436 etiam supersticio Romana Deam finxit Alemonam alendi in vtero fetus. Et Nonam & Decimam à sollicitioribus mensibus, & Partulam, quæ partum gubernet, & Lucinam, quæ producat in lucem: nos officia diuina angelos credimus. Ex eo igitur fetus in vtero homo, à quo forma completa est. 437 Nam & Moyse flex tunc aborsus reum talionibus iudicat, quum iam hominis est causa, quum iam illi vitæ & mortis status deputatur, quum & fato iam inscribitur, & si adhuc in matre viuendo, cum matre plurimum communicat sortem. Dicam aliquid & de temporibus animæ nascens, ut ordinem de curram: 438 legitima natiuitas ferme decimi mensis ingressus est. Qui numeros ratiocinantur, & 439 decuriales numeri, ut exinde reliquorū parentum colunt, denique perfectorem natiuitatis humanæ. Ego ad Deum potius argumentabor hunc modum temporis, ut decem menses decalogo magis inuagurentur hominem, ut tanto tēporis numero nascamur, quanto disciplina numero renascimur. Sed & cum septimo mense natiuitas plena est, facilius quam octauo, honorem sabbati agnoscam, ut quoto die dedicata Dei condito, toto mense interdum producatur Dei imago. Concessum est properare natiuitati, & tamen idonee occurrere in hebdomadem, in auspicia resurrectionis, & requieris, & regni:ideo odoas non creat. tunc enim nuptia non erunt. Societatem carnis acque animæ iam dudum commendauimus à concretionē feminum ipsorum vsque ad signenti perfectionem. Proinde nunc & à natiuitate defendimus, imprimis quod simul crescunt, sed diuersa ratione pro generum conditione, caro modulo, anima ingenio, caro habitu, anima sensu, Ceterū

animam substantia crescere negandum est, ne etiam decretere substantia dicatur, atque ita & defectura creditur. 440 Sed vis eius in qua naturalia peculia constituta retinentur, saluo substantiæ modulo, quo à primordio inflata est, paulatim cum carne producit. Constitue certum pondus auri vel argenti rudem adhuc massam, collectus habitus est illi, & futuro interim minor, tamē continens intra lineam moduli rotum quod natura est auri vel argenti. Dehinc cum in laminam massa laxatur, maior efficitur initio suo per dilatationem ponderis certi, non per adiectionem, dum extenditur, non dum augetur. Et sic quoque augetur dum extenditur: licet enim habitu augetur, cum statu non licet. Tunc & splendore ipse prouehitur auri vel argenti, qui fuerat quidem & in massa, sed obscurior, non tamen nullus. Tunc & alijque alij habitus accedunt pro facilitate materie, qua duxerit eā qui agit, nihil cōferens modulo, nisi effigie. Ita & animæ crementa reputanda, non substantia, sed prouocatiua. [441 Quamquam autem & retro præstruxerimus omnia naturalia animæ ipsi substantiæ in esse pertinentia ad sensum & intellectū, & ex ingenito animæ sensu, sed paulatim per ætatis spatia procedere, & varie per accidentia euadere, pro artibus, pro institutis, pro locis, pro dominatricibus potestitatibus: quod tamē faciat ad carnis animæque propolitam nunc societate, pubertatem quoque; animalem cum carnali dicimus cōuenire, pariterque & illam suggestu sensuum, & istam processu membrorum exurgere à quatuordecimo fere anno: 442 non quia Aesclepiades inde sapientiam supputat, nec quia iura ciuilia ab hinc agēdis rebus adtemperant, sed quod & hæc de primordio ratio est. Si enim Adam & Eva ex agnitione boni & mali pudenda regere senserunt, ex quo idipsum sentimus agnitionem boni & mali profitemur. Ab his autem annis & suffusior & veltitior sexus est, & concupiscentia oculis arbitris vtiuntur, & cōmunicat placitum, & intelligit quæ sint, & fines suos adinstat scilicet contagionis pruriginē accingit & hominem de paradiso integritatis educit, exinde scabida etiam in ceteras culpas & delinquendi non naturales, cum iam non ex infuturo natura, sed ex vitio. Ceterū proprie naturalis concupiscentia vnica est alimētorum solummodo, quam Deus in primordio cōtulit. 443 Ex omni ligno (inquit) *ederis*. Et secundæ post diluuiū genitura supermensus est, *Eccē dedi vobis omnia in escam tanquam holeraferam*. prospectum non tam animæ quam carni, est propter animam. 444 Auferenda est enim argumentatoris occasio, qui quod anima desiderare videatur alimenta, hinc quoque mortalem eam intelligi cupit, quæ cibis sustineatur, denique derogatis eis enigescat, postremo subtractis intercidat. Porro non solum proponendum est quænam ea desideret, sed & cui, & si propter se, sed & cur, & quando, & quoniam vsque: tum quod aliud est, natura desiderare, aliud necessitate, secundum propriam, aliud in causam. Desiderabit igitur cibos anima, sibi quidem ex causa necessitatis, carni vero ex natura proprietatis. Certe enim domus animæ caro est, & inquilinus carnis anima. Desiderabit itaque inquilinus ex causa, & necessitate huius nominis profutura domui, toto inquilinatus sui tempore, non ut ipse substruendus, nec ut ipse gloriantus, nec ut ipse tibi inandus, sed tantummodo continendus: quia non aliter contineri possit quam domo fulta. Alioquin licebit animæ dilapsa domo ex destitutione propriorum subsidiarum incolumi abire, habenti sua firmamenta & proprie conditionis alimenta, immortalitatem, rationalitatem, sensualitatem, intellectualitatem, arbitrii libertatem. [445 Quæ omnia natiuitus animæ conlata idem qui in primordio inuidit, nunc quoque obumbrat, acque deprauat, quominus aut vltro proficiantur, aut qua oportet administrantur. Cui enim hominum non adheret spiritus nequam, ab ipsa etiam ianua natiuitatis animas aucupabundus, vel qua inuitatus, 446 tota illa puerperii superstitione? Ita omnes idoloraria obsterice nascuntur, dū ipsi adhuc vteri infulis apud idola cōfectis redimiri, genimina sua demoniorū cādidata

E
F
G
H
Cap. XXXVII.
Gen. 3.
Gen. 9.
Cap. XXXIX.

A

noftrentur, 447 dum in partu Lucinae & Dianae euilatur, 448 dum per totam hebdomadam lunoni mena proponitur 449 dum vltima die fata fcribunda aduocantur, dum prima etiam conftitutio infantis fuper terram 450 Statinae Deae facrum eft. Quis non exinde aut totum filii caput reatu vouet, aut aliquem excipit crinem, aut tota nouacula profecat, aut facificio obligat, aut facro obligat, pro gentica, pro auita, pro publica, aut priuata deuotione. Sicigitur & Socratem puerum adhuc fpiritus daemonicus inuenit. Sic & omnibus genii deputantur 451 quod daemouum nomen eft, adeo nulla ferme natiuitas munda eft, vtrique ethnicorum. Hinc enim & Apoftolus ex fanctificato alterutro fexu fanctos procreari ait, tam ex feminis praeogariua quam ex institutionis difciplina. 452 (Ceterum inquit) immundi nafcerentur, quali designatos tamen fanctitatis, ac per hoc etiam falutis, intelligi volens fidelium: filios vt huius fpei pignora matrimonii qua retinenda cenfuerat patrocinarentur. Alioquin meminerat Dominica definitionis, Nifi quis nafcatur ex aqua & fpiritu, non introibit in regnum Dei, id eft, non erit fanctus. [453 Ita omnis anima conuque in Adam cenfetur, donec in Chrifto recenfeatur: tandiu immunda, quamdiu recenfeatur. Peccatrix autem, quia immunda recipiens ignominiam fuam ex carnis focietate. Nam eft caro peccatrix 454 fecundum quam incedere prohibemur, cuius opera damnantur concupifcentis aduerfus fpiritu, ob qua carnales notantur infamia, 455 non tamen fua nomine caro infamis. Neque enim de proprio fapit quid, aut fentit, ad fruendam vel imperandam peccatellam: quidni qua ministerium eft? Et ministerium, non quale feruus vel minor amicus animalis nomine, fed quale calix vel quid aliud eiufmodi corpus, non anima. Nam & calix ministerium fcientis eft; nifi tamen qui ficit, calicem fibi accommodat, nihil calix miniftrabit. 456 Adeo nulla proprietates hominis in choico, necita caro homo tanquam alia vis anima, & alia perfonae, fed res eft alterius plane fubftantiae, & alterius conditionis, addita tamen anima vt fupellex, vt instrumentum in officina vita. Caro igitur increpatur in fcripturis, quia nihil anima fine carne in operatione libidinis, gula, violentiae, fauitiae, idololatriae, ceterisque carnalibus non fenfibus, fed effectibus. 457 Denique fenfus delictorum, etiam fine effectibus imputari folent anima. Qui videt mulierem ad concupifcentiam, iam adulterauit in corde. Ceterum quid caro fine anima, perinde in operatione probitatis, iuftitiae, tolerantiae, pudicitiae. Porro quale eft, vt cui nec bona documenta propria fubfcribas, ei crimina adpingas: fed ea per quam delinquitur, conuenitur, vt illa a qua delinquitur, oneretur, etiam in ministerii accufationem. Grauior inuidia eft in praefidem, cum officia pulfantur: plus caeditur qui iubet, quando nec qui obsequitur, excufatur. [458 Malum igitur anima, praeter quod ex obuentu fpiritus nequam fupertituitur, ex originis vitio antecedit, 459 naturae quodammodo. Nam, vt diximus, naturae corruptio alia natura eft, habens fuitum Deum & patrem, ipfam fcilicet corruptionis auctorem: vt tamen in fit & bonum anima illud principale, illud diuinum atque germanum, & proptie naturale. Quod enim a Deo eft, non tam extinguitur, quam obumbratur. Potest enim obumbrari, quia non eft Deus; extingui non potest quia a Deo eft. Itaque ficut lumen aliquo obftaculo impedia manet, fed non compatet fi tanta denfitas obftaculi fuerit: Ita & bonum in anima a malo oppreffum pro qualitate eius, aut in totum vacat ocula falute, aut qua datur radiat inuenta libertate. Sic peffimi & optimi quidam, & nihilominus vnum omnes animae genus: fic & in peffimis aliquid boni, & in optimis non nihil peffimi. Solut enim Deus fine peccato, 460 & folus homo fine peccato Chriflus, quia & Deus Chriflus. Sic & diuinitas anima in praefagia erumpit ex bono priore, & confcientia Dei in teftimonium prodit. 461 Deus bonus eft, Deus videt, & Deo commendat: propterea nulla anima fine crimine, quia nulla fine bo-

B

Ioan. 3. Cap. XL. Rom. 5.

C

Matth. 5.

Cap. XL.

D

ni femine. Proinde cum ad fidem peruenit reformata 462 per fecundam natiuitatem ex aqua & fuperna virtute, detracto corruptionis prius auctore coram lucem fuam confpicit. Excipitur etiam a fpiritu fancto, ficut in prius natiuitate a fpiritu profano. Sequitur animam nubentem fpiritu caro, vt dotalis mancipium, & iam non animae famula, fed fpiritus. O beatum conuubium, fi non admiferit adulterium! [463 De morte iam fupereft, vt illic materia ponat, vbi ipfa anima confummat, 464 quamquam Epicurus vulgari fati opinione negarit mortem ad nos pertinere. Quod enim diffoluitur (inquit) fenfu caret, & quod fenfu caret, nihil ad nos. Diffoluitur autem & caret fenfu, non ipfa mors, fed homo, qui eam patitur. At ille ei dedit paffionem, cuius eft actio. Quod fi hominis eft pati mortem diffoluitur corpore, & perempticem fenfus, quam in eptum vt rana vis ad hominem non pertinere dicitur: 466 Multo coactius Seneca: Post mortem (ait) omnia finit, etiam ipfa. Hoc fit ita, iam & mors ad femetipfam pertinebit, fi & ipfa finitur. Eo magis ad hominem, in quo inter omnia finiendo, & ipfa finitur. Mors nihil ad nos, ergo & vita nihil ad nos. Si enim quod diffoluitur praeter nos, etiam quod compingitur extra nos. Si ademptio fenfus nihil ad nos, nec adeptio fenfus quicquam ad nos: fed mortem quoque interimit, quia & anima in nobis vt depofitum habitat. & vt de alia prouincia animae, ita de morte tractabitur, ad quam vel ipfi pertinemus, fi ad nos illa non pertinet. 466 Denique nec fpeculum eius fomnus, aliena materia eft. 467 De fomno prius difputemus; poft, mortem qualiter anima decurrat. 468 Non vtrique extra naturale eft fomnus, vt quibusdam Philofophis placet, cu ex his cum deputant caufis, quae praeter naturam haberi videntur. 469 Stoici fomni refolutionem fenfualis vigoris affirant. 470 Epicurei diminutionem fpiritus animalis, 471 Anaxagoras cu Xenophane defenfientiam, 472 Empedocles & Parmenides refrigerationem, Strato fegregationem coftati fpiritus, Democritus indigentia fpiritus, 473 Ariftoteles marcorē circūcordialis caloris. Ego ne nunqua ita dormiffe praefumo, vt ex his aliquid ignofcam. Neque enim credendum eft, defenfientia effe fomni, contrarium potius defenfientiae, qua fcilicet tollit. Si quidem homo fomno magis reficitur qua fatigatur. Porro nec femper ex fatigatione concipitur fomnus, & tamen eu ex illa eft, illa iam non eft. Sed nec refrigerentia admittat, aut marcorē aliquem caloris, cu adeo corpora fomno concalefcant: & difpenfatio ciborum per fomnum non facile procederet calore properabili, & rigore tardabili, fi fomno refrigeraremur. Plus eft, quod etia ftudor digestionis astantis eft index. Deniq; concoquere dicimur, quod calor non frigoris operatio eft. Proinde deminutione animalis fpiritus, aut indigentiam fpiritus, aut fegregationem coftati fpiritus, immortalis anima non finit credi. Perit anima fi minoratur. Super eft fi forte cu Stoicis refolutionem fenfualis vigoris fomnum determinemus, quia corporis folus quietem procurer, no & animae. Anima enim vt femper mobilem & femper exercitam nunqua fuccedere quieti, alienae fcilicet a ftatu immortalitatis: nihil enim immortale fine operis fui admittit. Somnus autem finis eft operis. Deniq; corpori cui mortalitas competit, ei foli quies fine operis adulari. Qui ergo de fomni naturalitate dubitabit, habet quide Dialecticos in dubiis decedentes tota naturalium & extranaturalium difcretionem, vt & qua putauerit citra naturam effe, naturae vindictae fcias poffe, a quaita effe fortita funt, vt citra eam haberi videantur, & vtrique aut natura omnia, aut nulla natura. Apud nos autem id poterit audiri, quod Dei conepulatio fuggere auctoris omnium de quibus quaeritur. Ceterum enim fi quid eft natura, rationale aliquod opus Dei effe. 474 Porro fomnum ratio praet, tam aptum, ta vilem, tam neceffarium, vt abfq; illo nulla anima fufficiat, recreatorem corporum, redintegratorem vitium, probatorem veletudinum, pacatorem operum, medicu laborum, cui legitime fruendo dies cedit, nox legem facit.

TERTIUM OPERUM

A
Gen. 1
Gen. 19
B
C
Cap. XLV
D

facit, auferens rerum et iam calorem. Quod si vitale, salutare, auxiliare somnus, nihil eiusmodi non rationale, nihil non naturale. Sic & Medici omne contrarium vitale, salutare, auxiliari extra naturam cardines relegant. 475 Nam & aemula somno valetudines, phreneticam atq; caducam, prater naturam iudicando, naturalem somnum preiudicauerunt: 476 etiam in lethargo non naturalem norantes, testimonio naturali respondent, cu in suo temperamento est. Omnis enim natura, aut deffatatione, aut enormitate rescinditur proprietate mensurae conseruatur. Ita naturale erit statu, quod non naturale effici potest decessu vel excessu. Quid si esum & potu de natura fortibus eximas: 477 na & in his plurima somni paratura, est. Certe his a primordio naturae suae hominibus est: si apud Deum discas, 478 ille fons generis Adam ante cibum soporem, quam sinit quiete. Ante dormit quam laborauit, immo quam & edit, immo qua & profatus est, vt videant naturalem indicem somni omnibus naturalibus principalem. Inde deducitur etiam imaginem mortis ia tunc eum recessere. 479 Si enim Adam de Christo figurabat, somnus Adae mors erat Christi dormit in mortem, vt de iniuria perinde lateris eius vera mater viuentiu figuraretur Ecclesia. Ideo & somnus tam salutaris, tam rationalis etiam in publica & communis iam mortis affingitur exemplar. Voluit enim Deus & alias nihil sine exemplaribus in sua dispositione molitus, 480 paradigmate Platonico plenius humani vel maxime initi ac finis lineas quotidie agere nobiscum, manu potrigens fidei facilius aduandae per imagines & parabolas, sicut sermonu, ita & reru. Proponit igitur tibi corpus amica vi foris elisum, blanda quietis necessitate prostratum, immobile situ, quale ante vitam iacuit, & quale post vitam iacebit vt testatione plastica & sepulturae, expectans animam quasi nondum conlatam, & quasi iam ereptam. Sed & illa sic partur vt alibi agere videatur dissimulatione praesentiae futuram absentiam edicens: & tamen interim somniat, nec quiete, nec ignauelet omnino, nec naturam immortalitatis seram foris addicit. Probat se mobile semper, terra, mari peregrinatur, negotiatur, agitur, laborat, ludit, dolet, gaudet, licita atque illicita persequitur, ostendit quod sine corpore etia plurimum possit, quod & suis instructa sit membris, sed nihilominus necessitatem habeat rursum corporis agendi. Ita cum euigilaerit corpus redditum officis eius, 481 resurrectionem mortuorum tibi adfirmat. Hac erit somni & ratio naturalis, & natura rationalis. Etiam per imaginem mortis fidem initiatis, spe meditantis, dicitis mors & viuere, dicitis vigilare dum dormis. [482 Ceteru de Hermotimo, Anima vt autu] in somno carebat, quasi per occasionem vagaturu hominis proficiscente de corpore. vxor hoc prodidit, inimici dormientem nacti pro defuncto cremauerunt. Regressa anima, tardius credo, homicidium sibi imputauit. Cives Clazomentii Hermotimum templo consolantur. Mulier non adit, ob notam vxoris, quorum situd: vt quia non facile est vulgo existimare 483 secessionem animae esse somnum, hoc quoque Hermotimi argumento credulitas subornetur: genus fuerat grauioris aliquanto soporis, 454 vt de incubone praesumptio est, vel de ea valetudinis labe quam Soranus opponit, excludens incubone, aut tale quid vitii, 485 quod etiam Epitiridem in fibula impetit quinquaginta pene annos somniculosum. Sed & Nerone Suetonius, & Thrasymedem 486 Theopompus, negant vquam somnialle: nisi vix Nerone in vltimo exitu post pauores suos. Quid si & Hermotimus ita fuit, vt otium animae nihil operantis in somnis diuortium crederetur, omnia magis coniectes, qua istam licentiam animae sine morte fugituae, & quidem ex forma continua. Si enim tale quid semel accideret dicatur, vt deliquium solis aut lunae, ita & animae, sane persuaderet diuinitus factum. Cogere enim hominem seu monet, seu terreri, adeo velut fulgure rapido momentaneae mortis ictu: si non magis in proximo esset, somnium credi, quod vigilantis potius accideret deberet, si non somnium magis credi

oporteret. [487 Tenemur hic de somniis quoq; Christianam sententiam expromere, vt de accidentibus somni; sed non modicis iactationibus animae, quam ediximus negotiosam, & exercitiam semper ex perpetuitate motationis, quod diuinitatis & immortalitatis est ratio. Igitur cum quies corporalibus euenit, quorum solatium proprium est, vacans illa solatio alieno non quiete, & si caret opera membrorum corporalium, suis vituit: Concipe gladiatorem sine armis, vel aurigam sine curricula, gesticulantes omnem habitum artis suae atque conatum: pugnatur, certatur, sed vacua iactatio est, nihilominus tamen fieri videntur, quae fieri tamen non videntur. Actum enim fiunt, effectum vero non fiunt. 488 Hanc vim ecstasin dicim, excessum sensus & amentiae instar: sic & in primordio somnus cum ecstasi dedicatus, Et misit Deus ecstasin in Adam, & obdormiuit: somnus enim corpori prouenit in quietem, ecstasis animae accessit aduersus quietem. & inde iam forma somni ecstasi miscens, & natura de forma. Denique & oblectamur, & contristamur, & conterremur in somniis, quam, adfete & anxie & passibiliter: cum in nullo permoueremur a vacuis scilicet imaginibus, 489 si compotes somniaremus. Denique & bona facta gratuita sunt in somniis, & delicta secura: 490 non magis enim ob stupri visionem damnabimur, quam ob martyrii coronabimur. Et quomodo, inquis, memor esse somniorum anima, scilicet quam compotem esse non licet? hoc erit proprietate amentiae huius: quia non fit ex corruptela bonae valetudinis, sed ex ratione naturae: nec enim exterminat, sed auocat mentem. Aliud est concutere, aliud mouere, aliud euertere, aliud agitare; Igitur quod memoria suppetit, sanitas mentis est quod sanitas mentis, salua memoria, stupet, amentiae genus est. Ideo non dicimur furere, sed somniare, ideo & prudentes, si quando fumus: sapere enim nostrum licet obumbretur, non tamen extinguitur, nisi quod & ipsum potest videri vacare tunc. Ecstasin autem hoc quoque operari de suo proprio, vt sic nobis sapientiae imagines inferat, quemadmodum & erroris. [491 Ecce rursum vigemur etiam de ipsorum somniorum retractatu, quibus anima iactatur, exprimere: & quando perueniemus ad mortem. & hic dixerim, cum Deus dederit: nulla longae morae eius quod eueniet. 492 Vana in totum somnia Epicurus iudicauit, liberans a negotiis diuinitatis, & dissoluens ordinem reru, & in passiuitate omnia spargens, vt euentui exposita, & fortuita. Porro si ita est, ergo erit aliquis & veritatis euentus, quia non capit solam eam euentui omnibus debito eximi. 493 Homerus duas portas diuisit somniis, corneam veritatis, fallaciae eburneam. Respiciere est enim, inquit, per cornu, eburne autem caecum est. 494 Aristoteles maiore sententiam mendacis recitans, agnoscit & verum. 495 Telmenses nulla somnia euacuant, imbecillitatem coniectationis inculant. 496 Quis autem tam extraneus humanitatis vt non aliquam aliquando visionem fidelē senferit: pauca de insigniorib. perstringens, Epicuro pudorem imperabo. 497 Astyages Medorum regnator quod filiae Mandane adhuc virginis vesica in diluione Asiē fluxisse somnio viderit, Herodotus refert. Item anno post nuptias eius ex hildem locis vitem exportat rotu Asiē incubasse. 498 Hoc etiam Charon Lampfacenus Herodoto prior tradit, quifilium eius tanto operi interpretati sunt, non fetellerunt. Siquidem Asiam Cyrus & merfit & pressit. 499 Philippus Macedo nondū pater, Olympiadis vxoris naturā ob signasse viderat anulo, leo erat signu, crederat praesuliam geniturae, opinor, 500 quia leo semel pater est. 501 Aristodemus vel Aristophon coniectans, immo nihil vacuū ob signari, filiu & quidē maximi impetus portedi. Alexandrum qui sciunt, leonem anuli recognoscunt: 502 Ephorus scribit, 503 Sed & Dionysii Sicilia tyrannidem Himerae quaedam somniavit, 504 Heraclides prodidit: 505 Et Seleuco regnum Asiē Laodice mater nondum cum enixa prauidit, Ephorion promulgauit. 506 Mithridate quoq; ex somnio Ponti potiu a Strabone

E
Cap. XLV
Gen. 2
F
G
Cap. XLVI
H
cogno

ILL

A

A cognoſco. 197 Et Balaridem Illyricum à Moloſis vſque Macedoniam ex ſomnio dominatum de Calliſthene diſco. Nouerunt & Romani veritatis huiuſmodi ſomnia. Reformatorem imperii, puerulum adhuc & priuatum loci, & Iulium Octauium tantum, & ſibi ignotum Marcus Tullium iam & Auguſtum & ciuiliū turbinum ſepulchrum de ſomnio norant. In Vitelliis commentariis conditum eſt. Nec hæc ſola ſpecies erit ſummarum prædicatrix poteſtatum, ſed & periculorum & exiriorum: 199 vt quum Cæſar in prælium perduellium Bruti & Caſſii Philippiſ ager alias maiestatem, alias diſcrimen ab hoſtibus relaturus, Artoni viſione deſtituto tabernaculo euadit; 20 vt cum Polycrati Samio filia cruceſpiciat de ſolis ynguine 21 & lauacro Iouis. Reuelantur & honores & ingenia per quietem præſtatur & medela, produntur & ſorta, conferuntur & theſauri, 22 Ciceroni deniq; dignitatem, pauuli etiã nunc gerula iam ſua inſpexerat. 24 Cyenus de ſinu Socratis demulcens homines, diſcipulus Plato eſt. 25 Cleonymus Picetes ab Achille curatur in ſomniis. 26 Coronam auream quum ex arce Troiæ perdidiffent, Sophocles tragicus ſomniando redinuenit. 27 Neoptolemus tragicus, apud Rheſeum Troiæ ruina liberatur; & quum lapidū ſenia deponit, diues inde auro redit. 28 Quanti autem Cōmentatores & adfirmatores in hanc rem, 29 Artemon, 30 Anthiphon, 31 Serato, 32 Philochorus 33 Epicharmus, 34 Serapion, 35 Cartippus, & 36 Dionyſius Rhodius, 37 Hermippus, tota ſæculi litteratura. Solum ſi forte ridebo, qui ſe exiſtimauit perſuaſurum quod prior omnibus Saturnus ſomniari: niſi ſi & prior omnibus vixit Ariſtoteles, ignoſce ridenti. Ceterum Epicharmus etiam ſummum apicem inter diuinationes ſomniis extulit cum Philochoro Athenienſi. 38 Num & oraculis hoc genus ſtipatus eſt orbis. 39 vt Amphiarat apud Opopum, 40 Amphilocho apud Malſū, 41 Sarpedonis in Troade, 42 Trophonii in Bœotia, 43 Mopſi in Cilicia, 44 Hermione in Macedonia, 45 Paſiphæe in Latonia. Cetera cū ſuis & originibus & ritibus & relatoribus cū omni deinceps hiſtoria ſomniorum Hermippus Beritenſis quinione voluminum ſatiriſſime exhibebit. 46 Sed & Stoici Deū malunt prouidentiffimū humanæ inſtitutioni inter cetera præſidia diuinatricum artium & diſciplinarū, ſomnia quoq; nobis indidiſſe, peculiare ſolacium naturalis oraculi. Hæc quantum ad fidem ſomniorū à nobis quoq; conſignandam, & aliter interpretandam 47 Nam de oraculis etiam ceteris, apud quæ nemo dormitat, quid aliud pronuntiamus, quam dæmonicam eſſe rationem eorum ſpirituum, qui iam tunc in iſtis hominibus habitauerint, vel memorias eorum affectauerint ad omnem malitiæ ſuæ ſenam, in iſta æque ſpecie diuinitatem mentientes, eademq; induſtria 48 etiam per beneficia fallentes medicinarum, & admonitionum, & prænuntiationum, quæ magis lædant iuuando, dum per ea quæ iuuant, ab inſiſtione veræ diuinitatis abducunt ex inſinuatione falſæ. & vtique non clauſa vis eſt, nec ſecretiorum circumscribitur terminis: vaga & peruolatica & interim libera eſt: Quo nemo dubitauerit domus quoque dæmoniis parere, nec tantū in adytis, ſed in cubiculis homines imaginibus circumuenire. 49 Definiemus enim, à dæmoniis plurimū inuēti ſomnia, eſſi interdum vera & gratioſa, ſed de qua induſtria diximus, affectantia atque captantia; quanto magis vana & fruſtratoria, & turpida, & ludibriola, & immunda. Nec mirum ſi eorū ſunt imagines, quorū & res. 50 A Deo autē, 51 pollicito ſcilicet & gratiam Spiritus ſancti in omnē carnē, & ſicut prophetaturos, ita & ſomniaturos ſeruos ſuos & ancillas ſuas, ea & ſomniaturos gratiæ comparabuntur, ſi qua honeſta, ſancta, prophetica, reuelatoria, ædificatoria, vocatoria: quorum liberalitas ſoleat & in profanos deſtillare, imbres etiam & ſoles ſuos perequante Deo iuſtis, & iniuſtis. Siquidē & Nabuchodonoloſr diuinitus ſomniat: & maior pene vis hominū 52 ex viſionibus Deū diſcūt. Sicut ergo digna-

tio Dei & in ethnicoſ, 53 ita & tentatio mali in ſanctioſ, à quibus nec interdiu abſiſtit, vt vel dormientibus obrepat qua poteſt, ſi vigilantibus nō poteſt. Tertia ſpecies erunt ſomnia, quæ ſibi ipſa anima videtur inducere ex intentione circumſtantiarū. Porro quū nō eſt ex arbitrio ſomniare (nā & Epicharmus ita ſentit) quomodo ipſa erit ſibi cauſa alicuius viſionis. Nū ergo hæc ſpecies naturali formæ relinquenda eſt, ſeruans animæ etiã in ecſtaſi reſ ſuas perpeti? Ea autē quæ neque à Deo, neque à dæmonio, neque ab anima videbuntur accidere, & præter opinionē, & præter interpretationem, & præter enarrationem facultatis ipſi proprie ecſtaſi & ratiocinatioſ ſeparabuntur. 54 Certiora & colatoria ſomniari aſſerunt ſub extimis noctibus, quaſi iam emergente animarum vigore, producto ſopore. 55 Ex temporibus autem anni verno magis quæta eſt, quod diſſoluit animas, & hyems quodammodo obduret, & autumnus tentatior alias valetudinum ſuccis pomorum vnoſiſſimis diluat. Item ex ipſius quietis ſitu ſi neque reſupinatis interinis, quaſi reſuſiſ localis ſtatio ſenſuum fluitet, aut compreſſū iccoris angina ſit mentis. Sed hæc ingenioſe aſſimari, potius quam conſtanter probari putem, eſſi Plato eſt qui ea aſſimauit, & fortaſſe an caſu procedant. Alioquin ex arbitrio erant ſomnia, ſi dirigi poterunt. Nam quod & de cibus diſtinguendis vel derogandis, nunc præſumptio, nunc ſuperſtitio diſciplinam ſomniis præſcribit, examinanda eſt 56 ſuperſtitio, vt cum apud oracula incubaturis ieiunium indicitur, vt caſtimoniam inducat præſumptio, vt cum Pythagorici ob hanc quoque ſpeciem fabam reſpiciunt, onerolum & inſtatū pabulum. 57 Atquin tria illa cum Daniele fraternitas legumine ſolo contenti, ne regis ſerculicōſ taminarentur, præter ſapientiã reliquam, ſomniorum præcipue gratiam à Deo redemerunt & impetrandoſ & diſſerendoſ. Ieiunium autem neſcio an ego ſolus pluinum ita ſomniem, vt me ſomniante non ſentiam. Nihil ergo ſobrietatis, inquis, ad hanc partem immo tanto magis ad hanc, quantum & ad omnem ſi & ad ſuſtentionem, multo amplius ad religionem. Sic enim & dæmonia expollulant eã ſuis ſomniatoribus, ad ieiunium ſcilicet diuinitatis, quia familiarem Deo nominat quia & Daniel rurſus 58 trium hebdomadam ſtatione aruit viciū. Sed vt Deum inliceret humilitationis officiis, non vt animæ ſomniaturæ ſenſum & ſapientiam ſtrueret, quaſi non in ecſtaſi acturæ; ita non ad ecſtaſin ſubmouendã ſobrietatis proficit, ſed ad ipſã ecſtaſin commendandã, vt in Deo fiat. 59 Infantes qui non præſomniat, cū omnia anima pro modo ætatis expungantur in vita, animaduertant ſuſceſſus & nutus, & tremiditãſ eorū per quietē, vt ex re cōprehendant motus animæ ſomniantis facile per carnis teneritatem erumpere in ſuperficiem. 60 Sed & quod Libya gens Atlantes cæco ſomno noctem tranſigere dicuntur, anima vitæ que natura taxatur. Porro aut Herodoto fama mentita eſt, non nunquam in Barbaroſ calumniola, aut magis vis cuiuſmodi dæmonium in illo climate dominatur, ſi enim & Ariſtoteles herocem quendam Sardinie notat, incubatores ſani ſui viſionibus priuantē, erit & hoc in dæmonum libidinibus tam auferre ſomnia quam inferre, 61 vt Neronis quoq; ſeri ſomniatoris, 62 & Thraſimedis in ſigne inde proceſſerit. Sed & à Deo deductiſus ſomnia. Quid ergo nec à Deo Atlantes ſomniarent, vel 63 quia nulla iam gens Dei extranea eſt, in omnem terram & in terminoſ orbis Euangelio coruſcante. Nū ergo aut fama mēta eſt Ariſtoreli, aut dæmonū adhuc ratio eſt, dū ne aliqua natura credatur immunis ſomniorum? 64 Satis de ſpeculo mortis, id eſt de ſomno, cū etiam de negotiis ſomni, id eſt, de ſomniis: nunc ad originem huius exceſſus, id eſt, ordinem mortis, quia nec ipſã ſine quaſtionibus, licet 65 ſi finē omnium quaſtionū. Publica totius generis humani ſententia mortē naturæ debitū pronuntiamus. Hoc ſtipulata eſt Dei vox, hoc ſpōdēt omne q; naſcūt, vt iã hinc nō Epicuri ſtator ſuſtundatur, negantis debitū illud ad nos pertinere.

TERTIUM
OPERUM

D
Cap.
XLVII.

Gen. 2.

Cap.
XLVIII.

Ban. 1.

G
Dan. 9.

Cap.
XLIX.

H

Cap.
L.

1912

A 556 sed heretici Magi Menandri Samaritani furor con-
spuatur, dicentis morte ad suos nō modo nō pertinere,
verum nec peruenire. In hoc scilicet se à superna & ar-
cana potestate legatū, vt immortales & incorruptibiles
& statim resurrectionis cōpotes fiant qui baptisma eius
induerint. Legimus quidē plerūq; aquarum genera mi-
randa, 557 Sed aut ebriosos reddit Lyncestarum vena
vinosa, 558 aut lymphaticos efficit Colophonis scaturi-
go demonica, 559 aut Alexandro accidit Nonacris Ar-
cadie venenata: 560 fuit & Iudæe lacus medicus ante
Christū: 561 Plane Stygiæ paludes poeta tradidit mortē
diluentes. Sed & Thetis filium plauxit. Quamquam si &
Menander in Stygem mergit, moriendum erit nihilo-
minus, vt ad Stygem venias. Apud inferos enim dicitur:
Quanam & vbinam ista felicitas aquarum, quas
nec Ioannes baptizator prætinuit, nec Christū
ipse discipulis demonstrauit? 564 Quod hoc Menandri
balneum, Comicum credo, sed cur tam infrequens, tā
occulum, quo paucissimi lauant? Suspectam enim fa-
ciam tantam raritatem securissimam que tutissimam sacra-
menti, 563 apud quod nec pro Deo ipso mori lex est, cū
contra omnes iam nationes ascendat in montem Do-
mini, & in eadem Dei Jacob, mortem per martyriū quo-
que flagrantis, quam de Christo etiam suo exegit: nec
Magi tantum dabunt qui quāquam, vt eximat mortem, aut
repalinet vitis modo vitam ætate renouata. Hoc enim
ne Medæ quidem licuit in hominem, etsi licuit in ver-
tecem. 564 Translati sunt Enoch & Helias, nec mors
eorum reperta est, dilata scilicet. 565 Ceterum mortitū
referuntur, vt Antichristum sanguine suo extinguant.
566 Obit & Ioannes, quem in aduentum Domini re-
manurum frustra fuerat spes. Fere enim hæreses ad no-
stra exempla profiliunt, inde fumentes præsidia quo
pugnant: postremo compendium est, vbi sunt illi quos
Menander ipse perfudit, quos in Stygem suam mersit?
Apostoli perennes veniant, assistant, videat illos meus
Thomas, audiat, contredet, & credat. 567 Opus autē
mortis in medio est, 568 discretio corporis animæque.
sed quidam ad immortalitatem animæ, quam quidam
non à Deo cōstiti infirme cœturi, ita argumentationes
emendicant, vt velint credi etiam post mortem qual-
dam animas adhærere corporibus. 569 Ad hoc enim &
Plato, est, quas vult animas, ad cœlum statim expedit,
in Politia tamen cuiusdam insepulti cadaver opponit,
longo tempore sine vlla labe, præ animæ scilicet indi-
uitate, seruat. 570 Ad hoc & Democritus crementa
vnguium, & comarum in sepulchris aliquanti tempo-
ris denotat. Porro & aeris qualitas corpori illi potuit
tutela fuisse; quid si aridior aer, & solum saluus; quid si
& ipsius corporis substantia exficior? quid si & genus
mortis ante iā corruptrices materias erogarat? Vngues
autem cum exordio neruorum sint, merito neruis reso-
lutione portectis prouectiores, & quotidie deficiente
carne expelli videntur. Comæ quoque alimenta de cœ-
rebro, quod aliquandiu durare præstat secreta muni-
tio. Denique in viucentibus etiam pro cerebri vbertate,
vel affluit capillago, vel deficit. Habes Medicos, si ne-
modicum quid animæ subsidere in corpore est, deces-
sum quandoque & ipsum, cum totam corporis sec-
nam tempus aboleuerit. Et hoc enim in opinione quo-
rundam est: 571 propterea nec ignibus funerandum a-
iunt, parentes superfluo animæ. Alia est autem ra-
tio pietatis istius, nō reliquis animæ adulatrix, sed cru-
delitatis etiam corporis nomine auersatrix, quod & ip-
sum homo non vtique mereatur pœnali exitu impendi.
572 Ceterum anima indiuisibilis vt immortalis etiam
mortem indiuisibilem exigit credi: non quasi immor-
tali, sed quasi indiuisibili animæ indiuisibiliter accide-
nti. Diuidetur autē & mors si & anima, superfluo scilicet
animæ quandoque morituræ: ita portio mortis cum
animæ portione remanebit. Nec ignoro aliquid esse
vestigium opinionis istius, De meo dedici. Scio feminā
quandam veteraculam Ecclesie, forma & ætate integra
fundam: post vnicum & breue matrimonium, cum in
pace dormisset, 573 & morante adhuc sepultura, interim

oratione presbyteri componeretur, ad primum habitū
orationis manus à lateribus dimotas in habitum sup-
plicem conformasse, rursū que condita pace, sicuti suo
reddidisse. 574 Est & alia relatio apud nostros, in cœmi-
terio corpus corpori iuxta collocando spatium recessu
communicasse. Si & apud ethnicos tale quid traditur,
vtiq; Deus potestatis sue signa proponit, ius in solatiū,
extraneis in testimonium. Magis enim credam in testi-
monium ex Deo factum, quā ex vllis animæ reliquiis:
quæ si ineffent, alia quoque membra mouissent, & si ma-
nus tantum, sed non in causam orationis; corpus etiam
illud non modo fratri cessisset, verum & alias mutatio-
ne si quis 575 sibi et ipsi refrigerasset. Certe vnde sunt i-
sta, 576 signis potius & ostentis deputanda, natū à face-
re non possunt mors si semel tota est, non est; si quid
animæ remanserit, vita est: non magis vitæ miscebitur
mors, quam diei nox. 577 Hoc igitur opus mortis, se-
paratione carnis atque animæ, seposita quaestione fatō-
rū & fortitorū, bifaria distinxit humanus adfectus, in
ordinariam & extraordinariam formam. Ordinariam
quidē naturæ deputans placidæ cuiusq; mortis extra-
ordinariam vero præter naturam iudicans, violenti cui-
usq; finis. Qui autem primordia hominis nouimus, au-
denter determinamus mortē non ex natura securā ho-
minē, sed ex culpa, ne ipsa quidē naturali. Facile autem
vlti pari naturæ nomen in ea quæ videntur à natiuitate
ex accidentia adhaesisse. Nā si homo in mortem directo
institutus fuisset, tunc demum mors naturæ ascriberetur.
Porro non in mortē inlicitū cum probat ipsa lex,
conditionali comminatione suspendens, 578 & arbi-
trio hominis addicens mortis euentum. Deniq; si non
deliquisset, nequaquā obisset. Ita nō erat natura quod
ex oblationis potestate accidit per voluntatem, non ex
instituti auctoritate per necessitatem. Proinde est va-
rii exitus mortis, vt est multimoda conditio causarum,
nullum ita dicimus lenem, vt non vi agatur. Ipsa illa
ratio operatrix mortis, si simplex licet, vis est, quod enim?
quæ tantam animæ & carnis societatem, tantam à con-
ceptu concretionem fororum substantiarū diuellit ac
dirimit. 579 Nam etsi præ gaudio quis spiritum exhalet,
vt Chilon Spartanus, dum victorem Olympie filium am-
plectitur, 580 etsi præ gloria, vt Clidemus Atheniensis,
dum ab histronibus ob præstantiā auro coronatur; 581
etsi per lōmniū, vt Plato, 582 etsi per risum, vt P. Cra-
sus: multo violentior mors, quæ per aliena grassatur, quæ
animā per cōmoda expellit, quæ tunc mori adfert, cum
iocundius viuere est in exultatione, in honore, in re-
quie, in voluptate. Vis est & illa nauigius, cum 583 longe
à Caphareis laxis, nullis depugnata turbimibus, nullis
quassata decumanis, adulante flatu, labente cursu, lætā-
te comitatu, intestino repente percussū, cum rota secu-
ritate desidunt: non secus naufragia sunt vitæ, etiā tran-
quilla mortis euentus, nihilo refert integrā abire cor-
poris nauē, an dissipatā, dū anima nauigatio euertatur,
584 Sed quo deinde anima nuda & explosa deseret,
sine dubio proficemur ex ordine: prius tamen quod
est loci huius explebimus, ne quia variis exitus mortis
ediximus, expectet quis à nobis rationes singulorū, 585
Medicis potius relinquendas propriis arbitris omnium
lethalū rerū siue casualū, & ipsiarum corporalū condi-
tionum. Plane ad immortalitatem animæ hic quoque
protegendam in mentione mortis aliquid de eiusmo-
di exitu interstruā, in quo paulatim ac minutatim ani-
ma dilabitur: habitum enim sustinens descētionis, ab-
ductur dū absumi videtur, & coniecturā præstat interi-
tus de excessu temperatura. Tota autem in corpore &
ex corpore est ratio, nā quisquis ille exitus mortis, sine
dubio aut materialium, aut regionum, aut viarum vitalium
euerfio est: materialū, vt fellis, vt sanguinis; regio-
num, vt cordis, vtie ortis; viarū, vt venarum, vt arteria-
rum. Dum igitur hæc ex propria quaque iniuriæ causa
vastantur in corpore, aduque vltimam euerfionem,
& recessionem vitalium, id est, naturalium finium, si-
tuum, officiorū, necessario & anima dilabentibus paula-
tim

E
F
G
H
Cap. LII.
Gen. 1.
Cap. LIII.
Cap. LIII.

ILL

A

A

tim & ipsa migrare compulsa deducitur in diminutionis effigiem: 586 non alio modo quam quo & aurigâ ipsum quoque defecisse præsumitur, cum vires equorum defatigatio denegavit, quantum de dispositione destituti hominis, non de passionis veritate. Perinde auriga corporis, spiritus animalis, deficietis ve aculi nomine nõ suo deficit, opere decedens non vigore, actu languens non flatu, constantiam non substantiã decoques, quæ comparere cessat, non quia esse. 587 Sic & rapida queq; mors, vt ceruicium mellis lemel tantam ianuã pandens, vt ruina vis semel omnia vitalia elidens, vt apoplexis interior ruina nullam animæ moram præsta, nec discessum eius in momenta disruiat. At vbi longa mors, prout deseritur anima, ita & deserit: nõ tamen conciditur hac facie, sed extrahitur; & dum extrahitur; postremam partem videri facit. Non omnis autem pars statim & abscissa est, quia postera est: nec quia exigua est, statim & ipsa peritura est. Sequitur seriem suam finis, & mediocritas trahitur ad summã, & reliquæ vniuersitati coherentes expectantur ab illa, nõ derelinquuntur. atq; ita ausum dicere totius vltimum totũ est: quia licet minus atque posterius sit, ipsius est. 588 Hinc deniq; euenit, sãpe animã in ipso diuortio potius agitari, sollicitiore obtutu, extraordinaria loquacitate, dum ex maiore suggestu, iã in libero constituta, per superfluum quod adhuc cunctatur in corpore, enunciat, quæ videt, quæ audit, quæ incipit nosse. 589 Si enim corpus istud Platonica sententia carcer, ceterum Apostolica Deitẽplum cum in Christo: sed interim animam consepso suo obstruit, & obscurat, & concretionẽ carnis infecat. Vnde illi, velut per corneum specular, obsoleior lux rerum est. Proculdubio cum vi mortis exprimitur de concretionẽ carnis, & ipsa expressione colatur, certe de oppanso corporis erumpit in apertum ad meram & puram & suam lucem, statim semetipsam in expeditione substantiæ recognoscit, & in diuinitatem ipsa libertate respicit, vt de somno emergens ab imaginibus ad veritates: tunc & enuntiat quæ videt, tunc exultat at trepidat. 590 prout parataram deuersorii sui sentit, 591 de ipsius statim angeli facie, 592 euocatoris animarũ, Mercurii poteram. 593 Quo igitur deducetur anima, iam hinc reddimus. 594 Omnes ferme Philosophi, qui immortalitatem animæ, qualiter volunt, tantum vindicant, vt Pythagoras, vt Empedocles, vt Plato, 595 quique ali-quod illi tempus indulgent, ab excessu vsque in conflagrationem vniuersitatis, vt Stoici, suas solas, id est, sapientium animas, in supernis mansionibus collocat. 596 Plato quidem non temere Philosophorum animabus hoc præstat, sed eorum qui Philosophiam scilicet exornauerunt amore puerorũ. Adeo etiã inter Philosophos magnam habet priuilegium impuritas: itaque apud illum in ætherem sublimantur animæ sapientes: 597 apud Arium, in aerem; 598 apud Stoicos, sub lunã. Quos quidem miror, quod imprudentes animas circa terram prosternant, cum illas à sapientibus multo superioribus eruditi adfirmant. Vbi erit Scholæ regio in tanta distantia deuersiorum: qua ratione discipulæ ad magistras conueniant, tanto discrimine inuicem absentes: quis autẽ illis postumã eruditionis vsus ac fructus, iam iam conflagratione perituris? Reliquas animas ad inferos deiciunt. 599 Hos Plato velut gremium terræ describit in Phædone, quo omnes labe mundialiũ fordium confluendo, & ibidem desidendo exhalant, & quasi ceno immunditiarum suarũ crassiorum haustu & priuatum illic aerem stipent, 600 Nobis inferi, non nuda cauo sitas, nec subdualis aliqua mundi sentina creduntur: 601 sed in fossa terræ & in alto vastitas, & in ipsis visceribus eius abstrusa profunditas. 602 Siquidẽ Christum in corde terræ triduum mortis legimus expunctũ, id est, in recessu intimo, & interno, & in ipsa terra operato, & intra ipsam cauato, & inferioribus adhuc abyssis superstrueto. Quod si Christus Deus, quia & homo, mortuus secundum scripturas, & sepultus secundum eadem, hic quoq; legi satis fecit, 603 forma humanæ mortis apud inferos fructus, 604 nec ante ascendit in subli-

B

miora cælorum, quam descendit in inferiora terrarũ, vt illic Patriarchas, & Prophetas cõpotes sui faceret: 605 habes, & regionem interũm subterraneam credere, & illos cubitos pellere, qui satis superbe nõ putent animas fidelium inferis dignas: serui super magnum, 606 aspernari si forte in Abrahæ sinu, expectandæ resurrectionis solatium carpere. 607 Sed in hoc, inquit, Christus inferos adiit, ne nos adiremus. Ceterum quod discernim ethnicorum & Christianorum, si carcer mortis idem? 608 quomodo ergo anima exhalabit in cælum, Christoi illic adhuc sedente ad dexteram patris, 609 nondum Dei iussu per tubam archangeli audito, nondum illis quos Domini aduentus in seculo inuenerit obuiam ei raptis in aerem, cum his qui mortui in Christo primi resurgent? Nulli patet cælum, terra adhuc salua, ne dixerim clausã. Cum transactio enim mundi transferantur regna cælorum. Sed in ethere dormio nostra, cum pueris Platonis: aut in aere, cum Ario: aut circa lunam, cum Endymionibus Stoicorum. 610 Immo, inquis, in paradiso, quo iam tunc & Patriarchæ & Prophetæ appendices Dominicæ resurrectionis, ab inferis migrauerunt. 611 Et, quomodo Ioanni in spiritu, paradisi regio reuelata, quæ subiicitur, altari, nullas alias animas apud se præter martyrum ostendit: 612 Quomodo Perpetua fortissima martyri sub die passionis in reuelatione paradisi, solos illic commartyres suos vidit, nisi quia nullis romphæa paradisi antitrix cecidit, nisi qui in Christo decesserunt? 613 Non in Adam noua mors pro Deo, & extraordinaria pro Christo, alio & priuato excipitur hospitio? Agnosce itaque differentiam ethnicũ & fidelis in morte, si pro Deo occumbas vt Paracletus monet, non in mollibus febribus & in lectulis, sed in martyriis: si crucem tuam tollas, & sequaris Dominum, vt ipse præcepit. Tota paradisi clausus tuus sanguis est. Habes etiam de paradiso à nobis libellum, quo constitimus omnem animam apud inferos sequestari in diem Domini. 614 Occurrit discipatio, an hoc accessu statim fiat, an quosdam animas aliqua ratio detineat hic interim, an etiam receptas liceat postea ab inferis ex arbitrio vel ex imperio interuenire: nec harum enim opinionum suariorum defunt. 615 Credidit enim sepultos non ante ad inferos redigi quã iusta perceperint, secundum Homericum Patroclum, funus in somnis de Achille flagitantem, quod non alias adire portas inferum posset, arcenibus eum longè animabus sepulcorũ. Nouimus autẽ præter poetica iura, pietatis quoq; Homericæ industriam. Tanto magis enim curam sepulture collocauit, quanto etiã mortis eius iniuriam animabus incautus simul & ne quis defunctum domi detinens ipse amplius cũ illo maceretur enormitate solati dolore nutriti. Ita querelas anime in sepulchro ad virtutem confinxit, vt instantia funeris & honor corporum seruetur, & meror adfectuum temperetur. Ceterum quã vanum vt anima corporis iusta sustineat, quasi aliquid ex illis ad inferos auehat? Multo uanius si iniuria deputabitur anima, cessatio sepulture, quam pro gratia deberet amplecti. Vtique enim tardius ad inferos abtuleri malet, quæ nec mori uoluit. Amabit impium heredem, per quem adhuc pascitur luce: aut si qua pro certo iniuria est tardius sub terram detrudi, titulus autem iniuriæ cessatio est sepulture, perquam iniquum eam iniuria adfici, cui non imputabitur cessatio sepulture, ad proximos scilicet pertinens. 616 Aiuunt & immatura morte præuentus eouigi; vagari 617 isthic, 618 donec reliquatio compleatur ætatis, qua cum peruixissent, si non intempte obissent. Porro aut constituta sunt tempora vnicuique, 619 & constituta præcipi posse non credam. Aut si constituta sunt quidem, Dei tamen voluntate vel aliqua potestate mutilantur: frustra mutilantur, si iam impleri sustinent. Aut si non sunt constituta, nulla erit reliquatio temporum non constitutorum. Adhuc addam: Ecce obiit (verbi gratia) infans sub vberum fontibus, pura nunc puer inuictis, pura uelliceps, et o qui tamen octoginta annos victurus fuisset: hos præceptos, vt anima eius hic post mortem transigat, quale est

C

Cap. LIV.

tim & ipsa migrare compulsa deducitur in diminutionis effigiem: 586 non alio modo quam quo & aurigâ ipsum quoque defecisse præsumitur, cum vires equorum defatigatio denegavit, quantum de dispositione destituti hominis, non de passionis veritate. Perinde auriga corporis, spiritus animalis, deficietis ve aculi nomine nõ suo deficit, opere decedens non vigore, actu languens non flatu, constantiam non substantiã decoques, quæ comparere cessat, non quia esse. 587 Sic & rapida queq; mors, vt ceruicium mellis lemel tantam ianuã pandens, vt ruina vis semel omnia vitalia elidens, vt apoplexis interior ruina nullam animæ moram præsta, nec discessum eius in momenta disruiat. At vbi longa mors, prout deseritur anima, ita & deserit: nõ tamen conciditur hac facie, sed extrahitur; & dum extrahitur; postremam partem videri facit. Non omnis autem pars statim & abscissa est, quia postera est: nec quia exigua est, statim & ipsa peritura est. Sequitur seriem suam finis, & mediocritas trahitur ad summã, & reliquæ vniuersitati coherentes expectantur ab illa, nõ derelinquuntur. atq; ita ausum dicere totius vltimum totũ est: quia licet minus atque posterius sit, ipsius est. 588 Hinc deniq; euenit, sãpe animã in ipso diuortio potius agitari, sollicitiore obtutu, extraordinaria loquacitate, dum ex maiore suggestu, iã in libero constituta, per superfluum quod adhuc cunctatur in corpore, enunciat, quæ videt, quæ audit, quæ incipit nosse. 589 Si enim corpus istud Platonica sententia carcer, ceterum Apostolica Deitẽplum cum in Christo: sed interim animam consepso suo obstruit, & obscurat, & concretionẽ carnis infecat. Vnde illi, velut per corneum specular, obsoleior lux rerum est. Proculdubio cum vi mortis exprimitur de concretionẽ carnis, & ipsa expressione colatur, certe de oppanso corporis erumpit in apertum ad meram & puram & suam lucem, statim semetipsam in expeditione substantiæ recognoscit, & in diuinitatem ipsa libertate respicit, vt de somno emergens ab imaginibus ad veritates: tunc & enuntiat quæ videt, tunc exultat at trepidat. 590 prout parataram deuersorii sui sentit, 591 de ipsius statim angeli facie, 592 euocatoris animarũ, Mercurii poteram. 593 Quo igitur deducetur anima, iam hinc reddimus. 594 Omnes ferme Philosophi, qui immortalitatem animæ, qualiter volunt, tantum vindicant, vt Pythagoras, vt Empedocles, vt Plato, 595 quique ali-quod illi tempus indulgent, ab excessu vsque in conflagrationem vniuersitatis, vt Stoici, suas solas, id est, sapientium animas, in supernis mansionibus collocat. 596 Plato quidem non temere Philosophorum animabus hoc præstat, sed eorum qui Philosophiam scilicet exornauerunt amore puerorũ. Adeo etiã inter Philosophos magnam habet priuilegium impuritas: itaque apud illum in ætherem sublimantur animæ sapientes: 597 apud Arium, in aerem; 598 apud Stoicos, sub lunã. Quos quidem miror, quod imprudentes animas circa terram prosternant, cum illas à sapientibus multo superioribus eruditi adfirmant. Vbi erit Scholæ regio in tanta distantia deuersiorum: qua ratione discipulæ ad magistras conueniant, tanto discrimine inuicem absentes: quis autẽ illis postumã eruditionis vsus ac fructus, iam iam conflagratione perituris? Reliquas animas ad inferos deiciunt. 599 Hos Plato velut gremium terræ describit in Phædone, quo omnes labe mundialiũ fordium confluendo, & ibidem desidendo exhalant, & quasi ceno immunditiarum suarũ crassiorum haustu & priuatum illic aerem stipent, 600 Nobis inferi, non nuda cauo sitas, nec subdualis aliqua mundi sentina creduntur: 601 sed in fossa terræ & in alto vastitas, & in ipsis visceribus eius abstrusa profunditas. 602 Siquidẽ Christum in corde terræ triduum mortis legimus expunctũ, id est, in recessu intimo, & interno, & in ipsa terra operato, & intra ipsam cauato, & inferioribus adhuc abyssis superstrueto. Quod si Christus Deus, quia & homo, mortuus secundum scripturas, & sepultus secundum eadem, hic quoq; legi satis fecit, 603 forma humanæ mortis apud inferos fructus, 604 nec ante ascendit in subli-

D

Cap. LV.

Matth. 11.

miora cælorum, quam descendit in inferiora terrarũ, vt illic Patriarchas, & Prophetas cõpotes sui faceret: 605 habes, & regionem interũm subterraneam credere, & illos cubitos pellere, qui satis superbe nõ putent animas fidelium inferis dignas: serui super magnum, 606 aspernari si forte in Abrahæ sinu, expectandæ resurrectionis solatium carpere. 607 Sed in hoc, inquit, Christus inferos adiit, ne nos adiremus. Ceterum quod discernim ethnicorum & Christianorum, si carcer mortis idem? 608 quomodo ergo anima exhalabit in cælum, Christoi illic adhuc sedente ad dexteram patris, 609 nondum Dei iussu per tubam archangeli audito, nondum illis quos Domini aduentus in seculo inuenerit obuiam ei raptis in aerem, cum his qui mortui in Christo primi resurgent? Nulli patet cælum, terra adhuc salua, ne dixerim clausã. Cum transactio enim mundi transferantur regna cælorum. Sed in ethere dormio nostra, cum pueris Platonis: aut in aere, cum Ario: aut circa lunam, cum Endymionibus Stoicorum. 610 Immo, inquis, in paradiso, quo iam tunc & Patriarchæ & Prophetæ appendices Dominicæ resurrectionis, ab inferis migrauerunt. 611 Et, quomodo Ioanni in spiritu, paradisi regio reuelata, quæ subiicitur, altari, nullas alias animas apud se præter martyrum ostendit: 612 Quomodo Perpetua fortissima martyri sub die passionis in reuelatione paradisi, solos illic commartyres suos vidit, nisi quia nullis romphæa paradisi antitrix cecidit, nisi qui in Christo decesserunt? 613 Non in Adam noua mors pro Deo, & extraordinaria pro Christo, alio & priuato excipitur hospitio? Agnosce itaque differentiam ethnicũ & fidelis in morte, si pro Deo occumbas vt Paracletus monet, non in mollibus febribus & in lectulis, sed in martyriis: si crucem tuam tollas, & sequaris Dominum, vt ipse præcepit. Tota paradisi clausus tuus sanguis est. Habes etiam de paradiso à nobis libellum, quo constitimus omnem animam apud inferos sequestari in diem Domini. 614 Occurrit discipatio, an hoc accessu statim fiat, an quosdam animas aliqua ratio detineat hic interim, an etiam receptas liceat postea ab inferis ex arbitrio vel ex imperio interuenire: nec harum enim opinionum suariorum defunt. 615 Credidit enim sepultos non ante ad inferos redigi quã iusta perceperint, secundum Homericum Patroclum, funus in somnis de Achille flagitantem, quod non alias adire portas inferum posset, arcenibus eum longè animabus sepulcorũ. Nouimus autẽ præter poetica iura, pietatis quoq; Homericæ industriam. Tanto magis enim curam sepulture collocauit, quanto etiã mortis eius iniuriam animabus incautus simul & ne quis defunctum domi detinens ipse amplius cũ illo maceretur enormitate solati dolore nutriti. Ita querelas anime in sepulchro ad virtutem confinxit, vt instantia funeris & honor corporum seruetur, & meror adfectuum temperetur. Ceterum quã vanum vt anima corporis iusta sustineat, quasi aliquid ex illis ad inferos auehat? Multo uanius si iniuria deputabitur anima, cessatio sepulture, quam pro gratia deberet amplecti. Vtique enim tardius ad inferos abtuleri malet, quæ nec mori uoluit. Amabit impium heredem, per quem adhuc pascitur luce: aut si qua pro certo iniuria est tardius sub terram detrudi, titulus autem iniuriæ cessatio est sepulture, perquam iniquum eam iniuria adfici, cui non imputabitur cessatio sepulture, ad proximos scilicet pertinens. 616 Aiuunt & immatura morte præuentus eouigi; vagari 617 isthic, 618 donec reliquatio compleatur ætatis, qua cum peruixissent, si non intempte obissent. Porro aut constituta sunt tempora vnicuique, 619 & constituta præcipi posse non credam. Aut si constituta sunt quidem, Dei tamen voluntate vel aliqua potestate mutilantur: frustra mutilantur, si iam impleri sustinent. Aut si non sunt constituta, nulla erit reliquatio temporum non constitutorum. Adhuc addam: Ecce obiit (verbi gratia) infans sub vberum fontibus, pura nunc puer inuictis, pura uelliceps, et o qui tamen octoginta annos victurus fuisset: hos præceptos, vt anima eius hic post mortem transigat, quale est

TER
OPER

A Etatem enim non potest capere sine corpore, quia per corpora operantur atates. ⁶²¹ Nostri autem illud quoque recogitent, corpora eadem recepturas in resurrectione animas, in quibus decesserunt. Iisdem ergo spectantur & corporum moduli, & eadem atates quae corporum modos faciunt. Quo ergo pacto potest infans anima hic transire precepta tempora, vt octogenaria resurgat in corpore mentis vnius? Aut si hic necesse e- rit ea tempora impleri quae fuerant destinata; num & ordinem vitae, quem sortita sunt tempora, pariter cum illo hic destinatum, pariter hic anima decurret, vt & studeat. ⁶²² ab infantia pueritiae delegata, & militet ab adolescentia iuuenta excitata, & censetur a iuuenta senectute ponderata, & senus exprimat, & agrum vrgear, nauiget, litiget, nubat, laboret, agritudines obeat: & quaeque illam eam temporibus manebant tristitia ac laetitia. Sed haec sine corpore quomodo transigentur? vita sine vita. Sed vacua erunt tempora solo decursu adimplenda. Quid ergo prohibet apud inferos ea impleri, vbi perinde nullus est vltus illorum? Ita dicimus omnem animam, qua qua atate decesserit, in ea stare ad eum diem, vsque quo perfectum illud reponitur ad angelicam plenitudinis mensuram temperatum. ⁶²³ Proinde extorres inferum habebuntur, quas vt creptas arbitrantur, praecipue per atrocitates suppliciorum, crucis dico, & securis, & gladii, & feræ. Nec isti pro exitu violenti, quos iustitia decerit violentiam vindex. Et ideo, inquit, sceleratae quaeque animae inferis exulant. Alterum ergo constituas compello, aut bonos inferos, aut malos. Si impios placet: & iam praecipitari illuc animae pessimae debent. Si bonos: curide animas immaturas, & innuptas, pro conditione atatus puras, & in nocuas interim, dignas inferis non iudicas? ⁶²⁴ Aut optimum est hic retineri, ⁶²⁵ secundum ahoros: aut pessimum, secundum biaothanatos, vt ipsi iam vocabulis vtar, quibus auctrix opinionum istarum. ⁶²⁶ Magica sonat, ⁶²⁷ Hostanes, ⁶²⁸ & Typhon, ⁶²⁹ & Dardanus, & ⁶³⁰ Damigeton, ⁶³¹ & Nectabis, ⁶³² & Berenice. ⁶³³ publica iam litteratura est, quae animas etiam iusta atate sopitas, etiam proba morte diuisas, etiam prompta humatione dispersas, enocaturam se ab inferis incolat pollicetur. Quid ergo dicemus Magiam? quod omnes pene, fallaciam. sed ratio fallaciae solas non fugit Christianos, qui spiritualia nequitiae, non quidem socia conscientia, sed inimica scientia nouimus, nec inuita tota operatione, sed expugnata dominatione tractamus multiformem lumen mentis humanae, totius erroris artificem, salutis pariter animaeque vastatorem. Sic etiam Magia, secundae scilicet idololatriae, in qua se demones perinde mortuos fingunt, quemadmodum in illa deos? quidni? eum & diu mortui. Itaque inuocatur quidam a hori & biaothanati sub illo fidei argumento, quod credibile videtur eas potissimum animas ad vim & iniuriam facere, quas per vim & iniuriam seuis & immaturis finis extorsit, quasi ad vicem offensa: sed demones operantur sub obtentu eorum: & hi vel maxime, qui in ipsis tunc fuerunt eam adiuuerant, quique illas in huiusmodi impegantur exitus. ⁶³⁴ Nam & suggestissimus nulli pene hominem carere demonio: & pluribus notum est demoniorum quoque opera & immaturas & atroces effici mortis, quas in eis subdeputant. Hanc quoque fallaciam spiritus neque sub personis defunctorum delitescens, nisi fallor, etiam rebus probamus. ⁶³⁵ quum in exercitiis interdum aliquem se ex parentibus hominem sui affirmat, interdum gladiatorem vel bestiarum, sicut & alibi Deum, nihil magis curans, quam hoc ipsum excludere quod praedicamus, ne facile credamus animas vniuersas ad inferos redigi, vt & iudicii & resurrectionis fidem turbent. Et tamen ille demon postquam circumstantes circumuenire renauit, instantia diuinae gratiae victus, id quod in vero est iudicium confitetur. Sic & in illa alia specie Magiae, quae iam quiescentes animas euellere ab inferis creditur, & conspectui exhibere, non alia fallaciae vis est: operatur plane, quia & phantasma praestatur, quia & corpus adtingitur: nec magnum illi exteriores oculos

enim scribere, cui interiori mentis aciem excacare per facile est. ⁶³⁶ Corpora denique videbantur Pharaoni & Aegyptiis Magiarum virgarum dracones sed Mosei veritas mendacium deuorauit. Multa vtriusque & aduersus Apostolos ⁶³⁷ Simon dedit, & Elimas Magi: sed plaga caecitatis de prestigiis non fuit. quod noui, emulatio veritatis a spiritu immundo? Ecce hodie eiusdem Simonis haereticos tanta praesumptio artis extollit, vt etiam prophetarum animas ab inferis mouere se spondeant. Et credo, quia mendacio possunt: ⁶³⁸ nec enim Pythonico tunc spiritui minus licuit animam Samuelis effingere, post Deum in ortuos consulente Saule. Abiit alioquin vt animam cuiuslibet sancti, nedum Prophetae, a demonio credamus extractam, edocti quod ipse Satanas transigaretur in angelum lucis, nedum in hominem lucis, etiam Deum se adferaturus, signaque portento- siora editurus, ad euertendos, si fieri possit, electos. Dubitauit si forte tunc Prophetam se Dei affuerat, & vtique Sauli, in quo iam ipse morabatur: ne putes alium fuisse qui phantasma administrabat, alium qui commendabat, sed eundem spiritum & in pseudo propheti- de, & in apostata facile mentiri, quod fecerat credi, per quem Saulis thesaurus illic erat, vbi & cor ipsius, vbi scilicet Deus non erat. Et ideo per quem visurum se credidit, vidit: quia per quem vidit, & credidit. Si & de nocturnis imaginibus opponitur, saepe non frustrari mortuos viuosnam & ⁶³⁹ Nasammonas propria oracula apud parentum sepulchra mansitando captare, vt Heraclides scribit, ⁶⁴⁰ vel Nymphodoros, vel Herodotus ⁶⁴¹ & Celtas apud virosum fortium busta eadem de causa abnoctare, ⁶⁴² vt Nicander affirmat: non magis mortuos vere patitur in somnis quam viuos, sed eadem ratione mortuos qua & viuos. At somnia quae videntur, vera sunt. Non enim quia videntur, vera sunt, sed quia adimplentur. Fides somniorum de effectu, non de conspectu renuntiat. ⁶⁴³ Nulli autem animae omnino inferos patere, satis Dominus in argumento illo pauperis re quiescentis & diuitis ingemiscens ex persona Abraham sanxit, non posse relegari renuntiatorem dispositionis infernae: quod vel tunc licere potuisset, vt Moy- si & Prophetis crederetur. Sed etiam quaedam reuocauit in corpora Dei virtus, in documenta iuris sui, non idcirco communicabitur fidei, & audaciae Magorum, & fallaciae somniorum, & licentiae poetarum. Atquin in resurrectionis exemplis, cum Dei virtus, siue per Prophetas, siue per Christum, siue per Apostolos in corpora animas representat, solida & contrectabili, & fatiata veritate, praedudicatum est hanc esse formam veritatis, vt omnem mortuorum exhibitionem incorporalem praestigas iudices. ⁶⁴⁴ Omnes ergo animae pene inferos, inquis. Velis ac nolis & supplicia iam illic & refrigeria, habes pauperem & diuitem: & quia distuli nescio quid ad hanc partem, iam opportune in clausulam reddam. ⁶⁴⁵ Cur enim non putes animam & puniri & foueri in inferis interim sub expectatione vtriusque iudicii in quadam vltimatione & candida eius? quia saluum debet esse, inquis, in iudicio diuino negotium suum sine vlla praebitione sententiae: tum quia & carnis operanda est restitutio, vt confortis operam atque mercedum. Quid ergo fiet in tempore isto? dormiemus? At enim animae nec in viuenticibus dormiunt: corpus enim est somnus, quorum & ipsa mors cum speculo suo somno: aut nihil vis agi illic, quo vniuersa humanitas trahitur, quo spes omnis sequestratur. Delibari puras iudicium, an incipi? praecipitari, an praeministrari? iam vero quam iniquissimum etiam apud inferos, si & nocentibus adhuc illic bene est, & innocenticibus nondum. Quid amplius vis esse post mortem, confusa spe & incerta expectatione ludentem, an vite recensum iam & ordinationem iudicii inhorrentem? semper autem expectat anima corpus, vt doleat aut gaudeat: nonne & de suo sufficit sibi ad vtrumque titulum passionis, ⁶⁴⁶ quotiens ille a corpore anima sola torquetur bile, ira, & odio plerumque nec sibi noto, quotiens item corpore adflecto futuri sibi anima gaudii exquirat, & a corporis impor-

E
Exod. 7.
A. 13.
F
1. Reg. 28.
2. Cor. 11.
2. The. 1.
Matth. 24.
1. Reg. 28.
Matth. 3.
F
G
Ca. LVIII.
H

ILL

A

A

tuna tunc societate lecedit: Mentior in non de ipsis cruciatibus corporis & gloriari & gaudere sola confuevit. 647 Respicit ad Mutii animam, cum de xteram suam ignibus soluit. Respicit ad Zenonis, cum illam Dionysii tormenta preterunt. Mortuus ferarum ornamenta sunt inuentus, 648 vt in Cyro vultu cicatrices. Adeo nouit & apud inferos Anima & dolere & gaudere sine carne, quia & in carne illa si velit dolet, & laeta si velit gaudet. Hoc est arbitrio suo in vita, quanto magis ex iudicio Dei post mortem? 760 Sed nec omnia opera cui carnis ministerio Anima partitur: nam & solos cogitatus & nudas volantes centura diuina persequitur: Qui viderit ad concupiscendum; iam adulterauit in corde. Ergo propter hoc congruentissimum est, animam, licet non expectata carne, puniri, quod non sociata carne commisit. Sic & ob cogitatus pios & beneuolos, in quibus carne non eguit, sine carne recreabitur, Quod nunc, si & in carnalibus prior est, quae concipit, quae disponit, quae mdat, quae impellit: Et si quando inuita, prior tamen tractat, quod per corpus actura est: nunquam denique, conscientia posterior erit factio: ita huic quoque ordini competit etiam priorem pensare mercedis, cui priori debeantur. 651 In summa, quum carcerem illum, quod Euangelium demonstrat, inferos intelligimus, & nouissimum quadratem, modicum quoque delictum mora resurrectionis illic luendum interpretatur, nemo dubitabit animam aliquid pensare penes inferos salua resurrectionis plenitudine, per carnem quoque, 652 Hoc etiam Paracletus frequentissime commendauit, si quis sermones eius ex agnitione promissorum charismatum admiserit. Ad omnem, vt arbitror, humanam super anima opinionem ex doctrina fidei congressit, iuste dumtaxat ac necessaria curiositas satisfaciemus, enormi autem & otiosa tantum deest discere, quantum liberit inquirere.

Matth. 5.

B

Matth. 5.

ADNOTATIONES
IACOBI PAMELII IN LIBRUM DE ANIMA.

C

1. DE ANIMA. Anima definitionem habet infra c. 22. & vnde dicitur, cap. 25. Multa etiam hoc libro latius tractantur, quae supra adiecit Tom. 1. lib. de Testimon. Anima, aduers. Idola De Anima vero iam ante Terullianum etiam scriptis Hieronymo teste Catal. Script. Eccles. B. Iulianus Martyr aliquando etiam de eadem retractatus. B. Irenaeus, Clemens denique Alexandrinus locis infra citatis, quos imitatus est Terullianus. Post eum plures de eadem scripserunt, & imprimis eum imitatus non vno in loco Lactantius, peculiariter vero lib. de Opificio Dei, ca. 15. 16. 17. 18. & 19. & li. 7. diuina scriptura. B. Augustinus, Contra Paganos quidem, De immortalitate Animae, & li. 83. qu. Vtrum Anima de se ipsa sit, quae v. Quae proprie in animante Anima dicitur, qu. 7. Vtrum per se Anima moueatur, qu. 8. Quem admodum virtutes Anima a Cicerone disti. ac definita sunt, quae 31. Aduersus Pelagianos, de Anima & eius origine, li. 1. & Epistolam ad Opitatum 51. Denique Epistol. 18. ad B. Hieronym. Eodem peruenit Epistol. B. Hieronym. ad eundem, ac Epistol. ad Marcellinum & Anastasiam, de origine Anima. & ab aliquo eorum successore, fortassis Orroso, sub vtriusque persona editus Dialogus de origine Anima, qui exstat Tom. 4. operum B. Hieronymi. Qui omnes ad imellendum huius libri faciunt, vti etiam quae contra Metempysichosin scribit idem B. Augustinus li. 12. de Trinitate, cap. 15. & quae de Anima in corpore, contra ipsum Terullianum, li. 10. de Gen. ad litter. Verissimiliter autem, quae etiam hodie in scholis maxime obtinet, de Anima sententiam, sic explicat Auctor, cuiusquis est, libri Ecclesiasticorum dogmatum, qui reperitur Tom. 4. operum B. Augustini. Creditur inquit, Animam hominum non esse ab initio inter cetera intellectuales naturas simul creatas (sicut Origenes fingit) neque cum corporibus per coitum (seminari) sicut Luciferiani, & Cyrillus, & aliqui Latinarum praesumptores, inter quos etiam hic Terullianus, nascuntur, sed dicimus, creationem Anima solum Creatorem omnino nosse, & corpus tantum per coniugii copulam seminari, ac formato iam corpore Animam creati & infundi. Quibus addit Auctor libri de Spiritu & Anima, inter Opera Augustini, Tom. 3. iuxta quosdam Hugo de S. Victore cap. 48. Nec duas esse Animas in vno corpore, sicut multi scribunt, vnam animale, alteram spirituale, sed vnam eandemque habentem in se libertatem arbitrii. Ceterum, vti manifestum fiat contra quos Liber ab Auctore conscriptus sit, Titulo addi-

D

ADVERSUS PHILOSOPHOS ET HERETICOS.

C A P. I.

1. De solo censu Animae congressus Hermogenis, &c. Caput hoc primum inscripimus; Quod de immortalitate Animae non a Socrate, sed a Deo dicendum sit. Aquis de Libro Auctoris de censu Animae aduersus Hermogenem, in qua tradit Anima censum, id est, originem (sicut vocem, censum intelligendam supra docuimus li. de Praescriptis aduersus Hereticos 32. n. 18.) ex libro Dei, infra latius Tom. sequenti. vbi de eius libri Fragmentis & argumento. Hoc hic sufficit, quod eiusdem rursus fiat mentio infra c. 3. 21. 22. & 24. Quae adeo citationes etiam confirmantur libro hic est Terulliani germanus, vti etiam ex hyllo & vocibus Terulliani peculiaribus, qualis hic: census.

2. Etiam hoc vox Terullianica, pro ornata, sicut indicat illud supra Tom. 2. li. de Vel. virg. ca. 11. vno habitu negantes, quod toto suggestu profuerunt, item illud li. de Idol. ca. 18. de solo suggestu & apparatu honoris. Vt ut autem eadem vocem non semel. Omnisimul autem: & superfluum, ante illud plurimum videbor.

3. Etiam in carcere Socratis de Anima statu vtilitatem est. Adhuc proculdubio ad Platonem Thaladonem, seu de Anima Dialogum, in quo latissime praefiguntur vtilitatem de Anima statu factam in carcere Socratis, quam tamen ipsi, excepto eo quod de immortalitate Anima disputatur, plerique loci huius libri impugnant.

4. iam facis nauigio regresso. Huius praeterquam quod iam Plato meminit in Critone, vbi interrogat Socrates, Num quid aua ex Deo sum rediit, quae redacta mihi moriendum: cur facium nauigium dicitur, explicat latius in Phaedro: Primum inquit, quam incaretur, ornari contigit puppim nauis eius, quam mittunt Athenenses in Delum. Id vero quidnam sibi vult: Haec est illa nauis, vbi autem Atheniense, in qua Thestus olim bis septem illos locum tulit in Cretam, seruauit quoque illos, & ipse seruatus est. Venerat autem (vbi foras) Apollinis, si seruaretur, quotannis in Delum spectaculum quoddam mittere. Quod quidem nunc etiam, ac semper ex illo tempore, iugiter ad Delum (sic enim lego, pro Deum) mittuntur. Quum igitur periculis principium agitur, ex lege interim lusantur orbem, nemi-nem, eo tempore publice necant, donec Delum perueniat nauis, rursusque ex Deo reuertatur. Athenas. Id vero non vnoquam lege peragitur tempore, quando eas occupant venti. Idem itaque vult hic Auctor, quod paulo post ibidem dicitur: Eritis namque eius diti, vbi per nauem ex Deo audisimus rediisse.

5. iam ciuitis damnationis exhaustis. Ipsiud per praecipuum nomen dicitur ab Auctore: neque enim nisi post dictam citationem de statu Anima, ciuitas exhausta legitur videtur Socrati. Legimus eundem cum Latio ad aliquem motum, pro modum, eo quod sequatur mox: vel in hoc tamen mora, ac moueretur.

6. quam nec coniugis fetus statim videtur, &c. Ipsiud huius etiam recitatur: Auctoris inquit, in qua sedens, praeruptus in matris utero, quum non vidisset, culari corpore, & quia sicut non vidisset, exclamare. O Socrates, numquam ausurus es adlabatur: tam multas, neque tu illos. At Socrates Critonem intulit: Criton inquit, deditat quis haec domos.

7. Denique post sententiam, &c. Ipsiud Socrati Apollonia quidam male regetur, scribentes ipsum haec verba protulisse, damnatum vt ex superiori aliquo loco praecipitur: quin potius damnatus fuit, sicut prius indicatum est n. 6. vti ciuitas videtur.

8. Ienniueat Anyti & Melii palmas gestiones infringere. Ita ex Latino, pro: inuicatas. Similiter enim Ienniueatam palmas (adiudens ad triumphum auream coronam Ienniueatam, de qua supra Tom. 2. lib. de Coron. milit. c. 12. n. 17. 18. ac 19.) dicitur Ciceroni pro Roscio. Nam vere dicit poterat palma Ienniueata, id est, praeruptus quodam splendore illustri palma, quae contra tam raris vniuersum exemplum a vno improbus relata est. Erant enim salte eius accipiens Anytus & Melius, sicut ex Apologia Socratis & Critone quod Platonem patet, quare & postea, vti dicit supra Auctor Apol. c. 14. ab Atheniensibus adfuit Iuni.

9. ipsa morte coram, in immortalitatem vindicari Animae. Sic etiam ex eodem Latino, pro: vindicans. Aquis immortalitatem Animae non hac modo ex Socrate, sed etiam supra non semel adfertur Auctorem hoc libro, ex sententia quidem Philo sophorum iterum c. 3. n. 1. ex sua vero c. 22. 24. 31. ac 33. & li. de Reip. carn. non vno in loco inimitatus B. Iulianus Martyr, li. aduers. Tryphenum, & Apollonius de Antonia Pinar, Clementem Alexandrin. lib. 4. Stromat. & li. 10. lib. 4. cap. 64. vbi ostendit quomodo Anima, quum sint generaliter, mortales tamen sint in futurum. Ipsiud vero Auctorem Latine li. 7. diuina instituit, cap. 8. 9. 10. Et eiusdem argumentum librum scripsit B. Augustinus & Chrysostomus doctos. Auctores leges illud: immortalem animam, non ferri. & aequanimitatem vero iterum pro reuerentia accipit, sicut supra Tom. 2. lib. de Patientia, cap. 2. num. 6.

10. cui enim veritas comperta sine Deo, &c. Ipsiud quae vniuersum reperit de Platone, seu post Socrate apud Platonem, & Latentius reperit de Socrate, seu de immortalitate Animae, sentit, ita vbi supra. Nam licet verum de immortalitate Animae sentire, tamen non ita de illa tamquam de summo differat. Nec igitur certum signis elicere possumus veritatem, qui eam non accipit in cognitione collegimus, sed anima traditione cognouimus.

TERULLIANUS
OPER

12. Siquidem aiunt demonum illi a puero adhaesisse, &c.] Praeterea quod si uideretur supra dixit. Auctor Apolog. cap. 22. & 45. iterum id repetit his uerbis infra cap. 39. Sic igitur & Socrates, puerum adhuc, spiritus demonum inuenit. Certe ipse id Socrates refutatur his uerbis Apologiae sua apud Platonem: Diuinum scilicet quoddam (inquit) aequo dimonium in uoce quoddam mihi adhaesit. Quod quidem Melitius in accusatione dixit, sed mihi quidem ab ipsa puertia hoc adhaesit, uox scilicet quaedam, quae, quae sit, me prohibet agere quod alicuius eram, pronocat uero nunc. Plura haec de re uide ad lib. 22. cap. Apolog. n. 340. & ad B. Cyprian. lib. Quod Iohanna non sit Diuinus. 52.

13. ceteri post Deos & cum Deis demonum deputantur.] Hoc ipsum sic expressit in Apolog. Socrates: Omnium autem, me confiteri, Demonum ego adhaesit. Demones autem inuenerunt aut Deos existimamus, aut Deorum filios: Atque legitimum est Latino: antiqui erroris artificem, pro: antiqui hominis erroris, eo quod infra cap. 57. uocatur totius erroris artificem.

14. Quod si dicitur sapientissimus Socrates secundum Pythii quoque demonis suffragium, &c.] Similiter supra cap. 6. Apolog. Auctor Socrates apud sapientissimum omnium cecinit. O Apollinem inconfidendum, sapientiae testimonium reddidit ei uero, qui negabat Deos esse. Certe Socrates ipse de se id recusat sapientiam Apolog. Respondit (inquit) Pythia sapienter esse neminem: ut aliam causam ipse inuenerit eius appellationis: Quia (inquit) quae nescio, neque scire me arbitror quod expressit clarus Laetianus, lib. 3. diuin. Infit. c. 25. quod se nihil scire dixit, nisi hoc unum quod nihil scire.

15. cuius adfuit tota vis demonum caedit.] De Christiana constantia his uerbis in demonum, supra laetus Tom. 2. Apolog. c. 23. n. 370. & hoc Tomo lib. de Baptism. n. 1. ubi de Exorcismis agit.

16. quae nullum a Galapago gallinaceum reddi iubens praecauit. Etiam hoc ex Platone, qui in Phaedro sub finem scribit, Socrates uocem extremam fuisse. O Crito. Acculatio gallum debemus, quoniam reddite, neque negamus. Cui adhaesit uox Terrelli, supra Apologiae c. 49. Credo ob honorem patris eius, nempe Apollinis.

17. nec noua infrens demonia, &c.] Praeterea erat haec necessitas Socrates, ut ipse teste in Apolog. quod Deos quos ciuitas putat, ipse non aliter, alia quaedam noua adferret demonia. Quod etiam confirmat esse, paulo antepet n. 21. Verum alio id refert Auctor Apolog. c. 14. quomodo dicit: qui in contumeliam Deorum quercum & hircum & canem dicerat, ad quem locum n. 211. similes Patrum locos adduximus, quomodo sanctorum formulam factam: peccatorem, frequentissime reperire est apud Platonem, ubi cum uox fere Socrates persona inuadit.

18. nec adolefcentiam uitans, sed omni bono pudoris infotmans.] Etiam hic ad ipsum Socrates in Apolog. uerba haec aduicit: Me (inquit) corruptorem inuentum accusasti, ergo age iam dic qui mihi uisus est, & qui nam sit ostende, ubi plus iactis significat, corruptorem adolefcentiam non aliam obiectam quam quod eos doceret noua quaedam demonia. Quomodo magis admittit, quod Auctor supra dicit, cap. 46. Apolog. Ceterum, inquit, si de pudicitia pronocemus, legum parente sententia Attica in Socratem corruptorem adolefcentium pronuntiam, id est magis, quomodo cap. 14. & paulo antepet: condemnatum Socratem, quia Deos destruebat. Interim non solum Auctorem in ea fuisse sententia, patet ex Comment. Marjili Pictini in Platone constantino, sine de Amore, cap. 2. dicitur uerba de Socrate corruptorem probo uisum.

19. inter suos Cebes & Thebanus, Socrates adhaesit.] Ita loquitur Auctor, quod in colloquio illo de immortalitate Animae, cum Socrate Phaedro & Cebes praecipue fere partes agerent, quae quod etiam inter Phaedro praecipue uocatur. Ad Diogenem Laertium lib. 2. Phaedro Hellenis, & Cebes Thebanus, Socrates adhaesit. Cuius praeterea Pinnacis sine Tabula, utpote Dialogi istius, in quo praeterea Laetianum meminit etiam Auctor supra lib. de Praescript. aduers. heret. cap. 39. n. 233. Atque lego pro: dicitur, pro: dingo, quia praecedit: abforbeat & loquitur pro: dicitur.

CAP. II.

20. Plane non negabimus aliquando Philosophos, &c.] Capitulum huius titulum adimus: Quod est quaedam recte iuxta nostra sententia Philosophi, aut natura, aut ex nostris litteris, ea tamen suis argumentationibus contrariis fidei regulae ueliant. Peruenit autem ad Phrasin Tertullianicam: inuentus, pro: inuenio, aliqui portus, pro: aliqui: item: circa facilitate, &: compos naturae.

21. nihil diuinae licentiae feruati.] Licentiam, pro licentia potestatem, hic accipit aduersus Latinos ad legans similes locos Arnobij lib. 1. sed minoris licentia potestatis: & lib. 2. neque illi hominum tantum potestatis adhibuit licentiae conuentione: item post aliquot paginas: Pro uisum Diu certe certae habent apud uos uelut licentias potestates: subindicans etiam apud B. Cyprianum alicubi se usurpauit.

22. ex factis quas putant litteris.] Rationem reddit, cur ita diceretur, quia plerique Auctores etiam Deos existimant antiquitas. Sacrum enim dicebatur antiquitas, quae quid Dijs deputabatur.

23. ut Mercurium Aegyptium.] Citat hinc etiam infra cap. 33. & supra lib. Aduers. Valent. cap. 15. Quod nec, inquit, Mercurius ille Trimegistus magister omnium Physicorum recogitauit, De eodem B. Cyprian. lib. Quod Iohanna non sit Dijs: Hermes quoque Trimegistus unum Deum loquitur: ubi & A. Augustinum et uisum nunt.

Tertulliani Opera

24. cui praecipue Plato adhaesit.] Similiter B. August. libr. de Ciuitat. Dei, a Trimegisto partim ea didicisse Platonem scribit, quae de Deo recte sentit. De eodem sit Clemens Alexandrin. lib. 1. Stromatum: Plato in Phaedro, Regem Aegyptium & Theu (suo potius Theu) nobis ostendit sapienterem, quem quidem nouit esse Marcum. Reperitur uerba etiam in Phaedro Platoni de Theu, sicut & in Phileto, ubi sic legitur: Sine Deo aliqui sine diuino homo, quatuor apud Aegyptios Theu fuisse ferunt.

25. ut Silenum Phrygem, cui a pastoribus perducto ingentes aures suas Midas tradidit.] Posteriori uerba intellectum habes supra lib. de Pallio, cap. 2. ut Silenus penes aures Midas blatur: sic quodammodo fabulam de Midas aures explicans, quod ob heberudinem ingenij Midas aures ingentes adhaeserunt, quae ad Sileno tradidit. dicitur, dum ab illo a pastoribus ad se perducto de uariis rebus institutus ferunt. Quod ipsum repetit supra Auctor lib. aduersus Hermetogenem ca. 27. Atque pro Deo habitum a Phrygijs, testatur Poeta, qui Patrem Silenum uocant: immo ab illo Silenus nuncupant Veteres praeterea aetatis Satyros. Quandoquidem autem Silenum inter Auctores librorum Auctor numerat fortasse illius liber est qui citatur a Laetio histor. lib. 1. & lib. 2. Aetna & Stephano. Citat etiam gl. Silen Athnensis.

26. ut Hermetotimum, &c.] Sic omnino legendum, pro eo quod erat: Hermetotimum, uerba adnotauit Paulus Lequardus Emendat. l. 8. cap. 3. nam huiusmodi uerba infra c. 4. legitur: Cuius Clazomene Hermotimum templo conuolantur ubi de colatiis.

27. ut Orpheum, ut Musaeum.] De utroque B. Iustinus Martyr Apolog. c. 1. sine Orat. adu. Gentiles: Orpheus, sine, inquit, multitudine Deorum primus auctor, quatuor posterius ad finem suum Musaeum, & reliquos germanos uero quae audiret, de uo eodem quoque Deo praedicauerit, necessarium est uobis exponere.

Solis tanto piis, omnes procul este profani.

Tu Musae audi, Luna late sitre silentis.

Quos ipse ueris iterum repetit Apolog. 2. ad Antoninum Pium, & Clemens quoque Alexandrin. aduers. Gent. Eodem etiam aduicit Theophilus lib. 3. ad Autolycum, & Cyrill. lib. 1. contra Iulian. Praeterea fortassis postea in Orgis Liberi sacris, quae ipse canit insinuat, dilaceratus & discerpis ferunt, quemadmodum scribit Laetianus l. 1. cap. 22. adhaesit fuisse eum per eadem tempora quibus Faunus, quare etiam Anaxagoras, Apologia pro Christi. coetaneum scribit fuisse Dijs, quos primitus celebrabat: tunc etiam consensit Laetian. eiusdem lib. cap. 5. Qui autem eum, nunt Musaeum, inter Deos numerat, haec non reperit: fortassis id ei accidit postquam discerpis est. Citat eundem quodam uerbo etiam Arnobius, ubi uocatur Calliope filius, quantum apparer, quod Poetarum primus, ubi Iulianus adhaesit. Aliquo etiam eius carminis apud Proclum legitur, & Clemens Alexandr. lib. 6. Strom. & eius inuoluntaria quaedam infra cap. 15. Per Orphei Hymni, Argonauticae, & de Iulij lib. libellus, Graece iam olim exstant, quos ipse librorum citat Suidas, sed quod illi alium faciat Auctorem Hymnorum alium Argonauticum, non probo, nam illam una cum Argonauta profectum tradit Laetian. ubi supra. Ille autem etiam est additum Musaei carmen de amore Erius & Leandri, quamquam interim Lyl. Giraldus & Suidas tres Musaeos faciant.

28. Pherecydes Pythagorae magistram.] De eodem item Auctor infra cap. 28. ubi de arte diuinandi eius agit. Eandem etiam citat supra lib. de Cor. milit. cap. 7. quo loco de eius Theogonia aliquid diximus, Diogenes uero Laertius lib. de uerum principio illi adhaesit, Suidas praeterea Theocraftan. De eodem sic Laet. lib. 7. cap. 3. Praeterea Pythagorae Pherecydes, quem Cicero tradit primum de ueritate Animarum disputasse. Haber, id ille Tufcul. quaest. lib. 1. ubi & addit: Antiquus sane: fuit enim regnante mo gentilib. ubi Seruimus Tullium intelligit. Verum neque de hoc quicquam praeterea scribit, quod pro Deo sit habitus.

29. & ipso iam uo pronatae propheticae paratata.] Eo quod addat ipso uo uideretur adhaesit ad sui Paracleti Montani Propheetiam, de qua infra, c. 4. adhaesititate Propheetie quoque. & c. 9. post quoque Ioannem Propheetiam mercurium & conuenit. Sicut autem uerba phrasin Tertullianicam, paratata, de qua mox latius, & lib. 2. committit nos & Philosophos, de qua Tom. 2. lib. ad Martyr. num. 11. reg. ubi notat, de qua uerbum lib. de Praescript. aduers. heret. cap. 13. num. 8.

30. exceptis plane, quae sine laqueo, &c.] Hic uerba explicat, quomodo non in totum reiectenda Philosophia, sed ubi subingit: ex gemulis nonnumquam sit testimonium necessarium. Est uero referendum in Prolegomena inter Trouerbiales formulas illud: quanta sit filia materia istius.

31. Sed & Medicinam in sepe forem Philosophia, &c.] Hinc infra nona semel ex Medicis Auctores de Anima tractat: ubi

Hh 1. page

A

pote quum, uti subiungit, ad Medicinam magis Animæ ratio per-
tinet videtur.

32. Heraclitus ille tenebrosus.] *Haud absimiliter B. Hierony-
mus in initio lib. 1. adu. Iovinianum. Heraclitum exenxō vocat, quem Iu-
dæantes Philosophi vix intelligunt. Ipse enim, Laertio teste, de indu-
stria librum suum de Naturâ obcurus scripsit, ut soli illum eruditii
legerent: unde et Craten quendam, quum illum librum Græcis inue-
neret, dixisse: Delio aliquo natatore esse epus, qui in illo non suffoca-
retur. Cur autem Heraclito moror adscribatur, dicemus cap. sequen-
te. Cap. 49. de morte eius vide supra lib. ad Mart. num. 49.*

31. terminos Animæ nequaquam inuenisse omnem viam in-
grediendi.] *Istud Heracliti pronuntiatum sic clarius explicat Laer-
tius. Dicitur et id de Animæ sensibus natura: numquam illam repe-
ri posse, quantalibet quis via conficiat patia, adeo profundam e-
ius esse rationem. Effinxisse interim illum Animam ex igne, infra di-
citur cap. 5. non aliter atque Deum quoque ignem asseruisse supra di-
ximus lib. de Praescript. adu. heret. cap. 7. num. 44. Quod etiam viti-
tem Animæ tucatur, quæ in totum corpus diffusa sit, vide infra ca.
14. num. 176.*

34. Infinitas enim quæstiones Apostolus prohibet.] *Quod sa-
piens alibi adnotat, vel hinc patet: Metaphorice sicut ab Auctore
scripturas citari. Nūquam enim copiose Apostolus prohibet quæ-
stiones infinitas, sed 1. Tim. 1. fabulis indeterminate, quæ quæstio-
nes præstant magis quam adificationem. Fortassis autem quum alibi
legitur indeterminate, legi hic debet: indefinitas, verum nihil immu-
tare voluit.*

CAP. III.

35. Atque vrinam nullas hereses, &c.] *Inscriptionem huius capiti
damus: Quod a Philosophis de Anima dissentientibus etiam heresi-
cis suas hereses de Anima mutuatur. Seu potius: Tortus libri
huius argumentum. Atque quod Philosophi hæreticorum Patri-
archæ habent etiam supra lib. adu. Hermogenem, cap. 8. de quo
latus lib. de Praescript. adu. heret. cap. 7. in Adnot. nostris nume-
ro 36. Hic hanc esse causam indicat, cur aduersus Philosophos etiam
scribat.*

36. Siquidem & ab Apostolo, &c. Nullam hic certam scrip-
turam citat, sed alludit ad illud Coloss. 2. Ne quis vos deprædetur seu
conuiciat per Philosophiam. Sine autem legas: prævidetur cum
Hæresio, sicut prouidetur, uti hæcibus, perinde est.

37. capones, &c. miferentes equum vino, &c. Locum hunc i-
mitatur B. Hieron. in initio lib. adu. Vigilant. his verbis: Iste capuo Ca-
logurritanus miscet aquam vino. Alludit vero vterque ad illud I.
sai. 1. Vinum tuum mixtum est aqua. Quod quum etiam B. Hieron.
in Comment. de hæreticis interpretetur, varia quæ sequuntur senten-
tia, ad hæreticos magis pertinent quam Philosophos: quibus adeo, vel
ut aliud agens, Argumentum totius huius libri prosequitur.

38. alii immortalem negant Animam.] *De hac opinione habes
supra Tom. 1. Apolog. cap. 47. alii dissolubilem contendunt, & lib.
de Testim. Animæ, c. 1. seu minime diuina & æterna res est, vti che-
la Epicuri sic enim lego, pro soli Epicuro] videtur. Item cap. 4. O-
pinio Christiana, est Epicurea gratior, quia te ab interitu defen-
dit. Adscribit autem istud Auctor non solum Philosophis, sed etiam
Saduceis ex Iudaismo hæreticis, infra lib. de Refurr. carn. cap. 1.
Nihil inquit, esse post mortem, Epicuri schola est. Air & Seneca:
omnia post mortem finiti, etiam ipsam. Si vero & apud Deum ali-
qua facta est, Epicureis magis adhis quam Prophetis, sciemus
quid audiant a Christo Sadducei. Ad quos etiam alluditur supra
lib. de Praescript. adu. heret. cap. 7. quem admodum ibi latus num. 41.
A qua heresi non abhorruerit etiam Valentinianos, indicat Auctor
his verbis, cap. 32. & Anima mortalis apud illos, nisi quæ salutem fi-
de inuenierit. Eandem aut adhuc vniu. Tertull. aut saltem paulo post
renouarunt, quos Euseb. li. 6. bist. Eccles. cap. 26. & B. August. her. 83.
Arabicos vocat, qui ex Origenis disputatione respuerunt. Contra hos
autem agit Auctor tum hoc cap. tum infra cap. 51. & sequentibus, &
propterea c. 22. definit Animam immortalem.*

39. alii pluraquam immortalem adfirmant.] *Hic haud dubie eos
notat hæreticos, qui Animam ex substantia Dei adseriebant, immo
Dei partem dicebant, in hoc Zenonem secuti (si Epiphano creditur
her. 5.) & reliquos Stoicos, qui unam Deitatem in multis partiebant
substantias, solum, lunam, Animam, sidera, & alia. Quo perti-
net etiam illud supra Tom. 1. lib. de Testim. Animæ, cap. 1. seu diuina
& æterna res est secundum plures Philosophos, & illud Apolog.
cap. 47. de anime statu, quam adi diuinam & æternam. Contra
quam heresim, quum Manicheorum esset, frequentissime disputat B.
August. etiam Priscillanensis eam adseribens, quomodo etiam prædi-
cis omnibus B. Hier. apud Marcell. & Anastasiam. Sunt & qui
Carpoerati adscribunt, plerique omnes adscribunt. Contra hos agit
cap. proximo, item adnot. & c. 22. definit, non innatam esse, sed natam
Animam ex Hatu Dei.*

40. alii de substantia.] *Eos intelligit, qui disceptant de substan-
tia Animæ, an vti etiam est dicto 1. ca. lib. de Testim. Animæ) nume-
ris seu atomis concinentur, an vero iuxta alios: ex igni, aqua, ære,
sanguine, lumine, aut quinta quadam substantia, denique: corpo-
ralis, an incorporalis. Nam de omnibus his agit cap. 5. 6. 7. & 8.
& in definitione Animæ, cap. 22. adit, quamquam non rellæ: corpo-
raliam.*

41. alii de forma.] *Hic eos qui de effigie Animæ disceptant, &*

longitudine, non latitudine eius, sublimitate, & colore, de quibus
tractatur infra c. 9. & in definitione Animæ, cap. 22. cum etiam propo-
sitionem addit: effigiatam.

42. alii de vnaquaque dispositione Animæ disceptant.] *Hæ-
rant tum qui dicerent: Animam & Spiritum vnum esse, contra quos
cap. 10. & si aut non separati animam & animam, vti cap. 12. & 13.
tum qui in plures Animam, partes, non solum vites ac potentias
distinguebant, de quibus cap. 14. aut qui Hegemoniam in Anima
negabant, contra quos cap. 15. aut in plura quam rationale & irra-
tionale Animam partiebantur, de quibus cap. 16. item qui quique
sensibus fidem abrogabant, & preside Animæ solum intelle-
ctum, non etiam sensum adtribuebant, aut intellectum non
semper Animæ ineffe dicebant, de quibus cap. 17. 18. 19. denique et-
iam eos qui aut pro varietate ingeniorum, non vero liberi arbitrii,
contra quos cap. 20. aut pro materia diuersa, animalis, materialis, &
spirituali, sicuti Valentiniani, non vniformem, sed multiformem
Animam addebant adserere. Adversum quos omnes Auctor definit
cap. 22. Animam substantiam simplicem, de suo patientem, vane
procedentem, liberam arbitrii, accidentis obnoxiam, per ingenia
mutabilem, rationalem.*

43. hi statum eius aliunde ducunt.] *Hæc peritissimum illud dicit lib.
de Testim. Animæ, cap. 1. seu de celo excipiens, seu de terra conce-
pitis, seu cum corpore inceptis, seu post corpus inducenti. Intelligit
itaque eos, contra quos agit infra c. 23. & 24. Saturninum, Car-
poeratem, Apellem, ac Valentinianos hæreticos, quorum, inquit,
omnium Plato condimentarium, qui de cælis Animam detrahe-
bant, item eos, de quibus cap. 25. & 26. qui effluo iam parafecundum
Stoicos Animam extrinsecus imprimi dicebant, de quare
sententiam suam exprimens, quamquam minus versimilem, de-
finit Animam cap. 22. ex vna recudantem, sicuti latus explicat
cap. 27.*

44. hixitum alioform abducunt.] *Eos denique hic subindi-
cat, qui cum Platone ex moribus vitiis fieri dicebant, contra quos
c. 28. 29. 30. atque adeo Metempsychosin Pythagoricam instabue-
bant, aut Metempsychosin Empedoclis, aduersum quos apertius
c. 31. 32. 33. De qua postremo, supra quoque lib. de Testim. Animæ, ca.
Opinio Christiana honestior multo Pythagorica, quæ te non in
bestias transformat. Ad has enim absurditates quamproxime et-
iam accessisse hæreticos Simonem Magum ac Carpoeratem, indicat
auctor c. 34. ac 35. Suam vero sententiam concludens, postquam qua-
dam alia aliquot, capitibus ad Animam pertinentia interruit ca. 31.
ac sequi ad finem usque late tractat, q. paucis dixerat, iam loco equum
Animam adloquens: Adfirmatum te manere post vix disponen-
dem, & expectare diem iudicii, prouentem tunc aut cruciatum do-
stinari, aut refrigerio vite que sempiterna.*

45. prout aut Platonis honor.] *Ad hanc peritissimum prædi-
cimus error pertinet de Animæ & cælis deducta. Cur autem honor ei
adscribitur, non aliam rationem sibi, quam quod diximus a pluri-
bus supra frequentissime tum hoc libro, tum libris aduersus Mari-
nem. Cuius etiam sententiam de mundo videtur esse supra Tom. 1. lib. de
Pallio, cap. 2. num. 19. & de Do, in Apolog. cap. 46. num. 57. vti etiam
quod angelos non negauerit, Apolog. cap. 22. num. 343. Item de in-
finito, argue adeo superbis Platonis theoris, lib. de Pall. cap. 4. num. 53. &
Apolog. c. 46. n. 582. libidem etiam quod à Dionysio sit veritas, num.
586. Denique de nomine insulsi à Platone celebratis, quæ vni Ameri-
cas dicimus, lib. de Pallio, c. 2. n. 25. & Apolog. cap. 40. num. 128.*

46. aut Zenonis vigor.] *Ex huius, argue adeo Steceron flo-
lis desumpta erat eorum sententia, qui plus quam immortalem
Animam dicebant. Cui vigor adscribitur videtur ob ingenij sublimi-
tem, nisi quis malit, rigor, legi debere, nam præ ceteris Stoici rigoro-
res. Atque de his cap. 51. latus.*

47. aut Aristotelis tenor.] *Ex hoc haussisse videntur qui de res-
quaque dispositione Animæ disceptasse iam dixi sunt. Cui vocat
competit ob squabilitatem in scribendis, quam oblique eandem ferunt.
Atque huius dogmata varia infra non solum etiam explicentur.*

48. aut Epicuri stupor.] *Ad hoc mutuari sunt suum errorem, qui
iam dictum est, qui immortalem Animam negant. Et præterea viti-
stipor eidem adscribitur, ob eius sententiam, aliterumque eius propo-
nunt summam suspensam esse: quæ adeo vti etiam Deum liberem
faceret, vti supra adnotatum est lib. aduersus Valentin. ca. 7. num. 61. Cuius
vires etiam alius opinio: infra reperire est. Aliquid etiam de il-
lo aduigimus Tom. 1. cap. 47. num. 169. Apolog. c. 1.*

49. aut Heracliti moror.] *Heracliti lacrymæ perpetue amari-
bus nota sunt, atque adeo & meror. Atque ad hoc patet, mutuari
suum sententiam, qui de substantia Animæ disceptant, quippe qui
sibi non constet, modo docens Animam ex igne, vti supra cap. 5. modo
ex ære, secundum alios: cap. 9. denique nihil certi adferentis, vti
supra cap. 2. num. 37.*

50. aut furor Empedoclis.] *De furore Empedoclis, quæ sit in
Ætæna, vti Deus haberetur, præcipit aut, supra Tom. 1. lib. de Pallio,
cap. 4. nu. 83. Apolog. cap. 50. num. 621. & Tom. 2. lib. ad Mart. cap.
4. num. 50. quo alludit etiam infra auctor cap. 32. his verbis: Empe-
docles quia se Deum delirant. Vti habes etiam errorem de Anima
rum in bestias iustitiam, quem hic postremo loco paulo ante
commemorauit, & alius etiam pluribus locis vitiis reperire est tum
sententias.*

51. diuina doctrina ex Iudæa, &c.] *Alludit ad illud I. sai. 2. Ex
Sion exhibit lex, & verbum Domini de Ierusalem.*

52. Extrahit & Christus pifatores, &c. ad præconium emittens.] *Hic*

Hic vero ad illud: Venite, faciam vos fieri peccatores hominum, Matth. 4.

CAP. IV.

53. Post definitionem census, quaestio nem status patitur, &c.] Caput hoc autem, secundum in adit. ex his quod nunc ad hunc in IV. V. VI. VII. & VIII. ad maiorem distinctionem vintulabatur hoc enim titulo: DE SVBSTANTIA ANIMAE, & an corporalis, pro quo in textu omisso (nam sufficit hic mentionem fieri) singula capitula nouos titulos hinc vero hunc datus: Quod innata non sit Anima: itaque eo magis, quod Gagnano habere simile: De Innata Anima. Quam suam ad hunc in pluribus non probat auctor, quod ex Dei flatu Animam profellit (de quo librum periclitarem scriptum ab eo supra diximus num. 2.) iustitiam ei deputamus.

54. Hoc Plato excludit, &c. [Initium, nempe Anima. Ipsi enim in Phaedro, de immortalitate Animae disputans, quemadmodum à Cicerone vultus esse Tuscul. quæst. lib. 1. & de Rep. lib. 6. sic inquit: Si una est ex omnibus Anima, quæ sit, movetur, (atque adeo principium motui sibi ipsi sit) inæquata certe est, & æterna est. Neque enim esset si principium, quod oritur aliunde.

55. Enatum autem docemus, & factam, &c.] Non alio argumento quam fidei nostra depellit hanc Philosophi opinionem Auctoris, quippe quæ ex verbis scripturæ paulo ante citatis, & alio infra adducto cap. 11. Animam factam pronunciat. Ne forte autem aliquid Platonius replicet factam quidem esse, non natam: docet (vix paulo post loquitur) & facturam pro nati poni. Ita enim prologo, pro eo quod erat: pro inelle. Id enim conuincens verba sequitur: siquidem omne quod quoquo modo accipit esse, generatur.

56. habent aliquando & passiuatæ commercia.] Passiuatæ hic paulo aliter accipitur quam supra C. aduers. Hermog. ca. 11. 'repro: pro: communiōe, & sic dicit, Differre aliquando sub locis & temporibus ita inter se communicant, ut nihil inter se differant: eadem significatiōe, quæ passiuam ceteris, infra dicitur sub finem lib. de Car. Christi, ubi de eo loquitur.

57. Sic & Plato videtur. Videtur ad illud Platonis in Sophistis, siue de Ente & Quoties quod antea non erat, in esse quæ deinde producit quod agit, & accedit; quod agit, fieri dicitur. Summatim itaque efficitur facultatem denominem.

CAP. V.

58. Accedit Eubulium aliquem, &c.] Titulum hinc capiti datus: Quod plures Philosophi corpus Animæ vindicant: Atque Eubulium in Philoſophorum Catalogo mentio apud Diogenem Laertium: memorat inter quosdam Eubulium, cuius seruis fuerit Hermias ille, postmodum tyrannus, ab Aristotele interficitur. Sed magis ad institutum est, quod sub finem libri 9. scribit: Pyrrhonius Heliensis: Philoſophi discipulum fuisse inter reliquos Euphranorem S. leucium, quem Eubulus alexandrinus audiuit, cuius auditor Prothemus. Eam vero Sarpedo & Heraclius audire, porro Heraclidam Zenosidem.

59. & Critolaum.] Critolai meminit Cicero Tuscul. quæst. lib. 5. quem vnum fuisse adnotat ibi Beroaldus ex tribus Philoſophorum legatione ab Atheniensibus Romanis missis, etiam addens Peripateticum illum fuisse. Et etiam hic paulo post mentio Critolai Peripatetici. Quam autem ibi de illis loquitur qui animæ corpus vindicabant, hic vero de illis qui animæ corpulentiam auferunt, ego de duobus diuersis loqui Auctorem existimo. Quod vel hinc sit verisimile, quod quemdam Critolaum scribit Marſi. Ficinus (ui fallor. Theolog. siue de immortal. Anima) sensisse Animam esse instar puncti incorporatam: alter vero ille Critolaus Peripateticus, Tortull. teste, illum esse fuisse ex quinta nescio qua substantia: de quo ibi latius.

60. & Xenocratem.] Xenocrati Chalcedonio Platonis discipulo adscribit Aristoteles lib. 1. de Anim. cap. 2. & 4. & Platonich. de Preerat. quod Animam numerum dixerit, figuram & corpus esse negans: quorum primum impugnat, posterius adprobatur Aristoteles. Cicero vero Academ. quæstion. lib. 4. apertius de illa sic scribit: An ut Xenocrates nullo corpore. Sed de eo supra infra num. 189. Et vero argumentum eius adfert Nemesius, seu potius B. Gregor. Nyssen. li. Philoſ. 2. qui esse de Anima, cap. 1. Id enim opus Nysseno adscribendam, vel inde patet, quod ex eo ad verbum multa deſumpſerunt B. Bassilius in Hexamero, Helias Cretenſis & Damasus, & nominatim etiam illi adscribunt iam olim B. Thomas Aquinas in Summa Theologica, & Albertus Magnus libris de mirabilibus scientiæ Dei & de homine; maxime quoniam non modo Trithemius, sed & nos multis in locis volumus hoc de imagine & conditiōe hominis inſcriptum Nysseno reperimus.

61. & isto in loco amicum Platonis.] Quam in multis aliis differtant Plato & Aristoteles, certe consentiunt de Anima incorporata. De hoc Aristoteles mox dicitur. Platonis vero, præter alios complures manifestos: videntur in Timæo, lib. 10. de l. Epinomide sub mod. & dicitur, alio de morte, siue ipſius sit, siue ut alij volunt, prædicti Xenocrati, cuius verba compendi gratia omittimus, quem partim eius, partim Platonico quomodo argumenta recte sentiantur sequi. Et 3. cap. quibus probat, non modo immortalem & incorruptibilem, sed etiam incorpulentam: ut etiam repetit deus cap. 24. & idipſum adscribitur Platonis omnes. Nominatim Claudianus li. 2. de flatu Animæ contra Faustum, cap. 8. ubi Platonem dicit id adserere

in Phaedro, Hipparcho, Eache, Protogora, Symposio, Alcibiade, Gorgia, Critone, & Timæo.

62. Aristotelem fortasse.] Locis Aristotelis sunt lib. 1. de Anima, cap. 3. & 4. sed apertissime c. 5. Nam quam Anima (inquit) sit in omnibus quæ sentiunt, necesse est in eodem duo esse corpora, si Anima quoddam corpus; quod argumentum Chryſippi nomine etiam auctor commemorat sequent. cap. Quod ipſum repetit Aristoteles lib. 2. ca. 1. & 2. Cur autem addat fortasse, in causa est, quod iuxta quod Cicero etiam commemorat Tuscul. quæst. 1. & B. Gregor. Nyssen. ubi supra Animam, quantam quandam naturam, quam Entelechiam vocabant, faceret; de quo latius partim paulo post num. 72. partim infra c. 32. ad illud: & Entelechias Aristoteles.

63. An castroentur magis ad auferendam Animæ corpulentiam? Præter iam numeratas, qui corpulentiam Animæ auferunt, etiam numerantur ab Aristotele, Cicero, Plutarcho, & B. Gregor. Nyssen. ubi supra, Thales, qui Animam irrequietam, seu semper motilem dixit, Pythagoras, qui numerum; Dicaarchus, qui harmoniam; & Asclepiades, qui sensuum exercitamentum. His addendus Heraclides Ponticus, qui iuxta quod auctor etiam agnoscit cap. 9. lumen Animam dixit. Alij item, qui iuxta Iustinum Martyr. Apologet. 1. & Laëtant. de Opific. Dei, cap. 17. Animam ventum dixerunt, de quibus infra cap. 11.

64. qui cam de manifestis corporalibus effingunt.] Præter eos qui hic recitantur, etiam habet infra, cap. 9. Eneidemum, & Anaximenum, & secundum quosdam Heraclitum: iuxta quos sit ac substantia Anima. Quibus addunt Macrobius, & Aristoteles li. 2. de Anima, cap. 2. etiam Diogenem, & Plutarcho Anaxagoras. Item Aristoteles, Plutarcho & Nemesius Democritum, & Cicero Tuscul. quæst. 1. Zenonem cum aliis Stoicis, qui ignem Animam dixerunt. Apud Plutarcho idem sensisse etiam dicitur Parmenides, qui ex terra & igne Xenophanes, qui ex terra & aqua; denique Empedocles, qui ex quatuor elementis eam effingit, qui etiam plerique recensentur à Macrobio in Somnium Scipion. li. ca. 4. Qui interim, contra quam auctor hic noster, concludit. Obtinuit tamen de Anima incorporatæ sententia.

65. ut Hipparchus.] Hipparcho ex igne Animam adscribit etiam Macrobius ubi supra, & Beroaldus in Cicero Tuscul. quæst. Differre nonnihil Plinius lib. 2. nat. hist. cap. 26. Hipparchus (inquit) nunquam satis laudatus, ut quo nemo magis adprobauerit cognationem cum homine syderum, animasque nostras partem esse cæli dixit.

66. & Heraclius ex igni.] Eidem, uti modo dictum est, infra cap. 9. ex aere Animam adscribit secundum quosdam. Auctor hic videtur secutus regulam illam Aristotelis ubi supra: Alij inquit, ut de principijs senserunt, ita & de Anima sentiunt; quum itaque principium omnium & Deum ipsum (vix etiam auctor supra Apolog. cap. 47. adseruit, & infra li. 1. aduers. Marc.) ignem dixerit, etiam idipſum de Anima illi adscribit. Videtur accedere quoque proxime Macrobius, iuxta quem Animam scintillam stellaris essentia dixit. Quis: quod etiam aliorum sententia in idipſum recidet, seu aporitionem, quam alij illi adscribunt, calidam & siccam in dixerimus. Videtur sum de Heraclito aliquid infra num. 119. & 189.

67. ut Hippon.] Hipponi ex aqua Animam, adscribit etiam Aristoteles, Macrobius, B. Gregorius Nyssen. & Beroaldus ubi supra.

68. & Thales ex aqua.] Iterum hic regulam illam Aristotelicam secutus est auctor, quod omnium rerum principium & Deum, a quam dixerit Thales, ut etiam est infra aduers. Marc. 1. Alij plures contrariis sententiam de Anima incorporatæ (vix supra dictum est n. 65.) illi adscribunt, & nominatim Aristoteles Hippoſis imperatorum dicit esse Thaletis opinione. Conuicti possunt interim aliquo modo hi auctores, quod quo argumento Hippon colligit Animam esse aquam, eodem Thales quam omnium rerum principium, apud Aristot. lib. 1. Meteorol. cap. 3.

69. Empedocles.] De Empedocle, quod ex sanguine Animam dixerit, sius consensu nominatim Macrobius & Aristoteles vix ex quatuor elementis eius impugnat sententiam. Verum etiam illorum non diſcrepat sententia, qui ubi infra legitur 1. 1. vix fons illi adscribunt de sanguine circumcordialis, ubi de hoc opinione latius.

70. & Critias ex sanguine.] Idipſum adserunt Aristoteles, Plautarchus, Macrobius, Gregorius Nyssen. siue Nemesius, & Beroaldus.

71. Epicurus ex atomis.] In hoc consentiunt scriptores omnes; haussit autem suam sententiam à Democrito & Leucippo, patet ex Aristotele & Cicero. Adscribit idipſum Lucretio B. Augusti. lib. de Vitili. credend. cap. 1.

72. Critolaus & Peripatetici eius, ex quinta nescio qua substantia, &c.] Solus de Critolao consensit Macrobius: Critolaus, inquit, Peripateticus ex quinta quadam essentia, quandoquidem interim Aristoteles, Cicero teste, quantam quandam naturam Animam dixerit, cuius discipuli Peripatetici recte itidem adscribitur. Quia tamen etiamnum disputatur (vix supra nu. 62. & infra latius cap. 32. num. 396.) an Entelechia Aristotelis, atque adeo etiam Critolai, corporea fuerit, recte addit auctor; si & illa corpus, quia corpora includit.

73. Sed etiam Stoicos adlego, qui spiritum prædicantes animam pene nobiscum, &c. tamen corpus Animam, &c.] Haec ad similitudinem Gregorius Nyssen. ubi supra: Omnis Stoicorum tribus corpus Animam emittunt, Spiritum calidum & igneum esse dicentes; quorum posterius huc etiam alij plerique illi adscribunt. Eius pro eadem sententia quod auctor supra Apolog. cap. 47. dicit:

LL

A

G

H

A Stoicos Deum corporalem adfirmasset, atque adeo etiam Animam.

74. Denique Zeno confitum spiritum definiens Animam, &c. [A Laetio istiusve ingenium spiritus, adhibetur Zenoni; sub alijs apertius spiritus corpori concretus. Vide supra de isto Zenone Critico nunc Apolog. cap. 21. num. 311. & lib. de Pallio, cap. 5. num. 99. de Zenone Eleate, Apol. cap. 50. num. 625. Meminit etiam Apolog. cap. 47. num. 583. Zenonis, qui tyrannidem adfectavit apud Prieneis, sed ad vitium referatur, incertum est. Ad Criticum vero etiam pertinet, quod habet auctor supra lib. de Prascrip. adu. hanc. ca. 7. n. 43. & infra lib. adu. Marcian. ubi Zenoni adtribuit, quod Deum aere & atherem dixerit.]

75. Vult & Cleanthes, [similiter infra auctor. cap. 25. Vnde oro te, similitudine Animae quoque parentibus de ingenio respondeamus, secundum Cleanthes testimonium. Verum refutatur istud, quia ex particularibus universalia non probantur à Gregor. Nysseno lib. 2. de Philo soph. cap. 2. isdem pene auctoris verbis. Ex quo adeo suppletum est, quod subintelligens omisit Tertullianus: Corporis autem est similitudo & dissimilitudo, non incorporis; corpus igitur est Anima. Eodem vero etiam argumento usus fuit Panatius Cleanthes confitens verum refellit Marcellus Ficinus Theol. Platon. lib. 10. cap. 8. Atque de Cleanthe supra aliquid diximus Tom. 1. Apolog. c. 21. num. 311. etiam meminit Laetantius lib. 1. c. 5. & 1. 3. c. 18. & Clemens Alexand. l. 6. Strom. Zenonis discipulum facit; prout etiam Laetius, apud quem plura de eo inveniunt Libror.]

B 76. Item corporalius & incorporalius, &c. [Hoc quoque argumentum Cleanthes adtribuit, & refellit, ubi supra, Gregor. Nyss. dicitur: In adsumpto alteram partem falsitatem in se continere, quae corpori nullum incorporatum compatidicit.]

77. Sed & Chrysippus manum ei porrigit, &c. [Etiam istud Chrysippi argumentum adducit, & confutat ibidem Gregor. Nyssen. Alterum eiusdem argumentum sub finem c. sequi citat auctor, de quo ibi: & quidam etiam ex eodem cap. 13. Fit eiusdem mentio tanquam insignis Philo sophi, cap. 31. De altera Chrysippi sententia, qua demonstrat illud abest, vide Adnot. nostras Tomo 1. lib. de Testim. Anima, ca. 3. num. 11. De eodem scribit ex Cicerone Laetantius lib. 7. cap. 23. quod falsitatem porticum Stoicorum. Dialecticum interim potius, quam Philo sophum fuisse, indicat Clemens Alexand. Strom. li. 7. quod confirmat Laetius, qui Zenonis & Cleanthes discipulum faciens, libros Logicos eius enumerat 310. alibi interim citans Physicorum, seu Naturalium questionum libros Porro de Chrysippo medico vide infra n. 203.]

78. Vnde & Lucretius, &c. [Versus est Lucretii lib. 2. de verum natura (ubi etiam ante me adnotavit Laetantius) pag. 110. linea 4. quem rursus citat auctor infra lib. 4. aduersus Marc. Huic B. August. lib. de Virilit. credenda cap. 7. adtribuit, quod ex atomis, sicut Epicurus, Animam constare dixerit. Nec mirum. Epicuri enim sunt omnia in Cognitione Laetant. li. de Opific. Dei, cap. 6.] que delinat Lucretius; qui etiam laetissime contra Lucretii de Anima corporea sententiam disputat lib. 7. aliter. Infr. ca. 12. Legimus autem omnino: quae nisi corporalis corpus non derelinquitur, pro: derelinquitur.

CAP. VI.

79. Haec Platonicis subillatitae, &c. [Capit hoc in scriptis: De argumentis Platonicorum, quibus incorporalem Animam probant, quae in alteram partem propendit auctor, saluere nititur; sed frustra, quum pluraque ex illis omnino concludere, etiam ante nos adnotauerit Gregor. Nyss. ubi supra cap. 1.]

80. Omne inquit, corpus, &c. [Argumentum hoc Ammonio Plotini ac Numentii praceptoris adscribit Nyss. nec dissentit Plotinus Ennead. 4. lib. 7. cap. 2. quamquam paulo alius verbis. Eodem fere pertinet quod ex Platone in Phaedro ad hanc sententiam citat Claudianus l. de Statu Anima, cap. 87. contra Faukum: Anima semper à seipsa mouetur, corpus autem per se non mouetur; ergo Anima non est corpus.]

81. Offendimus autem supra moueri Animam, &c. [Nescio ad quem locum adducat, nisi ad id quod obscurius dixit c. 1. ad aliquid motum secundum naturam, aut exterium, si non secundum naturam, aperte aliqui non recitant, quod Anima vaticinatur aut furit. Legi autem etiam hic: singulari motu, quem admodum supra lib. adu. Valent. cap. 18. num. 225.]

82. Corporalius autem, rerum qualitates, vt terra, &c. [Proferet sic legendum, pro: vt terra, & mixta: per corporales renuntiat renuntiat. pro: certus, quod erat in adit. Lugdunensi, quia praedit, corporalius sensibus renuntiat. Hoc autem etiam elegarissime habetur apud Plotinum li. 7. Ennead. 4. ca. 8. unde de sumptis videretur Tertullianus, Postquam istum argumentum colligit ex Aristot. lib. 1. de Anima, c. 5. Atque de praeribit formula: Gradum definitiois excludere, vide supra Pralegomena: sicut etiam de illa, qua paulo post subiungitur: Sed nec hic gradus stabit.]

83. De insignioribus argumentationibus, &c. [Haec etiam hanc argumentationem Gregor. Nyssen. pro Anima incorporea, ex Ammonio. Haud abstrahit Marcellus Ficinus Theol. Platon. lib. 8. ca. 2. Animam pati incorpoream & aeterna veritate, & proinde incorpoream esse. Quod ipsum iam olim ex Gregorio Nazianzeno citauit Claudianus lib. 2. de Stat. Anima, c. 9.]

84. Sorano Methodice medicinarum instructissimo auctore, [Sorani iterum meminit auctor infra n. 8. & 14. 15. 25. ac 44. Hic autem addit, quod plenissime super anima commentatus sit quatuor vo-

luminibus. Meminit eiusdem B. Cyr. epist. 76. ad Megnum: Epist. suum vero medicum fuisse scribit Sorano, qui Roma clarissimi Traiani & Adriani temporibus: qui etiam recentis alterius Soranum medicum inuenerit.]

85. sed nemo vniquam cunctanti de exitu Anima, &c. [Idem est ac si dicitur quod nemo Sorano dubitanti de immortalitate Anima, argumentis ex Platone aut Aristotele (sunt, id est per se) persuadere nescit; quamquam interim de sententia Aristoteles ipse auctor, sicut & alij plerique, varie sentiant, vni latius sub initium lib. de Reurr. carnis, num. 23. De istis praeribit formula: aequum nullum in-fundere, & micas in facie, latius in Pralegomena ubi legitur cum Laetio: de minutiloquio Aristoteles inferit, pro: interit. Rellius etiam Gelenius: de minutiloquio Aristoteles, quam Gagnus multiloquio, quia opponit illud eloquio, id est: eloquentia Platonis.]

86. rupicum & barbarorum, quibus alimenta sapientiae de-sunt. [Sequentibus verbis, quid rupicum nomine intelligat, auctor explicat sicut etiam supra Tom. 1. lib. de Pallio, c. 4. Geirenem ap-pellat: rupicem & sylvicolam, ac Apolog. c. 21. rupicem, & ad huc ce-tos homines. Haud dubio in illis dicitur, quod in rupibus habitauerit.]

87. quia nec opinio rem animam efficiunt, &c. [Marcellus Ficinus l. 8. Philo. Platon. c. 2. istud ratorque contra eos, qui dice-bant Animam alij cibi corporalius, quia alioqui, inquit, sicuti coe-pus, ita & Anima opinio redderetur.]

88. & artes Stoici corporales adfirmant. [Quarta curiosus Lae-tor auctor, qui istud Stoici adscribit.]

89. Sic Thales in puteum, &c. [De Thalete supra vide Adnot. nostras Apolog. c. 4. num. 576. & huius li. c. praed. num. 68. Verum tamen rum de hoc proverbio, tunc de illo: Chrysippus ad ille-borum, latius in Pralegomenis.]

90. quum duo in vnum corpora negavit. [Eodem argumeto citatur Aristoteles, ut Animam incorpoream probet lib. de Anima cap. 25. aduersus Empedoclem, qui eam ex elementis componit, & similiter Plotinus loco citato. Legimus autem cum Gagnus (secundum quod etiam Laetius adnotuit) sed & bina & terna, pro eo quod re-sperat mendosissime terrena, item perferunt, pro: praefertur.]

91. Inuenitur etiam in luce civili Graeca quadam quinquo-entia filiorum. [Sicuti hic: quinquoem filiorum, sic supra cap. 45. quinquoem voluminum dixit auctor. Atque de hoc se legitur: ceteri me adnotauerunt: Franciscus Balutinus & Latinus] Tit. Sic par-barum. peratur, Digoff. l. 3. leg. 3. Traidere non leues auctores, quinquo-entia quateros citant Peloponnesio. Ad quem quidem locum ad-didit auctor non videtur, quum nondum in suo citare relatum esset illud Pauli iure consulti auctori coetanei responsum, non tamen pro-terea omitti debet, vni ille censuit, illud in iure quid. Nam praer-quam quod notum est ex Casio Iureconsulto D. l. 1. Tit. 2. leg. 1. ius civile iam multis factis aut Tertullianum eam nuncupantem, iur-titiam fuisse, (unde ius civile Papyriam & Elianum, etiam ante lege xii. Tabularum, & illud quod Quinctio tribuitur, qui primo illud in libro 18. digesti etiam responsa prudentum ius civile nunc-upabantur, & vero illud Iulii Pauli responsa modo citatum, de-sumptum constat ex li. 7. ad Plautium, sine ex Plautio, qui Ter-tullianum haud dubie praeficit, vixit sub Adriano Imperatore. Neque vero nouum esse auctori, ius civile citare, patet supra Tom. 1. lib. 1. ad Vxoriam, num. 51. 52. & 62. libro de uelantibus virginibus, cap. 11. n. 100. & hoc ipso libro infra c. 38. n. 442. Porro ubi vniuersa condi-tio restabitur: accipitur more Tertullianico conditio, pro: creatura. Ceterum ex hoc Tertull. loco praerim castigandam dicitam legem, et legatur: quinos quater, pro: quinquos quateros, & similiter apud Plin. lib. 7. cap. 3. pro eo, quod vni legatur: bivos quater.]

CAP. VII.

92. Quantum ad Philo sophos, satis haec, &c. [Titulum hanc capiti datus: Quod etiam apud Christianos Anima corporalis esse videatur. Verum etiam hoc caput ad paradoxam Tertulliani per-tinet, de quibus inter Pralegomena.]

93. Doleat apud inferos Anima cuiusdam, &c. [Hanc locum citat auctor infra lib. de Reurr. carnis: cap. 17. Nos autem magis animam corporealem & hic profitemur, & in suo volumine pro-bamus, habentem proprium genus substantiae, soliditatis, per quam quid & sentit & pati potest. Nam & nunc animas toquetur, fouterique penes in ferros, licet adhuc exules carnis, probuit La-zari exemplum. Id ipsum vero repeti infra cap. 9. Sic & diuini, qui, apud inferos lingua est, & pauper dignus, & finis Abraxae. Verum ex hanc scripturae Luc. 16. de Lazaro, non concludi Animam esse corpoream, hanc addidit B. August. lib. 4. de Anima. & eius tri-gone ad Vincetium eiusdem, qui in eodem (quod aucti) lato re-ferat. & post eum Claudianus lib. 3. de Statu anima, cap. 9. ada. Fau-sium, adferentes, membra haec Anima, non corporalius, sed simi-liter intelligenda. Quomodo etiam illa membra interpretatur B. Gregor Nyssen. lib. de Anima & reurr.]

94. & quid illic Lazari nomen, si non in veritate res est, [Iste argumento vniuersi, qui historiam hanc esse putant, non parabolam, inter quos Eusebimus etiam nomen diuini adlegat ex traditioe Hebraeorum, verum potest vera esse historia, nec propterea prop-ter debent at epirocus, lingua, dignus. Hinc & Epiphani, modo praer-bolan. modo historiam nuncupat. At B. Iustinus Martyr lib. epist. & respon. quesi. 9. neque parabolam esse, neque historiam, sed inter-tum quid.]

95. Ad quod & Christus motiando descendit, &c. [De hoc

etiam latius infra cap. 15. Eius enim obsecram illud: si nihil Anima detinet sub terris; & legendum quidem videtur prima facie: Anima enim, nisi adgereret: Nihil enim fin non corpus, atque adeo magis videtur legendum, detinetur: sed neutrum adhibe satis acie.

96. Nihil enim fin non corpus. Ad hoc locum addidit B. August. lib. 10. de Gen. ad lit. Tertullianus inquit, non ob aliud corpus esse Animam credidit, nisi quod eam incorporam credere non potuit: & ideo simul ne nihil esset, si corpus non esset. Et rursus sub finem eiusdem libri: Quis hunc crederet, cum sibi corde tam disertum esse potuisse: sed vitanda sunt ista, non ridentia; ad hoc enim nuncquam cogitaret, si aliquid cogitare posset, quod sit, & quod corpus non sit.

97. Reddam de isto plenius & opportunius, &c. Ad lucid ad cap. infra 12. 13. 14. & 18. ubi agit tum de excessu & receptu Animarum non posse hanc vitam, tum de tormento sine solatio carum amorem in diu sibi inferri, vel in igne, aut in sinu Abrabae.

98. In quantum enim omne corporale passibile est, &c. Ad lucid egregie refutat B. August. loco supra citato post verba praecedentia. Quis autem, inquit, quoniam acutus est, interduum contra opinionem suam visum veritate speratur. Quod enim verum dicere potuit, quam id quod iam quodam loco: omne (sic enim lego, pro: esse) corporale, passibile est? Deius ergo mutare sententiam, qua alibi dixerat; etiam Deum corpus esse. Neque enim arbutur eum ita de se posse, ut etiam Deum naturam passibilem crederet.

C A P. VIII.

99. Abruptum alioquin & absurdum, &c. In inscriptionem huius capiti datus: De aliis argumentis, quibus Animam probabant incorporam, quae a quamquam plerumque minus efficacia, non tamen satis apte respicere et potius Auctor, qui ex proposito videtur omisit ista alia magis conueniant.

100. quia ceteris corporalibus exemplis non adequat. Huc pertinet quod Plotinus vult supra, & Aristot. lib. 1. de Anim. cap. 5. Animam de corporeali sensu adimant, qui verbi Auctores vult quod ad affectibus corporum elementarium exempta sit, ut potest non rara vel densa, calida, frigida, alba, nigra, leuis, aspera.

101. Siquidem & ipsi Philosophi, &c. Ad eandem Empedoclis amicitiam & inimicitiam addidit Athenagor. Orat. pro Christ. quod dicit: Non quod pinari possint contrarium quidquam esse Deo, velut amicitiae contentione secundum Empedoclem. De qua eorum opinio vide Laertium.

102. quia digressa ca. grauiora efficiuntur corpora defunctorum, &c. Ad lucid argumentum haec tenens quod Platonice reperire non licuit, sed neque inagni momenti est.

103. Ceterum etiam inuisibilis Anima, &c. Hanc argumentationem ipse iuggerit Plato, tam in Epinomeo, tum maxime Phaedone, sive de Anima, quom corpus dicitur visibile, Animam inuisibilem.

104. Solem noctu oculis nescimus. Eodem pertinet quod infra legitur T. 5. Epist. de cibis Iudaeis: quando noctuam interdici lucifugus veritatis, ubi de differetia noctuae, bubonis, & rhyficoracis, ex Lucio. c. 1. & Deuter. 14.

105. aquilae vita sustinet, &c. De hoc Plotinus in hac verba lib. 10. cap. 3. Nat. hist. Halietus, Aquilae genus, simpliciter etiam nunc pulvis post percutiens, subinde cogit aduersos interuiri sola radios, & si hunc tum conuenienterque animandis, praecipit, quid velut ad altissimum & deorsum. Ad quem more suo, addidit hoc Auctor.

106. Sic loquens in spiritu Dei factus, Animas Martyrum conficit. Similiter dicit e. seq. Per has lineas & Animae Martyrum sub altari intelliguntur. Nihil tamen faciunt loci Apocal. pro anima corpora. Sic etiam supra Tom. 2. lib. de Orat. cap. 5. Clamant ad Dominum in visu Animae Martyrum. Prohibe autem uocis uocem, Martyrum uocem, pro eo quod ex Greco Latine legitur Apocal. 6. Interfectorum propter uerbum Dei, & propter testimonium, quod habebant, & Apocal. 2. De collarum propter testimonium Iesu, & propter uerbum Dei, proprie Martyras accipitur, Verum de alia etiam eius uocis significatione, uideat Laetor Aduer. nostras supra Tom. 2. lib. ad Martyras, num. 1.

C A P. IX.

107. Quom Animae corpus adferimus, &c. Titulum hie reuocamus autem executioni, qui ex margine in textum irrepserat: De eius Animae. Pertinet interim etiam hoc caput ad paradoxa Auctoris inter Prolegomena. Huc autem addidit B. August. ad Quod uult Deum, his uerbis: Anima corpus irruit Tertullianus, sed sui generis. Quod aliquid sensu uerum esse posse ibidem indicat, uerbis, ubi supra ad nobis citato, ne hic proluxores simus. Atqui lego: ut haec adde, quae corpus ostendamus, pro: quom corpus.

108. & omnimodo debita corpulentia, adesse Animae, &c. Huc res respicit loco postremo citato B. August. dum inquit: Quom animae tale quod sentiat, nempe qualia sunt omnia quae proprie dicuntur corpora. Eodem pertinet quod Tertulliano etiam ad scribitur Anima extensum. Quom tamen carcere docet idem lib. de Anima quantitas cap. 7. Huc etiam istud quod alibi agens refertur Nylus, lib. 2. Philo soph. quae est de Anima, cap. 1. Effusibiliter ipsi Anima, & secundum scripturam tres non ad se dimensiones (longitudinem dico & latitudinem & subtilitatem eum Tertulliano) sed secundum accedens dimittat, quia uidelicet in corpore sit dimensio.

109. Quid nunc quod & effigiem Animae damus, &c. Istud etiam Tertulliano adscribit B. August. quod Animam effigiatam dixerit. Hinc autem uidere est, quam uerum illud Philo sophi, uero inconuenienti dato, multa sequi.

110. Platone nolente, quali periclitetur de Anima immortalitate, &c. Vide Platone in Phaedro, ubi disertus uerum effigiet expertem & coloris Animam facit, uerbis citatis a Clement. Alexand. l. 5. Strom.

111. Et hodie foror apud nos reuelationum charismata fortissima, &c. Quomquam (ubi supra adnotauimus T. 2. l. de idolol. cap. 13. num. 2.) Presentes fuerunt in primordio Ecclesiae reuelationes apud orthodoxos, quia hic praedixit: post Ioannem quoque Propheciam meruimus & conieci, certum est hic Auctorem de Priscilla loqui. Montani scia: non enim uersibile est, diuina aliqua reuelatione comprobatur esse, Animam modo corpoream, sed & aerei esse coloris. Deinde illud peculiare Priscilla de cessante in spiritu conuersione cum angelis & Domino, & quod quorundam corda digno sacro crederetur, ubi laus in uita Auctoris. Contra eandem enim dicit ipse ante haresi Auctor, lib. de Praescrip. aduers. haeret. cap. 41. quod curationes repromitteret, pro quo hic: medicinas desiderantibus sumit, aut potius (sicut legendam coniecio) submittit. Neque interrim propterea Montano etiam adscribens, quos hic recitat, Ecclesiastica ceremonia, quia, ubi mox subiungitur, etiam alio libris eandem meminit ante omnem terrorem conscriptis.

112. in Ecclesia. Quod Ecclesia iam tum Christus fuerit in uisus, supra ad nobis comprobatur est Tomo 2. l. de Orat. num. 1. & dicto lib. de Idolol. cap. 7. num. 29.

113. inter Dominica sollempnia. Similiter mox: post transacta sollempnia. De qua & alij sacris Christiani periphrasibus in Tertull. uisus, dicitur nostris Aduer. in l. de Orat. immediate post Tractatum de Ecclesia.

114. prout scripturae leguntur, aut Plalmi canuntur, aut ad locutiones profertur, aut petitiones de legantur. De his quatuor, quae etiam nunc in Ecclesia sacris usitatae sunt, uide ibidem paulo post Aduer. nostras, & praeterea de electione scripturarum. Apolog. cap. 39. num. 101. de Plalmorum cantu ibidem, num. 520. De petitionibus quae Deo delegantur, num. 599. & 100. Denique ad Adlocutiones quae profertur pertinet, quod frequenter Missa iteratur à sacerdote: Dominus uolens, & ab Episcopo: Pax uobis, item ab utroque frequentissime. Oremus, & in Praefationis initio: Sursum corda, ac: Gratias agamus Domino Deo nostro, de quibus ibidem lib. de Orat. nu. 1. & Aduer. nostris in B. Cyr. lib. de Orat. Dominica, n. 85. ac l. de Exhortat. ad Mart. num. 32.

115. Post transacta sollempnia dimissa plebe. De dimissione plebis post Missam finem, quae dicitur: Ite Missa est, putem etiam non uobis ibidem adnotasse, certe eodem addidit B. Cyr. lib. de Spect. num. 7. cum dicit: Dimissus, & adhuc gerens secum, ut aliolet, Eucharistiam.

116. tenera & lucida & aerei coloris. Sic omnino legendum, prot aetheri coloris, patet ex B. August. sub finem lib. 10. de Gen. ad lit. qui de Tertulliano dicit: Item quom Anima etiam colorem diceret aereum ac lucidum, idque eo magis, quod mox etiam sequitur: Quae igitur alium astringat Anima colorem quam aereum (sic lego, pro: aereum) ac lucidum idem etiam paradoxe adscribit Origeni B. Hieron. ualenti. Quia autem respondeat August. uide infra num. 124.

117. non uera sit ipsa substantia eius, cui hoc Anaximandro uisum est. Eiusdem iterum sit mentio infra cap. 14. ubi 117. quom adscribit, quod Anima uitaatem teneatur. Et c. 25. de Anima origines ex rigore aeri, nu. 227. Supra etiam ex Laertio diximus, num. 18. quod Heraclidis fuerit discipulus ex Pyrrhonis schola, quibus adde, quod Phrynicarum rati, num. libros octo ab eo conscriptos dicat.

118. & Anaximeni. Huc adhibuit, quod aeri sit substantia Anima. Marcobius in Somnium Scipionis, Marfil. Fin. Theol. Plat. li. 6. cap. 1. & Franciscus Picus li. de Vanitate gentium, & Vues in B. August. lib. 11. cap. 10. ubi quorundam Philo sophorum eandem reuocent sententiam. Quo addidit etiam quod infra habet Auctor lib. 1. aduers. Marc. Deum aereum dixit Anaximenes, Anaximandri hunc discipulum facit Sauidas, etiam ipsum Milesium, cuius duo epistola ad Pythagoram, reperiuntur apud Laertium.

119. puto secundum quosdam & Heraclito. Supra cap. 5. dixit Heraclitum ex igni Animam effluxisse; quam opinionem praeter alios Auctores ibi citatos num. 66. etiam sequitur Aristot. 1. Meteorol. cap. 1. Qui interim etiam cap. 2. lib. 1. de Anima, cum Greg. Nilensi & Plutarcho, locis supra citatis, adhibuit illi quod exhalationem Animam dixerit, quae si pro respiratione accipitur, ubi ad Lud. Vise loco mox citato, ad hanc opinionem magis accedit. Nec mirum est de eius sententia differre Auctores, quom ob obsequium Scoticum diuina supra adnotauerim cap. 2. num. 32.

120. nec ut lumen, cui hoc placuit Pontico Heraclidi. Ex hoc loco respicitur Marcus in Somnium Scipionis cap. 4. (nam id ipsum narrat) & scribendum: Ponticus Heraclides, non Heraclitus, neque enim uisum mentio inuenitur Heracliti Pontici, sed Heraclides Ponticus Philo sophus. Speusippum primum, deinde Aristotelem auditor, commemoratur à Laertio, qui nominatim de Mentis de Anima, & de Natura libri edidit: maxime quom confertur etiam Marfilus Ficinus Theol. Plat. lib. 6. cap. 1.

121. Nam & ceraueis gemmis, &c. De his uide supra Tom. 2. lib. de lib. multib. cap. 1. num. 13. Hic autem solum de ea agere, quod (refte soloro Etymol. lib. 6. cap. 13.) Hispania in Lusitania lit toribus gignit, cui color ut pyropurubenti, & qualitas, ut ignis.

A

121. nec beryllis ideo aquosa materia, &c. De Beryllis vide Plinium in Natur. histor. l. 37. cap. 5. Videtur interim de postremo illorum hinc loqui genere, qui crystalli fere sunt similes, ex verbis illis: quod fluctuant color nitore, id est purgatissimo nitore, per Metaphoram.

123. & veluti forma gelasse. Vide latius infra sub finem c. 23. de hoc paradoxo.

124. Hic erit homo interior, &c. Etiam hunc locum citat B. Augustinus ubi supra lib. 10. de Gen. ad litt. cap. 25. ex quo reposuimus: & in somnis fungitur, pro in somniis, maxime cum ibidem subiungat: Ecce, inquit, quibus auribus & quibus oculis debuit audire & videre Deum populus, quibus Anima in somnis fungitur, quum, si ipsum Tertullianum quisquam videret in somniis, numquam se diceret ab eo visum. Cum eo locutum, quem vicissim ipse non vidisset. Postremo si Anima seipsum videt in somniis, quum iacentibus vixque vivo in loco membris corporis sui, ipsa per varias imagines enagatur quas videt, quis eam aliquando videt in somniis (ita tacite redarguens paradoxum, de quo supra num. 116.) acriter coloris aut lucidi, nisi forte in cetera, qua similiter falso videt? nam & hoc potest videri: Sed absit, ut eam talem, quum evigilauerit, credat. Alioquin, quando se aliter viderit, quod magis crebrum est, aut mutata erit Anima eius, aut nec tunc Anima videtur substantia, sed imago corporis incorporea, qua mirro modo sicut in cogitatione formatur. Quis enim Ethiops non pene semper nigrum se videt in somniis, aut se in albo colore se vidit non minus miratus est, sicut cum illo memorat nec eo tamen colore aut lucido, nescio utrum se aliquam videret, si istum nunquam legisset vel audisset.

C A P. X.

125. Pertinet ad statum fidei, simplicem Animam determinare, &c. Etiam hic veterem titulum retinendum putavi: Vnum esse Animam & spiritum. In quo Auctori consentit B. Augustinus libr. de fide & symbol. capitul. 10. & aperitur Auctor libr. de Dogm. Eccles. inter illius opera, cap. 19. & 20. Non est, inquit, tertius in substantia hominis spiritus, sicut Didymus contendit, sed spiritus ipsa est Anima, que (id enim haud dubie addi debet) pro spiritali natura, vel pro eo quod spiritus in corpore, spiritus appellatur: Anima vero, ex eo, quod ad videndum & ad vivificandum animet corpus. Deinde ad ratiorem illius obiectionem respondens: Tertium vero, inquit, qui ab Apostolo (quomodo etiam intelligendum venit B. Iren. lib. 5. cap. 6.) cum corpore & anima inducitur, spiritum gratiam S. Spiritus intelligimus. Quia ipsa verba quum repetat Auctor libri de Spiritu & Anima cap. 9. vix inde constat, Augustini non esse, sed potius, uti Trithemius censet, Hugonis à S. Victore. Atqui ad statum fidei pertinere istud dicit, eo quod ad confirmandam fidem nostram pertinet, nam & ex Genesio sequi probat: Spiritum & Animam eadem esse.

B

126. secundum Platonem? Ita istud intelligendum, quod Plato simplicem Animam determinat, eo quod sensus, non compositam ex Spiritu & Anima. Vti enim ex Timæo clare constat, confunditur respirationem cum perfpiratione.

127. Quidam enim volunt, &c. Agit contra Aristotelem libr. de Respiratione, cap. 1. Hippocratem, & alios, qui non omnibus animalibus respirationem concedunt, quorum proinde sententia, diversæ erant Spiritus & Anima.

128. eo quod non habent organa spiritus, pulmones, & artérias. Prius, de non habentibus pulmones, refert Aristoteles cap. 4. libr. de Respiratione, & libr. 3. de part. animal. capit. 6. vti & Galenus de partium usus, lib. 6. cap. 9. ad insecia, qualia hic & rursus cap. 32. enumerantur: culices, formice, & tinea, posterius ad pisces, quibus artérias deesse vult, id est, interiores illas fistulas (viti Plinius de seribit lib. 11. cap. 37.) ad pulmonem & cor pertingentes. Cui etiam satis videtur Plin. consensit, dicens pauca pulmonem habere aquatilia, & ibidem sub finem cap. deesse artérias molli piscium generi. Cui tamen contrarium ruerit ipse idem Plinius de Piscibus, lib. 9. cap. 7.

129. neque formica, si mēbris huiusmodi caret, idcirco negabitur spirare. Videtur istud Auctori mutatum ex postremo illo Plinii loco: Sine pulmone, inquit, nullum animal putatur spirare. In qua sententia fuisse Aristotelem vides, & multa persequisse doctrina indagatibus. Nec me tamen protinus huius opinionis eorum accedere haud dissimulo, quoniam pulmonum vice alius possunt alia spirabilia necesse viscerata, ita volente natura, sicut & pro sanguine multis aliis humoribus. Quod ipsum repetit libr. 11. cap. 3. latius, unde videtur multa mutatus Auctor: Innotuit Democritum, Anaxagoram, & Diogenem, qui (ipso Aristotele teste) omnia animalia spirare dixerunt.

C

130. Herophilus ille Medicus, &c. De hoc Herophilo Plinius lib. 20. cap. 2. lib. 25. cap. 1. lib. 26. cap. 2. ac 4. & libr. 29. cap. 1. quorum postremo loco ait: Omnes (nempe Medicorum factiones) damnant Herophilum, in Musico pedes venarum pulsū discreto per ætatum gradus, deserta deinde & hæc scita est, quoniam necesse erat in ea litteras scire. Item lib. 1. cap. 37. quod propius ad institutum accedit. Arteriarum, inquit, pulsus, in cacumine maxime membrorum, evidens index febre morborum, in modulos certos legeque metricas, per ætates, stabiles, aut citatas, aut tardas, descriptus ab Herophilo (sic enim lego, pro descriptis ab Eriphilo) medicæ vate, miranda arte, nimiam propter subtilitatem deseruet, quem librum eius de Pulsibus citat Galenus alicubi. Meminit eiusdem Plutarchus de modo respirandi agens, l. 4. de placito Philo. cap. 22. & lib. 5. cap. 2.

D

131. Quis dedit statum populo super terram, & spiritum calcanti bus eam, &c. Etiam hic fere ad verbum imitatur B. Iren. ubi supra, qui post recitat a eadem Iren. 4. verba adit: Ad statum ubi supra, qui post recitat a eadem Iren. 4. verba adit: Ad statum quidem communitur omni qui super terram est populo dicitur statum, spiritum autem his qui conculantur terrenis concepti sciant. Consentit etiam B. Basilus lib. de S. Spiritu, cap. 11.

143. quia & Apostolus non primum quod spiritus est, sed quod animalis, postea spiritus. Istud quoque ad verbum ex eodem B. Iren. loco.

ex cuius verbis etiam liquet, Anatomicum fuisse. Mentio etiam extra fit (suxta quod Latinus adnotavit) apud Celsum in Prooemio lib. 1. & Cicero lib. 2. Academ. Quis quum nihil ea de re tradidit, quam hic habet Auctor, parum referre potest, siue legat: qui sexcentos excelsit cum Gelonio, siue cum Gagnao: septingentos. Infra cap. 41. maiorum professor, vocatur. Citatur eiusdem sententia de Hæmogenico circa cerebri fundamentum, infra cap. 141.

131. designa oculos, denota pupillas, Loquimur de culicibus & formicis & tineis: est vero oculos Plinius loco iam citatus adhibere videtur: sicut in scitis omnibus, pupillas negat. Sed sufficit ad Auctoris intentionem, quod non apparent eorum oculi, nisi habeant.

132. Sed & excludit tinea, demonstra mandibulas, deprone geniuos. Conforme est illud Plinij eodem loco: Dentium vice aculei infectis, qui addit: homini non infimos dentes, geniuos dicit.

133. Sed & perforant culices, &c. Etiam hoc ex Plinio sumptum lib. 11. cap. 2. & 51.

134. Exhibeat pabuli transmittendi, &c. Huc pertinet illud eiusdem lib. cap. 37. Sanguine carentibus venter nullus, interstium enim quibusdam ab ore incipit, quodam vixit edentem esse.

135. quemadmodum & incendit quodam sine pedibus, &c. Pulvis dissimulatus inter incensum quemadmodum sine pedibus, vixit manente impetu, quod angues, inflantem conatu, quod ventis spumantem repatu, quod limaces.

136. ergo duo non erunt que diuidi non possunt concreta. Ita Galenus, quantum apparet, ex Britannico Laetio dicit, pro quod pluribus verbis Gagnao: que diuidi non possunt, & factiles, sed licet duo esse concreta, sed non erunt concreta. Neutram placeat, nec mederi licuit, quod non esset ad manum m. cod.

C A P. XI.

137. Sed vt Animam spiritum dicam, &c. In inscriptione huius capiti damus: Quomodo Anima spiritus, nempe quia spirat, non quia proprie spiritus est. Verum etiam hoc ad paradoxa eius pertinet, de quibus in Prolegomenis: alioquin enim si spiritus proprie esset, corpus non esset. Atque hoc est quod cap. præced. dicit: Eunt itaque spiritus species, vt ex Deo, vt ex diabolo. Proprie interum spiritum sumptisse libr. de part. cap. 3. quum spiritum dicit afflatu Deo consummatum.

138. Ceterum aduerfus Hermogenem, &c. Videtur rursus adhibere ad librum De sensu Anima aduerfus Hermogenem, ex quo infra Tom. 4. istud inter fragmenta eiusdem collocatum, ubi de hac sententia latius.

139. nisi propter hereticos, qui nescio quod spiritale femi insufficient Animæ, &c. Aduerfus Valentiniensis agit, & ex scripturis hanc eorum hæresim (de qua supra lib. adu. eosdem c. 23.) refutat.

140. Denm flantē in faciem hominis flatum vixit, &c. Adhuc ad illud Gen. 2. supracitatum cap. 3. & libr. aduerf. Hermog. cap. 31. Et flauit Deus flatum vitæ in faciem hominis. & factus est homo in Animam viuam; flatum vitæ, Animam vtriusque interpretatus, quam explicationem veram esse supra ostendimus, libr. de Baptes. cap. 5. num. 43. Quibus addere visum est illud Theodorici in Epist. diuin. dogm. Nomine tamen non intelligimus partem aliquam essentia diuinæ, secundum Cerdonum & Marcionis ratiem, sed Animæ naturam per id denotari, quod Anima spiritus sit rationalis & intellectualis. Cui consentit etiam Prudent in Hamartis, & ante Terentianum B. Irenæus lib. 5. c. 7. Quare male inter hæreses recenset Terentianus, Animam Dei flatum dicere.

141. Spiritus ex me producti, & flatum omnem ego feci. supra lib. aduerf. Hermog. cap. 32. nullam facit, citans hanc scripturam Iesai. 57. Spiritus enim a me exiit, immo etiam spiritus non inueniuntur, de quo etiam venis considerant: hic vero spiritum pro Spiritu sancto, flatum pro Anima, imitatur Irenæum lib. 5. aduerf. hæres. c. 12. fere de verbo ad verbum, per citationem non solum huius, sed & sequentium scripturarum. Aliud enim est, inquit, ad hanc vitæ, & animalis effectus hominum, aliud spiritus civitatis, qui & spiritalem effectus eum. Propter quod ipsi Iesai, distinguens ea quæ prædicta sunt, ait: Spiritus enim a me exiit, hoc. nec prolixiores sumus. Et vero, vti recte adnotauit B. August. lib. 13. De civit. Dei, cap. 4. differentia vocalium Græcorum id indicat, nam priori loco vitæ est, quomodo semper in scripturis spiritus (ancius appellatur) posterius, quod varie, inquit illa, nostri interpretati sunt, aliquando flatum, aliquando spiritum, aliquando inspirationem vti inspirationem, aliquando etiam Animam. Vide pluribus pertinet in dist. primo illo Commentario in Iesaiam viti eruditissimi, Dn. Lætanii à Castro. Mirum est interim illud, quum omnes aditionem Hæresis a quam 70. & Chaldaica, item Patres hunc locum citant, legant in Euturo; ex, quod solus Tertull. legit: producti, quod tamen ipse germanum esse patet, ex eo, quod haud absimiliter legitur lib. aduerf. Hermog. ubi supra: Spiritus a me exiit.

142. Qui dedit statum populo super terram, & spiritum calcanti bus eam, &c. Etiam hic fere ad verbum imitatur B. Iren. ubi supra, qui post recitat a eadem Iren. 4. verba adit: Ad statum ubi supra, qui post recitat a eadem Iren. 4. verba adit: Ad statum quidem communitur omni qui super terram est populo dicitur statum, spiritum autem his qui conculantur terrenis concepti sciant. Consentit etiam B. Basilus lib. de S. Spiritu, cap. 11.

143. quia & Apostolus non primum quod spiritus est, sed quod animalis, postea spiritus. Istud quoque ad verbum ex eodem B. Iren. loco.

TERENTIANUS
OPERUM

144. Nam, etsi Adam statim prophetauit magnum illud Sacramentum, &c. Etiam hic locus adijci poterat supra lib. de Prae-

CAP. XII.

145. Proinde & animum, &c.] Capitis huius inscriptionem Gelyny rationibus non separari animum & animum. De quo in hac verba Laertius lib. de Opific. Dei, cap. 18. Sequitur alia, & ipsa inerrabilia quae sunt: Idemque anima & animum, an vero en-

Inter se, atque vnam naturam conficere ex se. Reliqua omittimus, quia sunt pro contraria Auctoris sententia, quam etiam magis amplectitur Laertius, ut patet lib. 8. distinar. Insuper, cap. 12. Tertulliano vero consentit Hugo de S. Viatore, seu

147. que etiam vniuersitatis motorem animum decernunt. Intellegere videtur Thaletem, qui Aristot. teste lib. 1. de Anima, cap. 5. statim vniuersum dicebat animatum, & animam eius Deum. Item ad Zenonem, qui ut ipse Auctor inquit Apolog. cap. 21. Facitorem vniuersitatis decernit, & Deum vocari, & Animum lo-

148. illum Deum Socraticis.] Quod Plato de Deo ex sententia Socraticis scripsit, non modo Auctor, sed etiam B. Insuper Apolog. 2. Socratici tribuit, ut ille in Timaeo, locum animam per vniuersum mundum diffusam etiam sensu, quem ipsum parentem & opificem vniuersorum inuentu difficilem pronunciat, quem admodum B. Aug. citat lib. 13. de ciuit. Dei, cap. 17. Quo etiam perinet illud auctoris supra Tom. 1. Apolog. cap. 47. Platonici Deum intra mundum collocant, qui gubernatoris exemplo intra illud maneat quod regat.

149. illum Valentini Monogenem ex patre B63 & matre Co-] Quam me admodum Hecetius locum hunc corruptum esse, & ego id certo deprehendisse, eo quod lib. aduers. Valentini. c. 7. ubi de his latius] Monogenis mater appellatur aut eris, aut 2068, aut 2069, nunquam vero etiam apud aliquem Auctorem agra, quod hic legatur, omnino subsistit vocem qua maxime affinis sit.

150. Quamuis Anaxagora turbata sententia est, &c.] Anaxagoras (inquit loco iam citato Laertian.) Deum esse dixit inchoitum mentem, quae per se ipsam moueatur. Nec ab similitur B. August. lib. 8. de ciuit. Dei, Anaxagoras, inquit, Anaximenes auditor, hanc vniuersum omnium quas Siderius, esse Deum, ut dicitur in animam sensu. Idem est quod hic Auctor de illis: Initium omnium commentatus animum, cui addit: & tamen eundem alibi animum edicit. Anaxagora autem etiam supra fit mentio Tom. 1. Apolog. cap. 46. & infra cap. 43. de quo vid. Laertianum.

151. & vniuersitatis officium de illius axe suspendens.] De hac phrasid vide supra Tom. 1. de Pallio, c. 1. num. 18. ad illud: in oculum penduli impetus.

152. Hoc etiam Aristoteles denotauit, &c.] Adhuc haud dubie ad Aristot. lib. 1. de anim. cap. 2. ubi istem pene verba Anaxagora, sententiam deducit, inter cetera his verbis: Anaxagoras autem minus de his sententiam suam explanat, multis enim locis bonitatisque mentem causam esse dicit, alibi autem animam ipsam mentem esse dicit, &c. quod rursum non ita multo post repetit, hoc uno addito, quod ibi non possit transferri animum, quia animum & mentem pro eodem haberi patet huius capitis initio. Siue autem legatur nescio an sua paratio imple, quam aliena inante, cum Gelyno sine clamaare, cum Gagnas, perinde est.

153. Denique & ipse definitionem Animi quam dixerat, &c.]

Locus iste Aristoteles inuenitur eiusdem libri cap. 4. in hac verba: Mens autem diuinum quid est, passioneque vacat, & proinde recte addit Auctor: abtultit & ipse eum a consorcio animae. Verum vniuersi rationibus eam sententiam consutat.

154. Nam & sensus passiones facit Aristoteles, &c.] Habet istud idem Aristoteles lib. 2. de anima, cap. 5. Fit inquit, inquit, sensus, quum mouetur atque patitur aliquid, nam ipse sensus alteratio quadam esse videtur. Quod si verum est, inquit auctor, quum nihil istorum animae patitur sine animo, iam ergo passibilis est animus, contra quam sentit Aristoteles.

155. & Democritus obtinebit, differentiam tollens, &c.] Recte id quidem, nam vel ipso Aristotele teste lib. 1. de anim. c. 2. Democritus animam mentemque idem esse dixit. Atqui Democriti sententiam de summo, infra videre est cap. 43. & supra Tom. 1. Apol. cap. 46. Cur seipsum excacauerit, diximus num. 581. ex Luertio, apud quem & Suidam plura de eodem videre est. Hoc hic addemus dumtaxat, quod libros scripserit De mente, de sensibus, & de Anima, Democritus iste Abderites. Infra eadem etiam adscribitur capite 15. officio Hegemonia.

CAP. XIII.

156. Ad hoc discipere fipera, &c.] Caput hoc à precedenti dissectum in scriptis: Quod circa animum, non animum, sit principaltas. Per hoc enim confirmatam vult priorem suam sententiam contra Anaxagoram & Aristotelem, ut quandoque videntur in anima inuenire principaltas, quam illi in animo consuebant, non habeantur proinde pro istodem animo, ut iam dicit, animum sit animae officium, & sicuti infra cap. 18. animam sit animi suggestus & tractus. Alia, ut Hugo de S. Viatore lib. de spir. & anim. cap. 11. dum mentem in anima emineere dicunt, eo respiciunt, quod animi sit sapere, animae viuere, contrario cum auctore anima principaltatem tribueret licet, quod nisi viuat, sapere animam non possit. Ipse interim alios adfert rationes, nempe, quod animae nomine totius hominis mentio titulata sit, & quod Animam Deus semper adloquitur.

157. Quantas animas pascit, ait diues.] Istud ex Plauti Plauto, aut alio quopiam Comico, desumptum est. In eo autem quod addit: animam agere, videtur imitari Ciceronem lib. 1. Tuscul. quae ubi ait: animam autem, etiam animam fere nostri declarant nominari, nam & agere animam dicimus. Ipse autem animus ab anima dictus est.

158. Faciem tamen operis frontemque materiae de Anima vniuersi quae proficit,] Si hoc verum sit de Philosophis & Medicis, ergo necessario titulus librorum Aristoteles De Anima vorti debet, non de animo, ut supra quoque diximus nu. 145. & 146.

159. Animam Deus semper adloquitur, &c.] Adhuc ad eos scripturas frequentissimas in libro Licitet & Numeri, ac alibi Anima quae peccaciet, & similes. Item ad illud Pal. 34. Dic animae meae, salus tua ego sum.

160. Illam saluam venit fecere Christus, &c.] Reliqua scripturae, quae hic citat, satis nota sunt. Luc. 9. Matth. 10. & Ioan. 10. Illud vero: illam plus fieri veta, parabolice veritatis, pro eo quod Luc. 14. videtur Christianus odisse animam suam, hoc est, non plus facere quam Deum.

CAP. XIV.

161. Singularis alioquin & simplex, & de suo rota est, &c.] Inscriptionem huius capiti, quod etiam à precedentiibus parandum putauimus, dedimus: Quod anima sit inuisibilis praeterquam in potentias diuersas. Quod ipsum reperit infra cap. 51. Ceterum, inquit, anima inuisibilis vti immortalis. Et vero eandem esse sententiam non modo communem omnium Philosophorum sed etiam B. August. constat. lib. 6. de Trin. cap. 3.

162. Si enim itruis & diffusibilis, &c.] Hic quodammodo Tertull. seipsum conuincit, quum non structilem neque diffusibilem confitetur, atque adeo immortalem, cui opponitur.

163. Diuiditur autem in partes, &c.] Seipsum explicat paulo post auctor, quum dicit: Huiusmodi autem non tam partes Animae habebuntur, quam vires, & efficaciae, & opera. Vide & Nyss. lib. 4. Philo. cap. 8. animam, inquit, in virtutes vel species vel partes diuidit.

164. nuncin duas à Platone.] Platoni & Pythagore idipsum tribuit Plutarcho lib. de Platit. Philo. 4. cap. 4. & in Commentario de virtute Morali, nempe de rebus & de legibus, quod quomodo consistit cum eo, quod plerique in locis tres partes anima faciat Plato, infra dicemus latius c. 10. ubi ex proposito de sententia Platoni disputat, nu. 208.

165. nuncin tres à Zenone.] Quum Zeno Stoicorum princeps fuerit, & illis mox octo partes tribuantur, videtur aliqui aliud substituendum, pro Zenone: fortassis Vatrone. Nam Varro (inquit B. Aug. lib. 7. de ciuit. Dei, cap. 23. in libro de Djs) selectis, tres esse affirmat animae gradus, vegetatiuum nempe (uti in compendium verba eius contrahamus) sensitiuum, & rationale. verum codicibus ms. destitutus immutare noluit. Certe triplicem hanc anima potentiam agnouit B. Gregor. Nyssen. l. de Creat. hom. ca. 15. & plerique omnes, etiam Aristoteles: ut paulo post dicitur, quodam in loco.

166. nuncin quinque & in sex à Panetio.] De quinque partibus anima apud Panetium, haecenus nihil reperit, quare fortassis de sideratur nomen Auctoris qui quinque adseruit, nempe Aristotelis,

A de quo mox aut alterius. De sex enim consent Gregor. Nyss li. 4. Philo-
sophia. 8. quum post enumeratis octo partibus, quas adferunt Stoici,
addit Panætius vtro Philosophus vocalem quidem vim, voluntarij
motus partem esse censet, restitisse dicens spiritumque virtutum (sic
enim lego) non esse animæ partem, sed naturæ. Vbi quum duas vejjere
illam dicit agnoscere eum lex satis constat. Cicero, est frequentissime
omnium Panætium meminisse, pugnavit tamē tale quid illi adhibuit,
naque Plutarcho, Fortassis fuit Panætius Rhodius senior, quum illi
de inviore loquantur.

167. & in septem à Sorano. Quum Soranus à paucissimis cito-
retur Auctribus, penes Auctorem huius rei fides est.

168. etiam in octo penes Chryppum. Quum Chryppus,
vix. sup. n. 77. diximus, Stoicus fuerit, huc perire haud dubio, quod
in hac verba habet Nyssen, loco mox citato, Zeno Stoicus octuplicem
aut esse animam, divinens eam, in principalem vim, & quinque sen-
sus, & in vocalem, & in virtutem spiritumque.

169. etiam in novem penes Apollonem. Apollonem
medicum citat Plin. li. 22. ca. 11. Comitup Suidus. Verum Auctor in-
relligere videtur Apollonem Stoicum Philosophum, cuius memi-
nit Stephanus, & Physica citatur à Iuvenio, quibus omnibus re-
centior videtur Apollonem Sophista, qui cum Dionysio Areopa-
gita, tempore passionis Dominici, in Heliopoli Ægyptiaca Philo-
sophia studiosus versabatur.

170. sed & in decem apud quosdam Stoicorum. Quos hic in-
relligat, hactenus reperire non licuit.

171. & in duas amplius apud Pofidonium, &c. Quum duo am-
plius quam decem, exigentiam duntaxat, & de eodem loqui pergat,
prioris lege in duodecim exinde protulerit, pro eo quod erat in decem
& septem facillime enim in numeris error committitur. De Spe-
poua vero cap. 109. & de dogmate 16. Atqui Suidas Pofidonium re-
centior & Alexandrinum, & Apameum, utrumque Stoicum phi-
losofium: quorum illa Zenonis Citrici discipulus, hic Panatii succer-
sor. De vtro Auctor loquatur, nefcio.

172. ita in alias ex aliis species dividunt Animam Plures eius-
modi subdivisiones reperire est apud Nyssen, diff. 1. 4. 2. 8. & 10. quod
pendit gratia Lovorem remitto.

173. sicut de quibusdam Aristoteles iudicavit. De huius
sententia sic Nyss. lib. supra, Ceterum Aristoteles in Physicis, (nempe
lib. 1. de Anima, ca. 5. li. 2. ca. 2. 3. 4. & fere integro libro tertio) quin-
que dicit esse partes Animæ, seu potius, vti Aristoteles loquitur, vires
& potentias vegetativas, sensitivam, motivam secundum locum,
concupiscitivam, & cogitativam. At in Ethica, inquit idem
paulpost, in duo prima & generalissima dividit naturam, in irrationa-
lem & rationalem: subdividit autem irrationalem in obediens rationi,
& non obediens. Rursus obediens rationi in duas secatur, in appetiti-
vum vim, & irascibilem. Quæ plurim deservit: ipsum Aristotelem
consultat. Porro paulpost omittentes eum Gagnæo particulam: in, le-
gemurvt & ipsi illi quinque notissimis sentis.

174. Specta portenostillimam Archimedis munificentiam, or-
ganum hydraulicum, &c. Archimedis instrumenti sphaerici memi-
nerunt Plin. l. 7. c. 37. Cic. l. 1. Tuscul. qu. Solinus cap. 11. & Claudi-
nus poeta, denique Lactant. l. 2. cap. 5. At eodem Plinio (videm teste)
Ctesibus pneumatica ratione & hydraulice organis operis, claruit.
Sic ille organum hydraulicum Archimedi peculiariter adscribit
Auctor, ita dicitur, quod sicut rationis pneumatica, id est, spiritum
eius, plerumque sonum edant organa, ita illi generi aqua inclusa, Gra-
cis enim dygma dicitur, rivi in aqua versis canere docuit. Vnde &
paulpost addit: Sic & spiritus qui illic de tormento aqua anhæ-
lat.

175. Non longe hoc exemplum est à Stratone, &c. Stratonis
Physicis rursus meminit Auctor seq. etiam quod hegemonicon ad-
versus Dicaearchum adferret, nam quod in supercilioso medul-
lino illud statuerit. Vbi quia etiam alterius Stratonis meminit, de
viroque latius.

176. nam & ipsi vnitatem Animæ tuentur, &c. Imprimis non
modo Stratonis: Anaxidemi & Heracliti hanc fuisse sententiam, sed
etiam Aristotelis, docent Commentatores in li. 2. de Anima, cap. 2. et-
iam Beas. Theom Aquinas de Spiritu de Anima, arg. 10. & l. 2. contra
Gent. c. 72. In eadem esse etiam B. August. ex compluribus eius locis
patet, nominatim loco supracitato 148. Item li. aduers. Epist. fundam.
contra Manich. c. 16. ubi adsimilat Deum in mundo Animæ per to-
tum corpus diffusi, & denique etiam Epist. 23. ad B. Hieron. ubi hinc in-
corporam Animam probat, quod per totum corpus, quod animat
quadam vitali intentione, porrigitur, in omnibus simul & in singulis
particulis corporis tota. Quod ipsum etiam videre est apud B. Gregor.
Nyss. li. de creat. homin. c. 16. Quid quod ipsa etiam Tertullianus in-
fra c. 32. hac ratione Metempsychosis impugnat, quod necesse sit cor-
pus omne anima completi. Atqui de metaphorica illa voce meta-
tionibus, supra non semel dictum est.

CAP. XV.

177. Imprimis an sit aliquid, &c. Veterem ritulum huius capi-
tis verius sumi. De hegemonico, an sit, & ubi sit. Quod ipsum imprimis
ita describitur ab Auctore, ut plurius non sit opus: nampe sum-
mus aliquid in Anima gradus vitalis & Epientialis, quod de quibus
appellatur, id est, principale. Eodem pertinet etiam illud infra lib. de
Resurr. eam quod paulpost citatur n. 187. & illud B. August. li. de
fid. & symb. c. 10. Principale nostrum, nampe partem Animæ rationa-
lem, spiritum dicit.

178. Meffenius aliquis Dicaearchus. Dicaearchus (inquit Cicero
Tuscul. quæst. 1. 1. in eo sermone, quem Corinti habuit) rebus
libris exponit, doctorem hominum disputantium, primo libro multum
loquente facit: duobus, Phædram quendam Philotam inuenit, quæ
nati à Deacalione erunt, differentem in dicit: nihil omnino esse A-
nimam, & hoc esse totum nomen inane, frustra que & animantia &
animantes appellari; neque in homine inesse animam vel animam,
neque in bestia. Et cetera eiusmodi sententiam paulpost indi-
cari ibidem Cicero: Quod de Dicaearchi dictam, quibus nihil omni-
um dicit esse Meffeniū autem hunc fuisse etiam Suidas testatur,
Aristotelis discipulum: cuius Plutarcho, Quintilianus, Muscia
citantur: Gellius Pythagoram: Athenæus libro complures; B. Hieron. li.
2. aduers. Iovin. ex Antiquitate libri de scripturione Gratia, dicit
que Cicero alibi Librum de dicitur, & Semina.

179. ex Medicis autem Andreas. Andreas Medicus frequen-
ter citatur à Plinio, non modo inter Auctorum nomina, sed multa
desumptis, sed etiam li. 22. c. 23. & li. 32. c. 6. vbi in quibusdam
exemplaribus perperam legitur Andrias, pro: Andreas, Nam etiam
à Dioscoride & Galeno citatur liber eius de Plantis.

180. & Aclepiades. De Aclepiade Medico Professore, præter
quam quod ex eo multa se desumptis referunt inter Auctorum nomi-
na, peculiariter agit Plin. lib. 26. cap. 3. Citatur etiam quodam
scripta ab Aetio & Galeno, qui inter in duos eius nomina commen-
rar. Ridet autem eum hic verus paulpost Auctor v. l. (in qui) ab
illis retulit Aclepiades, capras suas quærat sine corde balantes,
& multas suas abigit sine capite volantes, ræcite significans au-
ferditatem, quæ illarum exemplo etiam ab homine hegemonico au-
ferre voluerit. Meminit iterum Auctor Aclepiades, c. 25. infra. De-
dem Aclepiade multa referunt etiam Apul. li. 4. de sign. am. Distinguit
autem paulpost, vti sensus constat, periduum quendam in hunc mo-
dum: Quod, nempe principale Animæ, si nullam amilium cum illi-
dibus vigor Animæ, non perferuerat.

181. Sed plures & Philosophi aduersus Dicaearchum, &c. Non
quod aduersus Dicaearchum, Philofofi hic recensit, aut dicitur
Andream & Aclepiadem Medicos fuisse, peculiariter scriptis, sed
quod contrariam sententiam tueri fuit, sicuti paulpost de eorum
singulis demonstrabitur: exceptis quibusdam, de quibus hic: omnem
interim Philosophorum volumina de Hegemonici referunt.

182. Socrates. Quæquid habet Plot. & Socrates fere sententia
loquitur, quare de eo nihil aliud addendum.

183. Aristoteles. Imprimis Aristoteles lib. 1. Ethic. c. 13. nomen-
rimus & ἡγεμονικὸν mentionem facit. Eodem etiam pertinet, quia ha-
bet ille li. 3. de Anima, ca. 4. & 5.

184. Diocles. Diocles Caristius Medicus, secundum ab He-
gemonico citatur li. 2. c. 3. & 5. & lib. 2. c. 1. & in Catalogo Medicorum,
quorum opera usque est, item à Galeno, Plutarcho Scholasticis Nicæ-
dri, Athenæo, Paulo Ægineta, & Hierole Hippiatro.

185. lamque omnibus plures Christiani, &c. Non hic dicitur
xat, sed etiam li. de Resurr. carn. ca. 15. ex scripturis compluribus probat:
Hegemonicon Animæ in corde consecretum esse. Sic enim
libi, Hanc denique cogitatio taxat. Quæ cogitatio in cordibus
in fuggillatione cognoscitur. Quæ cogitatio in cordibus
vestris nequam est: Qui conceptit mulierem ad conceptum
iam aduerant in corde. Sed est in cerebro, vel in medio suppetri-
horum dicitur mine, vel ubi Philosophis placeat, principales
sensuum collectata est: quod Hegemonici appellant, caro cum
omne Animæ cogitatorum, Conscientiam autem auctori huius
ludæo opusculi. De eo quod dicitur potiori insidetur, B. Hieronym. li. 2.
super Matth. c. 14. ad illud Matth. 23. A corde exeunt cogitationes,
præter Theodor. form. 3. de provid. Gregor. Nyssen. Orat. de Resurr.
Christi, & libro Philof. 4. capite 1. Salus Lactant. in dubio ponit, libro
de Opific. Dei, cap. 16. an in corde, an in cerebro, Verum posterior hoc
nominatim impugnat, ubi supra, B. Hieron. & scriptura sacra con-
trariam probant.

186. Si enim scrutatorem & dispectorem cordis Deum legimus,
ad illud ad scripturas. Paral. 28. Psal. 7. Hieron. 17. ac 10.
& Roman. 8. Maxime autem ad illud Sapient. 1. Cordis illius scrutator
est verus, & illud Prover. 2. qui inspicitor est cordis.
187. si etiam propheta eius ocula cordis traducendo probatur.
Videtur ad illud Hier. 12. Et tu domine noscitur, &
probasti cor meum, aut peris ad illud Psal. 138. Proba me Deus, &
scito cor meum, in terroga me, & cognosce semitas (sui sunt in
Hebræo legitur, cogitationes) meas.

188. Quid cogitatis in cordibus vestris nequam? Tam hinc quam
infra libro de Resurr. ectione carnis sic hunc locum vertes, scriptas
nequam plurali numero neutro, pro eo quod nosser Interper: mala.
Legi autem omnino: Si & David, & c. pro: Sic quia & anima & p[er]p[er]ta
Si legitur, non Sic.

189. ut neque extrinsecus agitari putes principalem illud secundum
Heraclitum. Pertinet hinc videtur quod de Heraclito habet
Aristot. li. de Anima, cap. 2. ubi Heraclito adscribit Animam sen-
per moueri.

190. neque per totum corpus ventilari secundum Moschionem.
Recte istud Auctor improbat, quia sicuti supra ostendimus non, 176.
est per totum corpus diffusa sit anima, in omnibus & singulis parti-
bus totam esse, atque adeo per corpus totum ventilari, non recte, sicut
fuit Moschion. De quo an idem sit qui citatur secundum emendat
res codices à Plinio (pro eo quod alij Moschion) Moschion Graeco
libro 19. capite 5. cuius quadam exstant scripta, an Moschion Creti-
cus, quæ

A tus, qui allegatur à Clemente Alexandrino libro 6. Stromat. necio. *[Hanc interem Laetantius non Molchion, sed Xenocrati tribuit, libro de Opificio Dei, c. 16.]*

191. neque capite concludi fecundum Platonem. *[Habet istud Plato in Timaeo quam satis obliuere, ubi postquam dixit Animam in summo corpore nobis esse in se, lego, pro corpore nostro] Max. ubi uidebitur illinc enim uide primus animi ortus prodit, caput ex radice nostram diuina species si pendat, et totum corpus erigit. Qui interim libellum multo ante uidetur per uisum in cerebro, quod ex capulo uocat, collocare. quare non male B. Hieronymus illi attribuit, ubi supra, quod in cerebro collocat. Nec mirum, quum etiam Laetantius libro de Opificio Dei, cap. 17. confunderet uideatur in capite, in summo cap. in cerebro, et in medulla cerebri.*

192. neque in uentis potius praedidit secundum Xenocratem. *[Istam ex sequentes aliquos horum opinionem uidetur ad uerbum de iustitia ex Plutarcho lib. 4. de Placit. Philo. cap. 4. quas etiam uidere est apud Theodoretum libro 4. de curand. Graec. affect. Scripsit autem Xenocrates Philosophus libro de Anima duas, tum de his que circa mentem sunt, primum 2. deinde 4. demum 2. ex quibus haud dubie tum hoc, tum illud, de quo supra sum. 60. de iustitia est.]*

193. neque in cerebro cubare secundum Hippocratem. *[Ad hanc non dubio illud adfert prater Plutarchum, qui id ille expressit tribuit] Cicero, libro 1. Tuscul. quæstion. Et Laetantius loco max. citato. Cuius etiam sententia Plinius sui libro 11. capite 37. quum in cerebro mentis regnum ponit. Atqui Plin lib. 26. capite 2. Hippocratem scribit primum medullam præcipua tradidisse multis uoluntinibus, addeat libro 19. cap. 1. ab etate Eulapio ad illam usque medicinam in nocte desessimam latuisse, donec ille in Peloponnesiaco bello eam in locum reuocaret, genitum in insula Coo Eulapio sacra.*

194. sed necesse cerebri fundamentum ut Herophilus. *[Etiam hoc ex Plutarcho, forsisti cerebri fundamentum, medullam cerebri, in qua etiam Plato confiteretur uideatur. Et cuius opinionis meminit Laetantius et Cicero, dum inquit Tuscul. quæst. lib. 1. Aliis pars quadam cerebri uideatur mentis principatum tenere.*

195. nec in membranis ut Strato. *[Hoc quoque ex Plutarcho. Loquitur autem de Strato Medico Et. Iustitiae, de quo mox, discipulis qui subinde citatur à Galeno lib. contra Erasistratos.*

196. et Erasistratus. *[Erasistratum quinto loco inter Medicos ponit Plinius, ubi supra, ante Herophilum et Alcibiadem, item libro 14. capite 7. uicissim scribit CCCL. anno Urbis Roma. Et scilicet in iustitiam meminit lib. 20. capite 9. denique libro 29. cap. 2. Gorysippi (cuius momentum) discipulum facit, Aristoteles filia genitum, qui Rex Antiocho curato centum talentis donatus sit à Ptolomeo eius filio. Cuius rei meminit etiam Suetonius. Et plures eius libros citat. I. citatur Galenus. Citatur iterum ab Aduerfo cap. 21.]*

197. nec in supercilio nam medullitio ut Strato Phycus. *[Istud etiam ex Plutarcho. Præter autem Strato Phycus, tum ad distinctionem superioris Stratonis Medici, tum quod Sida teste, præ ceteris natura contemplationi deditus fuerit, qui Lamp faciem facit Theophrasti discipulum. Et multo libros scripsisse tradit. Inter quos recensetur à L. Rio de Spiritu. Et de natura humana, et quibus desumptum uidetur quod illius citatur ab Aduerfo nostro, supra. præcedent. num. 175. Item De celo, in quo uis est infra lib. aduers. Marc. celum et terram Deum dixit. Denique de Somno, unde citatur eius fragmentum infra cap. 43. quod sumum segregationem conlati spiritus affirmet, et de in hominis iuxta quod etiam Aduerfo illi tribuit, c. 45.]*

198. nec in tota lorica pectoris ut Epicurus. *[Græce conformiter apud Plutarchum legitur: et ἐν τῷ ὅλῳ. Quo pertinet etiam illud Laetantius, ubi supra: Quidam sedem mentis in pectore esse uoluerunt. Adit uero Plutarchus, (quod magis ad sententiam Tertulliani Christianam accedit, de qua supra num. 185.) Stoici ad unum tota in corde, uel in cordi obierat spiritum, Diogenes in arterio cordis, contentis, qui spiritalis est. Quo pertinet etiam illud Lucræti lib. 1.]*

Consilium quod nos animum mentemque uocamus. *[Idque situm media regione in pectoris hæret. In qua sententia etiam esse fuisse significat Cicero Tuscul. quæst. lib. 1. qui prudentes cordato uocabant, ex quo etiam Coniugit, ex corde, concordet que dicuntur. Quam etiam sententiam potius sequitur Arist. lib. de Sens. et sensib. lib. de Respiratione.]*

199. Sed et quod sic in lege pro quod & Egypti renuntiauerunt, & Renuntiare ei, nempe Hegemonico pro tribuere, accipere hic uidetur Aduerfo eadem significatione de qua infra latius libro de Carne Christi, cap. 1. Intelligere autem uidetur Mercurium Trismegistum, Anobonem, et Abamonem, Ægyptios diuinarum commenatores, quos plerumque secuti sunt Plotinus, Iamblicus, et ipse Plato. Certe Mercurius ille, Pimandri Dialogo 11. et 12. latissime disputat de Mente, que Deus sit in hominibus, atque adeo Hegemonicon ab illo agnosci patet.

200. Et ille uerfus Orphi uel Empedoclis. *[Nunc homo in sanguine circumdatus alis est sensus. In locum hanc uerba commentatus est Theodoros Canterus Variar. Lib. 1. cap. 5. Quam (inquit) Empedoclis scriptam ueritate et negligentia perierunt, non minus uero fore aduerfor, si Græcam eius uersum, quo hanc sententiam expressit, inuentum à me apud Ætymologiam Aduerfori uero, qui ibi sic legitur: Αἴμα γὰρ ἀρθεῖται, ἔσται δὲ τὸ εἶδος. Cui addit ibidem duas alios uerfus præcedentes ex Porphyrii loco ad-*

ductis à Stobæo in Physicis, uerum quod ad institutum non faciunt, omnesque, eo contenti quod ex Cicero adnotat Tuscul. qu. 1. Empedocles animum esse censet cordi circumfusum sanguinem. Adhuc eodem La. ubi supra, ubi uerfus: *Vis sensus ille comprehensibilis aut in medulla cerebri hæret, aut in illo sanguine bipartito, qui est inclusus in corde. Et eodem pertinet quod supra capite 5. nam. 69. Empedocli tribuat Aduerfo, quod Animam ex sanguine dixerit. Quare etiam uerisimilis est Empedocli uersum huic tribuere, quum Orpheo (de quo supra capite 2. maxime quum inter carmina que circumferuntur eius nomine, non reperitur hic uerfus. De Empedocle autem plura partim supra ca. 3. partim infra capite 17. et 32. Atqui Philo dicit Laetantius lib. de Opificio Dei, capite 17. Animam non propterea sanguinem dicendam, quod sanguine effuso uel consumpto extinguitur, sed potius à corpore diffusum uideatur. Et Epiphanius aduersus Bardesianistas hæres. 36. animam sanguinem negat, sed sedem habere in sanguine non differtur. Neque uero idcirco quia per sanguinem in scripturis anima significatur, propterea animam sanguinem dicendam, non semel tradunt BB. Chrysost. et August. contra aduers. Leg. et Prophet. lib. 2. cap. 6. et ubi quæst. in Leuitic. cap. 36. uerobique dicitur illud Laetantius 17. Anima in omnis carnis sanguis est, eodem modo interpretari debere, sicut illud: Per sanguinem anima significatur. Et hoc quidem si de Anima etiam hominis locus ille intelligatur, aliqui dicunt non laborandam an anima peccet sit, sanguis sicut in eum locum adnotauit Origenes.*

201. Etiam Protogoras. *[Est apud Laetium reperitur Protogoras Philosophus Abderites auditor Democriti, quis tamen inter libros eius, de Anima nullus recensetur. Et hic uidetur iterum Medicos alios committere tum Alcibiade, conio quidem legi debere: Praxagoras, sed sine codicum ms. op. id in contextu mutare uoluit. Certe Praxagoras Medicus à Plinio celebratur tertio loco disti lib. 20. capite 2. Et præterea citatur ab eodem libro 20. capite 4. et 7. uel omittat catalogum Medicorum, quibus uis desumpti disti. lib. 20. et sequentibus.]*

202. etiam Apollodorus. *[Similiter et hic, quum uis à Laetio recensatur Apollodorus Atheniensis Epicureus Philosophus, puto tamen potius loqui auctorem de Apollodoro, altero illorum medicorum, de quibus Plin lib. 20. cap. 4. Apollodori (inquit) in Scyllæ et Tarentinis, quorum prior tamen in eius libri Auct. nam Catalogo Citienis uocatur. Item lib. 14. cap. 7. Apollodori Medici uolumen recenset, quo fuisse Ptolomeo Regi que uis dederet. Vterque etiam citatur à Galeno, Dioscoride, et Alexandro.]*

203. et Chrypsippus. *[Hic quoque de Chrypsippo Medico potius loqui censetur Aduerfo, quum de Philo sopho cuius supra facta est mentio. Nam citatur in ipse à Plinio frequenter lib. 20. et sequens sequentibus, tum in contextu, tum in Aduerforum Catalogo, et quarto loco Chrypsippum inter medicos collocat l. 26. c. 2.]*

C A P. XVI.

204. Et illud ad fidem pertincens, &c. Caput hoc inscribimus, De anima rationali et irrationali. Cuius similia prorsus habet Greg. Nyss. de Anim. et Resurr.

205. quod Plato bifariam partitur Animam, &c. *[Similiter supra dixit c. 14. diuiditur autem in partes, nunc in duas à Platone. Habet autem istud Plato Dial. 4. de Rep. Non inique at iurde, inquit, duplices has partes, et inter se diuersas esse, ita ut alteram, qua uocatur animam (uereque sit ratio gubernatrix, et tanquam benigna et studiosa, mater, uiam uita recta commostrans) rationalem animam patrem appellemus, alteram, qua amat et egerit, et sitit, et circa alias cupiditates uelut confertata adicitur, irrationalem.]*

206. sed non ut natura deperit utrumque, &c. *[Irrationale rationali potius esse, et ex transgressionem, etiam latissime profertur B. Greg. Nyss. lib. de Anim. et Resurr. ad Marcianum, fororem, ubi loquitur de duobus generibus irrationalis, de quibus mox latius: Hanc inquit, rationem tam à multis etiam aliis quæstionem consequenter ipse quoque requisitissimè, quidam tandem hæc esse oportet, simul in ista in Anima natura, et quasi coexistens, et coexistens, et ab initio cum ea sint, atque à principio statim una cum creatione et constitutione eius existit: an etiam aliquid aliud atque ipsa sint, et posterius nobis accesserint. Respondet autem imprimis: Ergo quoniam eiusmodi nihil cum diuina erantur natura, ne anima quidem hæc in ista re esse existimauerit. Deinde id ipsum probat, tum ex definitione hominis, quem etiam qui à ratione sibi nostre alieni sunt, definitur rationis participes animalis, unde etiam sentiendi, augendi, et ueritandi uis in hominis definitione ponitur non solum, tum quod pugna quadam rationi aduersus hæc sit, tum denique que ex aduerso Anima postea uidentur, ueluti timiditas, audacia, dolor, uoluptas, metus, et contemptus, cognati sunt cum irascendi atque concupiscendi uis.]*

Quare in hunc modum concludit: *Omnia ergo hæc quum circa Animam sint, tum Anima non sunt, sed ueluti quadam ueruca ex cogitauit anima parte enascentes, que partes quidem ipsius esse, eo quod agnata sint, non tamen id esse existimantur, quod Anima ex sui natura atque essentia est. Atqui hoc ipsum est quod hic dicit Aduerfo: quod irrationale inoleuerit et coadulescit in Anima adinflatam naturalitatis: quia statim in primordio nature accidit. Facit autem iste locus imprimis ad assertionem peccati originalis, de quo alibi latius.]*

207. Ceterum quum idem Plato solum rationale dicat, ut

A in Anima Dei ipsius. Idipsum vox repetit in verbis: Plato soli Deo legregans rationale.

208. duo genera subdiuidit irrationali, &c.] Quamquam quoniam non dixerit verbum id habeat Plato, tamen eo pertinere videtur quod habet in Phadro, (vel etiam B. Gregorio Nysseno, ubi supra, de bygus pullis equorum, non eadem inter se affectione & impetu praeditis, iisque perfectio auriga. Equorum enim formam (inquit Plato) dua quadam species anima habent, auriga vero tertia species. Noster enim princeps (ratio nempe) digna, id est, duo irrationalis genera moderatur. Atque adeo hoc pacto conciliandum est: quod alibi obique Plato tres animas partes facit, nempe in Phadone, in Phadro, libro 4. & 9. de Repub. quod est tres sunt rationes una sit uniformis parti rationali, reliqua vero irrationali in duas diuidatur. B. Inq. Mart. Apoll. 1. & alibi B. August. & Hieron. in tres malunt diuidere, rationalem, irascibilem, & concupiscibilem.

209. indignatum quod appellatur hyrcus, & concupiscendum quod vocatur ventosus?] Haec ab similitudine ibi, Nyssenus: ad imphyras (pro quo male editio Laudan. imphyras) vim concupiscendum appellat, verum vim ira concitricem si dixerit, qua etiam voce uti potius Plato solus, verum utique eiusdem est significatio.

210. Igitur apud nos non semper ex irrationali censenda sunt, &c.] Similiter Nyssenus: Quod si haec ita sunt, neque virtutem neque vitium per esse pronuntiamus: qua quoniam Anima motus sunt, in potestate & arbitrio veniunt situm est, rectine an prauis sint. Sed quando motus eorum ad bonum inclinatur laudum materia existunt, ut Danieli cupiditas ad desiderium (cupere qui vir desiderium appellatur) & ira Phineo, sin autem ad deterius propendunt, sunt haec perturbatio & sunt, & nominantur.

211. Indignabitur Deus rationabiliter, &c.] Si intelligatur istud hyperbeticus, sicut scriptura loquitur, quod indignatio Dei pro vincta Dei sumatur, nihil obstat eam Deo attribui. Alibi tamen adnotamus inter Paradoxa Tertulliani collocandum, quod iram proprie Deo videtur adtribuere.

212. At cum dicit: Fumus aliquando natura filii irae, &c.] Pulchre explicat naturam, hoc Apostoli loco, de natura quam diabolus induxit, id est, viti supra dixit, ex una igne scilicet admisso, quod accidit ex serpens in istud, a diabolo enim (inquit ibidem) immisso delicti, quom proinde etiam mox recte vocat: pollutum & adulteram. Quamquam interim Metaphrasticus eum locum citat.

213. quem legis auenarum superfeminatore, &c.] Rursum hic auenas vertit, quod Graece est, & Cava, de quo supra l. de Prescrip. aduersus haeret. c. 31. nu. 181.

C A P. XVII.

214. Contingit nos illorum etiam, &c.] Retinimus veterem huius capituli titulum: De quinque sensibus legentes Contingit, pro Contingit. Depraesertim Tertullianus: haec etiam procuratur, vide supra T. 1. l. ad Scapulum, num. 34. Atqui de tota hac materia vide l. 4. de Philofo. Nyss. & Aristoteles librum de Sensu & Sensu.

215. Horum hndem Academicus durius damnant.] Perficiunt est Academicos nihil ad se referre solere, cuius rei causam reddebant, quod sensum iudicium sit incertum, & plerumque fallax: quo cum adhaeret Auctor, illud: secundum quoddam, sequenti commati adnotamus, maxime quom sibi finem huius capituli sic inuehat Auctor: Quidagis Academicis procaesime &c.

216. secundum quoddam & Heraclitus & Dioclis.] Quom horum opera non essent, maxime Heracliti & Dioclis (de quibus supra latius) non licuit cornu de verba adlegare, qua forsitan nec ipse Auctor sua ante vult, atque adeo addidit, secundum quoddam.

217. & Empedocles.] Multos Empedocles opinione, quibus durius de quinque sensibus loquitur, videre est quod Aristoteles in Comment. lib. 2. de anima, cap. 2. pag. 12. Huc mlti se factat quod dicit lib. 3. cap. 3. Empedoclem & alios veteres idem facere sapere & sentit, atque adeo, qua sensibus in sum, intellectibus tribuere.

218. Certe Plato in Timaeo irrationalem pronuntiat sensuam.] In Timaeo Platonis non aliud inuenio, quam quod dicit sensus principatum Anima cohibere. Verum magis hoc pertinet illud eundem in Phadone, siue de Anima, quod ab ipso Auctore etiam citatur cap. sequ. initio, de quo infra num. 235.

219. Itaque mendacium visui obicitur, &c.] Causa quod remi in aqua infracti videantur, turris quadrangulata de longinquo rotunda, aequalissima porticus angustior in vitimo, caelum mari iungit, explicatur ab Optice, & ab Aristotele in 3. Meteoron. Reddit etiam varias rationes paulo post Auctor.

220. Perinde auditus fallacia reus, &c.] Hac tam de auditu, quam de odoratu, gustu & tactu, etiam ludicia sunt apud Philofofos, non enim sensus errat in proprio sensibili percipiendo sed vis cogitativa in iudicando, iuxta Aristot. l. 2. de Anima, c. 6. Et vero paulo post, Auctor erroris causas prosequitur de singulis.

221. Moderantius Stoici, &c.] Vide hac de re lib. 4. Academ. quod est Ciceronis, vti de praecedentibus ac sequentibus non nihil interrim assensive videtur La. Pant. lib. 3. cap. 4. ubi Stoicis attribuit, quod Auctor Epicureis, quod nempe opinionem repudiarint.

222. Nam vt in aqua remus infertur.] Facinus ad huius loci intellectum magis potera que habet Nyssenus, lib. Philofo. 4. cap. 3. Insuper fallitur (inquit) visus, quom per aquam agitatum inuenitur, etiam remus in mari ut fractum videt: similiter quom

per transparentem aliquam materiam aspicit, quod in speculo, vitro, & id genus aliis accidere solitum est: aut quom dicitur videri, surrim enim quadrangulam vt rotundam emittit inuenitur. Neque est hic error visus, sed intellectus. Nam hic quidem videt & annunciat, intellectus autem representat non inuenit. Postremo visus ad manifestum diuisionem quatuor speculatur, illa oculo moderato motu, in speculo, & aere puro atque clario. Vbi pulcherrime tradit, quicquid ad sensum & organum visus pertinet.

223. Auditum vero quid aliud decipit, quom sonorum similitudo? Reffe id Auctor. Nam auditus (eodem Nyssenus, teste etiam lib. c. 7.) sonorum & vocum est adprehensio, atque ita que acuitatem grauitatemque, leuitatem & asperitatem atque magnitudinem, vbi etiam organa auditus explicat.

224. Et si postea minus sonus vnguentum, &c.] Etiam hoc perchoy Tertull. nam & Philofofos vnguentum est, quod in omnibus prima vis tota est, atque adeo in secunda percipitioe vltra omnia dicuntur. De organo vero odoratus & gustus, vide ibidem Nyssenus.

225. Ceterum de scabro aculei. &c.] Ne minus aere animi istud Auctor. Atque de organo tactus in cetero animalis corpore, item quod certissimum hunc sensum homo possideat, aliaque pertinentia, vide ibidem Nyssenus, cap. 4.

226. vt Orestes matrem in sorore.] Iphigeniam uisum, quam Orestes furis scelerum agitatus obi. certissimum matrem, suam sororem, matrem reuocantem crediti, si confectus de trogaedus creditur.

227. Aiaxylysem in armento.] Aiace quoque fabulatur, quom arma Acillius occisit Vlysses impetrasset, praetra in armento occidisse, credentem Vlysem cum iocis se interfecisse.

228. vt Athamas & Aga in illis bellis.] De Athamas, vide Plutarch. in Superstitione. Ab Agaue secunam Poetae matrem reliqua Manibus a Baccho in furorem conuersa, filium Pentheon membratim dilaniatus est, quom se patris aprum interfecit. Atque de elogio vide supra Tomus 1. Apol. c. 2. n. 22. & alibi.

229. Sed enim Plato, &c. in Phadro ex persona Socratis, &c.] Verba Socratis in Phadro Platonis paulo post initium huius sunt: Non possum aliter, iuxta Delphicum oraculum (nempe quod exuui, de quo supra alibi) nesci mephim. Reffus interim viti: Delphicam inscriptionem Auctor id, quod Graece est, & Λαγόσ γέγονε.

230. Effe in Thexeto adimit sibi forte acque sentit.] Neque scientiam, neque sensum esse, quamquam satis obferre, vbi vbi indicat Socrates Platonis Thexeto: Neque aliam magis quam non videre quid dicendum est, neque aliam magis sensum quam non. Atque sensus est scientia, Nihil igitur scientiam magis quam non scientiam, respondimus, dum quid sit scientia, interrogauerim.

231. Erin Phadro, post mortem differt sententiam veritatis, &c.] Peculiari a quidem verba apud Platonem in Phadro repeti non potui, sed eo pertinere mihi videtur, quod ibi philofofatur de animabus, qua post hanc vitam in supercaelesti loco id quod reuera est (sive ipsam veritatem) intueri merentur, & huius qua reuera sunt, in speculo vixus apud internam calidam partem reuenerunt, & quidem multo studio omnes reneri, videntis campum veritatis, vbi magis 232. quod in sanguinis sui memoriam confecerat.] Effe obferre viti hic loquatur, interim suam sententiam explicat, quom dicit supra lib. 4. aduers. Marc. Ita & non sanguinem suum in vno conlecratit. Vbi non modo memoriam sanguinis sui, sed sanguinem suum propria lactatione confecerat dicit.

233. Quod vidimus (inquit) quod audimus, oculis nostris vidimus, &c.] Paulo aliter fortassis, vt sensum visus & auditum ordinem seruare, & clarius, citat Auctor hunc locum, quom Graece aut Latine aut Syriace legitur, nempe: Quod audimus, quod vidimus oculis nostris, quod per se ipsum.

C A P. XVIII.

234. Connettor ad intellectum partem, &c.] Etiam hic veterem titulum capituli retinere quis possit: Quod Philofofi & heretici diffingunt inter sensuam & intellectuam. verum alior est: Quod est sensuam & intellectuam separentur, apud Animam tamen non ita, quippe qua etiam sentiat, dum intelligit, & econtrario.

235. Ait in Phadone, &c.] Omnino ita legendum, pro: in Phadro, pater: nam quaeunque hic verba citat, leguntur in Phadone, idque iuxta vulgatum versionem sic. Quid vero circa istam sapientia adoptionem (sive vt Auctor xtem commodius transfudit, postfectionem) num impedimentum (pro quo ad verbum ex Graeco uerbum Auctor impedimentum) est corpus aut non, si quis ipsum in investigatione simul locum adsumat? Tale vero est quod dico. Nam certitatem aliquam habet visus & auditus in hominibus: Aut (supponit vt veris illud a Auctor, An non) talia etiam Poetae semper non occurrunt? (Graece θεωδωρον) quod neque auditum quid exatit, neque videmus? Et quidem sibi circa corpus sensus non exatit, sunt neque certi, multo minus alij: Omnes enim hic deterrere sunt. An viti non videntur? Maxime inquit.

236. Meminerat filices & Epicharmi Comici: Animus certit, animus audit, reliqua fuda & creta sunt.] Alludit ad Auctorem quod, Laertio teste, Epicharmus Siculus (quem Comicum vocat ad distinctionem Epicharmi Medici Cui) praesegerit, quod illi quis (nempe Plato) quae merito conscripserat, mira uerborum reuocant

A Siquidem & Plato in Timæo Minervam, &c.] Videtur aliud exemplar habuisse auctor Platonis, quam veritas: nihil aliud Minervam regionis naturam prospexit, talia ingenia pollicentem, nam hinc longè aliud habet Latinus Platonis Interpretes, Dea (inquit) vobis habitationem designavit delicti loco in quo geniti estis, temporum anni temporum in ea consistat, quod sapientissimos viros producturus esset. Aut saltem Græcæ voces non videretur non esse ad verum quædam, aliter veritas si diceret: naturam, id est, habitudinem bonam regionis prospexit, nec male, &c. enim Regionis fines sine limites significat magis proprie, quam amittit tempora.

265. Vnde & ipsi in legibus, Megillo & Clinia præcipit, &c.] Sunt 6. Dialogorum Platonis de Legibus interlocutores: Megillus Lacedæmonius, Clinias Cretensis, & Atheniensis hostes, nihil tamen eiusdemodi habentes in illis reperire potui. Quærat curiosus Lector, sicut etiam de sententia Empedoclis, ne sim prolixior, & loco apud Comicos, qui timidos Phrygas illudunt.

266. Sallustius vanos Maurus, & feroces Dalmatas pulsat.] Suspicio istud sumpsum ex historiæ libri Sallustii, nam in libro hætenus aditus non reperitur. Atqui illud, Cretenses mendaces, reperitur apud Apostolum, ad Titum 1. cap.

267. Et non secundum fidem disserenda suam novimus titulo.] Adhuc haud dubie ad librum de Fato, cuius fragmentum habetur infra Tom. 4. Atqui de Arbitrii libertate, paulo post latius cap. sequenti.

C A P. XXI.

B 268. Quod si uniformis natura Animæ, &c.] Titulum hinc capiti, præcedenti operæ, datus: Quod est uniformis, conuertibilis tamen sit anima natura, id est, liberi Arbitrii.

269. ut adhuc Trinitas Valentiniana cadatur.] Adhuc haud dubie ad Trinitatem Valentinianam, quam supra libro præced. Valentinianus adscripsit, cap. 26. de qua ibi latius nu. 281. Quum enim dicat, ut adhuc cadatur, videtur omnino indicare, quod etiam iam prius ab eo casu fuerit, id est, impugnatâ Trinitas Valentinianæ, atque adeo, vel hinc colligitur scriptam ante hunc, dictum librum aduersus Valentinianos.

270. si quia prophetauit magnum illud Sacramentum, &c.] Etiam iste locus facit ad adsertionem, quod in matrimonium sit Sacramentum, alludens ad illud Apost. Eph. 5. sicut etiam supra c. 11. & alibi frequenter, quem admodum late adnotauimus supra ad l. de Prescript. adu. heret. c. 4. nu. 248. & libro adu. Valent. cap. 30. nu. 30. nu. 328. & infra rursum capite vir. lib. 5. aduersus Marcionem.

271. quum in illum Deus amentiam immisit, &c.] De hac latius Tom. sequens. inter fragmenta lib. Eccl. 1. 1.

C A P. XXII.

D 272. quia & materie fidem iam exclusimus.] Manifeste hic adludat rursum ad librum adu. Hermogenem, cap. 13. Atque adeo constat librum hoc priorem.

273. Idem enim conuertibile negant naturam, ut Trinitatem suam in singulis proprietatibus figant.] Istud quum libri aduersus Valent. cap. 29. adscripsit Auctor, dicens: naturificatæ (nempè anime) iam spiritualis conditionis, geminatæ, certam obtinebant salutem, in modo omnimodo debitam, hic præterea argumentum adiecit, quo veritatem ex scriptura, Matth. 7. de arbore bona & mala, quod ipsum alius scripturas citatis, & egregie confirmat.

E 274. & nemo de spinis metat ficus, & de tribulis vvas.] Haud dubie istud citat ex Luc. cap. 9. nam ibi legitur: neque de spinis colligunt ficus, neque de rubo vnam, pro eo quod Mattheus: Nunquid colligunt de spinis vvas, aut de tribulis ficus? Quum autem utrobique Græce legatur vniuersum, quod recte veritas Interpretis vulgatus, colligit, mirum est quod metat legatur ab Auctore.

275. Erratit Apostolus scribens: Eratis & vos aliquando, &c.] Haud absimiliter B. Augustinus scripturam ex altera interpretatus, li. contra Adamant. capite 26. Fuitis enim aliquando tenebra (inquit Apostolus) nunc autem lux in Domino: tanquam si diceret: Fuitis aliquando arbores mala, & ideo non poteratis tunc nisi fructus malos facere, nunc autem lux in Domino, id est, etiam facti estis arbores bona.

D 276. Sed nunquam discordabunt sententia sanctæ.] Elegans locus & Regula interpretandi scripturas sacras per se mutuo.

277. Non dabit enim arbor mala bonos fructus, &c.] Similiter fere respondet B. Hieronymus Ioviniano, lib. 2. adu. eundem, qui eadem hæc scriptura nitetur probare, quicumque baptizati essent, tentari, & peccare non posse, atque adeo (sicut hic loquitur Auctor) negat conuertibilem naturam in homine baptizato. Arbores (inquit) mala fructus bonos non facit, nec mala bonos. Si hoc ita est, respondeat mihi, quemodo Paulus quum esset arbor mala, profertus Ecclesiam Dei, postea facti fructus bonos? & Iudas, quum esset arbor bona, signa faciens cum Apostolo, postea verus in prouiditorem fecerit fructus malos? Quæ & multa plura in eandem rem exempla adferi idem B. Hieronymus Comment. in Matth. concludens: Tandem ergo bona arbor fructus non facit malos, quamdiu in bonitate studio perseverat: & mala arbor tandem manet in fructibus peccatorum, quamdiu ad penitentiam non conuertitur. Quum locum hic adduximus, quod etiam hodie quidam eandem hæresin velut exorcio resuscitare non verentur.

D 278. Et gemina viperarum fructum penitentia facient.] Sic etiam paulo prius: nec gemina viperarum (poterunt) facere penitentia fructum, & supra lib. aduersus Hermog. c. 12. nu. 47. (quo adludat

dit curio mox sequentibus, iam ostendimus & Hermogeni) similiter: Ergo de lapidibus filii Abrahæ non sulcabitur, & gemina viperarum non facient penitentia fructum, si de malo in bonum natura demutari non poterit. Veritas etiam apud Martinum gemina, eo quod eadem vox Græcæ, περιπέτρα, tam apud illos quam apud Lucam inuenitur. Hoc intertin mirum quod non legitur dignos fructus, quum tamen Græce utrobique legitur, & c.

279. habens in nobis subiacentem fili liberam arbitrii potestatem, &c.] Quomodo libera arbitrii potestas subiacentem diuinae gratiæ, infra latius lib. 2. adu. Marc. ubi ex professo de Libero arbitrio disputat, quod haud dubie respicit quum dicitur: licet autem nobis non arbitrius naturaliter, iam & Marcioni ostendimus. Et si enim posteriori prodierint libri aduersus Marcionem, eodem certatenore saltem primum & secundum librum scripsit videtur, quum hinc libram, sicut supra etiam adnotauimus cap. 18. nu. 25. Atqui etiam Hermogenem etiam Nazianzeno alicubi vitarum est, quum homo scribitur, & aduersus quodlibet, id est liberi arbitrii facultate donatus Sic etiam Epiphanius contra Arioman. & aduersus Deum ad dedit, & c. quum quis sibi ipsi sit peccator Auctor, & Macarius Epiphanius hom. 11. & aduersus quod primus homini dedit Deum. Item illud Clementis Alexandrini lib. 5. Strom. & aduersus etiam Plato per hoc ostendit: Virtus autem non parat alterius dominio, quam prout cuiusque que honorauerit vel deprecaverit, erit eius participes. Eius que eligenti culpæ, non potest in Deum causa conserri. Deus enim nunquam est causa malorum. O Troiani bellicosus inquit Lyricus lupiter regnator superum, quia omnia aspicit, non est meritalibus causa malorum. Sed omnibus hominibus in mentis est propositum, ut ad prædicantem iustitiam exsistant. Quæ verba eo hinc adlegauimus, ut sicut ex scripturis, vel ex Ethicis ipsi conuincatur Caluianus, Deo factis causam malorum. Verum de hoc paulo latius To. sequ. inter fragmenta libri Tertulliani de Fato.

280. Quod quum foli Deo competat, &c.] Nempè: inanimatum insectumque est, quo fit ut supra cap. 4. Animam natam factumque adseruerit, quo tacite adludat hoc loco.

C A P. XXIII.

G 281. Cetera Animæ naturalia, &c.] Caput hoc, etiam diuisum à duobus præcedentibus, in scribitur: De Anima delinquentis. Nam postquam mentionem fecit deus eorum que tractantur in libro de Anima censu adu. Hermogenem, cuius fragmenta habentur Tom. sequenti, Animam definit verbis sequentibus, quibus adeo etiam nuncius innotat quæque toto hoc libro tractata sunt, & tractantur.

282. Definimus animam Dei statuatam.] De Anima nata habet supra c. 4. quod ex Dei flatu, cap. 11.

283. inmortalem.] Et si istud ex professo non tradit, quod est tum temporis extra controversiam, si quis tamen etiam hoc loco mentio, nempe c. 2. 3. 6. 9. 14. & infra c. 2. 4. 38. 45. 51. 53. & 14. ubi de opinionibus Philosophorum eam agnoscentium diximus, differret Aristoteles hæc de re opinionem & quæ ad initium lib. de Reip. sic.

G 284. corporalem.] De Anima, quod corporalis sit, nunquam ad paradoxam eius istud pertinet, tractatum late supra c. 6. 7. 8. 9. 285. effigiatam.] Quod effigiatam sit, alterum paradoxon tractatum etiam habet supra c. 9.

286. substantia simplicem.] Istud tractatur cap. 10. quod vniuersum & simplex sit.

287. de suo patientem.] Quod passibile, atque adeo de suo patientis sit Anima, tractatum fuit c. 12.

288. varie procedentem.] De variis animæ partibus suis virtutibus & effectibus, quibus vatic procedit, vide supra 13. cap.

289. liberam arbitrii.] De hoc cap. 20. ac 21.

290. accidentis obnoxiam.] Adhuc ad id, quod paulatim proficiat Anima in sapientia.

291. per ingenia mutabilem.] Hoc tractatur cap. 20.

292. rationalem dominiciter.] Cap. 16. de rationali Anima tractatum est, quæ indignitatem & concupiscentiam dominatur.

293. diuinatricem.] Huc pertinet, tum quod supra dicit cap. 19. ubi agit de voce flebili infantum augere incommodum, tum infra ubi de somniis tractatur cap. 25.

294. ex vna redundantem.] Deinceps istud tractatur cap. 24. 25. 26. 27. sicuti immediate sequitur, nunc (inquit) et quomodo et vna redundet, consideremus, id est, vnde & quando, & qua ratione sumatur.

C A P. XXIII.

H 295. Quidam de cælis deuenisse se credunt, &c.] Titulum hinc antiquum resimimus. Vnde Anima, aduersus hereticos qui eam de cælis deuenisse. Agit autem etiam contra hæc hæresin, quæque quum & Origenes l. c. Perier. c. 7. reuatur B. Hier. non modo Epiph. ad Marcell. & Anaphaniam, quæ existat etiam inter Epiph. B. Hier. n. 27. verum etiam epiph. ad Demetriad. iuxta adit. Rom. n. 8. in Epiph. staphio Paulæ. Epiph. 19. ad Avirum, & 61. ad Pamphili. Similiter etiam Epiph. Epiph. aduersus Ioan. Hieroglym. Eodem perierit quod habet B. Gregor. Nyssen. lib. de Anima & Reip. de iis qui naturam quædam animarum ponunt, in peculiaribus quibusdam virtutibus, antequam ad corpoream vitam veniant, videntes cuius similitudinem esse lib. de Hom. cap. 29. quod habet idem Philosoph. lib. 2. quæ de Anima inscribitur, capite ultimo. Gradus vero animarum & ascensionis & descensionis, quæ Origenes in

dunt, nihil diuina scripturis commententis, neque Christianorum
 dogmatibus concordantes, relinquenda sunt.
 296. De Saturnino Menandro Simoniano discipulo; &c. De
 hoc eiusdem hanc hanc late scripturam, ad hanc. cap. 46.
 hanc. m. 303.
 297. Sed & Carpostrates. De hoc ibidem cap. 48, hanc. 9. num.
 318. & infra latius cap. 49. Priori loco de virtute sublimi de peccatis
 mundi potentiam principatum; quippe ex qua dicitur prolatis
 virtute concepta infra verbi de Metempsichosi animarum. At
 qui ad illud in illius verbi discipuli eius animas suas, iam & Chri-
 sto necdum Apollonio, & perantur; & quom volat praefertant,
 videntur Epiph. hanc. 2.7. ad. Carpostratem, vbi late illo prosequi-
 tur.
 298. Apelles sollicitas refert Animas, &c. Huius etiam li-
 bro iam dicto est mentio c. 5. i. hanc. 19. num. 324. & infra Tomo
 seg. inter fragmenta Tertull. aduersus Apellem. Huc autem pro-
 prius accedit quod illi attribuit Epiph. hanc. 4.4. quamquam paulo ob-
 scurior: de animabus est superius progressus. & in mundum dimissi a
 summo Deo, quo vbi venerunt, de lapsu sunt ad malum. Item quod ad-
 dit ibidem de animabus, quod non ex voluntate superioris Dei vena-
 rit, sed per tyrannidem vaptoris. Huc etiam respicit ipse auctor infra
 lib. de Resurre. carnis, cap. 5. quom dicit: Facile & inuolunt illud
 compulsum, quod malum denique appellat non horrentes, est
 igne alicuius exultatio aequa angeli, vbi Apelles docet: fufficere
 ad auctoritatem carnis.
 299. Examen Valeriani semen Sophiae infuleit Animae, &c. I-
 stud habet latius supra lib. adu. Valentiniano cap. 25.
 300. Platonem omnium hereticorum condimentarium fa-
 ctum. Huius perinet quod supra lib. de Prae. script. adu. hanc. c. 7. docet
 auctorem originem hareticorum esse ex Philo sophia, vbi de hoc latius, n.
 36. & infra lib. adu. Hermog. cap. 3. nu. 1. Hareticorum Patriarcha
 Philo sophia. Peculiariter autem non solum Pythagorae ac Platoni, sed
 & reliquis Platonis, hanc errorem adscribit B. Hieronym. Epist. ad
 Marcell. & Anaproph. ac ad Pamphiliam supra scriptatis, immo vero
 etiam ipsa verba Platonis, quibus illi adserit, subiungitur ab Au-
 ctore.
 301. Illius est enim vt in Phaedone, &c. Videtur respicere ad il-
 la verba Socrates in Phaedone Platonis: Vetus equidem sermo quis-
 piam hic est, cuius nunc mentionem facimus, quod hinc abeunt
 illae (se enim lego ex Tertull. pro illis) eo quod vtrumque vox Graeca
 esse significet sine, & rursus huc redeant. & rursus: Euerunt ergo,
 & Simmia, Anima nostra etiam prius quam in hominis specie essent,
 ab ipse corporibus, & sapientiam habuerunt. Huc autem adu. Sa-
 turiniano hanc.
 302. Item in Timaeo, quod germina, &c. Germina Dei vocat
 auctor, quos Dei filios, Plato. Sic enim habet in Timaeo, ipsi hic cita-
 tur. Mortalium autem productionem filijs suis absolendam de-
 mum mandauit. Hec vero illam inuantes, accepto immortali anime prin-
 cipi postea mortale corpus ei circumdolerant, &c. ne prolixiores si-
 mus. Ipsi autem ad hanc. Apelles proxime accedit, & ad Carpostra-
 tem, quom iam ad mundi facturam aduertit.
 303. mortale ei circumdoleuerunt corpus. Verba illa loco mox
 citato Platonis, de influxu & defluxu animarum in corporibus cum
 conglutinatione, tribus hic verbis Metaphoricis expressit, tanquam
 si circumgelati essent illi fluctus, seu defluxus, ad separationem usque
 Animae & corporis, maxime quom eodem libro diu postea etiam ipse
 Plato inuenerit in corporibus grandiores congelari dicat. Neque vero
 istud hic dicitur, sed etiam supra, nimium supra opinionem tribuere
 de Anima corporea, cap. 9. quom dicit: Et Platonem illum Dei filium, &
 animam in interiora transmiffum, & per vniuersa spatia corporis
 diffusum, simulque diuina aspiratione densatum, omnintus li-
 nea exprellum esse, quom densatum impleuerat, & velut in forma
 gelatae. Indignitur & corpulentiam Animae ex densatione solidata
 esse.
 304. Tum, quod mundus hic imago fit aetheris. Istud ita ex-
 pressit, vbi supra, Plato: Huius autem ita se habentibus, etiam necesse est
 mundum imaginem aetheris esse. Hinc vero videtur Valentiniano
 sua mutati imagines.
 305. Et Animam retro in superioribus, &c. Non potui aliud re-
 perire in Timaeo Platonis hic pertinentem, quom quod Deus summus o-
 mnes constituto vniuerso diuisit animas, aequali cum sideribus nume-
 ro, & singulis singulis assignauit, & vbi in vebiculum impositis u-
 niuersi naturam ostendit, & leges fatales ipse exposuit, quodque origi-
 nem quidem quom futura esset ordinata vna omnibus, oporteret autem
 ipsas feminatas in singula consentientia singulis temporibus instru-
 menta corpora nempe produere animal diuino cultu deo dignissimum.
 Quo libro quom nunc quom dicit, Animam hic que retro vocit de
 exemplaribus recedere, magis patet istud ad Platonem referri, cuius
 etiam paulo prius meministi, vbi vtrumque reperire est.
 306. Mysterium aetheris, id est, dicentias reminiscitias esse.
 Locus iste haud dubie est Phaedone, non ex Timaeo, Platone de summo
 est. Sic enim ibi legitur: Sed & secus dum illum monem (inquit Ce-
 bes) verus est, Socrates, quem tu frequenter referre soles, ita quom
 quom dicit: Sed & secus dum illum monem, id est, sed ad verbum cum
 Tertulliano verum: quod nobis dicentia non aliud sit quam remi-
 niscitias (pro quo interpret Platonis verit, quod dicitur nihil aliud
 sit nobis quam recordari) & scilicet hunc (inquam) necesse est nos in
 priore quodam tempore didicisse ea que nunc recordamur. Hoc autem
 fieri non potest, si non fuisse alicubi Animam nostram, prius quam in

in hanc specie deueniret. Atqui mox & Simmia id ipsum ibidem con-
 stat, & multo rationabilis, non modo Cebes, sed & Socrates ipse fa-
 ridax hoc confirmare nentur, vtrum egregie confutat auctore.
 Proxima.
 307. Venientes enim inde huc Animas obliuisci, &c. Etiam
 hoc ibidem paulo postius adserit, & probat Socrates, vtrum hoc im-
 primis, impugnat dicto sequenti capite auctor.
 CAP. XXIV.
 308. Primo quidem obliuionis capacem Animam non ce-
 dam, &c. Vterum ritulum huius capiti retinimus: Aduersus Plato-
 nis argumentum, quod dicentias reminiscitias vocat. Quod
 ipsum Platonis praxion, etiam ante Terrull. impugnat trenant
 2. aduers. hanc. cap. 29. & B. Gregor. Nyssenu Philo soph. lib. 4. cap. 7.
 ac etiam B. Augustinus libro 7. de Gen. ad lit. cap. 9. 10. 11. ac lib. 10.
 cap. 4. Item lib. 12. de Trinit. cap. 15. & L. Rerum. cap. 4.
 309. quia tantam illi concessit diuinitatem vt Deo adaeque-
 tur, &c. Pulchre ex ipso Phaedone conformatione aufpicatur, vbi
 quom ibi legitur ipse pene verbis, quibus hic auctor vtitur: Aut
 non videtur tibi (inquit) diuinitatem tale natura esse, vt impe-
 ret & principatum gerat, mortale vero. vt seruat & iudicium sit
 Mibi iane. Vtri igitur Anima similis est? Nimirum, & Socrates, A-
 nima diuina, corpus mortale. Considera (inquit) itaque & Cebes, an ex
 omnibus rebus hoc nobis efficiatur. Diuino quidem, & immortali
 & vniuerso (pro quo intellectualem verit auctor) & vniuerso, & adae-
 quato (quod alicubi ad verbum indiffolubilem, hic vero incorruptibilem
 transtulit) & semper similiter & secundum eadem se habentis,
 & vniuerso, id est, ita similem vt adaequetur, esse Animam. Et paulo
 post: & vniuerso & adaequato, id est, Anima vero quom inuisibilis est. Ar-
 qui quibus locum innatam dicit, vide supra num. 14. vbi incorpora-
 lem, num. 110. vbi ineffabilem, n. 110. vbi principalem, n. 191. vbi
 denique rationale, num. 207. 208.
 310. quod natam eam agnoscimus, &c. De hoc habet supra
 cap. 4.
 311. SATIS DE ISTO CYM HERMOGENE litteram adu-
 dit ad librum De Censu animae aduersus Hermogenem, cuius
 fragmenta habet Tomo sequenti.
 312. memoria scilicet, quam & ipse Plato sensum & intelle-
 ctum salutem. Iterum ex Platoni Philebo in Platonem argumen-
 tatur, quod non modo obliuionem, iniuriam, seu potius & deo Me-
 moria dicit, vtrum etiam dicitur deo hanc, vtrumque pro quo formalis
 numero verit auctor salutem sensum & intellectum, eo quod
 Graeca vox & sensum, & intellectum significet.
 313. & Cicero thesaurum omnium studiorum predicauit.
 Adu. ut opinor ad li. 1. de Oratore Ciceronis, vbi thesaurum rerum
 omnium memoriam vocat. Citatus autem fuit etiam supra Cice-
 ro in Tusculanis ab auctore Tom. 1. cap. vlt. Apolog. & de Cicero
 manis mentis infra loquitur, cap. 33. & supra lib. de Pal. cap. 5. num.
 101. vbi M. Tullium vocat.
 314. Natura competem Animam facit Idearum illarum, an
 non? Responder ex Platoni sententia: Immo natura, inquit. Et re-
 spondet, nam cap. precedentis fuit locus eiusdem, vbi dicit: Animam re-
 tro in superioribus cum Deo esse in commercio Idearum. Por-
 ro de Ideis vide supra cap. 18. num. 238.
 315. quia vt premiffimus, & pro locis, &c. Supra nemo
 cap. 19.
 316. cum rogo suggestu iubarum, delictum fiet Berenices alic-
 cuius reginae. Non solum adnotauimus suggestum pro ornatu accipit
 ab auctore. Atqui quod alicuius Berenices Reginae mansuetudine
 eruditus Leo dicitum fuerit, tradit Aelianus lib. 5. de Animal. cap.
 39. Adde autem alicuius, cum pro more loquenda sit, cum quod plus
 res eius nominis fuerit. Praterquam enim quod, Plinio testel. 7. cap.
 40. fama celeberrima fuerit Berenice, & filia, & serot. & mater O-
 lympionicarum, celebrantur etiam Berenice mater Philadelphii, &
 eiusdem filia, item ap. M. Iosephum Berenice Herodis filia, & altera
 Salomes sororis eiusdem filia, Fortassis autem eodem pertinet,
 quod ait Plinius lib. 8. cap. 16. mulierum alloquius mulcere solere leo-
 nes.
 317. & si languenti theriacam composuerit, simiam Leo re-
 quirat. Adu. ut ad illud Plinii loco citato: & gruidinem fastidij
 ianum sentis, si quo medetur ei contumelia, in rabiem agente ane-
 xarum laetitia sumiarum.
 318. gallum tamen formidabit. Etiam hoc ex Plinio ibidem.
 Atque hoc (inquit) tale, tanquam sauum animal, rotarum orbem cir-
 cumacti, curruque inanes, & gallinae accorum crux, cantuque etiam
 magis, terrent.
 319. memot semper manducandi, &c. & oculis videntum, &c.
 Variat casus in Genadius, nam in comot, & memini non modo vt
 committit, cum Genitius, sed & cum de coelatis construitur.
 Atqui de eo quod sensus Philo sophia deprecit, vide supra ca. 13.
 320. Ex multitudine, ait, temporis. Adu. ut ad verba illa
 Platonis in Phaedone: Nonne recordatio est, maxime vbi alicui acci-
 derit circa illa, quom per tempus, & eo quod diu non confixit, pro
 quo transtulit auctor: ex multitudine temporis. Verum etiam istud
 pulchre auctor refutat, ex eo quod innatam Plato Animam dicitur,
 & proinde aeternam, sine temporis initio.
 321. Sed rursus Plato causam demutat in corpus, &c. Et si non
 omnino dicitur verbum istud in Phaedone Platonis reperitur, facia-
 men id indicat, ex eo quod dicit corpus impedire Animam quo minus
 sapiamus, tum inde, quod, non ex quo nati sumus, sed diu postea, recor-
 dari, & proinde scire, incipimus.

A

322. Multa item documenta, esse ipso Platone, diuinationem Animae probauerunt. Inter alios venit hic adnotandus locus ille Platonis in Phaedro: Etiam Anima uincendi quendam vim habet, Eodem pertinet quae infra dicuntur cap. 45 de Somnis.

323. Quae PROPOSIVIMVS IAM HERMOGENI. Rursum aduertit ad librum de Genu Animae aduersus Heimogenem, cuius fragmenta de diuinatione Animae habet Tom. seq.

324. Plato scilicet solus &c. Idearum & obliuio &c. et cordatus est. Item est in Platone, qui primus Idearum somnia in lucem emisit, et pro eius argumentis Dialogo, quem Parmenidem in scriptis, et frequentissima alicui eorum mentione inuicem, quemadmodum etiam supra adnotauimus cap. 18. n. 23.

C A P. XXV.

325. Iam nunc regrediar ad causam huius excessus, &c. Veterem titulum huius capiti se locupletauimus: de conceptu Animae, aduersus eos, qui post partum corpori eam inducunt, ex respiratione infantis aut frigido aere circumfusio. Atqui animam corpore non esse post partum multo argumentis probat etiam B. Nyssus, lib. de Creat. homin. c. 29. & seq. ac lib. de Anim. & Resurrect. Id enim hic proprie tractatur, illud uero paradoxum quod hic tractandum etiam proponit: quomodo omnes Animae ex una redundent, tractatur infra cap. 27.

326. sed & effusio iam partu, nondum uiuio in infanti, extrinsecus imprimi, &c. Eandem hanc opinionem impugnat alicubi Plutarcius, et pulcherrime Laetant. lib. de Opific. Dei, cap. 17. Varro (inquit) ita dicit: Anima est aer conceptus ore, deferens factus in puluere, res factus in corde, diffusus in corpus. Hac apertissime falsa sunt. Anima non est aer ore conceptus, quia multo prius gignitur Anima, quam concipi aer ore possit. Non enim post partum insinatur in corpus, ut quibusdam Philosophis placet: sed post conceptum protinus cum factu in utero necessitas diuina formauit: quia adeo uinit in uisceribus genitricis, ut & incremento augetur, & crebris pulsibus gestat emittat. Denique abortiuum fieri necesse est, si fuerit animal in utero extrinsecus.

B

327. Hoc Stoici cum Aeneidemo. Nemo (senti etiam infra Auctore repetit c. seq.) quod de aeris rigore uim animalem animam rapiat. De Aeneidemo uero uide supra c. 9. n. 117. Stoicorum autem hanc opinionem uide apud Plutar. lib. 5. de Plac. Philosoph. c. 15.

328. & ipse interdum Plato, quem dicit peinde animam extraneam, &c. Sic omnino legimus, pro eo quod incongrue legebatur: anima. Atqui Platonis locum, ad quem adducit (haec tenet ad me non inueniunt) interpretatur Carpentarius in Alcinoi capite 17. Insistit. Platon. non de animatione sed de respiratione, idque ex Plotino, cap. 19. ac 33. lib. 1. de dubio Anima. & Marf. Ficm. Theol. Platon. lib. 18. cap. 3. Reperitur tamen id ipsum ab Auctore cap. sequent quid dicit: Est ipse Animam de prima respiratione portabat Platonico more.

C

329. Ne ex Medicis quidem desuit Hicetus, &c. Apertius huius sententiam infra hoc ipse, se explicat: Hicetus namque animam superduo eum, ex aere frigido nulli. Atqui uocatur Hicetus non parua auctoritate Medicis a Plinio l. 27. c. 4. & ab eodem citatur libro 20. & septem sequent. in Catalogo Auctorum, & in contextu lib. 14. cap. 19. ac lib. 22. cap. 16. Denique etiam ab Athenaeo non procul ab initio lib. 7.

330. At quanto roborator exitus, a feminis reuincit, &c. Sic iterum lego cum Gagnaeo, pro eo quod Gelenius substituit: Aur. Eleganter autem confutat horum sententiam per experimenta ipsa fumarum, in quibus ita uicacitas sentitur infantis, ut palpitent illa, micent, id est, quodammodo ludant latera, tota uentris ambitio pulsatur. Legimus autem etiam omisso, & cum Gagnaeo: an & audiam in uobis.

D

331. Atquin & ipso adhuc utero in fens trucidatur necessaria crudelitate, &c. Hic tangunt Medicis adfer arma Medicorum petemproptia uincit infantis, quibus infans (inquit) trucidatur necessaria crudelitate, ne matricida sit iam iam mortuus. Quae interim uiribus ita sunt intelligenda, ut ex Medicorum illorum ueterum Ethnicorum loquatur sententia, non sua. Si enim iuxta Archidiam, & alios Summarum Auctores non liceat praegnantibus potionem dare, ut abortiant ad praeseruandam eam a morte, certe multo minus infantem in utero per instrumenta illa, quorum hic fit mentio, licebit trucidare, maxime uero, quod mors Anima, nempe partus sine baptismo morientis, multo magis sit uitanda, quam mors corporis matris praegnantis.

332. cum hebetet uico quo totum pecus adtrahitur, &c. Noue hic uisitat pecus, pro factu in utero mortuo, seu caduere infantis, pro eo quod quidem Gagnaeus lebat: facinus, sed non placet, eo quod infra lib. de Resurrect. carnis cap. 34. dicit: quod pecus totum est, loquens de homine composito ex anima, & carne.

333. Est etiam aeneum spiculum, &c. De huius usu & ministerio uide Corn. Celsum, libro 7. capite 2. Vnus est medicinalis ad educendos factus, mortuos praesertim. Quibusdam uidetur esse instrumentum uisus sine mixto dictum ab Hippocrate libro de superfac. & libro de periculis: quod Gelenus secundum hoc exponit.

334. quia & ipsum uocabulum Animae penes Graecos, &c. Adhuc ad Platonem in Cratilo, quomodo sequitur etiam Origens in libris per artem. Attribuit Cognus Plato illos qui sic uerbo uocantur, hoc potissimum cogitasse, quod hoc, quoties adfert corpori, causa est illi

uicendi, respirandi, & refrigerandi, & uox uim exortetur, & quomodo primum desierit, quod retinetur, diffusio corpus & uentri. Certe etiam uox refrigerare significat. Impugnat autem etiam infra Auctore c. 27. Et si (inquit) frigidum nomen est Anima Graecorum, quare & corpus exempta ea frigit?

335. quia Animam aliud quid, &c. cognominauerunt? Confirmat hic eorum sententiam Auctore, qui animam, non dicitur uox esse, uero (nam concordare parum praecedenti etymologiae uox Graecae) sed Latina eadem facit, uti ipse Cicero in Tuscul. atque dicit. Quare uox, post Platonem, locum supra citato n. 326. eam definitionem impugnat. Iulius. Etymol. lib. 11. c. 1. subiungit: Sed Anima dicta propterea quod uinit: quo pertinet etiam illud Nonij Marcellis Anima qua uiuimus, ut nempe ab animando dicitur.

336. Quanta uero nationes sub fruentissimo aere, &c. Intellegit nationes, quae sub zona media uiuere consueverunt, quam iuxta Pompon. Melam lib. 1. cap. 1. aethus infestat, cuius situs ob arduum intercedentis plage incognitus.

337. extra Germanias, & Scythias & Alpes, & Argos, &c. De Germaniis & Scythiis & Sarmatis uide supra Aduertat. infra Tom. 1. lib. aduersus Iud. cap. 7. n. 44. Alpes omnibus nota sunt. Argos uero quos nuncupet, haec uenire reperire non licet, neque apud Pausaniam, neque apud Ptolomaeum, Melam, aut Solinum: quare iustius mendam esse, aut antiquius ita uocatos, quos Prolomaeus Sarmaticos montes uocat. Geograph. libro 2. capite 11. Tabul. 4. Europa, qui supra caput Danubij sunt, item etiam cum Alpibus ueniam habentes.

338. qui excocto matris utero uiuio aere hauerunt, Libeni aliqui, & Scipiones. De his ita Plinius quem imitari solet, lib. 7. c. 9. Auspicatus emella parente gignuntur. Sicut Scipio Africanus prius natus, primisque Caesar a Caesomatre uero dicitur. Quae de causa & Caliones appellati. Adde autem Libeni aliqui, adducit ad Italiam, cuius meminit etiam Plin. lib. 6. c. 21. quae ueritas ex locum mine natus, atque adeo excocto Libeni.

339. Quod si qui, ut Plato, peinde non prae duas Animas in unum conuenire, &c. Supra capite 6. Chrypsio adscribit non Platonem, quod duo in unum corpora negat, ubi uide numero 30. In Platone autem, quod duo animae, in unum conuenire non possunt, haec tenet reperire nequius, relinquit in quo Platonem impugnetur.

340. daemones scilicet, nec uinis, uin Socrate. De hoc uide supra cap. 1. nu. 12.

341. uerum & seprentii spiritus, ut in Magdalena, &c. Adhuc ad illud Marci 16. Maria Magdalena, &c. quod Graecis septem demonia. Item id quod habetur Marc. 5. de daemone eiaculato ressondente: Legio mihi nomen est. Est autem legio: confectus, cum Gagnaeo, sine confectur, perinde mihi uideatur.

342. Atidem in sexto Legum, &c. Platonem iterum intelligit. Videtur autem ad illum locum sexti Legum libri eiusdem aduertit, ubi dicit: Per hoc maxime tempus, quo quis generat, uerit spiritus, & non facere uero quae morbo sa sunt, neque ea quae cum contumelia aut iniuria conuulsa sunt. Nam in Animas & corpora uerum qui generantur, imprimi ac efformari necesse est, & peritio deteriori genere.

345. secundum Cleanthis testimonium. Uide de hoc etiam supra cap. 5. nu. 75. Atqui suppartare uerbum Auctore uisitantissimum, quo etiam utitur infra cap. 30.

344. Cur autem & ueteres Astrologi genitricum hominis, &c. Supra etiam aliquid de Astrologis dicitur in Tom. 1. lib. de Lib. 1. c. 9. num. 45. & infra latius de genitricum digestionem, lib. 1. aduertit, Marston.

C A P. XXVI.

345. Sed omnis inaequalitas sententiae humanae, &c. Caput hoc, maioris elucidationis gratia separatim, eiusdem est argumentum praecedenti, nisi quod ex scripturae sacrae suam probat Auctore sententiam. Atqui de Proverbia formula: in nostras iam lineas gradum colligam, uide nostra Prolegomena. Male autem legere cum Gagnaeo: Detuo frater (id est, Christianus) fundamentum, hanc edidit, quam cum Gelenio: aedifica, eo quod praecedit: probem.

346. Ecce viscera Rebeccae, &c. Late prosequitur historiam Gen. 10. de Rebecca & duobus eius filiis, & in utero, & in partu, qui nisi iam animas non potuissent pugnas illas inuenire.

347. Aspice etiam singulares conceptus, &c. Similitudinem hanc conceptus Ioannis Baptistae & Christi, ac multo magis agnitio nem infantium adhuc in utero, de quib. Luc. 2. Pulchre uero: Eruliat (inquit) Elizabeth, Ioannes ritus impulerat, glorificat Dominum Matia, Christus ritus in frintra erat.

348. Sic & ad Hieremiam, &c. Ad eam etiam uel comprehensio nem, etiam Hieremia Prophetes ex c. 17. simoniam adfert, id ipsum confrens cum sapissime citato loco Gen. 1.

C A P. XXVII.

349. Quomodo igitur animal conceptum, &c. In scripturam hanc capiti, etiam ad praecedentibus duobus distinxit, placuit: hanc simul cum corpore concipi, confici, & perfici. Quod ipsum repetitum ab Auctore tum supra, tum infra cap. 36. quomodo ad Prolegomena Tertulliani pertinet, longiorum eade ueritatum ad Prolegomena

TERTIUM
OPERA

A inna diffinitum, hic ad laxige conetur illam Gennadij seu alterius
cristianij definitionem ecclesiasticam: Animas hominum non
corpore seminat, sicut Luciferiani, Cyrillus, & alij Latini
nomine (inter quos basiliensis Tertullianus) praesumunt affirmant:
sed formatam iam corpore animam creati & insuadi a Deo. Verum hoc
de Anima rationali intellegendum nam quod Anima vegetativa in
Animalibus omnibus simul cum corpore seminat, homo dicitur.

350. Simors non alud dextinatam, quam dicitur esse corpo-
ris Animaeque, &c. [Lactantius hoc infra deducit capite 42. Sed inde non
colligitur, sicut cum corpore Animam seminat, sed sufficit quod
Deo Animam creatam, sua eodem momento vita hominis per coniu-
tionem corporis & Animae. Est enim simplicissimum quod addit auctor:
Porro vitam a conceptu agnoscimus, quia secundum Physicorum
Meditationem sententiam, non nisi 40. die animatur masculus, fa-
mina vero die 80.]

351. Tunc fit alteri primatum damus, alteri secundatum &c.]
Addimus iterum: Tunc, ex Gagnio, quia Tertullianicum est, sicut
etiam voces primatus & secundatus. Atqui constat hoc argu-
mentum per sui absurditatem, ad B. Augustini. Epist. 157. ad Optatum, de
Origine Anima: Nam (inquit) & illi qui animas ex illa una propa-
gari afferunt, quam Deus primo homini dedit, atque ita ex parenti-
bus eius trahuntur, si Tertulliani opinionem sequuntur, profecto eas
non spiritus, sed corpora esse contendunt: & corpulentis feminibus
exoni. Quo peruenisse quid dicit potest? Quare etiam ipse Aristoteles
li. de gen. animal. ca. 3. proposita sibi questione, an omnis Anima pro-
ducatur a virtute seminis, sicut omne produci, praeter intellectum.

352. Conubium libido, non conditio fecerunt, &c. [Pelle-
rinus locus (sed qui nihil faciat ad confirmandum Tertulliani para-
doxon) de mar. iunij statum benedictio apud Deum, aduersus Mar-
cionem, de quo latius infra sub finem lib. traditur. Marcionem.

353. In hoc itaque sollempni officio, &c. [Istud dicitur
verbum impugnat Lactantius, de Opific. Dei. ca. 19. Illud quoque (inquit)
curritur quod seminat potest, Verumne Anima ex patre, an potius ex
matre, an vero ex utroque generetur. Sed ego id meo iure ab accipiti
condico. Nihil enim ex his tribus verum est, quia neque ex utroque,
neque ex altero feruntur Animae corporibus. Corpus enim ex cor-
poribus non potest, quoniam conferat aliquid ex utroque de Anima
Anima non potest, quia ex reuenui & incomprehensibili nihil potest
decidere. Itaque, si redarum Animarum ratio vni ac soli Deo subia-
cet. Nam de mortalibus non potest quicquam nisi mortale generari.
Nec putari debet pater, qui transiit in se in ipsa se deo (directe
contra Tertull. paradoxon) nullo modo sentit, nec si sentiat, quando
aut quomodo id fiat, animo comprehendit. Ex quo apparet, non de pa-
rentibus dari animas, sed ab uno eodemque patre omnium Deo, qui le-
gem rationemque nascens tenet solus, siquidem solus efficit.

354. Denique vt ad huc verendum magis periclitet quam
probatione. De hac praesertim vide supra Lactant. Hermogen. ca. 21. nu-
74. Vtior eadem infra cap. 30.

355. ex aditu Dei Anima. [Sicuti veritas nunquam superari
potest, sicuti hoc contradicit auctor supra ca. 3. ac 1. dum ex aditu Dei
Anima profert, quippe quum ibi aditum Deo spiritum interpretat-
ur. Sic vero non alud (absurdissimum profecto) quam vaporem spi-
ritus, Animae vocem effluere, auctori etiam videri, vide supra lib.
aduers. Valentini. Et aduersus iterum vocem agitur, legentes cum
Gagnio: tota haec Animarum redundanti agitatur.

356. Et praesertim pibus matris. [Pluraliter verit: praesent, ex
Graeco apud 70. regim. quum Hierai singulari id legens numero,
& etiam B. Augustini, si modo emendat sint iudices, lib. 1. de Gen. con-
tra Manich. cap. 17. & 18. Verum praesertim id est ad rem, quae hic tra-
ditur, impertinet.

C A P. XXVIII.

357. Quis ille nunc veteris sermo, &c. [Vetorem titulum rei-
minimus huius capitis: Adaeus Platonem non ex mortuis fieri vi-
uos, Locus Platonis in Phaedro est iste: Vetus equidem sermo quif-
piam hoc esse, quod hic ab euntes illic sunt: & rursus huc redeunt, &
ex mortuis sunt viuentes.

358. Pythagoricus, vt voluit, quidam diuinus, &c. [Interpre-
tatur auctor cuiusnam fuerit ille vetus sermo, dicens secundum
quosdam Pythagoricorum putari, de quomodo latius, at sua sententia
Albino, de quo latius infra cap. 29. num. 371. adhibendum, aut
Mercurio Aegyptio. Adde: forsitan, quod non nisi obscure talo
quid indicet: quum Pyramidi ca. 13. dicat Animas malas in alia cor-
pora, sed humana, transire. Id enim est ex mortuis viuos fieri. Loquor
de Herm. Trismegisto quem Mercurium Aegyptium non, semel vocari
ad auctore supra adnotauimus, cap. 2. num. 23. vbi habet quod huc
etiam facit: vt Mercurium Aegyptium, cui Plato adhaeruit, qui etiam
infra citatur cap. 33. num. 404.

359. Multo antiquior Moles etiam Saturno, nongentis circi-
ter annis. [Siquis consideret quod habet Tertullianus Tomo 1. Apo-
log. cap. 19. non mirabitur quod hic Moles Saturno 900. circiter
annis antiquiorem dicat: quum Moles mille circiter an-
nis eladem Priami anteceffisse. Nam (vt iam olim respondit ad E-
pistolam hac de re Francisci Baldani i. C.) Enajebus, Beda, ac Epi-
mano Contra actio refertur, non nisi 100. annis ante Aeneam in Italiam
aduentum Saturnus regnasse legitur. Si itaque mille annis eladem
Priami anteceffit Moles, Saturno profecto antiquior est 900. circi-
ter annis. Scio quidem alios in alia esse sententia, verum a se ipso haec
sumpsisse nosrum auctorem, vt supra adnotauimus numero 280. di-
cti Apolog. etici.

Tertulliani Opera.

360. Sivero Samus Sophista, &c. [Quis iste, auctor indicat
mox subiiciens: Certe ille Pythagoras, vt patet qui Samus fuisse adu-
catione & studio scribitur a Suida, ubi Tyrrenus nominatur. Ad
de consensu eius ad inferos vitam Suidas credit, quum (vt verbis
Auctoris vtar.) narret eum illic condisse, quae de postest mortui
nisi apud inferos non videretur cognoscere potuisse. Hoc non im-
pe animam anas columnas altissimas fridentem, Homeri vero de ar-
dyi dixisset. Mandacur etiam & vinitatis, quodque semper vana
fabula tanquam infantibus credula fixerit, notat Pythagoram
Lactant. libro 3. cap. 18. & lib. 7. cap. 23. Verum Auctori nostro pro-
bare est, quod Mortem simulat, subterraneo latitat, & penitenti-
lic patientia damnans, vnica mare conficit, & vbi facis visus est
corpulentiam interpollat (hoc est, corpori pra macilentia horrorem
quendam concessisse) de adytis fallacit emittit, vt ab inferis redi-
ditum.

361. quomodo mihi persuadebit Aethalidem. [Omnino sic lego,
ex restitutione Pauli Leopardi, Emendat. lib. 8. cap. 3. pro eo quod erat
corruptissimum: Ethalidem, & similiter adeo etiam infra cap. 31. E-
thalides autem, pro: Ephalides. Nam Pythagoras se dicens ex mor-
tuis uiuunt, & ex inferis redeunt, vt supra 300. (de qua cap. 31.
latus) fatueret, iuxta Lactantium & interpretem Apollonii, Aethali-
dem, non Ephalidem, Mercurii filium, primum se suscipi ad se reu-
erari, qui & praeco fuit Argonautarum, Apollonio teste.

362. & Euphorbum. [Vt ex Aethalide in Euphorbum trans-
mutatum persuaderet (iuxta quod etiam Suida & Philostratus scri-
bunt) vti mox sequitur: clypeum Euphorbi olim Delphis conse-
cratum recognouit, & stum dixit, & de signis vulgo ignote pro-
batur. De quo etiam sic Lactant. libro 3. cap. 18. Nisi forte credamus
inpro illi sem, qui se in priori vita Euphorbum fuisse mentis est.
Hic credo, quod ignobili genere natus, familiaris sibi ex Homeri car-
minis adparuerit, quippe qui Euphorbum a Menelao occisum scri-
bat lib. 10. Verum id haec verba refutat auctor infra capite 31. At-
que scio non ita fieri, quum Pythagoram, Euphorbum mihi opo-
ponit. Ecce enim Euphorbum militarem & bellicam Animam fa-
tis constat, vel de ipsa gloria clypeorum consecratorum, Pytha-
goram vero tam sedem & imbellem, vt praelia tunc Graecia vi-
tans, Italia maluerit quierem, Geometriae & Astronomiae & Musi-
cae deuotus, alienus studio & affectu Euphorbi. Constat etiam
hic eundem paulo post. Denique (inquit) qui se Euphorbum ex argu-
mento clypei probatur, cur neminem Troianorum commilito-
num aequo recognouit? Nam & illi iam reuixissent, si vici ex mor-
tuis fierent. Meminit iterum his verbis cap. 34. Sicut in Pythagora
Euphorbus, & rursus lib. de Resurrectione carnis capite 1. nu. 7. vt
Euphorbus in Pythagoram, paus in Homerum, vbi de biolatus
ex Rhodano.

363. & Pyrrum piscatorem. [Istud etiam sic infra cap. 31. refer-
lit. Sed & Pyrrus ille fallendis piscibus agebat: Pythagoras con-
tra nec edendis, vt animalibus abstinentis. Delium autem illum pis-
catorem fuisse scribit Lactantius.

364. & Hermotimum. [Rursum hanc castigationem Leopardi
acceptam hinc, vt supra, ca. 2. vbi legitur: Hermotimum, pro eo
quod legitur: Hermotimum, Hermotimum. Atque adeo etiam infra
legendum capite 31. Aethalides autem & Hermotimus fabam quo-
modo in pabulis communibus inuenit, Pythagoras veto nec
fabalia quidem transeundum tradidit. Comparat autem id ipsum
Leopardus non modo ex Laertio & Luciano qui Dialogum scilicet
Hermotimi inscripsit, sed ipse Tertull. infra capite 44. vbi de ea la-
titus.

365. Respicad Hypogegum, &c. [vbi, subterraneum signi-
ficat: atque adeo videtur accipere Hypogegum pro sepulchro, ac si di-
cat: sicut sepulchrum capax sit corpori Pythagorae, quod olim fuit
Euphorbi, credendum esse, quod idem fuerit Pythagoras, qui iam
dudum Euphorbus.]

366. Scimus etiam Magos elicere explorandis oculis. [Pro-
pterea Magorum meminit hic videtur, quod Plin. teste libro 30. ca-
p. 1. Pythagoras, Empedocles, Democritus ac Plato, ad Magiam ad-
discedam nauigauerint, reuerti praedixerunt, ac in arcibus ha-
buerint. Atque de Magia infra latius capite 36. & 37.

367. per catholicos. [Sic cum Gagnio iterum lego, pro eo quod
Gelenius substituerat: pro catholicos, in hoc secus Turanum
Aduers. l. 26. ca. 21. vbi ab eo citatur ex Fulgentio Campeser magus in
Catholicos, & additur catholicos spiritus infames dicit, insu-
stique gentis, qui cum in quo sunt sepius proferunt, deiciturque
per furorem. Quod vero, sic dicantur tamquam calumniantes, qui
vbi de iamblichio inter vniuersos Cito ubi pro calumniis est scriptura.

368. & Paredos. [Paredos spiritus ab assidendo dicitur
Turanus adnotat, esseque dicit, qui perpetuo alicui assident, & fami-
liares sunt.]

369. & Pythonicos spiritus. [Pythonicus, seu Pythonicus spiritus
multo frequentissimus est in scriptura mentio, Deuter. 18. Leuit. 20. 4.
Reg. 21. Paral. 10. E. i. 8. & Act. 16. Hoc inter notandum, quod In-
terpres noster Latinus, Multos Pythones habens, vertit 1. Reg. 20. quod
Graece est: 17. uisus uos 20. ac si dicat, in ventre demonem habens,
qui per os eius diuinae solent. Et res, nam etiam Plutarchus alicubi
adnotat, non a suo tempore uocatum, quem olim 17. uisus uos
dicitur. Atque de Pherecyde Pythagorae magi-
stro vide supra cap. 2. nu-
mero 28.

A 390. Igni quidem ea que ingent. colubros, stellones, salamandas. Recte id Auctor, qui Iphoro refert lib. 11. Etymol. cap. 4. omnes serpentes natura frigidi sunt. Inter serpentes autem genera nominantur ipsi colubros, belliones, salamandas. quorum salamandras, etiam Plinio conuenienter lib. 10. cap. 67. contra ignem existimantur, et prorsum recte igni contraria hic dicuntur. Chamaleonem autem, cum locustis & papilionibus, siccitatibus gaudere, vel corpus Paccianius indicat, qui terrorem vocat, et quod mirum est ab aethere adnotatum, occidit iugiter castum.

391. Item contraria sanguini, &c. In fœcia omnia sanguine carece. & ipse plerisque, etiam Plin. refertur lib. 11. cap. 3. At qui phrasif est Tertullianica: maiorem pitium centum, sicut et paulo post: & centum est de sua translatione conferte.

392. Spiritu vero contraria, &c. De his supra. cap. 10. num. 118. 129.

393. Item aeri contraria, &c. Sub terra et sub aqua uiuentium, res inquit Auctor, magis quam nomina uocatis. Sic enim lego cum Gagnæo, pro eo quod Gelenius substituit: nouerim. Neque enim aliqua eiusmodi Plinius nominat.

394. Item contraria luminis, &c. vt talpas, vesperugines noctuas. Vesperuginem vocat, quem Plinius non semel vesperuginem.

B 395. Ceterum si & atomos Epicuri tenerem, & numeros Pythagoræ viderem, &c. De opinione Epicuri consistens animatum et Atomis, vide supra. 71. Numeros Pythagoræ recte adhibuit. Nam, versibus Nylf. lib. Philol. 2. cap. 1. Pythagoræ Animam definitur, septem mouentur numerum, contra quom opinione in bidam late disputat cap. 4. Hinc et Iren. li. 1. cap. 8. et auctor supra li. aduers. Valen. c. 7. & 8. Tercium illam Valentianorum, & Romanorum Pythagonem vocant. At qui de Ideis Platonis vide supra num. 138.

399. & Entelechia Aristotelis. De Entelechia Aristotelis supra aliqui adnotamus numero 62. et 72. De eadem sic Nylf. dicit lib. cap. 1. Aristoteles primam corporis organici naturalis potestatem vitam habentis, certis quædam dixit: quam etiam latius impugnat cap. 4. Eadem ad quem addunt, habetur lib. 2. de Anima, cap. 2. in fine: Animam igitur: certis quædam esse esse hinc que diximus inuenit. Quam uocem Cicero libro 1. Tuscul. quæst. continuatam et præteritam motionem uertit, plerique perfectionem. Etiam Epiphanius in Compend. fid. cath. utrumque uero Langus in Apol. 1. Iust. Mart. Vnde magna est orta controversia inter doctos, an certis quædam Aristoteles que perfectionem proprie sonat, an uero certis quædam, que uocem magis perennem motionem significat. Vtrum autem legatur, et apud Aristoteliem, et apud Ciceroem, perinde esse, simul adnotat Berolæus, cui ego consentio; maximo quum perennitas, quod ad certis quædam significat, non sit aliud quam: quædam perfectio, utrumque uocabulum agne uocamus, sit, ab Aristotele uocem hominum, ut magis etiam interpretatio cum sententia Aristotelis conuenit. Porro sane etiam hic phrasif uocatur Tertullianica: respici habet, substantiæ status, & diuersitatem committit, ut quibus omnibus alicubi supra.

C 397. Quomodo igitur illa Anima, &c. Fulcherime absurditatem huius paradoxo auctor prosequitur ex diuersitate ciborum: si dicatur homo mutari in aquilam, anguilam, capram, coturnicum, uilum aut leonem, quantum apparet: nominatim adludens ad locum Platonis lib. 10. de Republ. ubi dicit, Agamemionis Animam elegisse aquilam, Atiar uero leonem cooptasse.

398. Ipsi Animæ humanæ quilibet modus. &c. Tertio constat hunc errorem ex aduersitate de mensura corporum diuersa in amplioribus, et longe minoribus corporibus, si dicamus hominem transmutari in elephanum, aut in culicem. Hinc pertinet illud Iustini Martyrii. Quæst. et respons. cap. 2. c. ubi videns Adeo (inquit) ut qui olim Athenis docuerit Plato postea in rima: peritulerit laborem.

399. Numquid ergo demutabitur, &c. Quæram rationem addit quod nec demutari possit anima, ne non sit ipsa, nec permuetur in flatu, quia contraria non capit.

400. per se uocatur. Gramæ uocem hic retinuit, que initio huius operis, tamquam Latina esset, Metemorphosis ponitur, quæ quum corporum transmigrationem significet, ipse hie uerbu cum bidem circumscribit, ut exemplum, bestias ex hominibus, & homines ex bestis, reuoluentem.

401. Nam est quidam homines bestias adæquatur, &c. Etiam quantum adfert ratio nem, quod est adæquatur bestis homines, per quam similitudinem fuerunt Philopoli qui Pythagoram excusarent, non tamen propterea ex rapacibus multos heri, & sic de ceteris, ut conuenit Plato. Aliud enim est substantiam, aliud naturam substantiam.

402. Ad similitudinem est, inquit, homo irrationabilibus iumentis. Procullogo. Ad similitudinem, pro Ad similitudinem, nam Grace est Plal. 48. uocatur. Noster autem Enterpes ad uerbum potius translatum, in his entibus, quam Auctor: irrationabilibus, nam Grace est uis uocatur. At qui uerbum uox est Tertullianica paratæ.

C A P. XXXIII.

403. Etiam quum iudicii nomine vindicatur hoc dogma, &c. Hinc capiti, a præcedenti separa: ob prolixitatem, hanc inscriptionem adimus: Quod frustra iudicii nomine vindicetur hoc dogma: At huius autem opinio hic ad Platonem, qui in Phædone et alibi non semel ob merita bona uoluntate adfertur animas in cor

pora feda aut proba. Quædam adnotamus etiam Clementi Alexandrino lib. 3. Strom. in hoc uerba: Animam enim que est diuina, in hunc mundum deducunt tamquam in locum supplicii. Oportet autem animas in corpus immisissis existari, in eorum sententia, B. Hieronymus etiam epist. ad Autrum, similem Origenis sententiam ex Platone desumptam dicit. Quam latissime 23. argumntu impugnat B. Cyrill. Alexandr. lib. 1. Comment. in illud Ioann. 1. Illuminat omnes homines uenientes in hunc mundum, quod ille ad dictam suam sententiam detorquebat. Rursum autem uocet Tertullianica: occitioris, famulatiois, dispungentur, et uertit, ac uertit, abfolute.

404. quod & Mercurius Ægyptius nouit, dicens, &c. Videtur adludere ad hæc uerba, Alesipii Dial. 10. Hermi Trifonepiti: Quum fuerit Anima a corpore facta discessio, tunc arbitrium ex amque meriti eius transtiterit in summi demoni potestatem, itaque eam, quum piam iustamque præuiderit, in sibi competentibus locis manere permittet. Sin autem delictorum uilitiam maculis uisique oblitam uiderit, desuper ad ima deturbat, et. ut in hac obste anima æternitas quod sit uisibili sententia æterno iudicio subiecta. At qui iterum legitur cum Gagnæo uolo iudicij uique diuini iustitiam, &c. recenere, pro eo quod substitutum fuit, recenere.

405. quod condiments Apicianis. Intelligit pecus macello destinatum, in quod illi homicidam transtulerant uolunt. At qui de hie vide supra Auctor. nostras Tom. 1. lib. de Pallio, c. 3. de Apicio, num. 110. de mentis Ciceronianis, nu. 101. et de lancibus Sillanis, num. 102.

406. Nam que illa factum, &c. Quia exprimit scitidruu supplicia, quibus uisunt aduersus eos humana iudicia, quippe quæ eos adstant ad feras, utrumque gladium, ignem patibula uiuicomburia (enurium uocem Tertullianicam) culleos, uncas, scopulos, et insuper sepultura puniunt, id est: priuati. Sine autem legum: perinde qui cum uulgari, sine cum Gagnæo, Proinde, no referi.

407. Pauum fememinerit Homerus Ennio (omnitate), Quum non essent Romi postuma, siles sit penes Auctorem. Reperit id ipsum cap. seq. his uerbis: quo pertine in pauone tanderet Homerus. Et rursum infra lib. de Refurr. car. cap. 1. Homerus in pauum. ubi uide Adnotaciones nostras, n. 7. Sapissime autem ab illo celebratum Homerus refertur uidetur.

408. quod animal induit uero iusto Deico, &c. Ita hunc locum castigauimus, ex Pauli Leopardi emendat. lib. 8. cap. 3. pro eo quod erat: De loco, qui citat in hanc rem Herodotum 1. De Dido, non autem uide supra Tom. 1. Apolog. cap. ult. nu. 622. Rursum autem reperitur hic dispuñdo uita, pro morte, sicut etiam lib. de Tejmit. Anima, cap. 4. At qui lego paulo post: 6 iudicia, &c. mendiciora, pro mendicatora, ex castigatione Ioann. Harriji Angli, tum quod iudicij totius lectante eadem id exigat, tum quod eadem uocem aduerbially uer conuertat supra Tom. 1. li. de Pall. cap. 7. ctedo ne mendicij parte conuallet.

409. Deus itaque iudicabit plenius, &c. Similis propositio locat est supra Apolog. c. 48. De reuentione autem animarum in sua corpora, late tractatur lib. de Refurr. carnis.

C A P. XXXIV.

410. Nulla quidem ad hodiernum, &c. Titulum huius capiti sic adauximus: Aduersus opinionem similem Simonis hæretici de sua Helena: De cuius reliquis hæresibus uide supra lib. de Præscrip. ada. her. c. 46. her. 1. num. 301.

411. Nam & Simon Samarites. &c. Ad uerbum ferre hæc omnia desumpta sunt ex B. Iren. lib. 1. cap. 10. quo Ledorem renitio, prolixitate uitanda gratia, excepto eo quæ ad explanationem huius loci faciunt.

412. Helenen quandam Tyriam, &c. Tam hic, tum cap. seq. Helenen, siue Helenam retinimus, tum quod Simon ille Magnus hanc eandem fuisse diceret Helenam Troianam illam, tum quod etiam sic appellatur a B. Iustino Martyre Apolog. 2. et post eum ab Eusebio Græco hist. lib. 1. cap. 11. et 13. B. Hieron. epist. ad Ctesiphontem aduers. Pelag. Epiph. her. 22. non semel, I heodor. hæret. fabul. lib. 1. et Damasc. lib. de hære. Apud Iren. uariant codices, quamquam plures Belasæ legunt quomodo etiam B. August. H. de hære. Rufinus uersio ne sua Enselius, Cyrillus alibi, et ante omnes hos Clementis Papa in Recognit. ubi ad Luna, qua Grace non dicitur, appellatam uult. Vtriusmodi itaque est, utroque nomine appellatam.

413. illam uero iniectionem luam primam, &c. Clarus B. Iustini Martyrii primam quandam mentem seu intelligentiam, Iren. Mentis conceptionem matrem omnium, per quam initio mente concepit angelos facere et archangelos. Sicuti uicissim illud: huius eam propofici competem, &c. facit ad Iren. intellectum. Ex illo autem, omiffa negandi particula: non lego: Ab his petide animo retentam, ubi animo, dixit Auctor, quod ille: per inuidiam.

414. extiofil. Priamo & Stesichori postea oculis, &c. De Helena Troiani bellifaci Priamo extiofilissima, criuisti hystorici omnes. Stesichori fabulam uero (quam etiam ex Iren. desumpit Auctor) adingunt (uti ante me adnotauit Feu-ardentius) Horat. Ode 17. Lucian. 1. uer. hist. et Philostratus 1. 6. de uita Apollon. At qui illud quod paulo prius Iren. habet, et hic auctor: In Samaria uero partem gesserit, ad id pertinet, quod, quum in Iudæa quasi situe apparuisset, (uere se eundem cum filio Des faciens) in Samaria se summum patrem dixerit. Reliqua de mille nauibus ante Troiam, Menelao Helenam repente, de decenni prælio: omnibus notata sunt.

C A P. XXXV.

A

415. Sed non tibi soli Metempsychosis, &c. Etiam hic ad titulum veterem huius capitis: Aduersus Carpocratis hæresin, adiecit: de Animarum recorporatione. Est autem etiam hic ad verbum imitatus Irenæus l. 1. c. 24. & utrumque postea Epiphanius. bar. 27. Atqui de reliquis eius erroribus vide supra l. de Prescript. aduers. hæret. cap. 48. bar. 9. n. 311. & apud alios Auctores ac Eusebium in fanda eorum sacrificia.

416. pariter Magus.] Vno verbo dixit quod Irenæus Iren. de Carpocratæ & eius discipulis, ac post eum Euseb. hist. Eccles. lib. 4. cap. 7. & Epiphanius. Artes enim, inquit, magice operantur ipsi & in cantationibus, philtisra quoque & cetera (id est, amatoria, uti Interpretes Eusebii vertunt) & parados (sive asseffores) & ontropompos (id est, phantasia emittentes) & reliquis malignationibus, seu, sicuti Interpretes Epiphanius præfert, Quod hic adiecit magis ad maiorem quoniam iuxta Irenæum, Marcellina qua Romanus sub Anticato vocit, quum esset huius doctrina, multos exterminauit. Quod ipsum repetit Epiphanius adiecit eos in luxu legere, & omnia ad corporis voluptatem operari solere; utque adeo ut Euseb. ibidem passim discipulis Gnostici imputet suspitionem illam, quam ad Christianis omnibus ipsorum causis conceperant ethnicis, de Tyrta contrariis, & execrando infanticidiis, à quibus criminibus latissime supra in Apologetico sese defendit Tertullianus. Sunt autem hic etiam voces Tertullianicæ: ratio fieri expunctis, vitæ huius commeatu.

418. donec exsoluat nouissimum quadrantem, &c.] Carpocratianis hæc scriptura Matth. 5. ab usque, etiam Iren. & Epiphanius. scribunt. Cuius posterioris Interpretis significantius reddidit vocem Græcæ ἀποδοῦν, exsoluere, quam alii reddere: quomodo etiam non hic modo, sed etiam supra Tom. 2. lib. de Orat. c. 6. Tertullianus. Cyprianus ac E. Hieron. locis infra citatis n. 424. ubi de hoc paulo latius.

419. Nam & ethnicus homo, &c.] Hanc primam interpretationem de aduersario, cuius ibidem fit mentio, ethnico homine, longe aliam quam Carpocratianis, habet etiam Auctor supra lib. de Orat.

420. orate pro maledicentibus vos.] Sive Matth. 5. sive Luc. 6. hanc scripturam inspicimus, hic etiam pro suo more non diligenter animaduertit ad verba ipsa, quia legitur utrobique, orate pro callidiantibus vos, & apud Luc. additur benedicite maledicentibus vos, quod ipsum etiam supra citauit Tom. 2. lib. de Spei. c. 16. ac lib. de Patientia, c. 6. legens ibidem quod bapertim etiam Matthæus: orate pro perdecitibus vestris.

421. Tum fin diabolum transferret aduersarii mentio, &c. Ad verbum fore locum hanc transferri. B. Hieron. epist. ad Demetriad. de virgi. seruanda. Quia, inquit, secundo post baptismum gradus, in ista pactum cum aduersario tuo, dicens ei: Reuincio tibi, diabolo, & saculo tuo, & pompe eius, & operibus tuis: serua scidus quod precepisti, & esse contentus. pactumque custodians pro quo Auctor: hæc crit amicitia, obseruatio ponsionis, sic enim lego cum Gægæo, pro obsecratione) cum aduersario tuo, am est in via huius saculi, ne forte tradat te iudici, & rede suo aliquid vlti pale conuincat, tradari qui ministri, qui & ipse est inimicus. & vindex, & mittaris in carcerem & in renebras exteriores, & non inde exeat, nisi soltas nouissimum quadrantem, id est, minimum quodque delictum, quia & pro otioso verbo rationem reddiduri sumus in die iudicii. Quorum uterque recte interpretatur illud: Esto contentus, pactum custodi cum illo iuratum. Atqui facit hic locus contra eos, qui nullas volunt in baptismo admittere Renuntiationis ceremonias, de quarum antiquitate vide Adnotat. nostras in dictum lib. de Orat. supra num. 1.

422. sicuti cum legitimis sanctorum criminatorem.] Locus ad quem adludit, videtur ille Apoc. 12. Hic est accusator, &c. & fratrum nostrorum pro quo paraphrastice: sanctorum criminatorem vertit, quia & fratres & sancti Christiani dicuntur. De fratribus id supra ostensum est. Tom. 1. Apol. cap. 39. De sanctis, patet ex Apostolo Paulo, 1. Cor. 14. Epist. 1. 3. 4. & 1. Thess. 5.

423. & de ipso etiam nomine diaboli delatorem.] Similiter infra lib. 5. aduers. Mar. Ipsum diaboli nomen quero, ex qua delatura competat creatoris fortassis delulicquam Dei superioris inuentionem. Et recte. Quod enim Græco delatorem, accusatorem, calumniantem significat.

424. nisi modico quoque delicto mora resurrectionis expendatur, id est, exsoluatur (quod ipsum reperitur infra cap. vlt.) certe facit hæc interpretatio pro purgatione animarum post hanc vitam, à modico quibuscunque delictis, atque adeo etiam pro Purgatorio: cui similes iuxta locum B. Cyprianus epist. 52. ad Antonian. & lib. de lan. de Mart. ac aperius lib. Testim. 3. cap. 57. dum fidelem emendari & referuari, ex hac ipsa scriptura probat, ac Pal. 88. ac 116. & Malach. 3. Locos etiam expressit B. Hieron. & Ambrosius in hanc sententiam adnotauimus, ad dictam epist. 52. n. 59. ubi etiam late de igne purgante tractauimus.

425. Hoc est ex malis fructibus bonam arborem intelligi, &c.] Ironia est, quia recte interpretationem Carpocratianis: & etiam accipitur vox: Spero, pro timeo, sicuti supra non semel, tamquam si timeret, ne posset respondere argumentis propositis.

426. Et si vultis audire, &c.] Rursus hic paraphrastice translatus audit, pro eo quod Græce est δὲ ζῆλος αὐτῶν, quod est, recipere.

427. Et ecce ego mittam vobis Heliam Thebitem.] Quum

B

C

D

TERTIUM
CAPITULUM

etiam B. Cyrill. Alexandr. in Ioan. lib. 1. ca. 24. de Thebire loqui dicit Malachianum Prophetam, videtur olim in adit. 70. etiam lecta fuisse vox: Thebitem, Fuisse autem Thebitem Heliam, patet non solum scriptura loco. Sive legas Heliam cum aspiratione, sive ut quidam Eliam, cum hic cum vbiq; perinde est, hoc vnum animaduerti, in veteri Testamento vbiq; Græca & Latine cum aspiratione legitur, sicut in nouo. Atqui de Helix translatione infra latius capietur, nu. 564.

428. Sed quomodo Helias Ioannes, &c.] Similiter presertim locos scriptura interpretatur B. August. Tract. 4. in Ioan. ca. 1. & lib. de Trin. c. 14. Qui in vno ne vultu legit illud, coram populo, quod Auctor ipso modo peculiariter est. Posteriori vero loco etiam interpretatur spiritum Helix, pro spiritu Mose, sicut hic Auctor, qui una voce translaum spiritum Mose dicit, eo quod Num. 11. dicitur auferri à Mose, & dari 70. senioribus.

C A P. XXXVI.

429. In has questiones inde opinor excessimus, &c.] Partem veteris tituli huius capitis retinimus. De sexu Animæ & carnis. Atqui etiam hoc pertinet ad paradoxon Auctoris, quasi dependens ex altero quod supra profectus est. c. 5. 6. & 27. de Anima in vtero formata partem cum carne. Certe huius argumenti contrarium hæc adfirmat B. August. li. 1. de Anima, & eius origine, aduers. Vnoct. c. 18. & Cyrill. quoque Hierol. Catechesi. secunda.

430. propter emulas scilicet opiniones, &c. & illud sermone Platonis veterenolum.] Videtur respicere ad illas opiniones Philo sophorum & hetericorum, de quibus supra cap. 23. & 25. ac Platonis veterenolum sermone, quo dicitur discipulis remissionem, veluti ex veterno sermone profectus, de quo cap. 25. aut veterem sermone apud memoriam Platonis de animarum reciproco dicitur, ut veterenolum pro veteri accipiat.

431. quoniam & Apelles, non pictor, sed hæreticus, &c.] Iudicium eisdem fatink est eum eo quod supra s. 23. Apellem referre sollicitas Animas de supercelestibus ante compta constitutas Animas & prinde iam vitales quam muliebres. De Philumene vero cum seruo, vide supra, sicuti & de alijs eius hæreticis, li. de Prescript. hæret. c. 55. bar. 19. n. 314. De illis denique qui Animam post partum carni superducunt, vide supra c. 5.

432. qua lineas duxerit.] Quia pictoris mentem non palpantur facie, etiam hanc proverbialem sententiam in illis desumptis, de qua inter nostra Prolegomena latius.

433. Ceterum & ipsam Deo adfatus animaflet, &c.] Ad hanc locum videtur respondere B. August. loco paulo prius citato, quoniam: Qui propaginem adferunt Animarum, hinc sperant inuictum suum in vntre sententiam: quia, quum scriptum sit de axiis Deum colam de latere viri, eamque adificasse in muliere, non est aditum, quod in eius faci: m iussuauerit spiritum vitæ, idco, inquit, quia de vntre iam fuerat animata, pro quo dicit Auctor: animal iam & ipsa. Verum respondet, nihil pro hoc eorum sententiam adiuuari. Si enim, inquit, scriptum esset, iussuauerit flatum vitæ in faciem mulieris, nec sic esset conueniens, ut non propagaretur ex parentibus Anima, nisi iam de filio hoc scriptum reperiretur. Quia vero tacitum est, occultatum est, non negatum neque adfirmatum.

C A P. XXXVII.

434. Omnem autem hominis, &c.] Caput hoc titulum habet: De ætate carnis & Animæ, non vero tantum saluificatorum: De incrementis Animæ. Nam de hoc Auctoris paradoxo sic loquitur B. August. lib. 10. de Gen. ad lit. ca. vii. Nihil tamen Tertullianus Animam crescere substantia sicut corpus, adferens etiam timorū sui causam, ne etiam substantia decreteret dicitur, inquit, acquirit & defæctura creditur. Et tamen quia per corpus eam localiter tradit, non inuenit exitum incrementorum eius, quam vult de seipsum ex quo equari corpori quantitati.

435. aliqua vitæ potestas diuine voluntatis ministrum modulat, &c.] Quæ sit hæc potestas, paulo post explicat, quam dicit nos officia diuina, ad est. phrasim iureconsultorum, ministrum Dei angelos credimus. Facit itaque locus iste ad confirmationem dogmatum Catholicæ, de angelis peculiaribus homini cuique deputatis, de quibus est elegans B. Hieron. sententia in illud Matth. 18. Angeli eorum semper vident faciem patris mei. Magna, inquit, dignitas Animarum, ut vnaquaque habeat ab ortu natiuitatis in custodiam sui angelum deputatum. De istodem existit quæ. 30. apud Iustin. Mart. lib. 2. de resp. & id ipsum adfirmant B. B. Hieron. in Pal. 133. Basil. in Epist. 48. & alibi: August. Soliloq. c. 27. Eodem pertinet quod inter præ B. Cyprianus, Prologo Operis de Cardin. Christi operibus, contra hæret. scribit, ab initio præfectus quædam virtutum celestium puritas, quibus reueretur & dispensaretur mortalium genus. Vide etiam Greg. hom. 13. ac 35. in Luc. & hom. 11. in Numeros.

436. etiam Romana superfluitio Decem finxit Alemonem.] De Alemona vide Gyraldum de Dign. gentium. De alijs tribus sicuti etiam ante me adnotauit Turrib. Aduers. li. 8. cap. 34. in hac vltima Gellius: Dux Parca à Latinis, vna à partu noni mensi, Nonas, ab ætate dicitur, quasi parta, mutato s. in c. Eam hic Auctor Partellam vocat, quod partum gubernat. Parro de Luca infra latius

A cap. 39. numer. 447. sicuti etiam de fatorum inscriptione, ibidem nu. 449.

437. Nam & Moyse lex &c. Adhuc ad Exod. c. 21. iuxta lectio- nem 70. si perculerit mulierem in ventre habentem, & egressus fuerit infans eius non figuratus, damno damnatus erit, secun- dum quod compo fuerit, dabitur enim pro anima. Auctor inter- rum vocem illam: *si non figuratus, aliter circumloquendo interpretatur non figuratum, nempe cuius vitam & mortis status deputatur, idque ex profertur Theologiae Doctoribus, qui homicidium in abortu non adscribunt, nisi postquam animatus fuerit fetus. Recte autem abortum vocat Auctor, quia, teste Nonio, abortus dicitur in pri- mo illi mensibus, abortus prope tempus parienti.*

438. Legitima nativitas ferme decimi mensis ingressus est, &c. Videtur istud Auctor adsumptum esse Gellii. 5. ca. 16. ubi tradit: Decem menses in 12. tabulis tradidisse, nomen in 10. non in 11. mensi- bus nasci. Quod ipsum ante adnotavit Ruardus noster ad leg. 12. Tab. ca. ult. De Mensium partium numero & mensis septimo usque ad vaticinium, vide Plin. 7. ca. 5. Quorum seipsum dicit in honore haberi Auctor propter Sabbatum, decimum propter Decalogum: o- ctavum vitalem non esse, quod in octava futurae vitae nuptia non e- runt.

439. & decuriam numerum, vt exinde reliquorum paren- tum, &c. Decurialis, nomen ab Auctore pro denario numero accipi- tur. Huc autem pertinet quod Athenag. Orat. pro Christianis. decen- riam numerum maximam dicit, secundum Pythagoricos, qui & quaternarius sit, & cum arithmetico numerum, item musicae harmoniae & concensus ratione completatur. Continet enim (vti etiam antea adnotavit Cal. ad Rodig. l. 1. c. 4. numerandi genera numerorum est) fun. & principium, ex quo, duobus, tribus & quaternariis consistens.

440. Sed vis eius in qua naturalia peculia, &c. Locum hunc re- ptoire est apud B. Aug. loco citato n. 434. ubi castigantur illi, & cum Auctore legendum: Sed vis eius, &c. producitur pro: Si, &c. produ- ctum item Eccl. sic pro: Sic. Plerumque etiam ex illis legendum in Ter- tulliano ad haec huius capitulum, quae dicitur eam qui agit pro eo quod erit agere. Sicut autem legatur cum illo: Tunc & plenitudo ipse per- hibeat, sine eam excessus hinc codicibus pronchitur, perinde est. At- que de hoc loco sic Augustinus: Quia hunc crederet, cum ista corda tam dignum esse potuisset. Sed tremenda sunt ista, non ridenda ad hoc enim namquam cogitaret, si aliquid cogitare potuisset, quod sit, & corpus nisi. Quod autem ab absurdum, quam putare, nisi decessat ex altera, vel altera in latitudine, nisi cessante inuenerit. Aut nullum esse corpus naturae suae quantitate, quod vultque crescat, nisi tra- jectat. Quomodo igitur impletur Anima ex illa stilla seminis magni- tudinem corporis, quod animat, si & ipsa corpus est, cuius substantia nulla accessio crescat: quomodo, inquam, impletur carnem quam viu- ficat, nisi inuenerit fuerit, quanto grandius quod animauerit: Ti- mui videlicet ne deficeret etiam minuendo, si cresceret, & non ti- mui, vt deficeret rareficcendo, cum non cresceret.

C A P. XXXVIII.

441. Quamquam autem & retro praefatus sum, &c. Titulum veterem hoc modo auertimus: De pubertate, & cubis, quomodo ad An- nimam pertinet, vt videntur. Adhuc autem ad c. 25. supra. ubi da- cut omnia naturalia Anima ipsi substantia inest. id est, semper adesse, & tamen per etatis spatia procedere. Sicut autem supra vo- ce & phrasibus Tertullianicis, praefatur, Anima census, & sugges- sus sensum.

442. non quia Aesclepiadis inde sapientiam supponat, &c. quia Iuxta oculi, &c. Quia Aesclepiadis opera non cessant, locum desig- nare non licet. Atque quod iura ciuilia a quatuordecimo anno a- gendis rebus adtemperant, etiam supra dixit Auctor li. de Fel. cir- c. 11. n. 100. Feminas, inquit, a 11. annis, masculum vero a duo- bus annis ad negotia mittunt. Reperitur autem similia citatio Iuris ciuili supra ca. 6. nu. 91. & Tom. 2. lib. 2. ad Vxorem, ca. 8. & 9. nu. 51. & 62.

443. Et omnino ligno, inquit, edetis, &c. Plurali expressit nume- ro, quod Graecis adnotat. Latina omnes, & tam Graeca quam Hebraea, & Chaldaeae, singulari legunt numero. Deinde Gen. 9. fenum trans- fertur ab Auctore legens, pro eo quod vetus Interpres 70. herbam, quia vtrumque ea vox significat.

444. Auferenda est enim argumentatoris occasio, &c. Videtur respicere ad illud quod supra dicit ca. 6. de Sorano Medico, quod immorta- lem Animam intellexerit, quia obvis sustineatur. Legimus autem I- terum cum Gagepno, quod aliud desideret. Sicut etiam supra voce Tertulliani, ca. sub huiusmodi, gloriosus, tibianus, dicitur. Item: rationalitatem sensualem, intellectum, de quibus, sicuti etiam de immo- talitate Animae, & arbitrii libertate, vide supra ca. 2.

C A P. XXXIX.

445. Quae omnia natiuissimae animae conlata, &c. Retruimus veterem huius capituli, quod pauliprius aspicimus, titulus: Nal- lum pene Animam sine dæmonio esse, vtique ethnicorum. Tra- ctantur ista Auctor supra Tom. 1. Apolog. cap. 22. ac 46. & huius

lib. cap. 1. num. 12. de Socratis dæmonio, & repetitur iterum infra cap. 57.

446. tota illa puerperii superfluitate, &c. De hac, partim su- pra ca. 37. n. 436. partim in sequentibus phrasibus verotiterum Tertullia- nicae dæmoniorum candidata.

447. dum in partu Lucinae & Dianae ciatur, &c. Lucina ita dicta (vti supra ca. 37. dicit Auctor) quod producat in lucem. Huc pertinet quod habet D. August. l. 4. de Ciuit. Dei, ca. 12. Lucina quae a parturientibus inuocatur, & illud Terentij in Andria: Iuno Lucina fer opem. Cicero enim (si Vini creditur) & Lunonem & Dianam fuisse Lucinam appellatam scribit alicubi: pro quo facit conuictio: & hic intermedia.

448. dum per totam hebdomadam Iunoni mensa proponitur, &c. Tibullus: de Natiuitate Lunone: Natalis Iuno sanctos cape thuris acruos.

Videtur itaque, sicuti Genio, ita etiam Iunoni, mensa proponi sole- re. Sicut enim (vti mox adiungit Auctor) omnibus Genij deputa- bantur, ita etiam Iunones contra quam sentient quidam, qui vixit Genios, mulieribus Iunones adtribui voluit. Pro nobis certe facit il- lud Plinij l. 1. Quum singuli ex semetipsis retidem Deos faciant, Genios Iunonesque adoptando sibi. Et illud Seneca alicubi: Singulus enim & Genium & Iunonem dederunt.

449. dum vitima die fata scribenda aduocantur, De hoc sic etiam supra ca. 37. quum & fato iam inscribitur. Adhuc consue- tudinem adhibere Vergilium etiam adnotavit Turneb. Adu. l. 8. c. 34. dum, nato Salomone.

Talia fata sicut dixerunt euntes fusi, Concedes stabili fatorum numine Parca. Quae autem fata scriberentur, indicat hic verbi B. Aug. de Ciuit. Dei li. 5. c. 9. Omnia enim, inquit, fato fieri non dicimus, immo nulla fato fieri dicimus, quoniam fati nomen ubi solet a loquentibus poni, id est, in constitutione solum, quae quaeque conceptus aut natus est: quoniam res ipsa in se adferunt, nihil valere monstramus.

450. Statinae Deae sacrum est. Quam hic Auctor Statinam Deam vocat, cui sacra datur prima constitutio infantis super terram, B. August. lib. 4. de Ciuit. Dei, c. 21. Statinam Deam vocat hic verbi, quibus tota puerperij superstitio egregie explicatur. Quod opus, in- quit, erat parturientibus inuocare Lucinam: quid necesse erat Opi Deae commendare nascentes? Deo Vagiano (sic enim lego, pro Vatica- no) iugentes: Dea Cuminascentes, Dea Ruminae iugentes, Deo Sta- tilinio stantes: Dea Adona adentes, Abesona abentes, Dea Meni vt bonam haberent mentem, Deo Volumno & Dea Volumna, vt bona vellent, Dijs nuptialibus, vt bene coniugarentur, Dijs agrestibus, vt fructus uberrimos caperant, & maxime ipsi Dea Frustra: Marti & Bellona, vt bene belligerarent, Dea Victoria vt vincerent, Deo Honorino vt honorarentur, Dea Pecunia vt pecuniosi essent, Deo Es- culano & filio eius Argenteo, vt haberent creatam argenticamque pec- cuniam? Haudne ille. Quae hic sequuntur, ad varia sacrificiorum Idololatricorum genera pertinent.

451. quod dæmonum nomen est. Genios non aliud esse quam dæmonas, supra late deduxit Auctor Tom. 1. Apolog. ca. 32. ubi vide Adnot. nostras nu. 451. De Geniis autem qui singulis pueris adtribue- bantur, praeter Auctorem citatos paulo ante n. 438. videntur Gen- rimus de die natali, Plutarcho in Problem. & Lib. Anim. 1. in Aquill. Marcellinus Ammianus lib. 11. Empedocles denique & Menander singulis duos adtribuebant, bonum & malum.

452. Ceterum, inquit, immundi nascerentur. Ceterum, pro alioquin, etiam Tertullianicum est. Est autem pulcra expositio ver- borum Apollini Pauli i. Cor. 7. Nunc autem sancti sunt. id est, vti loquitur Auctor, designari sanctitatis, & per hoc etiam saluti, a- lioquin, inquit, memnerat Dominice delectationis (Iou. 3.) Nili quis nascatur ex aqua & spiritu, non introibit in regnum Dei, id est, non erit sanctus. Pulcherrime sic vtrumque locum concordare faciens, vsque adeo vt nihil contra baptismum parulorum iuxta quod calumniantur Anabaptista, id potius pro illo factat, vti etiam adnotauimus supra li. de Bapt. cap. 18. n. 126. ubi etiam necessitatem baptismi comprobata videri est ca. 12. nu. 89. & cap. 11. num. 96. ac 97. Similes etiam huius loci Paulini expositio apud B. August. li. 1. De pecc. merit. & remiss. contra Pelag. ca. 12. illud, inquit, sine dubi- tatione tenendum, quae cumque illa sanctificatio sit, non valere ad Christianos faciendo, atque ad dimittenda peccata, nisi Christiana & Ecclesiastica institutione & Sacramentis efficiantur fideles.

C A P. XL.

453. Ita omnia Anima consequitur Adam censetur, &c. Titu- lum veterem ita locupletauimus: Quomodo caro & Anima peccat- rix dicatur.

454. secundum quam incedere prohibebitur, &c. Adhuc ad illud Gal. 5. Desideria carnis non perficiunt. Caro enim concupi- scit aduersus spiritum. Manifesta sunt autem opera carnis, &c. Atque carnales notantur infamia. i. Corinth. 3. ubi dicitur: Nonne carnales estis, & secundum hominem ambulatis?

455. non tamen suo nomine caro infamis, &c. Ad hunc locum reflexisse videtur Petrus Lombardus Sentent. li. 2. ca. 51. Putauerunt, inquit, quidam secundum Animam trahi originale peccatum, non solum secundum carnem, quia non solum carnem, sed & Animam extrahere esse arbitrati sunt. Ideoque sicut de corrupta carne carni se- minatur, ita etiam de Anima peccatrice Animam peccatricem

errit.

LL

A corruptione originali infectam à gignentibus trahi. Hoc autem (ad idem) fides catholica respicit. Et tanquam veritati adversum damnata; quae non Animas, sed carnes solam, ex traduce esse admittunt. Quare id quidem verum est, quod pauloprimum dicitur Auctor, quod Anima recipiat in gignentium suam ex carnis societate, at hic fallitur, dum Animam potius quam carnem peccatricem mittitur ostendit. Certe contrarium docent B. Ambrosius in c. 7. ad Romanos, & Augustinus lib. 4. contra Iulianum. cap. 4. & 9. verbis ibidem à Lombardo citatis, Atqui noua vox Terrull. peccataeola pro peccato.

476. Adco nulla propietas hominis in Choico, &c.] De Choico, id est, terrena homine, quem illi à Psychico & spiritali homine distinguebant, vide supra lib. adu. Valentin. c. 26. 29. & 32. Legimus autem eum Latinio: vt instrumentum in officina vitae, pro in officina.

477. Denique sensus delictorum, etiam sine effectibus, imputari solent Animae, &c.] Nihil hoc facit peccatum originale Animae imputatur, quia (inquit Apostolus Rom. 7.) iam non ego operor illud, sed quod habitat in me, hoc est, in carne mea, peccatum. Quam autem & supra cap. 15. & infra lib. Exhort. ad castit. legat conformiter Euangelio: Qui vidit mulierem ad concupiscendum, etiam hic addidimus: mulierem, hic interim habet, ad concupiscendum, sensum, non vocem transferens.

CAP. XLII.

B 478. Malum igitur Anima, &c.] Titulum hic veterem retinimus: Demalo & bono Animae. Atqui etiam hoc ad prius paradoxum pertinet, quod dicitur malum Animae ex originali vitio antecedere.

479. naturale quodam modo, &c.] Distinguit naturale quodam modo, à naturae corruptione sic dictum, & naturale proprie, cuius aditus reliquus agnoscat, nempe boni illius quod principale erat in Anima ante lapsum hominis in homine iam corrupto, & non tam extenuatum illud quam obumbratum. Quis locus contra eos facit, qui Liberum Arbitrium, per peccatum illud originalem in homine, non modo corruptum aut immutatum, sed extenuatum volunt, atque adeo nullam agnoscent Arbitrii libertatem. verum de eo latius infra lib. 2. adu. Iulianum.

480. & solus homo sine peccato Christus, &c.] Excipit non vno loco B. Augustinus. B. Virginem Mariam Deiparam.

481. Deus bonus est, Deus videt, & Deo commendo, &c.] Scripsit de hoc Argumento librum integrum Auctor de Testimonio Animae, quem habes supra Tom. primo.

482. per secundam naturam inter ex aqua & superna virtute, &c.] Quam hic: supernam virtutem, max. Spiritum factum vocat, de quo latius supra lib. de Bapt. cap. 5. num. 43.

CAP. XLIII.

C 483. De Morte iam superest, &c.] Veterem titulum retinimus: De Morte. Interim nihil ad hoc certi de ea determinat, nisi infra c. 50. & 51.

484. quamquam Epicurus, &c.] Istud ibi etiam repetitur quum dicitur: vram hinc non Epicuri stupor suffundatur, negantis debitum istud ad nos pertinere. Verba similia Epicuri, quae ab Auctore citantur, reperiuntur apud Laëtantium. inter reliqua eius dogmata, lib. 3. cap. 17. Quando nos, inquit, sumus, mors non est: quando nos non sumus, mors est: mors ergo nihil ad nos. Respondet autem: Quam argute nos fecerit! Quasi vero transacta mors timeatur, quia iam sensus ereptus est, ac non ipsum mori, quo sensus ereptus. Est enim tempus aliquod, quo & nos tam non sumus, & mors tamen nondum est; idque ipsum videtur miserum esse, quum & mors esse incipit, & nos esse desinimus. Porro in eadem epistola, nempe ad Metheceum, reperiuntur etiam verba haec à Terrulliano in Latinum versis: Idemque videtur esse, quod supra dicitur: Quae citantur à Plutarcho lib. de Tranquill. animi: Et ex illo tanquam Plutarcho lib. 2. de Timore, à Gell. Noct. Attic. lib. 2. cap. 8.

485. Multo coactius Seneca: Post mortem omnia finiuntur, etiam ipsa.] Bis eandem sententiam repetit Auctor, infra lib. de Resurr. car. cap. 1. & 3. Reperitur autem l. de Remed. fortuit.

486. Denique nec Ipeculum eius somnus, &c.] Adludit ad illud Ouidij.

D Stultus, quid est somnus, gelida nisi mortuis imago?

CAP. XLIII.

487. De somno prius dispuremus, &c.] Titulum capituli eundem seruauimus: De somno pertinente ad tractatum mortis. Est autem sic necessario distinguendus locus iste: De somno prius disputemus, post, id est, postea, mortem qualiter Anima decurrat.

488. Non vti que extranaturale est somnus, vt quibusdam Philoſophis placet, &c.] Mox eos Philoſophos recenset, contra quorum singulorum opinionem singularim disputat Auctor.

489. Stoici, somnum resolutionem sensus vigoris adimant,] Idipsum sic explicat Plutarcho lib. 5. de Philoſ. cap. 2. 4. Plutarcho, inquit, & Stoici somnum fieri putant sensus quidem spiritus remissione, & tamquam laxatione, quem admodum & super terram confectis statu, eodem vero se recipiente ad superciliorum interstitium, id est, animam principatum. Quorum sententiam latius explicat Auctor paulo post: Superest si forte cum Stoicis, &c.

470. Epicurei diminutionem spiritus animalis.] Cum haec opinione satis conuenire sententiam Democriti & Stratonis patet ex hoc infra verbis Auctoris: Proinde deminutionem animalis spiritus, aut indigentiam spiritus, aut segregationem conlat spiritus, immortalis anima non sinit credi. Perit anima immutatur. Ad postremum autem etiam illud pertinet quod Plutarcho cap. 25. eiusdem libri Empedocli tribuit: Somnum vero alij ignis interni segregationem esse.

471. Anaxagoras eum Xenophanem, defecitcentiam.] De Anaxagora paulo aliter Plutarcho: Anaxagoras inquit, somnum corporalis functionis esse corporalem enim esse, non animalem. Disputat contra hanc opinionem, non modo Auctor, sed etiam Xenophanes lib. de Somno, & Vigilia, cap. 3. Porro Xenophanes, qui inter alios, teste Suida, Elegiam scripsit de transitu animarum in alia corpora, Colophonius, Anaximandratate vixit.

472. Empedocles & Parmenides, refrigerationem.] De Empedocle sic, vt supra, Plutarcho. Empedocles somnum, quoniam caloris refrigerationem esse. Parmenides vero eandem sententiam non mirum est, quum dicitur spiritum eius fuisse Empedoclem scribat Suidas.

473. Aristoteles, marcorem circumcordiali caloris.] Constat hoc paulo post Auctor, eandem faciens Empedocle de refrigeratione sententiam, quum dicit: Sed nec refrigerationem admittit, &c. Quam haud dubie clarius deducit Aristoteles loco mox citato, & etiam refrigerationem pro marcore virtutis Interpretat. Quam proinde etiam Plutarcho ibi adhibuit dict. lib. cap. 25. Aristoteles, inquit, communem somnum corporis & Anima naturam est enim eius functio, humor à pectore ad capitalia loca sustitus, subiectaque alimento feruor cordis refrigeratur. Verba eius iuxta Somnum esse concussum quendam caloris, ad interiores (cordis nempe) partes, & vniuersam naturam conuenientem: sine vno autem cordis, in quo est somnus, quum minus mouetur, sed frigus possit.

474. Porro somnum ratio praet, tam apium, tam vtilium, &c.] Istud praeterea agnoscit ibidem Aristoteles, quum immediate subiungit: Atque ille quidem necessarius sit, & salutis gratia. Contrariatur enim requies animantia. Post illud autem: nihil enim somno rationale, addidimus iterum ex Gagnano: nihil enim naturale, nam sequitur eius contrarium: extra naturae caducis.

475. Nam & amulas somno valentidus, phrenciaem atque cardiacam, &c.] Ad Phrenciaem pertinet, quod habet lococitato Aristoteles: Melancholicos hanc somno indulgere, propter quod refrigeratur est locus interior, vt non magna in huiusmodi copia oriatur. Et cardiacos cum phrenciaem contrarietiam Cuius de Diuino, eo quod (Cello teste li. 3. cap. 19.) sapientiam phrenciaem transeant: in hoc differentes, quod in huiusmodi labor, in illis constat: est autem ex. Sicut, morbi genus in ore ventriculi simacchi. Ad quem adeo pertinere puro illud quod ibidem subiungit Aristoteles: Porro atrabilis, quae natura frigida est, aliter officium refrigerat, & proinde somnum impedit.

476. etiam in lethargo, &c.] Lethargi ibidem meminit Aristoteles, qui non aliud est, quam inexpugnabilis somni necessitas cum mentis alienatione, atque adeo ad eum pertinet, quod de eorum tractu subiungit Auctor.

477. Nam & in his plurima somni paratura est.] Somnum conciliari cibo & potu, ibidem adnotauit Aristoteles. Est vero etiam hic vox Terrullianica: perit, ibidem adnotauit Auctor.

478. ille fons generis Adam, &c.] Quum dicit ante dominum esse Adam quam laboratur, quam & edit, immo quum & prolatur in Adam, &c. est postremum postremum prius tamen multo conuenienter ante illud Gen. 1. Benedixitque illi Deus, & ait: Crete & multiplicamini, &c. quippe quod non ad Adam solum, sed & ad mulierem dicitur Deus. Atqui quod hic de somno naturali, supra cap. 11. de Eccl. interpretatur est, verum de eo latius Tom. sequ. ad fragmenta libri de Eccl. est.

479. Si enim Adam de Christo figuratur, &c.] Magis propria est haec lectio Terrull. quam illa Gagnan: figuram dabat. Similiter autem & Rufinus in Exposit. Symboli, inter opera B. Cypriani Tom. 3. interpretatur hunc Gen. locum, vt per Euan. de latere Adam intelligatur vera mater vniuentium Ecclesia.

470. paradigmata Platonico plenius.] Quod hic me est verum paulo ante exemplar dixit. Donatus & alij, exemplum, malum contere. Ad quod vero paradigma Platonico adlucet notis, insuper ad Phaedonem eius, ubi somnum & vigiliam vita & mortis comparat, aut ad Dialog. 9. de Rep. cuius initio docet modum, quo suauis somnos possit contingere. Quod postremum confirmare videtur ita sequens & longa de opere Adam narratio Auctoris. Atqui de Praetextio: lineas age, vt de nostra Prolegomena.

481. reuersionem mortuorum tibi adfirmat, &c.] De hoc latius lib. sequ. de Resurr. carnis.

CAP. XLIV.

482. Ceterum de Hermetimo, &c.] Verba haec ipsa Auctoris verum nonnulli huius comprobant: De Hermetimo Anima. Huius sententiam quod supra cap. 2. habet Auctor: vt Hermetimum, cui Claroni mortuo templum contulerunt; fecit etiam Hermetimum mentionem, qui postea in Pythagora reuocatur, cap. 28. & 31. Scripsit etiam Lactantius Dialogum Hermetimi titulo. Historiam autem

A. In fabulis de sompnis Auctor ex Plin. nat. hist. li. 7. c. 52. Reperimus, inquit, inter exempla Hermetici Clazomeni Animam relicto corpore...

473. Iectionem Animae esse somnium, &c. Ita prorsus legendum pro eo quod est somnium. Quae autem haec Sententia de somniis...

484. vt de incubone praesumptio est, &c. Morbus incubonis etiam vulgo satis notus est, quam vero Soranus opponat valentibus...

485. quod etiam Epimenidem in fabulam impiegit, &c. Etiam hoc ex Plinio de sompnis, ubi supra: Et in Gnesio, inquit, Epimenide...

486. Theopompus. Verisimiliter, loquitur, non de Theopompo Atheniensi antiqua Comaedia Poeta sed de Theopompo Chio, qui varias scripsit historias, Isocrati discipulo.

C A P. XLV.

484. Tenemus hic de somniis quoque, &c. Reuimus hic etiam veterum titulum De somniis, quomodo ea patiantur Anima, & unde eueniant. Atque ea de re videtur Aristoteles lib. de somniis...

488. Hanc vim etiam dicimus, &c. De Ecstasi, tractatum distictum ad Tomum sequi in Praefat. ad Fragmenta librorum Tertulliani de Ecstasi.

489. si comites somniaremus, quod hic dubia, mox clare dicitur: quam comitem esse non liceat, nempe visiois in somnis bonorum aut malorum.

490. non magis enim ob stupri visioem damnabitur, &c. Hac perinet quod respondet B. Gregor. Augustino, Anglorum Episcopo, ca. 11. de pollutione nocturna, quando celebrationem & communionem impediatur.

C A P. XLVI.

491. Ecce rursum vigemus, &c. Capiti huic, quod a priori ob praesentiam cum aliquo sequenti, distinximus, titulum dedimus: Quod rana non facit somnia.

492. Vanitas in totum somnia Epicurus indicauit, &c. Facile est credere quod Epicuri fuerit haec opinio, quippe qui etiam, uti subitum liberat, a negotiis diuinationem, de qua supra Apolog. c. 45. num. 569. & lib. aduers. Valentin. 7. m. 61. & dil. lib. de diuinatione...

493. Homerus duas portas diuini somniis, &c. Reperitur hoc apud Homerum Odyss. T. cuius versus Graeco Virgilius Aeneid. 6. sic vertit: Sunt geminae somni porte, quarum altera fertur, Cornua, qua venis factus datur exitus vmbis. Altera cadentes perfecta nitens elephanto; (eburna, nempe) Sed fallax ad caelum mittunt infamia manes.

494. Aristoteles maiore sententiam mendacio recitans, agnoscit & verum. Hoc vult dicere de Aristotele Auctor, quod quamquam putet maiorem partem somniorum mendacium esse, tamen etiam veram subinde in illis agnoscat. Ipse enim lib. de Diuinat. per somnia, neque eorum mendacium esse eam docet, nec eisdem habendam, de quibus supra, tamen esse somniis diuinationem esse, non fieri incredibile. Quod autem ex Deo neget immitti, contra eos illicet, qui omnium somniorum causam Deum faciunt.

495. Telum istas nulla somnia euacuant. Buacuare videtur sumere auctor, pro vacua, id est, vana facere, quia sepe Cicero, ubi supra, Telum istas, a Telum esse. Caris sic dicit, erant admodum diuinationibus & Aristum responsum dedit, & proinde etiam verisimiliter diuinationis quae fit per somnia.

496. Quis autem tam extitans humanitatis, &c. Hac perinet illud quod infra habet Auctor ca. 17. At in quibus aliquis somnia quaerunt vera sunt, Respondet Auctor. Non enim quia videntur vera sunt, sed quia adimplentur. Fides somniorum de effectu, non de conspectu renouatur.

497. Altyages Medorum regnator, &c. Hac sepe praesequitur Herodotus, qui etiam ab auctore citatur, hist. 1.1.

498. Hoc etiam Charon Lamplicaeus Herodoto prior. Flo-

ruisse enim scribit Suidas Persicus temporibus Olympiade 75. Qui quum Persica inter cetera multa historica scripsit, verisimile est in illa contineri quod hic citat Auctor. Allegatur idem iube ab Aethiopo & Plutarcho. Recte autem addit meo iudicio. Auctor: Qui filium eius tanto operi interpretari sunt non fecerunt.

499. Philippus Macedo nondum pater, &c. Adnotauit Latinus istud etiam a Plutarcho reuocari in Alexandro, sed paulo aliter initio.

500. quia leo semel pater est. Videtur id sensisse, de quo Plin. li. 8. ca. 16. Semel, inquit, editi paruum (& proinde semel dimittat Leo nem parrem esse) lacertis unguibus acie vero in enixu; vulgum credidisse. Video. Aristoteles diuersa tradit, de animal. sensu etiam ipse Plinius.

501. Aristodemus vel Aristophon. Quis se esse Aristodemum, neque, an ille qui, teste Suida, compendium vniuersae Herodiana scripturae, an vero qui collestarum fabularum, Plutarcho teste, aliquot libros edidit. A quo etiam citatur Aristophon Comicus, uti etiam a Laertio.

502. Ephorus scribit. Quum Ephorum Cumanum seniore Theopompo aequali faciat Suidas, quem ait Alexandrum laudibus ornasse, videtur non approbanda eorum sententia, qui hunc Philippum Macedonem antecessoribus scribunt, sin secus poterit de Ephoro Cumanio iuniori Tertullianus, intelligi.

503. Sed & Dionisii Siciliae tyrannidem Himeræa quadam somniauit. Reuimus sic Basilienis auctore, quam Gagani: Himeræa. Hinc autem castigandus est Valerius Max. li. 1. ca. 7. de somniis, & legendum Himeræa, pro eo quod est: Himeræ. Neque enim proprium nomen esse Himeræ, recte adnotauit Leopard. Emenad. 8. ca. 7. sed gentile potius, ab Himeræ urbe Siciliae, Staphyrii patria. Addens praeterea, quod apud Suidam reperitur, quaeque est eorum. De quo penes cum fides esto, quia in illo reperire non potui.

504. Heraclides prodidit. Idem citatur etiam infra c. 57. de Oraculis. Verisimile est eundem esse, qui vrbique citatur, qui a nem ille fuerit ditor hoc eius nomen scribere, adijcitur Lector christiana.

505. Et Seleuco regni Asiae, &c. Eum hoc non proculguit. Euphorionem intelligit, qui teste Suida, Bibliotheca praefatus apud Manganum Antiochum Syriae Regem, & libros sex de Oraculis adidit. Euerunt enim Seleuci duo. Antiochi eius praedecessores, de quorum primo loqui videtur Auctor, qui iuxta Eusebii Chronicon, capto Demetria, destruxit Asia regno, ex vrbique vnum faciens, Syriae & Asiae pariter imperauit.

506. Mithridatem quoque, ex somnio Ponti potitur, a Strabone cognoscit. Habet id Strabo li. 7.

507. Et Balatidem Illyricum, &c. de Callisthene, &c. Callisthenem illum intelligit haud dubie, cuius Rerum Macedonicarum libros citat Plutarcho, in Paralleli minoribus, c. 15. An idem sit qui ab Alexandro interfectus sit, ne scio, qui quum non esset, de Balatide historiam alibi quaerit Lector.

508. Reformatorem Imperii, &c. Iulium Octavianum tantum, &c. Marcus Tullius Augustum, &c. de somnio notant. In Vitellii Commentariis conditum est. Quum non esset Vitellii Commentarii, penes nostrum Auctorem fides esto: sufficit quod id ipsum repetatur in vita Cicerois apud Plutarcho.

509. vt quum Caesari, &c. alias maiestatem, alias discrimen ab hostibus relaturus. Ex castigatione Harrisii: discrimen legitimus, pro: crimen, eo quod de bello Cassii & Bruti in hunc modum scribat L. Florus li. 4. ca. 6. Primum adeo anceps fuit, & par vrbique certamini discrimen, vt exitus praely docuit. Capta sunt huic Caesaris castra, inde Cassii. Atqui adintellectum huius loci facit, quod habet Laet. li. 2. c. 8. Illud quoque, inquit, somnium non minoris fuit admirationis, quo Caesari Augustus dicitur esse seruatus. Nam, quum bello ciuili Brutiانو, implicatus graui morbo, ad sinere praely statusset: medicus eius Attorio Mitras species obseruata est, monens ne propin corpori imbecillitatem, castra se conseruaret Caesari. Itaque in aciem perlatus est, & eodem die a Bruto castris capta sunt. Atque hoc est quod dicit Auctor, desitit tabernaculo: de quo vide Suetonium Octauii cap. 91.

510. vt quum Polyerati Samio filia erucem prospicit, &c. Quo tempore hic vixerit, explicat Plinius lib. 33. ca. 1. Polyerati (inquit) Sami tyranno, dilectus ille annulus in mare abiectus, capto relatus est praely ipse, circiter 230. annum vrbis nostrae, interfecit.

511. de follis vngue, &c. Explicat istud li. Herodotus, scribens etiam Polyerati filiam vidi se per somnium patrem sublimem in aere, qui a sole vngue returo, quo prospexit in erucem actum, solis ardore exsicandum.

512. & lauacro Ionis. Istud est quod ibidem Herodotus illam somniasse scribit, quod pater a loue lauaretur, hoc est, pluuio, & imbribus qua Ioni ethnici tribuebant, perfundere tur.

513. Cicerois denique dignitatem, paruuli etiam nunc, gerulam sua impexerat. Legimus iterum ex Gagnao, gerulam sua, pro quo irrepserat: suam. Vide vero istud apud Plutarcho, in isto vira Cicerois.

514. Cynus de sinu Socratis demulcens homines, discipulus Plato est. De hoc ita Laertius in vita Platoni: Dicitur Socrates per somnium vidi se, se Cynipallum inter genia habere, qui etiam eusebio productus alio enclari, inuando clangore adiro, & postride Platonem ipse commendatus esse, & ipsum Aristotele hanc illam auerum esse.

515. Cleonymus Pytaes ab Achille curatur in somniis. Vide Herodotum, Cleonymum etiam quendam infectatur Aristophanes in Nu.

E

F

G

H

LL

A in Nubibus, tanquam fugacem & timidum, Pyctes autem pro pugil, vox nota est.

516. Cotonam atreum, &c. Sophocles Tragicus rediuenit.] Vocat eundem Plinius lib. 7. c. 27. Tragicus coturni principem, Atheniensem facit Suidas, qui exhibuerit fabulas 123, victorias 29. reperiatur. Igitur autem somnium eius habet Fulgus lib. 1.

517. Neopolemus Tragedus apud Rheteum Troie sepulchrum Aiacis, &c. Sic restitit hunc locum cum Leopardo Emend. l. 3. cap. 15. ac 16. pro eo quod erat: apud Erythreum. Nam in hac verba confirmat Plinius l. 5. c. 30. Extra sinum sunt (inquit) Rhetealitora, Rheteo & Davdario oppida habitata. Ac paulo post: In Sigao fuit & Bantion Rhodiis conditum, in altero cornu Aiacis ibi sepulchrum.

518. Quanti autem Commentatores, &c.] Varios hic Commentatores citat, qui de Somniis scripserunt. Aliqui interpretationis somniij Auctor primus Amphitryon ponitur à Plinio lib. 7. c. 56.

519. Artemon.] Ex Artemone quantum apparet Medico, quaedam descripsit Plinius lib. 28. cap. 1. Citatur etiam Artemon Clagromensis à Suida & Eliano.

520. Antiphon.] De hoc ita Suidas: Antiphon Atheniensis coniectore fuit arripere, ut alibi idem loquitur, de interpretatione somniorum scripsit.

521. Strato.] Hunc idem de somno & de infomniis scripsisse testatur Laertius, nempe Stratonem Lapideum.

522. Philochorus.] Etiam hic, Atheniensis Vates & Arripere de diuinatione partium libro 4. scripsit, atque etiam ex somniis fiebat diuinitio. De hoc iterum paulo post Auctor. cum Philochoro Atheniensis.

523. Epicharmus.] Epicharmi carmina quaedam habet supra & infra. Laertius vero scripsisse etiam cum tradit Commentario: de Natura & de Medicina. In illiusque versimile est eum etiam de somniis aliquid scripsisse. Videatur Roma in Bibliotheca Vaticana. Certe Auctor paulo post: Ceterum Epicharmus (inquit) etiam summum apicem inter diuinationes somniis extulit.

524. Serapion.] Ex Serapione quodam Plinius se quaedam sumptisse adnotauit ad l. 2. & iterum ad l. 4. ubi eum Antiochenum vocat. Fuerunt vero etiam alij Serapiones.

525. Cratippus.] Cratippus Philo sophus Peripateticus scripsit libros De diuinatione & Somniis.

526. Dionysius Rhodius.] Dionysium Musonij filium Rhodium à qui nullam dicit, adnotauit Suidas, qui fuerit historicus, & fuit Sola sacerdos.

527. Hermippus.] De hoc sic paulo post Auctor: Cetera cum suis & originibus & ritibus & reatoribus, cum omni deinceps historia Somniorum Hermippus Bercensis quinquies voluminum factiariane exhibebit. Hunc autem discipulum Philoni Biblii sub Adriano Imperatore, multa scripsisse tradit Suidas.

528. Nam & oraculis hoc genus stipatus est orbis.] Oracula varijs generis adfert, & conuenit mendacij, Euseb. lib. 5. De prepar. Euang. c. 10. & presertim genera enumerat Clemens Alexandr. Orati. ad Centes. nempe laetum Theoprotum, tripodem Cyrrheum, as Dodonaeum, Gerandryon, fontem Castalionem, fontem Colophonum, Clarium, Pythium, Didymum, & Apollineum, praeter ea, de quibus mox laetius.

529. vt Amphiarai apud Oropum.] Sic legitur eum Leopardo, loco mox citando, pro: Horopum: quia Oropus oppidum in confinio Boeotiae legitur apud Plin. lib. 4. cap. 7. qui etiam Amphiarai meminit, quod apud Thebas obierit vna aetate ante bellum Iliacum, cuius filio Tiburte vetustioris existit illic tres in agro Tiburino, apud quas inauguratus traditur. Certe oraculum Amphiarai nominatim addit, ubi supra, Clemens Alexandrinus.

530. Amphilochoi apud Mallum.] Legimus Amphilochoi cum eodem Leopardo, pro: Amphilochoi. Nam etiam Clemens Alex. Amphilochoi oraculum celebrat, sicuti etiam B. Iustinus Mart. Apolog. 2. Mallum vero oppidum Ciliciae propinquum, cuius meminit Plin. lib. 5. cap. 27. subintelligit.

531. Sarpedonis in Troade.] De hoc ita Plinius lib. 13. cap. 13. Praeterea Mutianus ter Consul prodidit, se legisse, quom praesertim Lyciae Sarpedonis à Troia scriptum in quodam templo chariam. De oraculo autem eius, vide Philostratum in Herois.

532. Trophonij in Beocia.] Idem Plinius lib. 34. laudat opus Eurycratae simulacrum Trophonij, ad oraculum, de quo sic laetius lib. 31. cap. 2. In Beocia ad Trophonium Deum, iuxta flumen Orchomenon, duo sunt fontes, quorum alter memorari, alter obliuionem adfert, imò nominibus inuenit. Abiit autem hinc in Proverbijs: In auro Trophonij uaticinari, de quo late Erasimus in Chilidiadibus. Atque ad istud oraculum etiam respexit Plutarchus de Definitione oracul. citatus ab Euseb. lib. 5. De prepar. Euang. c. 8. Nullibi vnde quam in Lebadaia Beotiae oraculum in illa parit, inuenitur: Sic enim omnino ibi legendum est, pro eo quod erat corrupte: Boetiae.

533. Mopsin Cilicia.] Mopsi cuiusdam Vatis meminit Mela, qui in finibus Pamphyliae Pbsolim urbem condiderit, an idem sit cum Apollinis filio, cum quo Calchus de pericia diuinandi certasse scribitur, Laetio iudicandum relinquo, Valerius Argonaut. li. 1. Saerum Mopsium quendam commemorat, de quo hic Auctor loquitur.

534. Hermionae in Macedonia.] De oraculo Hermionae sic habet Suidas: Hermione, Peloponesi oppidum est, Cereis, & Proserpinae asylum. Ibi itaque versimile est oracula pronuntiarj solita.

535. Paliphaz in Laconia.] Sic legendum omnino, pro Paliphaz,

recte adnotauit Leopardo Emend. lib. 8. cap. 4. Nam conuenit Cicero lib. 1. De diuin. ac Plutarchus in vita Agila & Cleomenis. Qui praerant (inquit Cicero) Laconiam (hinc in Laconia addit Auctor) non contenti vigilantijs curis in Paliphaz, quos vera quae oracula dacebant. Conseriti etiam cum Plutarcho Paulianus in fine Laconiae scribens: In Thalamis quam Stephanus dicit fuisse Mopsion urbem] fuisse lonis oraculum Graece Panphaz, & fanum, in qua iura diuinationes prouideret, et itaque esse esse signa in ea fani parte que sub dio est, Paliphaz (sic enim reus etiam siluestri reuoluitur, pro: Paphia) enim, Suis alterum. Nec mirum, quom talis fuerit filia Paliphaz, exor Minos Crata Regis.

536. Sed & Stoici Deum maluit, &c.] Haec de sumpta videtur ex lib. 1. de Nat. Deorum Cicero, ubi similia videtur esse sic uti etiam apud Plutarch. lib. 5. de Plac. Philo. cap. 1.

537. Nam de oraculis etiam ceteris, &c.] Similiter supra dicitur Tom. 1. Apolog. cap. 22. de daemonica virtute. Amulatur (inquit) diuinitatem, dum furantur diuinationem. In oraculis autem quo ingenio ambiguitates temperent in euentus, sciunt Crete, sicuti Pythi, &c. ne prolixior sum, remittent Laetorem ad Adnotat. illic nostras n. 349. 350. 351. 353. Eodem pertinet illud 2. de Magis. ubi pueros in eloquium Auctoris elucit.

538. etiam per beneficia fallentes medicinarum, &c.] Similiter Auctor loco iam citato: Benefici (inquit) plane & circa curas velleculudum. Ledunt enim primo, deinde peritinae praecipit ad miraculum noua siue contraria: post quae deiuuati laedete, & curasse creduntur.

C A P. XLVII.

539. Definimus enim à Dæmonis plurimum incuti somnia, &c.] Titulum hinc capiti, à precedentibus recens distincto, addimus. Quae fit de somniis Christiana sententia, quod nempe plerumque à Dæmonio aut Deo immitantur, aut ad Eccliam pertinent. Atque prius illud etiam supra adferunt Auctor dicit Apol. 2. c. 1. de Magis: & somnia immit.

540. A Deo autem, &c.] Latum habet tractatum huius rei similem de somniis quae à Deo incutiuntur, apud B. Gregor. Nyss. lib. de creat. hom. cap. 14.

541. pollicito felicitet & gratiam spiritus sancti, &c.] Mores filio magis sensum citat scripturae loci 1. quom verba, quae in uarijs re eff. Ad 2. Historia autem somniij Nabuchodonosor. Daniel. 1. nisi, summa est, quam etiam Nyss. citat.

542. ex vitiosis Deum discunt.] De vitiosis supra Tom. 2. de Idololatria, cap. 15. numer. 121. Hic autem etiam de vitiosis ethnicorum loquitur: quippe qui sunt maior penes vi hominum.

543. ita & tentatio Mali in sanctos, &c.] Iterum hic Malus substantiue pro diabolo accipitur, de quo quod dicit: a quibus nec interdiu abilit, videtur pertinere ad illud Psal. 90. A ligaturolante in die, ab incurfu & demonio meridiano. Locus vero Epicharmi allegari non potest, quod non existit eius opus de Somniis. Atque de Ecclia infra Tom. sequi. Legimus autem mox cum Gagas & Galemio: neque ab anima videbuntur accedete, pro eo quod irreferrat in adit. Lugdun. occidete.

C A P. XLVIII.

544. Certiora & colatiora somnari affirmant, &c.] Caput hoc, etiam ab alio separatim, inscripsimus: Quod reliqua quae de somniis scribuntur, ingentis magis quam constanter procedunt. Atque hinc opinio quod fatum possit eorum motus occurrant somnia, sicut Plinius libro 10. cap. 75. quom dicit: A vino & a cibis proxima, atque in redormitione vana esse visa, prope conuulsi. Alioquin videtur proprius cum Auctore sentire, quod calis procedant.

545. Ex temporibus autem anni, &c.] Haud absimile est illud Plin. l. 8. cap. 4. Arripere (inquit) & Fabianus, plurimum somnari circa verum & autumnum, magisque iupino cubitis, at prope nihil, à quibus interim assentire Auctore videtur his verbis: In quere lupina, neque dextro laere decumbat: sicuti etiam, quod vetero magis quietam esse Animam praemittit. Eius autem pro Platonem citet, non potui apud illum reperire: permittent Lectorem, quisionem diligentiorem.

546. Superstitio, vt quom apud Oracula, &c.] Ray. in Oraculorum, de quibus sup. c. 46. meminit, & ieiunium insuper addit, quod indicabatur apud Oracula incubantibus, de quorum quibus post: Sic enim & daemone lobrietatem expulsum à suis somnatoribus. De praesumptione vero Pythagororum fabam respicientium, vide supra cap. 31. num. 381.

547. Atquin trina illa cum Daniele fraternitas, &c.] Latius haec Danielis 2. cap. historia traditur infra lib. de Ieiunio. Tom. 5.

548. trium hebdomadarum statione.] Stationem hinc etiam praesentio ieiunio accipit Auctor, de quo laetius supra lib. de Orac. cap. 10. num. 58. & l. 2. ad Vxorem. cap. 4. num. 24. Mirum est autem, quod trium hebdomadarum stationis, id est, ieiunij, memoretur, quom nusquam apud Danielem, neque infra à I. de Ieiunio addit. P. Jch. certi temporis illa fias meminit.

C A P. XLIX.

549. Infantes qui non putant somnare, &c. Titulum huius capiti, etiam ab illis dicitur. Quod & infantes & omnis omnino, gens somnia non somniant, tradit Aristoteles lib. de Inom. cap. 3. Ad etiam ante Auctorem contra sentit Plin. lib. 1. cap. 75. Somnia inquit statim infans nam & paupore expurgitur, & iudicium imitatur.

550. Sed & quod Libya gens Atlantes, &c. Etiam hoc non solum Herodotus habet quem citat Auctor, in Melpomene (vix ante me advenit Leopardus Emenal. l. 8. cap. 2. sed etiam Plin. tum loco iam dicto ubi quosdam nunquam somnare scribit, tum l. 5. ca. 8. Atlantes inquit) degeneres sunt humani rituumque in somnia videntur, qualia reliqui mortales. Locum vero Aristotelis de heroe quodam Sardinia, quare Lector, nam nobis ad alia properandum.

551. vt Neronis quoque feri fomiatoris, &c. Latius de hoc supra Auctor ca. 44. Sed & Neronem inquit) Suetonius negat vtiquam somnasse, nisi in vltimo exiit post paucos suos. Verba Suetonii in Nerone, c. 46. hac sunt: Terretur ad hac euidens portentis fomiorum, & suspiciorum, & omnium tum veteribus tum nouis, nunquam antea fomiare solitus. Adultere eodem videtur Plin. lib. 2. 75. 1. c. Moriferum fuisse signum contra consuetudinem fomiorum, inuicem accepit.

552. & Traj. medii. Similiter etiam Auctor supra loco iam citato. Sed & Traj. medii. Theopompus negat vtiquam somnasse. Reperitur idem sum apud Plutarchum iuxta quod loco citato adnotat Leopardus lib. de defect. Orac.

553. quia nullam gens det extranea est. Vide de hoc supra lib. adnot. Ludas ca. 7. ubi post enumerationem variarum gentium, sic concludit: Christi autem regnum & nomen ubique porrigitur, ubique creditur, ab omnibus gentibus supra nominatis colitur, ubique regnat, ubique adoratur, omnibus ubique tribuitur aequaliter. Eodem perine quod habet Auctor sequi, ca. quoniam contra, omnes iam nationes ascendunt in montem Domini, & in eadem Dei Iacob.

C A P. L.

554. Satis de speculo mortis, &c. Huius capituli titulum hoc modo auximus: De mortis vi in omnes, & quia Menander falso per suum baptismum discipulus suos eximit. Atqui de morte prosequitur ad hunc libri vltimum, quem exuperat tractatum supra c. 42.

555. Etenim omnium que licet omnino, &c. Huc pertinent ille etiam Ebraeorum sententia. Cicero l. 6. Epist. 1. Exremum omnium rerum mors. Horatius l. Epist. 1. Mors vltima litem rerum. Sicuti etiam ad id quo appellatur. Debitum nature, tum hic, tum inferi, de Menagone ab Auctore illud Horatius lib. de Arte: Debitum morti nos nosque traque. Adde autem: hoc Dei vocem pulsatam, addidit ad illud Gen. 2. Quicumque hora comederit ex eo, morte morietur.

556. id est heretici Magi Menandri Samnitani furor, &c. Menandri, quem hic, B. Iust. Mart. Apolog. 2. ac Irenaeus scetus, Samaritanum vocat, varios errores recenset supra Auctor l. de Praescript. adu. her. ca. 46. her. an. 302. Vti etiam baptismi eius fit mentio, sed hic praeterea additur, quod diceret immortales & incorruptibiles, & latini resurrectionis composit: qui baptismi eius induerint. Quod ipsum etiam ex Irenaeo de scriptis lib. 1. cap. 21. Resurrectionem enim, per id quod est in eum baptismum, accipere eius discipulos, & ultra non posse mori, sed peruenire non senserunt & immortales. Item ex B. Iustino Mart. Apolog. 2. qui illum ait: sectatoribus suis, minime mortuos esse, per iustitiam. Quod ipsum in suam historiam transferre Eusebius & Nicephorus supra citati. Atqui infra l. de Resurr. carnis, errorem alterum eius recenset Auctor de carne hominis ab angelis procreata.

557. Sed aut ebriosis reddi Lyncefarum vena vinosa, &c. Supra lib. adu. Valentin ca. 15. similiter Auctor: & Lyncefarum que ebrios efficit, obitio habet verba Rhodani Lyncefarum Macedonia sunt populi unde Lynceffis Graecae forma, cuius vim describit Plinius lib. 2. Nat. hist. ca. 103. quod est de miraculis aquarum, fontium, & fluminum: Lynceffis inquit aqua quae vocatur acidula, vixi modo temulentos facit. Item in Paphlagonia & in agro Caleno, fontis Paphlagoniae meminit & Marcus Viteruius. Idem prodit de Lynceffis Seneca Nat. quae lib. 3. c. 2. adiciens hos duos versiculos ex Ouidio: Quem quicumque parum moderato gutture traxit, Haud alter tribuat, quam si meta vina bibisset.

558. aut Lynphaticos efficit Colophonis scaritigo demonica. De Lynphaticis aliquid supra diximus lib. de Baptismo, c. 5. n. 38. Colophone autem inquit, ubi supra, Plinius lib. 2. c. 106. in Apollonia Clary specu lacina est, cuius potu mira rediuntur oracula, breuior vita. Meminerunt eiusdem Clemens Alexandr. lib. adu. Gentes, & Eusebius de Praepar. Euang. lib. 2. ca. 5.

559. aut Alexandro acclidi Nonactris Arcadiae venenata. Haud ab similitur loco citato supra Auctor adu. Valentin. vt & Nonactris, quae Alexandrum occidit. Vixit Rhodanus: Lib. de Bit. inquit, M. V. trauii verba adscribere. Tertulliano quantum ad Alexandri Magni mortem adinet, consensiente, lib. de Architectura a Clauo: Esi inquit) in Arcadia Nonactris nominata terra regio, quae habet in montibus saxo stillantes humidissimi humores. Et de autem aqua Stygis bydros nominatur, quae neque argenteum neque aeneum, neque ferreum vas potest subsistere, sed distillat & dissipatur. Conseruare autem eam &

contineri, nisi emulina ungula, potest. Quae etiam memoratur ab Aristoteli in pronuntium vixi erat Alexander, per Iohann. filium parlati esse, & ab eo in aqua regem esse necatum. Hactenus illa. De aqua vixi vixit Plinius & Quintus Curtius, cum Vitruius & Tertulliano consensit Plinius. De aqua etiam Nonactris non tacet Seneca Nat. quae lib. 3. Quaedam inquit) aqua mortifera sunt, vixi advennata, vixi in parte. Circa Nonactris in Arcadia Styx appellata ab incolis, aduenit salit: quia non facit, non odore iussu est, qualia sunt magnorum artificum venena, quae deprehendi nisi morte non possunt. Atqui habent id Plinius & Quintus, vixi ante me adnotavit Leopardus Emenal. l. 4. c. 8. qui in super etiam Plutarchum citat in Alexandro, & Iohannem Monachum eius verba citantem: item Eliam. l. 10. c. 40. b. h. or. animal. Trogum sive Iustinum, Herodotum in Erato, Arrianum, Ianum Parvohium in Claudianum & Calium, denique etiam Plinium lib. 3. ca. 6. Atqui non variant hi Auctores de aqua huius venenato nomine, vixi apud Rhodanos, sed Stygiam nuncupant.

560. Fuit & Iudaeus lacus medicus ante Chriftum. Probatiorem piscinam intelligit, de qua Ioan. 5.

561. Plane Stygias paludes Poeta tradidit mortem diluentes, &c. Mira phrasim mortem diluentes, quantum apparet, pro: mortis sua dilutione occasionem dantes: cui ferè similes est illa Iulij Caesaris, 2. lib. Bell. civil. Super lateres corio induuntur, ne cavallibus immixta aqua lateres diluere possit, id est, dilutione exstinguat, mea quidem sententia. Atqui videtur Auctor Stygias paludes à Nonactris distinguere, quum tamen eodem Vitruius, Plinius, & Curtius, & alii plerique Stygem pro eodem habere videntur, & nominatim, sicuti & Seneca, circa Nonactris Arcadia Stygem collocet. Nisi quis malit (quod vero similitudine videtur) Stygias paludes eas duxerat ab Auctore intelligi, quos Poeta (Virgilius nempe, aut Homerus) in inferno collocat. Pro quo facere videtur quod Auctor sibi inquit: Sed & Theopompus filium plangit, nempe mater Achillem iam mortuum, atque ad Stygis paludibus dilatum, cuius plangitium videtur esse apud Plutarchum l. 2. de Repub. ex Thibulo Item illud: moriendum carnihilominus vt ad Stygem venias. Apud infetos enim dicitur.

562. Quod hoc Menandri baluceum. Comicum credo. Metaphorice à Menandro haereticis transiit ad Menandrum Poetam Comicum, imitatus in hoc B. Iren. l. 2. ca. 7. 2. qui versimiliter alienubi Balnei meminit alicuius, vixi ferè solent Comici.

563. apud quod nec pro Deo ipso mori lex est. Insinuat Menandrum unum fuisse ex Martyri refragatoribus, cum quibus disputat infra Scorpius adu. Gnosticos. Atqui Medea venefica historia omnino ea nota est, addit autem: est licuit in veruicem, propter subreptum ab ea cellas aurum.

564. Translatus est Enoch & Helias, &c. Similiter Auctor Tomo primo, lib. adu. Iudaeos, ca. 2. Nam & Enoch transfuit, qui necdum mortem pubertatis, vt eternitatis candidatus iam nobis offenderet, nos quoque sine Legi Moyfi onere Deo placere potest. Et infra lib. de Resurr. carnis, c. 18. Quod hodie inquit) Enoch & Helias, nondum resurrectione dispendi, quia nec morte fundi, quia tamen de orbe translati, & hoc ipso iam recentis candidati, ab omni vicio, & ab omni damno, & ab omni iniuria, & contumelia immunitatem carnis ediscunt, cuius fidei testimonium signant, nisi qua credi oportet, hac futurae integritatis esse documenta: Et supra huius quoque lib. ca. 35. Helias inquit) non ex decessione vitae, sed ex translatione venturus est, nec corpori restituendus, de quo non est exemptus, sed mundo reddendus, de quo est translatus: non ex postliminio vitae, sed ex supplemento prophetae, idem & ipse & sui nominis & sui hominis. Quae expressè similitudinem aduersus Iudaeos autem Aben Efra, qui illud: transfuit eum Dominus, Gen. 5. de morte intelligit quum contra sentiant cum Auctore Philo Iudaeus lib. de Vit. sapienti. Iren. l. 1. cap. 5. & l. 4. ca. 30. Hieronymus adu. Pelagian. lib. 3. & Patres omnes. Immo ipse Apostolus Paulus Heb. 11. Fide inquit) translatus est Enoch, ne videret mortem.

565. Ceterum mortuorum referuntur, &c. Adhuc ad Apo. ca. 11. Et dabo duobus testibus meis, & prophetae dabo duos milia ducentis sexaginta, amici diei solis, &c. Et cum finierit testimonium suum, bestia quae ascendit de abyfso, faciet aduersus eos bellum, & vincet illos, & occidet eos. Et post tres dies & dimidium, spiritus vitae à Deo intravit in illos, & steterunt super pedes suos. Et ascenderunt caelos in nube. Hoc est enim quod subiungit: vt Antichristum sanguine suo extinguant. Ceterum vultine patet verior tum Auctoris, tum B. Hieron. epist. 148. ad Marcellam, & Augustini in Gen. ad lit. l. 7. c. 1. de peccat. meritis, cap. 3. Iententia: quod mortuorum referuntur: quam aut Procopii, qui immortalitate donatum putat, aut Gregorii Nazianzeni dubia hac de re opinio.

566. Obiit & Ioannes, &c. frustra fuerat spes, &c. Idem habet Beatus Hieronymus Catal. Script. Eccles. adiens in super obiit Iohannem sub Traiano, anno post passionem Domini 68. item Euseb. hist. Eccles. lib. 3. capite 25. adiciens quod Ephepsi obiit, ex Epistola Polyeratis, cuius ipsa verba etiam postea in suam historiam transfuit Nicophorus. Nec dissentit B. August. Sermon. de ser. 4. Pater, ubi tractat illud, ad quod hic Auctor addidit: Exiit ergo Iermo ille inter fratres, quod discipulus ille non moritur; vixi interpretatus verba Christi: Si cum volo manere donec veniam, de Ioanne, quod non esset cruciata morte mortuus, ac si mortuum

A

fateatur. cui in hoc asipulantur etiam Buda & Smaragdus serm. in Euangel. in festo B. Iohannis Euangelista. Consentiunt Martyrologia omnia, & v. s. Ecclesie. que festum Natalis eius, id est, obitus, obseruat 3. post Natalem Domini feria. Atque illis verbis, quem in aduentum Domini remanentem frustra fuerat spes, ostendit se ille non aduentum, qui cum Enoch & Helia translatus fuisse, & rediturum putant ad aduentum Domini, quod videntur sentire & vultus Chiron. Tom. 1. li. 1. ca. 9. & Metaphrasit in vita B. Iohannis. Verum cum Auctore factum dicitur Apocal. de duobus dumtaxat Prophetis, & ipse verba hanc: E non dixit Dominus: Non moritur. Ceterum omnino legimus paulo post: videat illos meus Thomas (ubi addit ad B. Thome Apostoli incredulitatem Ioan. 20.) audiat, contrectet, & credat: pro eo quod erat: & creditit.

C A P. LI.

567. Opus autem mortis in medio est, &c. Veterem hic rituum retinimus: Nihil anime in corpore subremanere post mortem. Accipit autem Auctor in medio esse, pro in manifesto, iuxta illud Virgil. *Æneid. 2. interprete Servio:*

-- medius dilapsus in hostes.

B

568. discretio corporis Animæque. Similiter supra Auctor ca. 27. Simors non alio determinat: quam distinctio corporis animæque. &c. Hoc igitur opus mortis, separationem carnis atque animæ. Quomodo etiam definiunt B. August. li. 13. de Ciuit. Dei, c. 6. & Gregor. Nyss. li. de creat. homin. c. 30. ac Philo soph. li. 2. c. 2. ex sententia Chrysostomi.

569. Ad hoc enim & Plato, et si, quas vult, &c. De animabus quibusdam ad cælum expeditis iuxta sententiam Platonis, latius infra c. 54. Alter autem locus in Pollitia, id est, Republ. li. 10. habetur: At non referam tibi (inquit) Alcinoi Apologum, sed forti viri Eris Ægyptii, genere Pamphyli: qui aliquando in bello cecidit, quem deo mortui iam patres facti tollentur, sanus quidem & ineger corpore subleuatus est: ad domum vero delatus, ubi 12. dies sepelendus esset, in pyra postius vixit. Quod ita interpretatur Tertull. ac si dixerit: longè tempore sine vlla Ibe, præ animæ scilicet in diuinitate, seruatum. Vide de eodem Valerium Max. li. 1. c. 8. & Macrobius in Somn. Scip.

570. Ad hoc & Democritus, &c. Democritum eius fuisse, sententia, quod post mortem animæ adhaerent corporibus, fortassis ex eo colligit Auctor, quod vel Plinio refert li. 7. c. 55. asseruari voluerit corpora hominum, eo quod veniis cendi promitteret. Argumentum autem eius ad hanc rem de cremenis comatum & vugium in sculpaturis, pulchre refert Auctor, causas naturales adferens.

C

571. propterea nec ignibus fundendum aiunt. Hunc morem non probat Auctor, sed causam qua quidam eum improbant, imo crudelitatis accusat, non hic modo, sed etiam li. de Re iur. carnis, cap. 1.

572. Ceterum Anima indiuisibilis, &c. Hoc supra late docuit Auctor ca. 14. ex quo proinde concludit: etiam mortem indiuisibilem credi.

573. & morante adhuc sepultura, interim oratione Presbyteri componeretur, &c. Facit etiam hoc ad vetustatem Orationis pro defunctis componendam, cui similes locos videtur supra Lector in Adnot. nostris Tom. 2. li. de Orat. n. 1. ac li. de Coron. milit. ca. 3. nu. 36. Hic certe proprie de Oratione Presbyteri, id est, iuxta v. s. m. Tertullianus, sacrificio in sepultura mortuorum nam & illa verba: ad primum habitum orationis, & rursus que condita pace, ad sacrificium magis quæ ad orationem pertinere dignoscuntur, maxime quam etiam feminam mortuam manus in habitum supplicem (quali presbyteri potius in sacrificio quam alia oratione supplicii ritus solent) conformasse, addat.

574. Est & alia relatio apud nostros, &c. En alterum, uti vocat Auctor, ostentum, quo in cœmeterio corpus corpori iuxta collocando spatium recessi communicauit, Atque de Cœmeteriis Christianorum (qua extra portam fuisse, olim constructa, supra adnotauimus Tom. 1. lib. de Testim. Anima, ca. 4. n. 19.) vide Adnotationes nostras in B. Cypriani. Epist. 68. ad Stephan. numer. 25. Atque an etiam apud ethnicos tale quid tradatur, inquirendum relinquo Lectori curio.

D

575. sibi metipsum refrigerasset. Simili phrasi supra Tom. 1. lib. ad Scapulam dicit Auctor, ca. 4. indigentibus refrigeramus, id est, refrigerium adferimus.

576. signis potius & ostentis. Ostentum Laëo definit (inquit) Vlpianus. I. ostentum. ff. de verb. & verum signific.) omne contra naturam cuiusque rei factum. Atque Cicero lib. 2. de Natur. Deor. ab ostendendo, monstrando, portendendo, dicta scribit ostentum, monstrum, portentum.

C A P. LII.

577. Hoc igitur opus mortis, &c. Hinc capiti, à precedenti distinctio, hanc rituum delimita: Quod omnis mors ex culpa fit, non ordinata aut naturalis, quam tamen naturalis ex accidentia dicitur. Eisdem itaque bene argumenti est cum ca. 41. supra præterquam quod hic exempla quædam adferat mortis violentæ, quam ethnicis extrordinariam vocabant.

578. & arbitrio hominis addens mortis euentum, &c. Locus hic iterum facit pro hominis libero arbitrio, quod ipsum vocat max

isat noue oblationis potestatem, eo quod potest accipere per voluntatem vitam aut mortem sibi à Deo oblatam.

579. Nam, est præ gaudio quis spiritum exhalet, vt Chilon Spartanus, &c. Sumptis hoc fieri aliam multa, Auctor ex Elmi lib. 7. ca. 2. ubi sic ait: Quin & finis Chilonis Lacedæmonii, quum, videtur filio Olympice, expirasset gaudio, tota Græcia proferta est. Quod ipsum non illi modo, sed & Sophocles ad Dionysio Siciliæ, rursus accidisse, accepto Tragici scripto, signo, idem scribit capite 13.

580. et si præ gloria, vt Clidemus Atheiensis, &c. Clidemi cuiusdam scripta ad legem Athenas & Platarchus in Aristide. Ad idem sit ne scio: neque enim apud alium reperire hoc exemplum mortuicuit.

581. et si per somnum, vt Plato. Id ipsum confirmat Sædus: Epularum (inquit) Plato in fessis, & dormiens, vita exellit.

582. et si per ritum, vt P. Crassus. Pœuitare hoc est Auctori, sicut do idem sit P. Crassus Lucij Crassij Oratoris frater, quem scribit Valer. li. 1. c. 2. sibi ipsum intulisse.

583. longe a Capharæis laxis, &c. De his ita Propertius lib. 2. E. leg. 7. ad lud. n. sicut & Auct. r. ad classem Græcorum: quæ apud Præmontorium Eubœæ, versus Hellepontum, valde afflictâ fuit.

Saxatrum phales fregere Capharæa puppes, Nauifraga quum vasto Græcia tracta solo est.

Atque de Decumanis vide supra Tom. 1. li. de Pallio, c. 2. 22. Demigæ pro: naufragia fortassis non male Gægnus naufragia, vix obsoleta.

C A P. LIII.

584. Sed quo deinde Anima nuda & explosa deueret, &c. Tertullianum hic veterem retinimus: De excessu Animatum, id est, de modo seu causis excessus animarum in corpore.

585. Medicis potius relinquenda, &c. Hic per præcautionem Auctori, veterem philosophum non pauca causa de cœtibus corporis mortem explicat, vix potius que fit ueluti, inquit, aut materiam, vt cellis & sanguinis, aut regionum, vt cordis & iecoris: aut vitium vitalium, vt venarum & arteriarum.

586. Non alio modo quam quo & aurigam, &c. Animam facit aurigam corporis, sicuti alibi Plat. Sine autem legitur: cæta languens, sine, elanguens perinde est.

587. Sic & rapida quæque mors, &c. Enarramus hic dignè perquam eleganter rapida mortis genera, vt cœtium melis semel tantam ianua pandens (ubi emisso: ac) vt ruina vis semel omnia vitalia (addo id iterum ex Gægnæ) elidens: vt apoplexio interio ruina. Atque paulo post legitimus iterum cum Gægnæ: nec quia cæta est, statim & ipsa peritura est. Pulchre denique describit mortem, totius vltimum totum.

588. Hinc denique euenit, sepe animam, &c. Egrege explicat vide lollitior obtutus & extraordinaria loquacitas, subinde moriturus contingant. Est vero rursus vox Tertullianus: luggeta

589. Si enim corpus istud Platonica sententia carcer, Similiter supra ex sententia Carpostrati cap. 35. co. poris carcerem dicit. Verum ait, e contrario ab Apolo Dei templum dicit: quomodo interim fateatur (sicuti etiam supra c. 40. docuimus) Animam coarctatione carnis inficari & obscurari. Similia est autem locupletibus B. August. li. 13. de Ciuit. Dei, ca. 16. ubi dicit: non corpus, sed corpus corruptibile esse. Animæ onerosum. Hinc etiam B. Hier. cum sitibitiam esset à Rufino, quod in Commentario epist. ad Eph. dixisset, corpus animæ carcer: respondit: se id ex Orig. sententia dixisset, quippe qui, uti in multis, etiam in hoc Plat. sit imitatus. Porro cœtium seculari vocatur etiam caro à Platon. in Charmide.

590. prout parataram diuersorum sui sentit. Ex Gægnæ respicitur: de uelofori, & ea sequent. de uelofotium pro: diuersorum, ac diuersorum, eo quod initio huius capiti omnes cod. legunt, de uelofori, quod Tertulliano est frequentissimum.

591. de ipsius statim angeli facie, &c. Sicuti supra c. 37. indicauit, à natiuitate statim (inquit) hominibus unum angelum deputari, sic hic quoque in fine vite vnicuique apparere angelum, de cuius facie paratuum sui diuersorum sentit Anima, sicut in cælium statim infernum.

592. euocatoris animarum Mercurij Poetarum. Ad illud imprimis ad Platonem in Phædone: Sic narrans (inquit) quod cum quædam mortuum cuiusque demon, qui vitium sorte obtinuit, ad quendam locum ducere aggreditur, ubi congregati iudicantur spiritus, &c. ne prolixiores simus. Deinde ad Mercurium Poetarum, quum illi animarum calcuatoreum faciebant.

C A P. LIV.

593. Quo igitur deducatur Anima, iam hinc reddimus, &c. Etiam hic rursus inscriptionem huius capiti antiquam retinimus: De receptu Animatum: addentes: & de inferis secundum Plat. Iosophos scripte quorum hic sententiam duntaxat adferat, Christianorum vero, ca. 49.

594. Omnes ferme Philosophi, qui immortalitatem Animæ, &c. Vide B. August. lib. de Immortalit. Anima, ubi & Pythagoræ & Platonis, aliorumque de eadem Philo sophorum testimonia adferat. Restat autem addit Auctor: qualiter voluit, tantum vixit: quia, Beatus Gregor. Nyss. teste, Philo. lib. 2. capite 7. Ethicis emans

A qui animam immortalem dixerunt, Animarum transmigrationem...

595. quique aliquid illi tempus indulgent, &c. ut Stoici.] De his in hoc libro Cicero Tuscul. 1. Stoici videri nobis largiuntur...

596. Plato quidem non temere, &c.] Habes hoc Platonis paradoxon partim in Phaedro, partim in Phaedro, denique in Timaeo...

597. apud Arium, in aeternum. Idipsum repetit cap. sequi, aut in aeternum, inquit, cum Actio. Quid autem aca, ad aethere differt...

598. apud Stoicos sub lunam.] De hoc iterum cap. sequi, aut cicalunam, cum Endymionibus Stoicorum. Horum vero intentionem...

Quodque patet terras inter, Lunaeque meatus. Semidei manes habitant, quo ignea virtus. Innotuos vita patiens athenis imi...

599. Hos (inferos nempe) Plato velut gremium terre describit in Phaedone, &c.] Paraphrasis magis istud, quam ad verbum ex Phaedone citat Auctor, quippe qui ibidem non aliud habebat...

C A P. LV.

600. Nobis inferi, non nulla caufas, &c.] Titulum huius capituli auctor hoc modo reddidit: Inferi qui Christiani, & nullius omnes Animae conueniant.

601. sed in fossa terra, &c.] Paulo clarius istud paulo post: Habes, inquit, & regionem inferum subterraneam credere, & supra Tomo 1. Apolog. cap. 47. ubi gehenna ab eo desinitur: ignis arcani subterraneus ad ponam thesaurus. Hae autem scripturas sum istae...

602. Siquidem Christum in corde terra, &c.] Adhuc ad illud Mart. 12. Sic etiam filius hominis in corde terrae per triduum, quod ipsum citat etiam Irenaeus ubi supra. Est autem etiam illa vox: epunchum, Tertullianica.

603. forma humane mortis apud inferos functus, &c.] De Christi descensu & functione apud inferos, supra Auctor. Ad quod & Christus moriendo descendit, puto ad animas Patriarcharum, pro quo hic paulo aperitur: vtilis Patriarchas & Prophetas compositos sui faceret. De quo vide etiam Lector Adnotat. nostrae cap. 12. lib. de Praescript. adu. her. n. 86.

604. nec ante ascendit, &c.] Allegat hic prae scripturas ubi citatur quem admodum & B. Hieronym. Ep. Iren. ac Ambros. illud Ephe. 4. Quod autem ascendit (cuius auctor explicatio gratia: in sublimiora caelorum) quid est nisi quia descendit primum in inferiores partes terrae, pro quo apud Iren. & hic: in inferiora terrarum, quoniam videntur legisse vocem inferos, quae hodie in omnibus codicibus Graecis, & ex translatione in Latinis legitur. Adlegari praeterea solent ad huius articuli confirmationem scripturas testimonio Isaachar. 9. Eccl. 24. A. 2. Of. 13. Denique illud Hierem. quod in summo Martyr aduers. Tryphon. Indios resecisse dicit: Recordatus est Dominus Deus mortuorum suorum ex Iheric, qui obdormierunt in terra aggeris siue sepelitionis, & descendit ad eos ut Euangelizaret, & Iero. 2. c. 2. significaret nuncio salutare suum. Quod ipsum quam citatur ad Irenaeo loco iam citato, omnino libi legimus: terra sepelitionis, pro sepelitionis. Praeterea vero testimonio hae citat Few-ardentis in tractatu 7. Thoudat quod Eu. ubi huius lib. 1. cap. vlt. Dionys. Arop. li. de eod. Hier. c. 1. Iren. Epist. ad Trall. Clement. Alexand. lib. 2. & 6. Strom. Origen. in cap. 15. Roman. Basil.

in Psal. 48. Gregor. Nazianz. Orat. de Paschate, Epiph. her. 4. c. ac 77. & in Auctor. denique & Arnob. in Psal. 137. ac 137. Quibus adde prae Iren. Cyr. & Hieron. loci citatis, alterum B. Hieronym. locum in Ose cap. 13. & Nazianzen. Orat. 3. Theolog. August. Epist. 57. ad Dardano. & ad Eud. 39. Gregor. Nyss. Orat. 2. de Resurr. Fortun. Hymno de Pascha, qui perperam Lactantio adhibetur, ipsum Lactant. lib. 4. cap. 19. & German. Constantinop. verba de Cruce Christi. Quid quod Augustinus etiam id ipsum adstruit, ubi quintum articulum Symboli tractat, lib. 4. de Symb. ad Catechum. cap. 6. & dicitur verbis beatus Cyrillus Hierosol. Catech. 4. inter sepulchri mentionem & resurrectionis interponit [sic] nos etiam immum illud: Descendit ad Inferos. Immo & causam eandem cum Auctore addens: ut & istos liberaret; subiungit quasi cum stomacho quodam: Cur enim veller viuentes quidem frangere gratia, quamuis ex his sancti non essent, qui vero cum Adam a longo tempore conclusi erant, non patri libertate? &c. ne prolixiores sumus, hoc addito, quod in confirmationem adlegat etiam illud Mart. 11. Tu es qui venturus es? Ipsi interim magis videntur conuincisse hunc articulum cum praecedentibus: Et sepultus est: unde & Rufinus in Symbolo dicit, vniuerbi eandem videri esse in ea, quod sepulchre dicitur. Valde itaque Eranimus cum suis Catechizibus, ubi non veretur dubitare, an Thome Aquinas prima haec clausulam Symboli fidei Apostolice addiderit, maxime quum manifeste tria haec coniungat Auctor: mortuum, sepulchrum scripturas, sepultus, ac descendit ad inferiora terrarum.

605. habes & regionem inferum subterraneam credere, &c.] Nescio quid hic in mentem Geleni venerit, quod subituro originem: cum pro: regionem, quod habebat Gagnas, qui etiam relictus legebat: & illos cubito pellere (de quo Proverbio inter Prolegomena latius) qui satis superbe, quam ille: quia satis superbe.

606. aternati si forte in sinu Abrahae, expectanda: resurrectionis solatium carere, &c.] Etiam hoc Gagnas magis placet quam alterius: capere. Accipitur vero, si fieri alibi frequenter: si forte, pro: forte. Atque paradoxon Auctoris de Abrahae sinu, siue de Paradiso (quod iterum reperit cap. sequenti, cap. 57. ac cap. vlt. huius libri, & lib. 4. aduers. Marcionem) quo ipse confutebat omnem animam sequestrari vique in diem Domini, vni loquitur in sine huius capitis, latius infra inter Fragmenta libri de Paradiso, ac in Prolegomenis. Possunt inter im aliquo modo commodam interpretationem huius loci accipere, si dicamus Auctorem sentire, quod nondum perfecta caeli fruantur beatitudine, quam post corporis resurrectionem pleniter expectantur Anima.

607. Sed in hoc, inquit, Christus inferos adit, &c.] Istud argumentum, quod incite sibi obicit, non solum ab Auctore, sed nec a nobis probatur: aliqui enim inde concluderent, eum qui semel Christianus factus fuerit, inferos promereri non posse.

608. Quomodo ergo Anima exhalabit, &c.] Nec tamen etiam istud eccentrico quicquam facit paradoxo Auctoris, quippe quum nihil obstat Christum adhuc federe ad dexteram patris, & tamen aliquis in caelum recipi: nam 1. Petri 3. legitur de Christo: Qui est in dextera Dei deguens morem, ut vite aeternae haereditas efficeretur, profectus in caelum. Si autem haeredit, & coheredit Christi, simul cum illo glorificabitur, atque adeo in caelum recipiemur. Alioqui certe frustra diceret Apostolus Gal. 2. Cupio dissolui & esse cum Christo.

609. nondum Dei iussu per turbam Archangeli auditio, &c.] Quam haec ad tempus resurrectionis corporum pertinere constat, facit hoc pro sana illa interpretatione, de qua paulo antea n. 607. Sunt autem rursus verba illa ex persona Philosophorum & aliorum ironice dicta: sed in aethere dormitio nostra, &c. Ridens autem Stoicos, vocat Animas eorum: Endymiones circa Lunam; eo quod Endymion ille Poeticus, longissimi temporis somnator, à Luna adamatus fertur, quod, teste Plinio lib. 2. cap. 7. multa ad Lunam cursum pertinentia primis deprehendit.

610. Immo (inquit) in paradiso, &c.] Sed neque hoc probatur, quod etiam ex Ecclesia praescripto: Patriarchas & Prophetas appendices dominicae resurrectionis, id est, qui cum illo resurrexerunt, ab inferis in caelum, non in paradysum secundum quosdam, aut in sinum Abrahae, qualem Auctor somniat. Alioqui enim verum non esset illud Psal. 67. Ascendens in altum captiuum duxit captiuitatem quod explicam Apostolus Ephe. 4. interpretatur illud in altum supra omnes caelos.

611. Et quomodo Ioanni in spiritu, paradisi regio reuelata, &c.] Hic altare illud, cuius hic mentio Apoc. 6. paradysum interpretatur, in quo solus videtur collocare Martyras, reliquis non concedens nisi sinum Abrahae. Nos vero & B. Cyprianus Epist. 52. ad Antonianum, Martyribus caelum, reliquis Purgatorij locum tribuimus, vni videri esse Adnotat. nostris in eadem Epist. n. 59. & de hoc Apoc. loco latius in prolegomenis, & infra Tom. 4. ad fragmenta lib. de Paradiso. Interrogandi autem nota, isti & duabus sequentibus periodis addenda sunt.

612. Quomodo Perpetua fortissima Martyr, &c.] Loquitur de Perpetua, qua in Mauritanis (vilegitur in Martyr. 7. Martii) ciuitate Thuburbitanorum cum Felicitate passa est, sub Senno Principe, de quibus indicat Possidius in Indiculo tres Sermones B. Augustini, nunc in postrema Plantini editione, n. 105. 104. ac. 105. recens additos, qui etiam eiusdem meminit lib. 3. de Anim. orig. cap. 9. Est in Psal. 47. versos finem ac ortusque libri de temp. barbar. cap. 5. sicuti ante me adnotat Dominus Ioannes Molanus Lonanensis Theologus. In quorum 1. sermo. haec illud pertinet: Exhortationis eorum in reue.

A

rationibus triumphisque passionum audiuimus. Porro adnotandus hic locus, quod in materia graui & fidei, etiam Passiones Sanctorum auctoritate utatur, contra eos qui illam modo omnibus eleuare non uerentur.

715. Natus Adam nota mors pro Deo, &c.] Non, rursus hic accipitur ab Auctore, pro: Nonne Palera autem Martyri peribramus: nota mors pro Deo, & extraordinaria pro Christo. Quam autem hic rursus Barclai commemorat, patet conscriptum hunc librum, quem iam Montaniz. ait.

CAP. LVI.

614. Occurrit disceptatio, an hoc ab excessu statim fiat, &c.] Veteris tituli retinuimus priorem partem: An commoerentur hic Anima post mortem, & alteram partem sequenti capiti adposuimus. Definuit autem, quod hic non desinat.

615. Creditum est, insensibilis non ante ad inferos redigi, quam iusta perceperint, &c.] Locum ad quem alludit, de Homero Patroclis, reperitur Iliad. q.

616. Aiunt & immatura morte praeventas, &c. Nescio an simile quid insinuat Homerus ubi supra, his uerbis:

617. Isthic, &c.] Vox est Tertullianica: isthic, pro hic, quam etiam B. Cypriano uisitatam, adnotauimus ad Epist. eius 42. n. 5.

618. donec reliquatio compleatur, &c.] Similiter et paulo post: nulla erit reliquatio tempus. Eleganter admodum vocem illam in uoluntate morte praeventas. Nam ad Pauli I. qui nominibus. D. de adm. & peric. sus. accipitur reliquatio, pro eo quod rationibus deductis est reliquum, & eadem significatione ab eodem reliquari accipitur I. L. Titius. D. de administr. tutor. ac ab Ulpiano, I. rescripto. D. de minor. ac honor. denique etiam reliquari, qui reliquum debiti non soluit, a Saenola. L. creditor. D. de solut. & liber.

619. & constituta praeripi posse non credam, &c.] Omnino sic legendum, pro: praeripi. uel ex eo patet, quod paulo post sequatur: hos praerceptos, ac deinde: praercepta tempora, & vi: creptas, quum etiam sensus id necessario requirit. Atqui de uocibus: inueltis, pro: uelut, & uelut, pro: impubere, uide supra Tom. 2. lib. de Veland. uirgin. cap. 8. n. 60.

C

620. qui tamen octoginta annos uicturus fuisse, &c. Videtur respicere ad illud Esai. 89. Dies annorum nostrorum in ipsis septuaginta anni. Si autem in potentatibus, octoginta anni, & amplius eorum labor & dolor.

621. Noliti autem illud quoque recogitant, &c.] Ad Christianorum adludat sententiam, de qua libro post hunc secundo latius, de Resurrectione carnis.

622. ab infantia pueritiae delegata, &c.] Quingue hic enumerat hominis aetates, infantiam, pueritiam, adolescentiam, iuuentam, (quibus adde uirilem) & senectam, de quibus uide Coelesta Tabulam.

623. Proinde extortes infernum habebuntur, quas vi ereptas abstantur, &c.] Ab infantiam huius opinionis uel inde probat, quod aliqui scelerate quoque anime inferi exulabant, uelut quae praecipua atrocitate (uti legit Gagnasus) seu praecipue atrocitates suppliciorum (uti Gelenus) eripiantur, crucis dico, & crucis, & gladii, & ferat. De quibus omnibus supra Tom. 2. lib. ad Martyras cap. 4. num. 46. Lego autem paulo post: dignas inferis non iudicas: addita negandi particula, quia id sensus omnino requirit.

CAP. LVII.

624. Aut optimum est hie retineri, &c.] Caput hoc, de praecedenti separatum, posteriori parte tituli antiqui insigniuimus, nempe: An huc anie ab inferis commect, hoc addito: imperio demonum per Magicam.

625. secundum Ahoros, aut pessimum secundum Birothanos, &c.] Similiter paulo post: Ita que inuocatur quidem Ahoros & Birothanos. Atqui Ahoros dicitur, praecoci morte praesenti, Birothanos, uolentia morte necari. Birothanos enim a Biora uocabatur, id est, uolentia morte dicitur, quam illi iudicabant optimam.

626. Magica.] Quam hic Magicam, mox non semel Magicam uocat. Quam etiam supra impugnat Tom. 1. Apolog. cap. 2. 3. & Tom. 2. lib. de idolol. cap. 9. maxime autem hoc loco, dum paulo post subiungit: Quid ergo dicemus Magicam? Quod omnes pene ipse etiam Plinius quum alibi, tum maxime I. 30. c. 1. fallaciam, & possessorem fallaciam spiritus nequam, sub personis defunctorum delitefcunt. Similiter autem aduersus eandem scribitur Clemens Alexandrinus Orat. ad Graecos. B. Augusti. I. 8. de Ciuitate Dei, c. 19. & Laetant. I. c. 17. Quid? quod etiam Apuleius crimen huius artis duabus Apologiais a se alienum esse defendit.

627. Hoftanes.] Sic omnino legendum, non Ohtanes, praeterquam quod sensuimus legendum Adnot. nostris in I. B. Cypriani de idolol. uariis. n. 51. confirmatur ex Plinio ubi supra, apud quem duo Hoftanes leguntur. Ita enim de prior: Primus, quod exisset, ut equi-

dem inuenio, commentatus de Magia est Hoftanes, qui ad rariam non audiatem modo scientia eius, Graecum populum regit. Dicit de adludat: Non leuem & Alexandri Magni temporibus auctoritatem addidit, professione secundus Hoftanes. De primo autem loqui adnotandum patet, ex eo quod alij quos hic commemorat, plerique autem sciendum illum uicisse, ex eodem Plinio loco deprehenduntur.

628. & Typhon.] Fortassis idem est, qui Osiridis frater, alius orientiati terris & mox turbanus, quem Plinius archus alicubi sibi creditur in B. Augusti lib. de Ciuitate Dei. Deinde dicitur, Typhonis etiam cuiusdam facit mentem Herodotus in Euterpe.

629. & Dardanus.] De hoc, & aliis alijs, in Plinio loco modo citato: Democritus Apollonem, Capriciem & Dardanium de Phoenice illustrat, voluminibus Dardani de sepulchro eius patris, suis uero ex disciplina eorum adita. Uide & Dardania, artis Magicae de Columella appellari, adnotant hunc locum etiam Terentius aduers. I. 9. cap. 17. Sic etiam uiripat Stephanus. Auidem fuerit uir (Clem. Alexandr. teste, Orat. aduers. Graecos) matru Deum quaedam mysteria iudicent alij.

630. & Damigeron.] Qui hic Damigeron, s. Myron creditur, ab alij: Demogoron appellatur.

631. & Neclabis.] Apud quosdam legitur Neclanebus Rex Egypti temporibus Platonis, nescio an eadem sit illa Berenice, uel quae Neclab, & Damigeron appellatur.

632. & Berenice.] De Neclabis & Berenice scriptis Magicis nihil haecenus reperire potui, nescio an eadem sit illa Berenice, uel quae Neclab mater & uxor, cuius toparium infiggem celebrat Plinius lib. 37. cap. 8.

633. Publica iam litteratura est, quae Animas etiam iusta atrocitatis, &c.] De hac etiam supra sic Auctor Tom. 1. Apolog. cap. 23. Potro & Magi phantasmata edunt, & iam defunctorum inuocant Animas. Verum hic latissime hanc Magicam istam impugnat, idque potissimum ex eo, quod daemones se mortuos fingant, & huius maxime qui in ipsis tunc fuerant, uel praesentibus, quum adiuerent, (id est, adhuc uiuere) legat etiam hanc praesentibus, quum in exorcismis, primum, sed ex parentibus alicuius est adstantem daemones, infantia tamen diuina gratia uictus, id quod uerum est, inuitus confitetur. Similiter autem etiam Laetantius lib. 1. cap. 17. hanc Magicam, quam Necromantiam uocat, demonibus adscribit, quemadmodum etiam beatus Augustinus lib. 7. cap. 35. Quam adeo recte, etiam Auctor secundum idolorum uocat, addens etiam phantasia praestari, quia & corpus adfertur.

634. Nam & suggestimus, nullum pene hominem carere demonio.] Supra, nempe integro capite 39.

635. quum in exorcismis, &c.] Ad eosdem spectat, quod paulo prius dixit: ne inuitatoria operatione, sed expugnatia dominatione tractamus. Verum de his latius supra Tom. 1. Apolog. cap. 23. num. 37. & cap. 27. ad num. 46. & cap. 32. ad num. 43. & cap. 43. num. 56.

636. Corpora denique uidebantur Pharaonis, &c.] Proficisci fuisse, non uera miracula dracones magiarum uigilant. Eodem cum Auctore sentiant etiam Philo Indicus, B. Gregor. Nyss. alijque Auctores quidam Graeco. & Rupertus uerba de Elyphodoro in Ezech. & Ipsi quoque Elyphodorus, quod adludat, ut inuocantur Aegyptios, Graeco uocabatur Gagegagos. Item B. Iulian. Mart. aduersus Tryphonem duobus locis, & Auctor Quaei & respon. lib. aduers. eundem, quae. 26. Quorum Rupertus etiam censent Auctori, quod extores oculos circumspiciunt. Elyphodorus uero putat subtrahat uirgus, & dracones supplicat, sicut de cerua pro Iphigenia factum commemorat B. Augusti. lib. 18. de Ciuitate Dei, cap. 18. ubi etiam magie uideatur in hanc propensam sententiam, alicubi dubitant, adferent interim nullo modo certum demonibus attribui posse.

637. Simon dedit & Elimas Magi.] De his A. 8. & 13. De Simone uero haeretic latissime supra lib. de Praescriptione aduers. haeretic. cap. 46. haere. I. nu. 301. & supra cap. 34.

638. Nec enim Pythonico tunc spiritum minus leuit Animam Samuels effingere.] Samuels Animam, Reg. 18. non uerè demonio extractam, sed phantasma duntaxat, adfirmat Tertullianus. Item Auctor dictarum Quaei. quae. 12. B. Augusti. lib. 2. ad Simplici. qu. 3. Contra sentit B. Iulian. Mart. adu. Tryphonem, ex quo confirmatur eorum sententia, qui dictum librum Quaei. & respon. lib. illum effingant, quamquam interim antiqui etiam alicuius si Auctori, quo facere uideatur Ezech. c. 46. In summa ad hoc iudici inest.

639. Nammonas, &c.] Nammonas, & collicat Plin lib. 5. cap. 5. in ora Syrtis, quos Graeci Aleammones appellabant, ab argenteis loci, medios inter haecenas sunt. Ab his uicini idem lib. 7. c. 1. quos Pyllorum proprie interemptione sublatam.

640. uel Nymphodorus.] Per similes citari hic Nymphodorum Syracusanum, cuius liber de Sicilia (qui Nammonas uocatur) mirabilibus citatur ab Athenaeo. Fortassis idem qui citatur etiam de Plinio inter Auctores, lib. 3. cap. 5.

641. & Celtas apud uirorum fortium buita eadem de causa abnotare.] Celtas tradit Plinius lib. 3. cap. 1. de Celtiberis ex Lusitania in Hispaniam aduenisse, eosque Hispanensium conuentus facit, quamquam tamen ab alijs magis Celtiberi illi uocentur, de Celtis Gallis in Iberiam profectis. Nam (eodem Plinio teste lib. 4. cap. 17.) Gallia Comata, uel pari Celtica appellatur, ea quae est inter Sequaniam & Garumniam, quae Lugdunensis dicitur.

642. ut Nicander adimat.] Nicandrum Colophonum Aetoli-

A cum intelligit; qui, testibus Atheno & Suida, scriptis de Oraculis libris tres. Citatur eiusdem libri quintus & cognominatus à Stephano. At qui de alio Nicandro, quantum apparet, pictore & heretico, infra sub initium scripturæ admodum. Gnostico.

643. Nulli autem animæ, &c.] Istud etiam pertinet ad paradoxon Tertulliani, quo videtur insinuisse omnem mortuorum exhiberi in necropoli, præstigiis esse de quo latius in Prolegomenis. Hic dum laxat remissionem Lectorum ad B. Augustin. de Cura pro mortuis, ubi quamquam raræ, quædam tamen admittit mortuorum apparitiones: Et verum quidem esse, nulli animæ patere inferos, ita ut exire possit proprio arbitrio; sed non negat specialia Dei privilegia id fieri posse, quæ non agnoscat etiam hoc loco quædam animas in corpora Dei virtute reuocari, quidni ergo etiam extra corpus, sicuti vel ipse scriptura aduersus de Hieremia & alius qui apparuisse leguntur.

CAP. LVIII.

644. Omnes ergo Animæ penes inferos, inquis, &c.] Postremi huius capituli titulum veterem retinimus: An aliquid interim patiantur apud inferos Animæ. Quod ipsum desinens, de supplicis, concordat cum reliquis Patribus; at de refrigerio post Christi ad inferos descensum, aliter sentiunt. Verum etiam istud ad paradoxon de Paradiso quæ pertinet, de eo latius in Prolegomenis; nam etiam Auctor supra c. 7. ad tractatum plenorem Lectorem remittit.

645. Cur enim non putes animam & puniri & foueri, &c.] Auctor quæ. & resp. apud B. Infirm. Mar. qu. 75. in hoc differt ab Auctore, quod hic vtriusque ad infernum migrare putet, ille vero iustorum animas in Paradisum statim post exitum à corpore transferri tradat, ubi visione Christi perficiuntur iuxta illud Apostoli 2. Cor. 5. Perire ab illis à corpore, & presentes sumus apud Dominum in istis formis vero in ipso Orz loco. Nec ab similibus B. Augustini 13. de ciuitate Dei, c. 8. Animas piorum in requie esse, impiorum vero penam lere. Atque quomodo anima puniri possit, quæ sit immortalis, tradit Lactantius 7. c. 20. primum quidem ex sententia Stoicorum, qui animas in inferum ad caelestem sedem remare dicebant, impiis vero puniri ob labem quandam terrenam ex contagione carnis contrariam; deinde vero ex sua, quod licet spiritus sit Anima, & sua tenuitate incomprehensibilis, Deo tamen sit comprehensibilis. B. Augustin. etiam 1. 2. de Ciuit. Dei, c. 9. & 10. postquam permixta vnicuique libertatem sentiendi de igne animarum quod vellet, tandem tamen desinit, quamuis miris, tamen veris modis, posse etiam spiritus incorporeos, demones, & proinde etiam animas, penam corporalis ignis adire.

646. quousque illa corpore anima sola torquetur bile, &c.] Hic Auctor aliam rationem similitudinibus adfert; quod non secus possit hanc vitam anima sola torquetur igne, sicuti hic bile, ira, taedio.

647. Respicat Muti Animam, &c.] Vide supra To. 1. Apolog. c. ult. n. 621. ac Tom. 2. ad Mariyam, c. 1. n. 48.

648. Respicat de Zenonis, &c.] De hoc etiam iam dicto loco prior. 17. 615.

649. vt in Cyro vici catrices.] Vide Xenophontem in vita Cyri.

650. Sed nec omnia opera cum carnis ministerio Anima partitur, &c.] Pulchre reddit causam, cur anima sine corpore patiatur; quod etiam quadam solocogitatu peccata committit, sicut etiam supra docuit, cap. 40. & quod in carnalibus etiam prior Anima peccata quam corpus concepit, mandat & impellat.

651. In summa, quæm carcerem illum, &c.] De hoc supra Latius c. 33. n. 421. & 424.

652. Hoc etiam Paracletus, &c.] Rursum hic cum Paraclecto suo Montanizæ, de quo in Prolegomenis latius.

interferens, nihil pro illis facere illud Christi: Quæ mihi mater, & qui mihi fratres? Addens, angelum illum ignem Apellectianorum, secundum eos etiam caelestia ex penitentia delicti instituisse, atque adeo si de sideribus fructa, peccatricem fuisse carnem Christi.

Et vero, omnia vera carnis signa in Christo fuisse. Rursum, aduersus alios quosdam, neque animalem fuisse Christi carnem deducit.

Neque etiam carnalem. Venisse etiam Christum, non vt anima seipsam cognosceret, sed vt ipsam saluam faceret.

Fuisse item in Christo diuersas substantias, carnem, & animam. Solum etiam Christum fuisse saluificatorem, non angelum. Aduersus autem Valentinum, Christi carnem spiritalem non fuisse, prosequitur.

Sicuti etiam aduersus Alexandrum quendam, peccatricem non fuisse carnem Christi, & etiam si non ex semine, veram tamen.

Obiter probans ex scripturis, Christum de Virgine nasciturum. Non competere etiam ex semine humano Dei filium nasci, ne si esset totus filius hominis, iuxta Hebræos opinionem, non crederetur Dei filius.

Neque tamen Valentinum fauere illud ab eo adulteram: Non ex sanguine, nec ex carnis voluntate, nec ex viri, sed ex Deo natus est.

Porro aduersus eosdem non per virginem, sed ex Virgine natum Christum, latissime ex scripturis demonstrat.

Non hoc competere nouitari vt quemadmodum non ex semine viri, ita nec semine mulieris Verbum Dei fieret caro, ex scripturis demonstrat.

Amplius testimoniis Matthie, Pauli & Esaiæ institutum euincit.

Proinde adimpleri in his omnibus Prophetiam vocem Simeonis de Christo: Ecce hic politus est in signum cui contradicetur.

Et suggillat esse hereticos illos omnes, prædictosque in scripturis.

Denique Epilogi vice repetens quid hoc libro probauerit, ad sequentem DE RESURRECTIONE CARNIS LIBRUM transitum facit.

Ceterum Tertullianus præterquam quod librum iam dictum de Resurrectione carnis citat infra librum 5. aduersus Marcionem, in illo etiam argumenti & tituli huius fit mentio: Propterea (inquit c. 2.) & nos volumen præmissum DE CARNE CHRISTI, quo eam & solidam probamus aduersum phantasmatis natiuitatem, & humanam vindicamus aduersus qualitatis proprietatem Et rursum: Igitur quantum ad hereticos, demonstrauius, quo cuncto occurrendum sit à nobis, & occursum est iam suo quoque titulo DE CARNEDOMINI ADVERSVS QVATVOR HÆRESIS, ad hanc maxime questionem prætercendam. Præterquam autem, quod MS. videntur olim hunc librum Trithemius Abbas & Politianus locis saepe citatis. addidit primus in lucem ex Hirsaugie: & Paterniacensi Rhenanus cum Scholis: deinde & Adnotationibus illustratum castigauit ex Gorziensi codice. Interea vero, quod desideraretur in Lelandi Britannico codice, quum à Gelenio non sit recognitus, operæpretium fuit conferre cum tribus MS. Vaticanis Codicibus, è quibus non paucos locos restitimus, additis etiam Argumento nouo, & Adnotationibus nostris.

- E VII.
- VIII.
- IX.
- X.
- XI.
- XII.
- XIII.
- XIV.
- XV.
- XVI.
- XVII.
- XVIII.
- F XIX.
- XX.
- XXI.
- XXII.
- XXIII.
- XXIV.
- XXV.
- G
- H

ARGVMENTVM
LIBRI DE CARNE CHRISTI,
PER IACOBVM PAME-
LIUM.

I. DE CARNE CHRISTI veritate disputaturus Tertullianus, imprimis scripti occasione significat, quod, qui resurrectionis fidem inquietarent, etiam carnem Christi questionibus distraherent.

Ad institutum autem veniens, aduersus Marcionem, qui eius historiam ex Euangelio auferbat, traditionis Apostolica præscriptione Christi natiuitatem probat.

Deinde neque impossibilem fuisse, aut inconuenientem Deo. Neque etiam Deo indignam, neque sinitam.

Neque itaque in phantasmate, sed vere crucifixum & mortuum (quantumuis etiam id negaret Marcion) vere quoque natum Christum.

Lam aduersus Apellem deducit, Christum de sideribus & substantiis superioris mundi carnem non esse mutuatam.

Tertulliani Opera.